BIHANG

TILL

RIKSDAGENS PROTOKOLL

VID

LAGTIMA RIKSDAGEN I STOCKHOLM

ÅR 1898.

FÖRSTA SAMLINGEN.

2:dra Afdelningen.

Första Bandet.

Motioner, väckta inom Första Kammaren, n:is 1—38.

Förteckning å de uti Riksdagens Första Kammare under lagtima riksdagen år 1898 väckta motioner.

N:o 1, af herr *von Strokirch*, med förslag till ändrad lydelse af § 21 i lagen om dikning och annan afledning af vatten den 20 juni 1879.

» 2, » *densamme*, angående skrifvelse till Konungen i fråga om åtgärder för vattenaftappning från och torrläggning af vissa sankmarker.

» 3, » herr *Lithander*, angående skrifvelse till Konungen i fråga om inrättande af ett statsdepartement för jordbruk, industri och handel.

» 4, » grefve *von Hallwyl*, angående ändring af tredje stycket i 81 § af lagen om aktiebolag den 28 juni 1895.

» 5, » herr *Pettersson, Carl*, om löneförhöjning för komministrar, kapellpredikanter samt pastorats- eller sockenadjunkter.

» 6, » herr *Wieselgren*, om vidtagande af åtgärder för åvägabringande af en tillfredsställande rättsordning i fråga om slägt- eller efternamn.

» 7, » herr *von Möller*, angående skrifvelse till Konungen med begäran om framläggande af förslag till ny legostadga för husbönder och tjenstehjon.

» 8, » herr *Boström, Johan*, om meddelande af lagbestämmelse angående skyldighet för staten att i visst fall erlägga kommunalutskylder för utarrenderad kronojord.

» 9, » herr *Sörensson*, med förslag till ändrade bestämmelser rörande af- och tillträde af ecklesiastikt boställe.

» 10, » herr *Leman*, om utarbetande af förslag till förändring af vissa delar af strafflagen.

» 11, » herr *Ljungberg*, angående ny reglering af lönevilkor m. m. för Riksdagens justitieombudsman.

» 12, » *densamme*, angående tillägg till gällande lag beträffande testamenten.

N:o 13, af herr *Söderberg*, om stämpelfrihet för bevis af veterinär.
» 14, » herr *Reutersvärd*, angående löneförhöjning för justitieombudsmannen och justitiekanslern.
» 15, » herr *Tamm*, om anslag till understödjande af vissa afdikningsoch vattenaftappningsföretag.
» 16, » herr *af Burén*, om tull å klöfverfrö och förhöjning i tullen å tall-, gran- och timotejfrö.
» 17, » herr *Björlin*, om löneförbättring för vissa vid statens verk och inrättningar i Stockholm anstälda vaktmästare.
» 18, » herr *Alin* m. fl., om anslag till gratifikationer åt betjening vid statens jernvägar.
» 19, » herr *Söderberg*, om rätt för vissa lärare och lärarinnor i geografi att i särskilda fall resa på statens jernvägar mot nedsatt afgift.
» 20, » herr *af Burén*, angående skrifvelse till Konungen i fråga om inrättande af ett nytt statsdepartement för jordbruk, skogar och domäner.
» 21, » herr *Alin*, angående löneförbättring för e. o. professorn K. Piehl.
» 22, » herr *Grundberg*, angående personlig löneförbättring för biträdande läkaren vid Stockholms hospital E. L. Fagergren.
» 23, » herr *Fagerholm*, om ändrade vilkor för lån ur odlingslånefonden.
» 24, » herrar *Lundström* och *Unger*, om tull å tack- och barlastjern samt skrot.
» 25, » herr *Bremberg*, om delning af Hernösands stift och sammanslagning af Kalmar och Vexiö stift.
» 26, » *densamme*, om anslag till torrläggning af sankmarker å kronans skogar inom Norrbottens och Vesterbottens län.
» 27, » herr *Bondesson*, om tull å superfosfater.
» 28, » herr *von Stapelmohr*, angående lönereglering för kronojägarne m. m.
» 29, » herr *Philipson*, angående skrifvelse till Konungen i fråga om åtgärder mot missbruk af vissa äldre aktiebolags rätt att inlösa egna aktier.
» 30, » herr *af Burén*, om ändrad fördelning af bränvinsförsäljningsmedlen.
» 31, » herr *Rettig*, angående skrifvelse till Konungen i fråga om åtgärder till främjande af svenska alsters afsättning i utlandet och till höjande af den svenska sjöfartsnäringen.
» 32, » *densamme*, angående förhöjdt anslag till handelsstipendier.

N:o 33, af herr *Unger*, om upphörande af giltigheten utaf förbehåll, som vid skatteköp af s. k. rekognitionshemman gjorts derom, att hemmanen alltid skola vara oskiljaktiga från de bruk, hvarunder de lyda.
» 34, » *densamme*, med förslag till ändrad lydelse af § 30 i lagen om hemmansklyfning, egostyckning och jordafsöndring den 27 juni 1896.
» 35, » herr *Wærn*, om afskaffande af hvitbetssockertillverkningsafgiften och nedsättning i tullen å socker, m. m.
» 36, » herr *Nyström, Carl*, angående skrifvelse till Konungen i fråga om ålderdomsunderstöd åt barnmorskor i kommuners tjenst.
» 37, » herr *Ljungberg*, i anledning af Kongl. Majt:s proposition om anslag till jernväg emellan Gellivare och riksgränsen mot Norge.
» 38, » *Philipson* m. fl., om anslag för åstadkommande af ett sanatorium i södra delen af Sverige.

STOCKHOLM, IVAR HÆGGSTRÖMS BOKTRYCKERI, 1898.

N:o 1.

Af herr **von Strokirch,** *med förslag till ändrad lydelse af § 21 i lagen om dikning och annan afledning af vatten den 20 juni 1879.*

Om ändring och utrifning af vattenverk, som genom uppdämning skadar jord och hindrar dess odling, stadgades i kongl. förordningen 14 juli 1835 i dess § 3, att om vattenverk, som tillhör boställe, alldeles utrifves, skall, i alla fall, ersättning derför vara bestämd endast till motsvarighet af värdet.

Genom detta stadgande, hvilket med andra ordalag återfinnes i nu gällande vattenlag af den 20 juni 1879 kap. 3 § 21, har lagstiftaren redan velat gifva ett uttryck för det allmännas skyldighet att för den enskilde underlätta odling och torrläggning af mark; mycken sådan har derigenom under tidernas lopp vunnits; för det myckna, som i sådant hänseende återstår att vinna och som fördränkes genom uppdämning för vattenverk vid ett och annat af kronans indragna boställen, torde ett ytterligare steg af tillmötesgående från det allmännas sida med skäl kunna ifrågasättas; ett sådant vore, att kronan, i likhet med hvad nu i vissa fall eger rum i afseende å jords m. m. afstående till jernväg, frånsade sig all ersättning för ifrågavarande vattenverk och uppdämningar, då de i och för odling böra rifvas.

Det kan ju tyckas, att en sådan frikostighet å kronans sida skulle för denna kunna medföra känbara förluster, hvarvid dock torde få bemärkas, att antalet af de vattenverk, som kunna ifrågasättas för rifning, icke kan antagas vara stort samt att uppoffringen af ett eller annat

årligt arrende kommer efter verkstälda odlingar kronan åter till godo i form af till staten inflytande medel från bevillning af kapital och arbete m. m.

Emot den här ifrågasatta uppoffringen från det allmännas sida kan ju anföras, att om ett odlingsföretag anses fördelaktigt, så spelar en billig inlösen af ett vattenverk ingen stor roll i kostnaden för företaget i dess helhet, och då dertill kommer, att sådan alltid måste ske, då det är fråga om privata verk, skulle ett odlingsföretag ställas i olika förhållande till ett annat; men förutom att sådan olikhet redan förefinnes, ställer sig frågan annorlunda, om man vill göra sig förtrogen med de mångahanda omständigheter, som äro förknippade med åstadkommande af ett odlingsföretag, hvari de intresserade icke sällan till stor del utgöras af föga kapitalstarka jordegare, för hvilka svårigheten att anskaffa nödiga förlag uppställer hinder för företaget; genom ett tillmötesgående från det allmänna i den rigtning, här angifvits, skulle ett väsentligt hinder undanrödjas och kronan utan nämnvärda uppoffringar gå i spetsen för den ofta framhållna frågan: att inom egna gränser vinna Finland åter.

Ordförande för ett bland rikets hushållningssällskap i en bygd, rik på mycken vattendränkt odlingsmark, har jag länge varit i tillfälle iakttaga, huru uppdämning å ett och annat boställe i och för relativt obetydliga vattenverk vållar hinder och svårigheter för torrläggning och odling af mångtusende hektar jord af yppersta beskaffenhet; likartade förhållanden torde nog förekomma i öfriga delar af vårt land. I afsigt att befrämja och underlätta detsammas uppodling, får jag med stöd af hvad här ofvan framhållits föreslå,

> att Riksdagen må för dess del besluta, att 3 kap. § 21 i lagen om dikning och annan afledning af vatten af den 20 juni 1879 måtte erhålla följande förändrade lydelse:
>
> Enligt detta kapitel tillkommer kronan icke någon ersättning eller lösen.

Fr. von Strokirch.

N:o 2.

Af herr **von Strokirch,** *angående skrifvelse till Konungen i fråga om åtgärder för vattenaftappning från och torrläggning af vissa sankmarker.*

Nyttan och nödvändigheten af utdikning och torrläggning af vårt fäderneslands många och vidsträckta vattensjuka marker har redan länge (sedan mer än ett halft sekel) varit af statsmagterna erkänd och beaktad såsom en för landets framtid synnerligen vigtig angelägenhet med hänsyn ej blott till de stora områden, som kunna odlas för att bära gräs, säd eller skog, utan ock till hvad som kan vinnas för förbättrande af klimatet samt minskning i skogarnes försumpning, frost och dimma m. m.; betydliga anslag hafva också tid efter annan blifvit beviljade att utgå, dels såsom odlingslån, dels för befrämjande af myrutdikningar och vattenafledningar för minskande af frostländigheten inom närliggande marker eller bygd, hvarvid staten bestrider till och med halfva kostnaden, hvilket onekligen redan åstadkommit stor nytta. Men odlingslånen kunna endast erhållas der de nyodlade fälten beräknas kunna fullt betala ej blott vattenaftappningen och afdikningen samt odlingen utan ock alla deraf följande kostnader för uppsättning af inventarier och byggnader m. m.; och anslag till myrutdikningar för frostländighetens minskande kunna, med undantag för de nordligaste länen, endast utfås af dem, för hvilka frostländighetens minskande å deras åkrar har större värde än halfva kostnaden för vattenaftappningen och afdikningen och kunna således i allmänhet ej förekomma annat än vid mindre omfattande företag, der detta ej delvis ingår i ett odlingsföretag.

Sankmarker af mycket stor vidd och dertill särdeles lämpliga för utdikning och odling finnas, såsom allmänt bekant är, flerestädes

inom vårt land; dessas utdikning torde emellertid för en lång framtid förhindras af egarnes oförmåga att bära derför erforderliga utgifter. För sådana stora (hvardera ofta omfattande mångtusende hektar) moss- och sankmarker, i de flesta fall högmossar, som årligen tillväxa och utbreda sig, försumpa skogsmarken, utdöda skog samt försämra klimatet och således äro för landet i dess helhet de mest förderfliga, kan dock icke någon andel af ofvannämnda anslagsmedel erhållas; äfven om understöd i någon form skulle kunna beredas, blefve kostnaderna för torrläggningen betydliga och innehafvare af smärre hemmansdelar skulle på sina lotter få så stora vidder, att de ej vågade utsätta sig för de svårigheter, som deraf skulle följa. Dessa nu omnämnda, för landet i dess helhet mest skadegörande sankmarker, äro likvisst de, hvilka staten i och för det stora allmännas intresse företrädesvis bör taga under sin vård och till fördel både för sig och den enskilde träda emellan och bekosta anläggningen; de betänkligheter och svårigheter, som vid tilllämpningen af denna tanke möjligen skulle möta, torde väl icke blifva större, än att de skulle kunna lika väl öfvervinnas här i landet som det skett i andra länder, der statsmagterna för likadana ändamål gjort stora uppoffringar. Bedömandet af en sankmarks storlek för att dess torrläggning skall anses öfverstiga den enskildes tillgångar och böra bestridas af staten bör i hvarje fall göras beroende af förutgående undersökning; förslagsvis kan här endast nämnas 3,000 hektar.

Då staten redan nu under vissa vilkor utan återbetalningsskyldighet bidrager med halfva kostnaden i och för frostländighetens minskande, synes mig staten kunna gå ännu ett steg i den rigtningen och ensam utföra vattenaftappning och torrläggning af stora vidsträckta s. k. högmossar och derför såsom ersättning för dess utlägg erhålla eganderätt till så mycket af sankmarken, att dess värde, beräknadt före torrläggningen, skulle motsvara halfva kostnaden samt derjemte lösningsrätt till mossen, efter enahanda värde, för ett belopp motsvarande den andra hälften af kostnaden. Den härigenom förvärfvade marken blefve kronodomän att hufvudsakligen användas till skogsbörd, hvarför medlen för densammas torrläggning kunde anordnas att utgå från försäljningssummor för försålda kronoegendomar. Det vore ju, i likhet med inköp af kalmarker för skogssådd, ett utlägg för tillfället med förhoppning på framtida fördel. Det nu anförda angår hufvudsakligen torrläggning af s. k. skogmossar, men det finnes äfven andra fall, då kronan torde böra bekosta en sådan, nemligen icke allenast, der alla delegarne i en till odling lämplig stor sankmark äro villige att till kronan öfverlemna vinstjorden, utan äfven der en eller flere delegare i ett torrläggnings-

företag ville till kronan afstå en viss del af sin sankmark och derjemte deras rätt till erhållande af vinstjord från andra, i företaget ej ingående delegare i marken. Förr än kronan inlåter sig på något af de här framstälda förslagen, bör gifvetvis noga undersökning och utredning om företagets omfång och kostnad i hvarje fall förutgå. Frågan, huru dessa i rent tekniskt, administrativt, kameralt och juridiskt hänseende böra ordnas och utföras, torde här ej böra vidröras, helst som sjelfva hufvudfrågan: i hvilka fall bör torrläggning af större sankmarker bekostas ensamt af kronan? fordrar en närmare utredning, än hvad en enskild motionär kan lemna. Derför tillåter jag mig hemställa om en Riksdagens underdåniga skrifvelse till Kongl. Maj:t med anhållan,

att Kongl. Maj:t ville taga i nådigt öfvervägande, om ej lämpligt vore,

att staten, för befrämjande af klimatets förmildrande och landets fruktbarhet samt befolkningens utkomst, ensam, efter i hvarje särskildt fall förut skedd undersökning och utredning, bekostade vattenaftappning och torrläggning af

dels stora för klimatet äfvensom i flera andra afseenden skadliga ofruktbara s. k. högmossar mot erhållande af eganderätt till så stor andel af sankmarken, att dess värde, beräknadt före torrläggningen, motsvarade halfva den utlagda kostnaden samt derjemte lösningsrätt till mossen efter enahanda värde, för ett belopp motsvarande den andra hälften af kostnaden;

dels stora för odling särdeles lämpliga sankmarker, der alla delegarne å ett odlingsföretag äro villige att till kronan öfverlemna vinstjorden, äfvensom der en eller flere delegare i ett sådant vilja till kronan afstå en viss del af sin sankmark och derjemte deras rätt till erhållande af vinstjord från andra, i företaget icke ingående, delegare i marken.

samt att Kongl. Maj:t i sådant fall ville i nåder föreslå Riksdagen närmare bestämmelser.

Stockholm den 20 januari 1898.

Fr. von Strokirch.

STOCKHOLM, P. A. NYMANS EFTERTRÄDARES TRYCKERI. 1898.

N:o 3.

Af herr **Lithander,** *angående skrifvelse till Konungen i fråga om inrättande af ett statsdepartement för jordbruk, industri och handel.*

Då jag härmed vågar väcka förslag om att Riksdagen ville aflåta ännu en underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om en kongl. proposition angående ett särskildt departement för näringarna, är det för visso ingen nyhet, som framkommer. Behofvet deraf är för längesedan insedt från beggedera synpunkterna: en bättre och effektivare fördelning af de departementala ärendena, och näringarnas naturliga anspråk på sin egen representant i Konungens råd. Och de skäl, som tala härför, hafva för hvarje år vuxit i betydenhet.

Utan att vilja på minsta sätt underkänna civildepartementets förtjenster och arbete, torde litet hvar kunna komma öfverens om, att den tid måste snart vara inne, då det blir helt enkelt omöjligt för ett departement, hvilket redan har så många, så vidlyftiga och så magtpåliggande uppgifter att sköta som landsstaten, kommunikationsväsendet, lagar, författningar samt af Riksdagen ymnigt begärda utredningar, att rimligtvis kunna egna sina obestridligen framstående krafter äfven åt näringarna. Det blir desto omöjligare, som de å sin sida med sin starkt stigande utveckling alltmera ensamt för sig erfordra och kräfva en omsorg, som förutsätter speciel insigt, oupptagen tid och mycket arbete.

Också finner man under årens lopp såväl tre kongl. propositioner som ett tiotal motioner af riksdagsmän, att nu ej uppräkna de af komitéer, korporationer och möten formulerade önskemål — jag går dervid ej längre tillbaka än till tiden efter departementalstyrelsens införande

1840 — hvilka alla betona en omreglering af det departementala arbetet och upprättandet af ett nytt, praktiskt statsdepartement som en nära liggande nödvändighet. Det skulle härvid förefalla förvånande, att, då saken så ofta varit före, ingenting annat blifvit definitivt uträttadt än bildandet af en landtbruksstyrelse 1889 och kommerskollegii omgestaltning 1891 under blandad kollegial- och byråform. Men frågan har sina svårigheter, beroende derpå att flere andra frågor varit dermed förknippade, såsom statsrådsembetenas och statsdepartementens antal, de s. k. besvärsmålens handläggning, samt framför allt *hvilka* ärenden, som skulle sortera under det nya departementet.

Vid en hastig genomgång af hithörande riksdagshandlingar har jag funnit följande förslag på mer eller mindre enskild väg ifrågasatta: År 1867 framkastade särskildt utskott idén om jordbruksväsendenas sammanförande till ett jordbruksdepartement, år 1868 väcktes motion om ett departement för jordbruk och kommunikationer, åren 1874 och 1875 motioner af ungefär samma innehåll, år 1880 en motion om ett departement för landtbruk och öfriga näringar, åren 1881 och 1884 motioner om ett departement för landtbruk, öfriga näringar och kommunikationer. År 1883 begärde hushållningssällskapens ombud ett departement för jordbruket och dess binäringar. År 1884 uttalade sig industriidkaremötet för ett departement för jordbruket, öfriga näringar och allmänna arbeten. År 1892 väcktes motion om ett departement för samfärdsel, år 1893 en liknande motion, hvilken föranledde en Riksdagens skrifvelse till Kongl. Maj:t år 1896 motion om ett departement för landtbruk, handel och industri.

Det må ej heller förglömmas, att 1874—1875 års komiterade framhöllo önskvärdheten af en rådgifvande korporation af ombud för näringarna i analogi med hushållningssällskapens ombud eller den s. k. landtbruksriksdagen. Idén, mångenstädes praktiserad i utlandet, är ej heller hos oss ny, eftersom den redan finnes i ett förslag från 1819. Meningen var icke, att en sådan representation skulle göra ett särskildt näringsdepartement öfverflödigt, utan tvärtom att näringarna skulle få en dubbel centralpunkt till sin förkofran, ungefär som hela riket hade i regering och riksdag; det särskilda näringsdepartementet skulle inhemta råd, önskningar och utlåtanden från näringsombuden och samarbeta med dem, innan hithörande frågor förelades Riksdagen. Och det är att märka, att regeringen ej heller stält sig främmande eller ovillig gent emot en sådan idé, utan lemnat densamma i utsigt vid sitt förslag 1885, till hvilket jag strax skall komma.

De tre af Kongl. Maj:t i ämnet aflåtna propositioner äro följande:

Då vårt land stod vid början af sitt stora jernvägsbyggande, och derjemte med hänsyn till den ständigt ökade mängden af besvärsmål hos departementscheferna, afläts 1857 till Riksdagen en kongl. proposition om ett nytt departement för allmänna arbeten och kommunikationer i samband med en ökning af statsrådets ledamöter till tolf. Förslaget rönte erkännande, men afslogs af bondeståndet på den grund, att jordbruket ej fått komma med under särskild departementsförvaltning.

Den af Kongl. Maj:t 1868 aflåtna propositionen står i tydligt sammanhang med den förr afslagna. Ett nytt departement föreslogs för näringar och allmänna arbeten; för att icke behöfva öka statsrådets antal, skulle departementscheferna få rätt att sjelfva slutföra vissa besvärsmål, och deras arbete, i sin tur, lindras genom förläggande af administrerande byråer inom departementen. Icke heller detta förslag lyckades vinna Riksdagens bifall, men då motioner i ämnet fortforo att väckas af varierande innebörd, förväntade sig Riksdagen af regeringen, hvilken borde bäst kunna bedöma förhållandena, ett nytt initiativ.

Kongl. Maj:t dröjde till 1885, men aflät då sin tredje proposition. Det nya departementet skulle omfatta landtbruk, industri och handel med förvaltande byråer (kommerskollegium skulle förvandlas till en sådan). Som vilkor uppstäldes, att Konungen skulle få grundlagsenlig rätt att uppdraga vissa ärenden och besvär till departementschefs slutbehandling. Förslaget antogs hvilande, men afslogs vid 1888 års riksdag af Första Kammaren, egentligen på grund af konstitutionella betänkligheter angående besvärsmålen och de konsultativa statsrådens reducering till ett enda.

Sedermera infaller reformen af landtbruksstyrelsens upprättande och kommerskollegii ombildning som fristående embetsverk i stället för eventuella byråer under departementet. Det har nemligen ansetts bättre, att landtbruket och kommersierna, hvad löpande ärenden angår, skötas af sjelfständiga generaldirektörer, som egna hela sin odelade verksamhet deråt, än af blott och bart byråchefer under en departementschef, hvilkens befattning är rörlig och som kanske icke komme att innehafva sitt embete mer än ett par år. Men å andra sidan är det lika visst, att hvarken landtbruksstyrelsen eller kommerskollegium göra det särskilda näringsdepartementet öfverflödigt, ty alla tre hafva de sin särskilda uppgift och sfer. De fristående embetsverken äro till för löpande göromål, utredningar och utlåtanden, men initiativ och reformer ingå föga i deras uppgift, förutom att de arbeta under omständligare former. Deremot vore just initiativ och reformer hvad som skulle begäras af den nye departementschefen, näringarnas målsman inom regeringen och

deras representant inför Riksdagen, till hvilka embetsverken aldrig komma. Det är också uttryckligen betonadt, att embetsverkens reform icke innebär något hinder för en departementsreform, utan denna snarare förenklas och befrämjas, sedan frågan om embetsverkens organisation blifvit afgjord och afskild derifrån.

I ännu högre grad skulle frågan förenklas genom en lösning af frågan om de civila besvärsmålen, i hvilket afseende tanken på en administrativ öfverdomstol eller öfverförvaltningsrätt under ett konsultativt statsråd alltmera tyckes vinna beaktande. Härigenom skulle också en annan svårighet bortfalla, i det att inga konsultativa statsråd mera skulle behöfvas (så framt man icke ville räkna hans excellens statsministern deribland), och den tionde platsen i Konungens råd skulle intagas af den nye chefen för näringsdepartementet. För öfrigt lär det icke behöfva påpekas, att detta nya departement icke skulle betyda en delning af civildepartementet ensamt, utan att den ömsesidiga fördelningen af ärenden skulle utsträckas till tre departement, civil-, finans- och ecklesiastikdepartementen.

Slutligen har jag i min korta historik att erinra om, att en riksdagsskrifvelse i ämnet redan hos Kongl. Maj:t föreligger. Med anledning af väckt motion om ett departement för samfärdseln aflät Riksdagen en skrifvelse till Kongl. Maj:t af den den 11 april 1893, hvaruti Riksdagen under erkännande af nödvändigheten att lätta vissa departements bördor öfverlemnade frågan i Kongl. Maj:ts händer och för tillfället åtnöjde sig med att uppdraga några konturer. Till det nya departementet skulle i främsta rummet öfverföras kommunikationsväsendet och derjemte allmänna arbeten och handel; civildepartementet skulle från ecklesiastikdepartementet öfvertaga helsovårds- och fattigvårdsärendena, och finansdepartementet befrias från post-, telegraf- och telefonväsendet. Således afses här, ehuru man undvikit namnet, ett samfärdselsdepartement. Ingenstädes i konstitutionsutskottets motivering finner man något skäl angifvet, hvarför ett samfärdselsdepartement skulle vara att föredraga framför ett näringsdepartement, eller ens en jemförelse mellan dessa begge önskemål antydd, och jag vågar påstå, att Riksdagens pluralitet, om man uttryckt sig tydligare och bestämdt *afvisat* frågan om ett näringsdepartement, icke skulle hafva velat vara med härom. Då emellertid vid 1896 års riksdag, som nämndt, en motion väcktes om ett departement för landtbruk, handel och industri, hemstälde utskottet och gillade Riksdagen, att det icke skulle vara lämpligt att fatta beslut i saken, innan riksdagsskrifvelsen blifvit af Kongl. Maj:t besvarad.

Jag drager häraf den slutsatsen, att frågan fortfarande är öppen och att Riksdagen icke underkänt nyttan af ett näringsdepartement, derför att ett samfärdselsdepartement också skulle ega sina fördelar. Det skulle äfven varit förunderligt, om Riksdagen så gjort, då flertalet riksdagsmän i större eller mindre mån tillhöra landtbrukets kategori, och landtbrukets målsmän vid upprepade tillfällen framhållit behofvet af ett departement för landtbruket och öfriga näringar. Det vare långt ifrån mig att förneka, att många och vigtiga hänsyn tala för ett samfärdselsdepartement, såsom t. ex. att stambaneväsendet och jernvägarne öfver hufvud förläggas närmare än hittills under departemental behandling, och jag vill icke inlåta mig på en jemförelse mellan de båda eventuella departementens behöflighet och nytta, en jemförelse, som endast skulle uppväcka tvistigheter och skada den goda saken. Men jag dristar påstå, att det ena önskemålet icke förtjenar att undanskjutas bakom det andra, att tvärtom *bådadera* förtjena att tagas i allvarligt öfvervägande, och att 1893 års riksdagsskrifvelse icke skulle taga skada, om den kompletterades med en uttrycklig anhållan hos Kongl. Maj:t, att Riksdagen önskar dem båda beaktade.

Innan jag går vidare, beder jag att få lemna en öfversigt öfver förhållandet i andra kulturländer. Ett särskildt departement för handeln och industrin och ett annat departement för landtbruket finnas i Frankrike, England, Preussen och Österrike. Ett gemensamt departement för landtbruk, handel och industri finnes i Italien, Ungern, Schweiz, Rumänien och Spanien. Ett departement för handel och industri finnes i Holland och Portugal. Ett departement för åkerbruk och industri i förening med allmänna arbeten finnes i Belgien och till och med i Turkiet. Det vore således att följa de flesta kulturländers exempel, om äfven Sverige inrättade ett särskildt departement för sina förnämsta näringar.

Det är en många gånger framhållen sanning, huru intimt förenade näringarna äro sins emellan. Jordbruket och dess binäringar äro för afsättningen inom landet af sina produkter beroende af den jemna och förökade konsumtionsförmåga, som framkallas genom industrin. I sin tur måste afsättningen af industrins alster förmedlas och befrämjas genom handel och sjöfart. På den enskilda företagsamheten beror i de flesta fall hvarje närings bedrifvande, men på en klok och väl afpassad lagstiftning beror i hög grad näringarnas samband, om de skola gå hand i hand med hvarandra. Det är icke nog med att folket sjelft

egnar ett intelligent och kraftigt arbete åt förökandet af sitt ekonomiska välstånd, utan äfven från statens sida är en särskild uppmärksamhet påkallad för näringslifvets utveckling. Staten manas härtill dels af sitt eget direkta intresse, då statskassans inkomster ökas eller minskas allt efter välståndet, dels af sin uppgift att underlätta och reglera genom ändamålsenliga lagar samt att taga initiativ, der dess mellankomst är behöflig. Då det icke kan undvikas, att olika näringsgrenar äro mer eller mindre väl representerade på riksdagen, hvaraf följer, att deras intressen med olika kraft och framgång förfäktas, är det regeringens sak att utjemna de olika förhållandena och genom ett allsidigt bedömande tillgodose det stora hela.

Det är med nöje jag konstaterar, att landtbrukets samhällsklasser och näringsgrenar äro särdeles väl både till antal och qvalifikationer företrädda på riksdagen. Men hur förhåller det sig med industrin och handeln? En fördelning af riksdagsmännen enligt yrkesgrupper, hvilken är lätt att göra och mer än en gång blifvit gjord, ådagalägger, att blott en obetydlig procent af Riksdagen utgöres af industrins och handelns målsmän. Och detta förhållande är icke tillfälligt, beroende på vederbörandes egen liknöjdhet eller valmanscorpsens orättvisa, utan ligger delvis i sakens natur, emedan industrin och i all synnerhet handeln kräfva en så oaflåtlig och vaken uppmärksamhet under nuvarande konkurrens hos deras innehafvare, att de icke utan skada för sin affär och existens kunna aflägsna sig från sin ort och egna sig åt riksdagsarbetet. Deraf kommer det sig, att industrierna fåtaligt, åtminstone i jemförelse med andra samhällsintressen, representeras på riksdagen, att handeln är det ännu mindre och minuthandeln allra minst, till stor skada för den sjelf och samhället. Ty äfven sistnämnda näringsgren är både i sig sjelf af stor betydelse och vigt och såsom förmedlare mellan producent och konsument nära förenad eller sammanhängande med industri och importhandel.

Af denna fåtaliga representation följer åter, att motsvarande näringars klagomål och önskemål ej lyckas göra sig tillräckligt hörda på riksdagen och af statsmagterna beaktade. Af flera händelser, som förefallit under de senare riksdagarne, skulle man nästan kunna draga den slutsatsen, att handelsverksamheten i landet icke skattades högt (men väl beskattades) och att dess meddelade upplysningar och framburna petitioner ansågos föga vittnesgilla i egen sak. Jag tror dock, dess bättre, att felet är att söka annorstädes eller i den brist hos vår statsorganisation, att, ehuru handelsverksamheten icke kan vara särdeles representerad på *riksdagen,* den ej heller eger någon målsman inom

regeringen, som inför Konung och Riksdag skulle hafva att bevaka dess intressen. Men att mycket *behöfver* omdanas och förbättras, och att mycket *kan* uträttas på detta, eller handelsområdet, ligger i öppen dag.

Alla sakkunnige och intresserade inom handelsväsendet torde vara ense derom, att vår nuvarande näringslagstiftning bör reformeras. Bekymmer hafva uppstått deröfver, att, i samma mån som handel och näringar nått en stor utveckling, det blifvit uppenbart, att den icke i alla afseenden varit sund och nyttig. Vår inländska handel har förts utöfver den lagbundna ordning, som är nödvändig för redbara köpmäns fortkomst. Genom vår tids snabba kommunikationer och hastiga varuomsättningar hafva en del bestämmelser i handelsbalken, utsökningsoch konkurslagen blifvit föråldrade. Från alla delar af landet höras klagomål öfver illojal konkurrens och huru den ambulatoriska handeln förlamar den bofaste och skattdragande köpmannens hela verksamhet. Hvad sådant betyder framgår bland annat af en oroväckande mängd konkurser, betalningsinställelser och behof af ackordsuppgörelser. Det är i synnerhet minuthandeln, i hvilken handelsverksamheten väsentligen utmynnar, som kräfver en mycket snar hjelp i reformerad näringslagstiftning. Dessa förhållanden äro vitsordade af tusentals aktade och trovärdige män inom den svenska köpmanscorpsen, och inga tvifvel lära kunna råda om klagomålens befogenhet.

Saken framlades för Riksdagen, och hvad man begärde var blott en *undersökning*, huruvida anmärkningarna kunde vara berättigade och i hvad mån de öfverklagade förhållandena kunde härleda sig från brister i lagar och författningar. Men nu visade det sig, att handeln icke egde det nödiga antalet representanter på riksdagen för att kunna intressera densamma för sina angelägenheter; de väckta motionerna afstyrktes af lagutskottets pluralitet och afslogos af kamrarne. Det är emellertid min och hela den köpmanscorps' öfvertygelse, som drabbades af slaget, att om näringarna haft sin egna representant inom regeringen, så hade *regeringen* aldrig nekat den fulla befogenheten af en sådan undersökning, och sedan hon andragit saken inför Riksdagen, hade den också kommit till stånd med alla sina goda följder. Nu kom ifrågavarande begäran och köpmanscorpsens önskemål icke ens fram till regeringen, hvilket den i alla händelser skulle hafva gjort, om det funnits en minister för handeln och näringarna.

Detta är det färskaste exemplet, men flere andra skulle kunna anföras på hvad som *behöfver* uträttas, men förblir ogjordt i saknad af ett näringsdepartement. Och hvad som skulle *kunna* uträttas af ett sådant departement skall framgå af några få statistiska siffror. Jag utelemnar

härvid jordbruket, derför att en statistisk bevisledning är öfverflödig, då det gäller vår modernäring, hvilken sysselsätter tre femtedelar af befolkningen. Men siffrorna skola visa, att Sverige derjemte är ett i hög grad industriidkande och handelsbedrifvande land.

Under de två decennierna 1870—90 ökades den hufvudgrupp af folkmängden, som lefver af bergshandtering och industri, från 613,000 till 1,087,000 personer, och den hufvudgrupp, som lefver af handel och samfärdsel, från 211,000 till 427,000. Medan den jordbrukande folkgruppen här som i de flesta länder förblifvit stationär eller till och med jemförelsevis minskats, har industrigruppens antal båda årtiondena tillväxt från 15 % till 23 % och handelsgruppen nära fördubblats från 5 % till 9 % af hela rikets folkmängd, och de utgöra nu tillsammans omkring en tredjedel deraf.

Det har många gånger blifvit uppvisadt, huru bergsbruket och industrin på senare tid gått framåt. Håller man sig vid tjugufemårsperioden 1870—1895, har jernmalmsbrytningen ökats från 784,000 till 1,901,000 ton årligen (dock nästan uteslutande beroende af malmfångsten från Gellivara och Grängesberg), tillverkningen af tackjern från 326,000 till 456,000 ton och af stångjern från 172,000 till 294,000 ton; för öfriga tillverkningsarter är jemförelsen svårare att genomföra. Värdet af exporterade mineralier (råämnen) har haft den kolossala stigningen från icke fullt 1 million till öfver $10^1/_2$ millioner kronor årligen. Utförselvärdet af oarbetadt trä har stigit från 80 millioner till 114 millioner kronor i medeltal årligen och af bearbetadt trä från $5^1/_2$ millioner till $25^1/_2$ millioner kronor. Fabriker i gång visa en tillväxt från 2,516 till 5,083, deras arbetareantal från 52,000 till 140,000 och deras produktionsvärde från 143 millioner till 418 millioner kronor. Tillväxten är större i fråga om arbetare- än fabriksantalet och större i fråga om produktionen, trots de under perioden i utlandet sjunkande prisen, än arbetareantalet.

Märkligt är, att äfven handtverkarnes antal oerhördt stigit från 8,500 till 24,000 och deras arbetare från 16,000 till 37,500, men då den för handtverksrörelse erlagda bevillning icke hållit jemna steg dermed, utan endast stigit från 74,500 kronor till 137,000 kronor, är det tydligt, att handtverkarens förtjenst och lefnadsvilkor, individuelt betraktadt, snarare blifvit försämrade än förbättrade.

Hvad handeln beträffar, funnos 1872 i riket 14,072 handlande (män och qvinnor) med 9,491 betjening, år 1895 utgjorde den resp. siffran 26,042 och 24,432. Den för handelsrörelsen erlagda bevillning utgjorde resp. 293,000 kronor och 636,000 kronor, alltså i medeltal

för hvarje handlande 21 kronor och 24 kronor. Det är visserligen i det hela *någon* ökning, men i betraktande af den stegring i standard of life, som under tjugufemårsperioden måst inträda såsom framåtskridandets vanliga följeslagare, är siffran *icke* tillfredsställande. Det är äfven mycket beaktansvärdt, att denna bevillning och taxering år 1894 uppgick till 691,000 kronor för att året derpå behöfva nedsättas med 55,000 kronor eller med 8 %; det ligger häri ett talande vittnesbörd om det grundade i köpmanscorpsens meddelade klagomål öfver svåra missförhållanden inom yrket.

Då jag anfört ofvanstående fakta om det svenska näringslifvets betydenhet och utveckling, fruktar jag icke att blifva beskyld för motsägelse, i det att jag å ena sidan erkänt de stora framstegen och å den andra erinrat om minuthandelscorpsens klagan och betryck. Ty det är nogsamt bekant, att äfven en rik utveckling kan lida af väsentliga brister och innebära stora faror; det är långt ifrån alltid händelsen, att den går i *odeladt* sund rigtning. Hvad som utgör motivet för ett näringsdepartements upprättande är just dess *dubbla* uppgift att dels afvärja de missförhållanden och missbruk, som redan inträdt eller hota att inträda, dels tillvaratagа alla de utvecklingsmöjligheter, som vårt land erbjuder.

Man behöfver ej hängifva sig åt öfverdrifna föreställningar för att inse, att vårt land eger de yppersta naturliga hjelpkällor, hvilka hittills ty värr blifvit allt för litet anlitade och upparbetade. Det antages allmänt och på goda grunder, att Sverige skulle kunna föda flerdubbelt den befolkning, som det för närvarande eger, hvadan den utvandring, som hittills tärt på dess krafter, ingalunda borde vara någon nödvändighet. En mycket stor odlingsbar del af vårt landområde är ännu ouppodlad, och det säger sig sjelft, att industri och handel skulle gynsamt påverkas, om denna areal snart komme i kultur. Den omätliga tillgången på malm i våra berg, den storartade kraften i våra vattenfall, hvilken, tack vare uppfinningar och metoder, kan mångdubbla produktionen, vår ännu rika tillgång på skog, det bränslematerial, som finnes i våra mossar; allt detta erbjuder tillfällen till en förädlingsindustri af den allra största betydelse. Med ett material sådant som vår jernplåt och med vårt lands många lämpliga platser för skeppsvarf borde vi kunna täfla med hvilken nation som helst i skeppsbyggeri, i stället för att vi nu låta bygga en stor del af våra fartyg i utlandet. Och inom flere andra speciella näringsgrenar skulle vi kunna ej blott tillgodose vår egen marknads behof, utan äfven med framgång uppträda på verldsmarknaden.

På industrins område hafva under senast förflutna decenniet de mest storartade och glädjande framsteg egt rum, exempelvis inom textil-

industrin, elektricitetsväsendet etc. Men för att utvecklingen skall blifva sund och god, hvarken öfverdrifven eller ensidig, behöfves *väl* ett vakande öga, som ej blott aktgifver på hvad vi redan ega, utan äfven iakttager hvad som ännu slumrar, men som under en klarsynt ledning kan komma till nytta. Sedan den allmänna meningen fått klarhet om, att vi besitta ej blott ett vidsträckt, utan äfven ett *rikt* land, har den desslikes allt lifligare börjat sysselsätta sig med den frågan, huru vi skola lämpligen tillgodogöra oss våra naturliga rikedomar. Ett helt nytt näringsproblem af gigantisk omfattning ligger för oss. Men på samma gång de största anspråk dervid ställas på den enskildes intelligens och energi, framstår ej mindre oeftergifligt nödvändigheten och betydelsen af en central ledning, som uppmuntrar till det bästa, afvärjer det skadliga och reglerar det hela, med andra ord ett särskildt departement för näringarna.

På grund af hvad jag sålunda anfört, vågar jag anhålla,

det Riksdagen ville i underdånig skrifvelse som ett komplement till riksdagsskrifvelsen af den 10 april 1893 fästa Kongl. Maj:ts uppmärksamhet på att vid utredningen och undersökningen om statsdepartementens ombildning äfven taga i betraktande nödvändigheten af ett statsdepartement för jordbruk, industri och handel, samt att Kongl. Maj:t behagade, om möjligt till 1899 års Riksdag, aflåta proposition derom, innefattande förslag till de grundlagsförändringar, som inrättande af ett sådant departement kräfver.

P. Em. Lithander.

Stockholm den 20 januari 1898.

Stockholm, Ivar Hæggströms boktryckeri, 1898.

N:o 4.

Af grefve **von Hallwyl**, *angående ändring af tredje stycket i 81 § af lagen om aktiebolag den 28 juni 1895.*

Uti den nya lagen om aktiebolag af den 28 juni 1895 stadgas i sista momentet af § 81, att å bolag, hvars ordning blifvit af Konungen stadfäst, lagens bestämmelser icke ega tillämpning, så vidt de afse ämnen, rörande hvilka blifvit i bolagsordningen särskildt stadgadt, utan skall derutinnan gälla hvad bolagsordningen innehåller, dock att lagen gäller till efterrättelse i fråga om, bland annat, det sätt, hvarpå bolaget skall »företrädas».

Nu lärer väl med »företrädas» här menas endast sådant företrädande af bolagsstyrelsen, hvarom förmäles i lagens 40:de och 43:dje paragrafer; men emellertid har på åtskilliga håll, äfven vid domstol, den åsigt gjort sig gällande, att under ifrågavarande bestämmelse bör hänföras jemväl bolags företrädande inför rätta; och en sådan tolkning saknar ej heller allt stöd uti det i lagen använda uttrycket.

Af denna olika tolkning uppstå lätt svåra olägenheter. Lagen stadgar nemligen, att det är *styrelsen*, som eger förordna ombud att föra bolagets talan, hvaraf följer, att ombud, förordnade på annat sätt, icke enligt lagen godkännas. Hvarje domstol, som under uttrycket »företräda» hänför jemväl företrädande inför rätta, kommer således, derest ej ändring eller förklaring af lagen mellankommer, att underkänna hvarje aktiebolags ombud, som ej har fullmagt af hela styrelsen, och detta om än bolagsordningen är af Konungen stadfäst, och enligt bolagsordningen

den verkställande direktör eller disponent, som utfärdat fullmagten, jemväl dertill egt befogenhet.

På grund af hvad nu anförts, hemställer jag,

att 3 mom. i § 81 uti lagen om aktiebolag måtte gifvas sådan ändrad lydelse, att ofvan anmärkta tvetydighet undanrödjes.

Om remiss af denna motion till lagutskottet får jag vördsamt anhålla.

Stockholm den 21 januari 1898.

W. von Hallwyl.

N:o 5.

Af herr **Pettersson, Carl,** *om löneförhöjning för lågt aflönade komministrar, kapellpredikanter samt pastorats- eller sockenadjunkter.*

Genom broschyrer, som spridts bland allmänheten, och motioner, som väckts vid Riksdagen, torde vara nogsamt bekant, i hvilket beklagligt tillstånd en stor del af svenska kyrkans presterskap befinner sig i ekonomiskt hänseende. Det fins visserligen några »feta gäll», som gifva sina innehafvare en riklig inkomst, och det fins äfven många både kyrkoherde- och komministersbeställningar, som äro anständigt aflönade. Men å andra sidan förekomma platser, hvilkas innehafvare ej kunna påräkna så stor lön som en folkskolelärare i en stad åtnjuter eller en

intelligent kroppsarbetare kan bereda sig. Jag talar nu ej om adjunkter och vice pastorer; ty dessa nybörjare i embetet torde ej hafva så stor anledning att klaga öfver sin lott i ekonomiskt afseende, om de jemföra sig med kamrater, som inträdt i statens tjenst. Vida svårare blifva prestens omständigheter, när han sökt och erhållit en ordinarie befattning såsom komminister eller sockenadjunkt; och med de få tjenstår, han eger, måste han i början af sin bana åtnöja sig med en af de klenast aflönade lägenheter. Men sådana kunna konjunkturerna vara, att han får sitta på den platsen hela sitt lif. Under tiden har han inträdt i äktenskap och må hända fått en talrik familj att försörja. Till omsorgerna om denna sälla sig andra bekymmer, såsom för boställets skötsel, bostadens underhåll och i första rummet ränta och amortering af den skuld, han åsamkat sig under sina studieår. Om dessa vid universitetet i medeltal utgöra 6½ år för den blifvande presten, torde den skuldsumma, en ung man vid inträde i prestembetet har åsamkat sig, uppgå till omkring 5,000 kronor. Deraf lärer han kunna föga, om ens något, betala under sin adjunktstid; men ännu sämre varder hans ekonomiska ställning, när han »fått befordran» till en komministratur, der han åtminstone måste anskaffa nödigt bohag, men i många fall äfven inventarier till boställets skötsel och så underhålla en allt talrikare familj. Den ekonomiska ställningen för en sådan kyrkans tjenare visar sig af siffror, som jag lånat från förhållandena i Vexiö stift. Medellönen för de 99 komministersbefattningarna här utgör 1,444 kronor, deri inberäknad afkastningen af bostället; om denna är i medeltal uppskattad till 144 kronor, har hvar och en af nämnda kyrkans tjenare i kontant årlig inkomst 1,300 kronor, *så vida icke spanmålsprisen sjunkit, sedan löneregleringarna stadfästats.* Med dessa 1,300 kronor skall denna embetsman underhålla familj, amortera skulder och reparera sin bostad. Han *skulle* också skaffa sig litteratur och förkofra sina kunskaper, men hvar eger han medel dertill? Man begär sannerligen för mycket af menniskonaturen, om man fordrar, att presten med nit och glädje skall år ut och år in göra sin embetsgerning under så tunga och besvärliga förhållanden.

I den omfattande motion (n:o 3 i Första Kammaren), som numera aflidne f. d. landshöfdingen Treffenberg väckte vid sistlidne riksdag, och hvilken jag anhåller få återföra i minnet, lemnades högst bedröfliga, ja, rent af upprörande uppgifter om den ekonomiska ställningen hos en del af svenska presterskapet. Denna motionärs syftemål gick ut på en

allmän och grundlig omreglering af presterskapets löner, hvilken äfven torde vara att motse, om också icke i hela den vidd, som nämnde motionär åsyftade, sedan regeringen öfverlemnat Riksdagens skrifvelse i ämnet till en komité, som skall vidtaga förberedande åtgärder härtill. Men det dröjer nog många år, innan detta ärende blir slutbehandladt, och under tiden befinner sig den del af svenska presterskapet, som bäst behöfver hjelp, i samma eländiga belägenhet som hittills. Det är på denna behjertansvärda sak, jag anhåller få fästa Riksdagens uppmärksamhet, och jag är förvissad, att mina ord ej skola ljuda förgäfves, då saken, nu allmänt känd, talar för sig sjelf, och vid behandlingen af de vid förra riksdagen i detta ämne väckta motioner uttrycktes deltagande från flera håll för den betryckta ställning, hvari flertalet af komministrar och deras vederlikar befinner sig.

Jag beder då till en början få hänvisa till den tablå öfver komministrarnes aflöningsförmåner, hvilken såsom bilaga åtföljde landshöfding Treffenbergs förenämnda motion och »i hvilken» — jag citerar här denne motionärs ord, sid. 6 — »såsom af rubriken till densamma inhemtas, lönerna upptagas, sådana de voro år 1886, enligt uppgifterna till statistiska centralbyråns lönestatistik, men med boställenas afkastning beräknad till 3 procent af taxeringsvärdet, och med afdrag af 150 kronor för byggnads- och underhållsskyldigheten vid bostället, der sådan åligger komministern. Af denna tablå framgår nemligen, att af landets alla 874 komministrar 72 kunna antagas hafva en inkomst under 1,000 kronor, 465 under 1,500 kronor, 713 under 2,000 kronor och endast 161 komministrar en inkomst af 2,000 kronor och derutöfver intill 6,400 kronor, hvilket utgör det högsta inkomstbeloppet och innehafves af en enda komminister i en stad.»

Vidare anhåller jag att få hänvisa till Kongl. Maj:ts nådiga reglemente för presterskapets enke- och pupillkassa. Här förekommer en tabell öfver presterliga beställningar, af hvilka presterskapets enke- och pupillkassa eger uppbära behållen inkomst samt dermed förenade löner. På grund af denna tabell har jag beräknat, huru stor lönefyllnad skulle erfordras, för att lönen för hvarje komminister, pastorats- eller sockenadjunkt och kapell- eller brukspredikant skulle uppgå till 1,600 kronor. Enligt denna beräkning skulle kräfvas ett lönetillskott för

Erkestiftet af	14,815	kronor
Linköpings stift	22,140	»
Skara »	12,935	»

Strengnäs stift	. . . .	6,325 kronor
Vesterås »	. . . .	3,415 »
Vexiö »	. . . .	19,990 »
Lunds »	. . . .	1,130 »
Göteborgs »	. . . .	3,270 »
Kalmar »	. . . .	2,340 »
Karlstads »	. . . .	3,085 »
Hernösands »	. . . .	6,960 »
Visby »	. . . .	1,240 »

eller in alles 97,645 kronor.

Härvid märkes:

att i ofvannämnda tabell öfver presterliga beställningar ingår boställets afkastning till ett visst belopp äfvensom lön af personer, hvarå dock icke obetydliga afkortningar årligen förekomma;

att alla eller nära nog alla prestmän, som behöfva denna lönefyllnad, hafva skyldighet att underhålla sina bostadslägenheter;

att jag i min beräkning tagit hänsyn till denna skyldighet och uppskattat den till det låga beloppet af 100 kronor pr år;

att således, om icke denna skyldighet varit vederbörande pålagd, 1,500 kronor varit den minimilön, jag önskat för presterna i fråga*);

att ofvan nämnda tabell öfver presterliga beställningar innehåller de *beräknade* lönerna, icke de faktiska; å somliga orter torde de öfverstiga beräkningen, å andra, och i synnerhet i de spanmålsproducerande provinserna, der ingen industri tillkommit, är fara värdt, att de understiga densamma; derför har jag också vid min beräkning måst taga hänsyn härtill och öka det behöfliga anslaget utöfver ofvanstående belopp.

Men om hvarje tänkande medgifver, att en prestman med familj, skulder och byggnadsskyldighet icke kan utan de svåraste försakelser lefva på en årlig lön af 1,300 kronor, ja, ännu mindre, så komma vi till de frågorna: Huru skall en förbättring ske? Har staten någon skyldighet i detta fall? Eller åligger icke denna pligt de särskilda kyrkoförsamlingarne? Men jag förmodar, att församlingarne hafva till sitt

---

*) Härvid framställer sig sjelfmant en jemförelse: vikarierande adjunkter vid läroverken åtnjuta en lön af 1,500 kronor och, om de genomgått profår, 1,800 kronor. Detta kunna de få, om de absolverat blott filosofie kandidatexamen — en lärokurs, som kan genomgås på halfva den studietid, hvilken kräfves för utbildningen till prest.

presterskaps aflöning gifvit hvad de förmått. När myndigheterna sågo, att denna lön icke motsvarade fordringarna i § 1 af kongl. förordningen den 11 juli 1862, borde de hafva föreslagit indragning af en så klent aflönad beställning. Men jag antager jemväl, att när nu gällande löneregleringar stadfästades, hade de flesta löntagare en *för den tidens förhållanden* någorlunda skälig inkomst. Sedan dess har mycket förändrats. Studietiden för den blifvande presten har blifvit i betänklig grad förlängd genom ändring i skolordningen och deraf beroende införandet af teologico-filosofie kandidatexamen äfvensom genom professorernas i teologiska fakulteten oupphörligt och orimligt ökade fordringar på de studerande. I följd af spanmålsprisens fall hafva presternas löner minskats. I följd af arbetslönernas höjning är presten urståndsatt att bruka sitt boställe med någon fördel, stundom medför dess brukande ren förlust. Lagen af den 26 oktober 1883 angående tillsättning af presterliga tjenster har utöfvat en menlig inverkan på åtskilliga prestmäns befordran, i det att dels konsistoriella församlingar flitigt begagnat sig af rättigheten att kalla fjerde profpredikant, dels åtskilliga domkapitel vid uppsättande af förslag ansett teologisk lärdom såsom ett slags inkommensurabel storhet, hvilka begge omständigheter förorsakat, att mindre begåfvade och mindre bemärkte prestmän fått stanna vid sina små lägenheter hela sitt lif och öfva sig i både sjelf- och verldsförsakelse. Lägger man tillsammans allt detta, så kan jag åtminstone icke finna annat, än att staten har en viss skyldighet att träda emellan och räcka en hjelpande hand åt dem, som nu äro i fråga.

Nog vore det mera lämpligt — jag medgifver det — att i en kyrkligt-ekonomisk angelägenhet som denna kunna anlita en kyrklig fond. Och det finnes verkligen en sådan, nemligen presterskapets löneregleringsfond. Ur denna utdelar Kongl. Maj:t årligen vissa anslag åt den mest nödstälda delen af presterskapet. Men hvad är detta annat än ett slag af nådegåfvor. En statens eller kyrkans embetsman bör dock hafva så pass stor *bestämd* inkomst, att han deraf kan påräkna nödtorftigt uppehälle åt sig och de sina. Denna inkomst torde få anses vara i minsta laget, om den fixeras till 1,600 kronor; och jag är viss om, att löneregleringsfondens tillgångar ändå komma att anlitas, emedan väl ingen vågar påstå, att all nöd är aflägsnad med en sådan aflöning, som för öfrigt behöfver förhöjas med anledning af särskilda omständigheter, t. ex. att befattningen är svårskött, att en komminister i en annex-församling fått sig pastorala göromål ålagda, att odlingar och förbätt-

ringar verkstälts å bostället m. m. För öfrigt skadar det väl intet, om nämnda fond konsolideras, i fall det är allvar med talet om presterskapets pensionering, ty härifrån skall komma ett godt bidrag för detta ändamål.

Med anledning af hvad jag nu andragit, hemställer jag vördsamt:

a) att Riksdagen för sin del beslutar, att ingen lön för komministrar, kapellpredikanter, pastorats- eller sockenadjunkter inom svenska kyrkan må hädanefter, boställsafkastningen inberäknad, understiga 1,600 kr.;

b) att Riksdagen för nästa och derpå följande år, intill dess nya prestlöneregleringar blifvit faststälda, ställer till Kongl. Maj:ts disposition ett årligt anslag af 120,000 kronor att användas till höjande af de i föregående moment omförmälda prestmäns löner till ofvan nämnda belopp.

Om remiss till vederbörligt utskott anhålles.

Stockholm den 21 januari 1898.

C. Fr. Pettersson.

STOCKHOLM, NYA TRYCKERI-AKTIEBOLAGET, 1898.

N:o 6.

Af herr **Wieselgren,** *om vidtagande af åtgärder för åvägabringande af en tillfredsställande rättsordning i fråga om slägt- eller efternamn.*

Vid 1896 års riksdag tillät jag mig i en under n:o 6 i Första Kammaren afgifven motion fästa Riksdagens uppmärksamhet å det allt mera framträdande behofvet af lagstiftning äfven hos oss beträffande *personnamn.*

Andra Kammaren afslog motionen. Första Kammaren godkände den. Någon skiljaktighet förekom dock vid frågans afgörande, enär ett mindretal önskade, att blott slägtnamn men icke dopnamn måtte af den ifrågasatta lagstiftningen omfattas.

Öfvertygad om omöjligheten af att alltjemt låta nu rådande oefterrättliga förhållanden i hvad angår slägtnamnen fortfara, har jag ansett mig böra ännu en gång till Riksdagens öfvervägande framlägga förberörda motion, derutur jag dock nu afskiljer frågan om dopnamnen; och tillåter jag mig här upprepa hvad jag med hänsyn till den föreslagna slägtnamnslagstiftningen då ansåg mig böra anföra.

»Såsom förutsättning för hvarje ordnadt samhällslif», yttrade jag, »står de enskilda personligheternas särskiljande från hvarandra medelst viss benämning. En hvar af dessa måste erhålla ett *namn.*

Redan så tidigt som vid det nyfödda barnets vattenösning gåfvo ock våra förfäder åt detsamma det namn, som enligt nu gällande bestämmelse skall meddelas det vid dess inskrifning i vederbörande församlings födelsebok eller vid dess dop. Men i mån af individernas stigande antal och en allt jemt fortskridande samhällsutveckling, befinnes ensamt förnamnet förr eller

senare otillräckligt för uppnåendet af dermed afsedt syfte. Man finner svårt eller omöjligt att blott med tillhjelp af detta särskilja individerna. Behofvet af »öknamn» uppstår.

Dessa öknamn eller tillökningsnamn — »ök» kommer, som bekant, af verbet öka — fästas till en början vid olika individer, hvilka såmedelst, ofta på grund af någon särskild sin egenskap, sitt lyte eller annat dylikt, tillräckligen uttecknas från alla öfriga. Men det är icke nog härmed. Man finner ock nödvändigt att jemväl kunna sins emellan särskilja de större eller mindre flockar af enskilde, hvilka på grund af gemensam upprinnelse och deraf härledt blodsband bildat sammanslutningar af större eller mindre, men dock alltid någon betydelse för samhället. Så uppstå slägt- eller familjenamn, såsom hvilka redan gifna tillnamn ofta användas. Och genom att sammanföra den enskildes dopnamn med namnet å den slägt- eller familjesammanslutning, till hvilken han hör, vinner man ock en tillfyllestgörande ordning för hans beteckning, då det gäller att kunna särskilja honom från alla andra.

Detta tillvägagångssätt anlitas bland de olika kulturfolken mer eller mindre, vare sig hastigt eller långsamt. Romarne hafva, som bekant, utbildat det redan efter republikens införande, mer än ett halft årtusen före Kristi födelse, under det att judarne först i slutet af 18:de och i början af 19:de århundradet e. Kr. genom vederbörande länders lagar förmåddes att antaga familjenamn. Sådana uppstodo deremot i Tyskland, Frankrike och England på 1100-talet bland högborna slägter, hvilka nämnde sig efter sina slott eller jordagods; under och efter 1500-talet blefvo äfven borgerliga familjenamn derstädes allt mera allmänt brukliga, och numera förekomma de, om än efter skiftande modeller, öfver allt — ett förhållande, hvartill i de stora kulturländerna lagstiftningen synnerligen kraftigt bidragit. Den har nemligen funnit i samhällsordningens intresse nödvändigt att bestämma dels beträffande de enskilda samhällsmedlemmarnas rätt och pligt att ega namn, dels ock beträffande vilkoren för deras rätt att ändra de namn, hvilka de redan bära.

Såsom mera grundväsentliga drag inom ifrågavarande lagar finner man vanligen stadgadt: att äkta barn ärfver faders familjenamn; att oäkta födt barn ärfver sin moders familjenamn; att hustru vid äktenskap förvärfvar mannens familjenamn samt att detta skall bäras jemväl af frånskild hustru — ehuru inom olika länder smärre skiftningar i dessa och andra hithörande bestämmelser förekomma. Hvad åter beträffar rätten att ändra sitt namn, råda i detta stycke större skiljaktigheter, antagligen beroende på olika uppfattning af personnamnrättens natur. Den kan anses tillhöra ensamt den offentliga administrativrätten; den kan ock uppfattas

såsom tillhörande privaträttens område. Olika åskådning i detta afseende föranleder olika lagstadganden.

I Tyskland gälde ganska länge en fullkomligt obegränsad rätt att förändra sitt namn, om det blott icke skedde i svikligt syfte. Men den förvirring och oreda, som häraf vållades, framtvang redan i slutet af förra århundradet i *Preussen* förbud mot upptagande af annans familjenamn, äfven der det gjordes utan svikligt syfte, vid påföljd af böter, hvilkas belopp myndigheterna egde bestämma efter omständigheterna. Genom förordning af den 30 oktober 1816 erhöll förbudet den form, att ingen egde använda ett namn, som icke tillkomme honom, vid påföljd af böter från 5 till 50 thaler eller motsvarande fängelsestraff, då deremot sådan åtgärd i brottsligt syfte skulle bedömas efter allmänna strafflagen. Genom kabinettsorder af den 15 april 1822 stadgades tillstånd af konungen för ändring af slägt- eller familjenamn; men jemlikt kabinettsorder af den 12 juli 1867 har ifrågavarande pröfningsrätt öfverlåtits å de högre administrativa ortsmyndigheterna, utom i de fall, der det gäller antagande af eller ändring af adligt namn. Likartade bestämmelser kommo allt efter annat till stånd i de flesta tyska staterna. I *Baden* stadgar förordningen af den 16 december 1875, att den som vill antaga ett nytt familjenamn eller förena ett sådant med det, han redan bär, må derom göra motiverad ansökan, som insändes till justitieministeriet, hvilket pröfvar ansökningen, sedan yttrande deröfver inhemtats från underrätten, den embetsman, som för civilregistret, samt vederbörande politimyndighet. Derest ej genast anses, att ansökningen bör afslås, kungöres den en gång i »Staatsanzeiger» och »Karlsruher Zeitung», och hafva de, som kunna vilja bestrida bifall till densamma, att, med angifvande af sina skäl härför, inom tre veckor från sagda kungörelse till justitieministeriet inkomma med sitt påstående; derefter saken slutligen pröfvas och i händelse af bifall order ock gifves om namnförändringens antecknande i födelseregistret. I somliga tyska stater, t. ex. *Bayern*, är pröfningen af dessa frågor förlagd till regeringen; i andra afgöras de af något ministerium eller af andra administrativa myndigheter, såsom t. ex. i Elsass, der de afgöras af ståthållaren.

Men om än häraf synes framgå, att namnrätten uti dessa och öfriga tyska stater uppfattas såsom tillhörande den offentliga administrativrättens område, hafva dock under senare tid inom den tyska jurisprudensen allt flera röster höjt sig för den åsigt, som inskjuter frågan om personnamnen inom området för civilrätten och i enlighet härmed tillerkänner den enskilde en rätt till sitt namn, hvilken lagen bör skydda, men för hvilken den jemväl bör utstaka gräns. Denna namnrätt skulle vara att anse såsom en »individualrätt», inbegripande den enskildes af rättsordningen garan-

terade befogenhet *att i allt vinna erkännande såsom en dels från alla andra särskild, men dels ock till en viss slägt eller familj hörande individ,* hvars lifsverksamhet, så att säga, *inordnas under eller sammanflyter med dess namn,* hvilket på detta sätt varder likasom *det kondenserade uttrycket för hela personligheten* eller det band, som *till en enhet förbinder alla dess särskilda verksamhetsyttringar.* Från denna synpunkt sedt måste tydligtvis den enskildes rätt kränkas, derest någon annan antager hans namn, likasom ock den slägt, den familj, hvars namn antages af någon obehörig, i lika mån förfördelas. Ty äfven familjen måste ega rätt att värna det namn, hvilket förenar de skilda familjemedlemmarne till en enhet inom samhället; äfven familjen måste ega anspråk på skydd mot det nedsättande eller vanärande sken, som genom för densamma fullkomligt främmande personers handlingssätt skulle kunna den ådragas.

Att döma af åtskilliga under senare tid afkunnade domar af Tysklands Reichsgericht har uppfattningen af namnrätten såsom en privaträtt synbarligen vunnit insteg inom detta lands lagskipning. I en af *G. Hallager* i hans detta år utgifna, synnerligen beaktansvärda arbete »*Om personnavne*», p. 24, anförd dom af den 22 oktober 1881 finner man uttaladt, att då spörsmålet om tillvaron af en privat namnrätt i ett föregående mål jakande besvarats, ehuru frågan der gält en familj af högadeln, hvars privilegier tillhörde den offentliga rätten, måste samma förhållande ock antagas att gälla den lägre adeln och icke adliga familjer, hvilkas rättigheter icke voro beroende på den offentliga rätten. »Då efter nutida skick», heter det i sagda dom, »de enskilda personerna åtskiljas på det sätt, att först de olika familjerna inom samhället skiljas genom ett familjenamn och derpå de enskilda medlemmarne inom familjegrupperna genom förnamn, samt detta skick på grund af det offentligas intresse af en fast och tydlig åtskilnad mellan individerna genom lag eller sedvana har blifvit en del af rättsordningen, så rör det sig väsentligen om en i den offentliga rätten grundad *pligt,* i det valet af familjenamn icke öfverlemnats åt den enskildes godtfinnande, utan en hvar har att föra den familjs namn, hvilken han vare sig genom födelse eller på grund af någon rättsakt — äktenskap, adoption, legitimation — tillhör. — — Men mot denna pligt svarar å andra sidan *rätten* till att bära familjenamnet, hvilken såsom en af familjebandet följande rättighet tillhör privaträtten, alldeles som familjerättigheterna öfver hufvud. Liksom en persons ställning såsom medlem af en bestämd familj är ett med hänsyn till sina förutsättningar och verkningar genom rättsnormer ordnadt förhållande, alltså ett *rättsförhållande* och — oaktadt det samtidigt framträdande offentliga intresset i ordningen af familjeförhållandena — ett *privaträttsligt* förhållande, så gäller detsamma om det yttre

uttrycket derför: befogenheten att föra det namn och märke, som tjenar till kännetecken å vederbörande familj. »Gemeines Recht» öfverensstämmer häri med de nyare lagarne; särskildt är rätten att bära ett familjenamn erkänd såsom en privaträtt derigenom att sådana lagböcker, som blott hafva privaträtten till föremål, derom innehålla bestämmelser.»

Samma åskådning, som här röjer sig, möter ock i det år 1894 affattade förslaget till en ny § i utkastet till ny civillag, hvarigenom nödigt privaträttsligt skydd skulle egnas personnamnet.

I *Österrike* daterar sig lagstiftningen i förevarande ämne från slutet af 1700-talet. Ett kejserligt patent af den 3 februari 1766, rigtadt mot missförhållanden i Galizien, bestämde, att en hvar skulle behålla det efternamn, han från början egde, samt att en persons söner och döttrar alltid skulle begagna sin faders efternamn, dock så, att döttrarna vid giftermål antoge mannens namn. En för hela riket gällande föreskrift rörande förändring af familjenamn gafs genom hofdekretet af den 5 juni 1826, hvilket medgaf dylik förändring blott vid öfvergång till kristna religionen eller vid upphöjelse i adligt stånd. I alla andra fall skulle ansökan om tillstånd göras hos kejsaren, som förbehöll sig rätten att afgöra dessa ärenden. De äro dock numera öfverlemnade till ett regeringsdepartement. I regeringens ännu ej slutbehandlade förslag till ny strafflag för riket stadgas i 433 § böter intill 100 floriner för den, som icke har något bestämdt familjenamn och, i trots af vederbörande myndighets uppfordran, vägrar antaga sådant, likasom ock för den, som förändrar sitt eget, sina barns, fosterbarns eller myndlingars familjenamn.

I *Frankrike* förbjödos redan genom en ordonnance af den 21 mars 1555 de adliga slägterna att ändra namn utan att hafva dertill erhållit konungens tillstånd — »sans avoir obtenu des lettres de permission et dispense», hvilka »lettres» sedvanligen kallades *lettres de commutation* — vid påföljd af böter till 1,000 livres, förlust af adelskapet och bestraffning såsom förfalskare. Samma regel kom ock att tillämpas i fråga om borgerliga familjenamn, hvadan heller icke sådana kunde förändras utan på grund af ett »lettre de commutation» eller ett dekret af öfverordnad domstol. Men i tillståndsbrefven förbehölls alltid en hvar den bättre rätt, han kunde hafva, hvadan innehafvaren af ett bestämdt familjenamn alltid kunde vid domstol protestera mot att detta användes af obehörig person. Genom dekretet af den 14 november 1793 erkände emellertid Nationalkonventet hvarje medborgares rätt att kalla sig hvad han behagade. Denna frihet ledde likväl till sådan förvirring, att konventet redan den 23 augusti 1794 måste utfärda en ny lag, hvilken tvärtom förbjöd en hvar att begagna något annat vare sig förnamn eller familjenamn än det, som fans infördt

i födelseregistren, samt ålade alla dem, som förändrat sitt ursprungliga namn, att återupptaga detta. Jemväl förbjöds att foga något tillägg till sitt namn, derest det ej förut hade användts för att åtskilja medlemmarne af samma familj och icke innefattade någon adelsbeteckning. Straff för öfverträdelse af dessa bestämmelser sattes till sex månaders fängelse och fjerdedelen af den skyldiges inkomster såsom böter. Då emellertid intet stadgande gifvits rörande förnamn, i fråga om hvilka föräldrar ganska ofta missbrukat den fria bestämmelserätt de egde, och ej heller någon utväg faststälts för de fall, der en ändring af familjenamn med fog kunde önskas, utfärdades den 1 april 1803 den lag, som ännu allt jemt är gällande. Häruti bestämmes, att i födelseregistren blott kunna införas sådana förnamn, som funnos i de olika kalendrarne eller som burits af personer i den gamla historien. Dermed bortföll möjligheten att såsom förnamn använda andras familjenamn; ett då temligen anlitadt förfarande, hvilket lagen ogillade, äfven derför att det borde förbehållas de personer, hvilka genom sitt snille eller sina framstående egenskaper förvärfvade sig berömligt rykte, en uteslutande eganderätt till sitt namn, så att efterverlden aldrig behöfde blifva villrådig om hvem som burit det. Beträffande åter förändring af familjenamn föreskrefs, att den, som sådant önskade, egde till regeringen derom ingifva motiverad ansökan. Bifölls denna, trädde dock beslutet härom icke i kraft förrän ett år efter dess kungörande i den officiella »Bulletin de lois». Under loppet af detta år egde en hvar, som hade någon anmärkning att göra mot ifrågavarande namnförändring, att till regeringen ingifva sin gensaga. Befunnes denna befogad, återkallas beslutet; i annat fall, eller der ingen gensaga afhöres, träder det i kraft vid årets slut.

Såsom obestridt gäller inom fransk rättspraxis, att, om någon antager en annan existerande familjs namn, hvarje enskild medlem af denna familj kan anhängiggöra talan för att få vederbörande frånkänd rätten att begagna det usurperade namnet. Fortfar någon att efter en sådan dom begagna samma namn, kan han derför ådömas straff. Och såsom bevis, att fransk rättsuppfattning anser namnet utgöra föremål för ett slags immateriel eganderätt, ser man ock anfördt, hurusom fransk rättspraxis såsom otillåtligt bedömer ej blott att till eget bruk upptaga annans namn, utan ock att dermed benämna diktade personer i romaner eller skådespel, att använda det såsom namn å förlustelseställen m. m. dylikt.

I *Danmark* anbefaldes adeln 1526 af konung Fredrik I att antaga fasta slägtnamn, ehuru sådana först under derpå närmast följande sekel togos i allmännare bruk, men då jemväl af borgerliga slägter. Någon inskränkning i rätten att antaga eller förändra dessa borgerliga slägtnamn

fans lika litet som något tvång att anlägga dem. Först genom förordningen af den 30 maj 1828 skedde detta, då nemligen deruti bestämdes, att hvarje barn borde vid dopet nämnas icke blott med förnamn, utan ock med det familje- eller slägtnamn, hvilket det för framtiden borde bära. Närmare bestämmelser i detta afseende gåfvos sedermera genom kansliskrifvelser af den 4 oktober 1828 och den 22 oktober 1829. På fadern ankommer det att afgöra, hvilket efternamn hans barn, der familjen ännu saknar sådant namn, skola anlägga, ehuru honom ej medgifves att gifva de yngre barnen annat efternamn än det han redan för deras äldre syskon bestämt, såvida detta ej i följd af särskild ansökan medgifves honom. Har fadern redan ett slägtnamn, är det naturligtvis detta han i regeln ock bestämmer för sina barn.

Då *Norge* redan före utfärdandet af dessa bestämmelser skilts från Danmark, samt norska lagstiftningen ännu icke behandlat namnrätten, qvarstå derstädes ännu allt jemt förhållandena på den ståndpunkt, som öfver allt en gång var den ursprungliga. Dock icke alldeles. I en viss anslutning till de medgifvanden om legitimation och adoption, hvilka konungen på derom gjorda ansökningar meddelat, har nemligen i Norge utvecklat sig den praxis, att man hos regeringen ansöker om rätt att ändra innehafvande familjenamn. Derför fordras blott, att sökanden är bosatt i landet, att han uppgifver tillfredsställande skäl för sin önskan, såsom att det namn, han vill ändra, är för allmänt för att vara nog betecknande, samt att han bilägger intyg om god och sedlig vandel. Vidare bör ej det namn, han önskar antaga, genom sin mindre vanlighet häntyda på någon särskild familj, hvars intresse af att utan intrång af obehöriga få ensamt ega sitt namn genom dess upptagande af andra skulle kränkas. Med tillstånd att anlägga det önskade namnet förknippas vilkoret om dess införande i Kungörelsetidning och tingläsande vid sökandens Værnething, hvarjemte en lösen af 40 kronor erlägges för tillståndsbeviset, hvilket dock i händelse af fattigdom erhålles kostnadsfritt. Af flera domar under senare år synes ock framgå, det norska lagskipningen icke godkänner uppfattningen om hvar mans frihet att antaga hvilket familjenamn som helst, äfven utan kungligt tillstånd. Då nemligen medlem af familj, hvars namn på detta sätt tillgripits, mot vederbörande anhängiggjort talan med påstående om förbud för denne att vidare begagna det, har i regeln sådan talan bifallits. Och såsom ett kraftigt bevis, att man äfven i Norge insett nödvändigheten af att regelbinda namnrätten, må slutligen anföras, att i det af riksadvokaten doktor *Getz* år 1893 framlagda utkast till allmän borgerlig strafflag upptagits bestämmelser om straff, derest man antager eller begagnar ett namn, som icke tillkommer en.

»Med Böder» — så lyder utkastets 326 § — »straffes den, som uden behörig Bemyndigelse eller Anmeldelse for sit eget eller sine Börns Vedkommende forandrer Daabs- eller Slægtsnavn eller Navnets Skrivemaade eller antager noget Slægtsnavn.

Enhver er berettiget til uden særlig Bemyndigelse eller Anmeldelse at antage som Slægtsnavn sin Faders (for uægte Börns Vedkommende Moders) Daabsnavn med Endelse, som angiver Afstamningen, enten alene, om tidligere intet Slægtsnavn haves, eller foran det Slægtsnavn, som man allerede har; ligeledes til paa samme Maade at optage som Slægtsnavn Navnet paa en Gaard, hvoraf man selv eller nogen af ens Forældre er Eier.

Alene Anmeldelse for Övrigheden udfordres, naar Forandringen angaar Skrivemaaden, eller naar for Ufuldmyndiges Vekommende Moders Slægtsnavn optages istedetfor eller ved Siden af Faders eller naar Hustru bibeholder eller gjenoptager sit eget tidligere Slægtsnavn ved Siden af Mandens eller fraskilt Hustru gjenoptager hint istedetfor dette.»

* * *

Under förhandlingarna om förut omförmälda franska lagen af den 1 april 1803 anmärktes såsom »*en historisk antiqvitet*» det i de skandinaviska länderna rådande bruket att nöja sig med sitt blotta dopnamn i förening med fadersnamnet »comme: Pierre, fils de Louis; Paul, fils de Jean etc.», såsom en fransk författare sedermera exemplifierar förhållandet. Inemot ett århundrade har sedan dess hunnit förflyta; men det från europeisk kulturståndpunkt redan då såsom »antiqveradt» bedömda förhållandet qvarstår temligen oförändradt ännu i dag.

Först under 1600:talet börja familjenamn mera allmänt hos oss förekomma. Ett och annat adligt slägtnamn möter redan under medeltiden, ännu flera anläggas under 1500:talet, och med riddarhusets inrättning 1626 blifva de för adeln, så att säga, lagstadgade, enär de introducerade ätternas antecknande förutsätter bestämda slägtnamn, hvilka icke fingo sjelfrådigt ändras. I sin uppsats om Svenska familjenamn, Nord. Tidskrift 1882, uppgifver prof. *E. Tegnér*, att under det dokument om »cession af tullfrihet», som 1644 undertecknas af omkring 100 adelsmän, endast 7 befinnas sakna familjenamn, under det att 50 år tidigare, af de 232 adelsmän, som undertecknat Upsala mötes beslut, icke mer än 93 der skrifvit sig med slägtnamn. Samme författare uppgifver åren 1620—50 utgöra den period, då man hos oss i större skala började antaga familjenamn. Ofrälse officerare, civile embetsmän och prester antogo i de fleste fall verk-

liga efternamn; namnen på »son» blefvo inom denna samhällsklass rätt sällsynta. Men om än detta förhållande till en tid behöll sig och ännu under 1700:talet förblef förherskande inom de bildade samhällsklasserna, har en tydlig förändring härutinnan inträdt under innevarande sekel; och då derjemte de djupare samhällslagren, med bibehållande af gammal sed, öfver hufvud taget underlåtit att förse sig med andra efternamn än sådana, som bildats af fadersnamnet med tillagdt »son» eller »dotter», torde det vara en obestridlig sanning, att, såsom forskare i detta ämne utan skiljaktighet påstå, det vida öfvervägande antalet af vårt folk ännu alltid är i saknad af verkliga familjenamn.

Såsom förklaring af detta förhållande, hvilket lätt kan fattas såsom bevis på en fördröjd utveckling och en underlig brist på familjekänsla, torde med allt skäl kunna påpekas den länge rätt obetydliga rörligheten bland de djupare folklagren och särskildt den åkerbrukande befolkningens stora lätthet att med anlitande af namnen på sina gårdar eller torp åstadkomma all nödig beteckning af de enskilda personligheterna.

Men det kan ej undgå uppmärksamheten, att våra nutida erfarenheter peka åt helt annat håll än förr. Samfärdseln inom landet är ganska uppdrifven; befolkningen har i anmärkningsvärd grad dragit sig från landsbygden in till städerna, och en allt mera utbredd bildning höjer nya lager af folket till den ståndpunkt, å hvilken möjligheten af att särskilja individerna för att kunna följa dem varder af största vigt för både statsintresset och det samhällslif, som i skilda rigtningar i handel och vandel allt mera utvecklar sig. Likasom staten i alla grenar af sin omfattande förvaltning måste vara synnerligen betjent med att de enskilda samhällsmedlemmar, med hvilka den på olika sätt träder i förbindelse, i möjligaste mån kunna identifieras, måste ock samma intresse göra sig gällande inom affärs- och yrkesverksamheten likasom inom hvarje gren af den medborgerliga samfärdseln i landet. Men sådan identifiering låter sig blott med svårighet åstadkomma, så länge ännu största antalet af vårt folk saknar verkliga familjenamn.

Till belysning af detta förhållande tillåter jag mig meddela några iakttagelser, gjorda vid genomseende af polisunderrättelsernas register för åren 1878—84. Bland der förtecknade personer befinnas 1,712 bära namnet Andersson, af 18 stafvadt Andersen, och 122 Andersdotter, hvilket dock såsom namn vanligen anses liktydigt med namnet Andersson, hvarmed det ofta utbytes. Att i handlingar och rullor särskilja dessa mer än 1,800 personer sins emellan är redan i och för sig en ganska vansklig sak; den blir än svårare i de fall, då äfven förnamnen äro lika. Så inträffar långt ifrån sällan. Af bemälde Anderssöner heta nemligen 4 Anders Wil-

helm, 6 Andreas, 7 Anders Fredrik, 11 Johan Alfred, 12 Anders Johan, 14 Alfred, 15 Johan Petter, 20 Anders Petter, 22 Gustaf, 23 Anders Gustaf, 26 Carl August, 28 Carl Gustaf, 30 Johannes, 30 Carl, 31 Nils, 36 Carl Johan, 40 Johan, 49 Anders August och 69 Anders. Likartade förhållanden förekomma vid ett icke ringa antal andra namn. Inemot 900 bära namnet Carlsson eller Carlsdotter; af de förra heta 11 Carl August, 12 Carl Erik, 12 Johan Fredrik, 15 Anders, 15 Johan August, 20 Johan, 21 Carl Gustaf, 22 Carl, 23 August och 39 Carl Johan. Bland de omkring 1,300 personer, som bära namnet Johansson, Johansen eller Johansdotter, heta 10 Anders Petter, 14 Carl Fredrik, 15 Nils, 17 Gustaf, 18 Carl August, 18 Johan Alfred, 18 Johannes, 19 Anders, 19 Anders Gustaf, 26 Carl, 27 August, 36 Johan August, 46 Johan och 51 Carl Johan. Namnet Larsson eller Larsdotter bäres af omkring 500 personer, namnet Persson af ungefär lika många; inemot 600 heta Svensson, 750 Nilsson, lika många Olsson och 900 Pettersson. Man påminne sig härvid, att dessa alla utgjort föremål för polismyndigheternas åtgärder, och man må väl med skäl häpna öfver de anspråk, som från samhällets sida ställas på dessa myndigheter, så länge som lagstiftningen underlåter att lätta deras arbete ens dermed, att den ålägger samhällets hundratusental att skaffa sig verkliga efternamn.

Men det är ej blott med denna brist vår lagstiftning är behäftad. Den är lika outvecklad, der det gäller att begränsa och regelbinda friheten att antaga familjenamn.

Det är brukligt, att äkta barn antaga sin faders likasom hustru sin mans familjenamn, att frånskild hustru återtager sin faders familjenamn, der hon icke föredrager att behålla den frånskilde mannens, samt möjligen ock att oäkta barn antager sin moders familjenamn; men några lagstadganden härom förefinnas icke.

I kyrkolagen 3: 12 föreskrifves väl, att presten skall uti kyrkoboken anteckna orten och dagen, hvar och när ett barn födt är, såsom ock när det döpt varder, jemväl barnets, dess föräldrars och deras namn, som vittnen till dess döpelse varit hafver, likasom ock i kongl. förordningen angående anmälningar om födda barn den 11 februari 1887 samma bestämmelse förekommer om uppteckning jemväl af »barnets och dess föräldrars namn». Men om med »namn» menas annat än deras dopnamn, utsäges icke; något åläggande för vederbörande att äfven ega och uppgifva familjenamn kan icke vara häri inneslutet. I de kongl. förordningen angående kyrkoböckers förande den 6 augusti 1894 bifogade regler till församlingsboken föreskrifves, att personernas för- och tillnamn skola fullständigt och utan förkortningar utskrifvas; men att härmed icke gifvits

något förständigande i fråga om att verkligen ega ett tillnamn är så mycket tydligare, som det strax derefter heter, att då anmälan om *antagande* eller ändring af tillnamn sker, skall jemte detta det fadersnamn eller tillnamn, personen förut haft, utsättas inom parentes. Och det i reglerna till födelse- och dopboken meddelade förbudet mot namns ändrande gäller blott dopnamn. Namnpligten i vårt land är inskränkt till dopnamnet; med undantag af längre fram anmärkta särskilda fall förekommer begränsning af friheten att ändra eller antaga namn hos oss blott i fråga om dopnamn.

Jag förbiser härvid icke det från 1626 års riddarhusordning alltjemt bibehållna förbudet mot adlig ätts upptagande af annan ätts nummer, *namn* eller vapen; men det rörer blott förhållandet inom riddarhuset. Stadgandet i sjölagen af den 12 juni 1667, hvarigenom vid 20 daler silfvermynts vite copvaerdie sjöman, vare sig högre eller lägre, förbjöds att ombyta sitt namn »antingen hemma i landet eller på utrikes orter», förekommer väl icke i sjölagarne af vare sig den 23 februari 1864 eller den 13 juni 1891, men motsvaras i någon mån af bestämmelsen i kongl. reglementet för sjömanshusen i riket den 4 mars 1870, § 15, deruti föreskrifves, att det namn, hvarunder sjöman först vid sjömanshus inskrifvits, ej sedermera må af honom förändras, utan att anmälan i sådant afseende gjorts hos sjömanshusombudsmannen derstädes, hvilken då åligger att anteckning om namnförändringen så i vederbörandes sjöfartsbok som uti inskrifningsregistret verkställa; dock inneligger häruti hvarken något förbud för namnändring eller någon begränsning af rätten dertill, om än dess utöfning förknippats med viss, antagligen ofta försummad anmälningsskyldighet. Annorlunda förhåller det sig deremot med den af »Kongl. Maj:ts Herrar Råd» den 16 oktober 1705 gjorda och den 3 november samma år af kongl. Svea hofrätt för domare inom dess jurisdiktion kungjorda förordning. Deruti förklaras, att af kriminalmål i justitierevisionen erfarits, huruledes de, som med begångne missgerningsmål beträdde varit och derför kommit för rätta att ställas, understått sig att taga sådana namn, hvarmed Hans Kongl. Maj:t och Sveriges framfarne konungar behagat benåda adeliga familjer till att åtskilja den ena från den andra: och, heter det vidare, »ehuruväl sådan egenvillighet *ingen* tillåtlig vara bör; så är likväl det än otjenligare att en missdådare tillegnar sig ett sådant tillnamn och att det förmedelst hans brott uti en ransakning eller dom infördt blifva skall, hvilket icke allenast vid förhöret och då domen uppläses hos mången som det åhörer ett oförtjent omdöme öfver ett adeligt hus till dess förklening lemnar, utan ock de öfver slike missgerningsmål såväl uti underinstantierna som Kongl. Hofrätten hållne pro-

tokoller och fälde domar ofta och i synnerhet uti tillkommande tider detsamma oskyldigt till någon nesa lända kunna, lika såsom en sådan missgerningsman af berörde hus varit hade». Alltså till att förekomma »slikt oskick och missbruk, som en skadlig efterföljd med sig förer», skulle hofrätterna anbefalla vederbörande domstolar noga tillse, »det ingen delinqvent blifver annorledes nämnd än dess eget och faders namn är, och att de, som icke komma att undergå lifsstraffet, förbjudas vidare att bruka något annat, hvilket ett adeligt namn likt vara må, och det vid straff tillgörandes». Här är ett verkligt förbud för ofrälse missdådare, icke blott att bära antaget efternamn, som innehafves af någon adlig slägt eller till och med endast liknar sådant, utan att bära hvarje efternamn, då såsom sådant icke räknades angifvandet af hvilkens son den dömde var.

Ett af konung Carl XI utfärdadt förbud för gemenskapen vid hären och flottan att upptaga adliga slägters efternamn omnämnes af professor E. Tegnér, som för uppgiften åberopar ett meddelande af majoren A. Fredenberg; jag har ej lyckats finna det. Men det återupprepas i kongl. brefvet den 29 april 1752. »Som vi», heter det derstädes, »kommit i erfarenhet, att det missbruk ganska mycket skall förelöpa vid regementena, det åtskillige ibland de gemene derstädes skola icke allenast antaga utan ock tillstädjas bära adeliga slägters namn; och vi i nåder finne sådant vara stridande emot ridderskapet och adelns nådigst förunte rättigheter och tillständiga värdighet, i det sådana för brott ofta blifva med svåra kroppsstraff belagde, som ock att derigenom hvarjehanda oreda och villervalla uti slägterna kan uppkomma; alltså är härmed vår nådige vilje och befallning, att ofrälsemän af ryttare, dragoner, soldater och båtsmän hädanefter icke måge tillåtas att hafva och bruka adeliga slägters namn, hvarför ock, derest något sådant missbruk nu skulle finnas, bör det vid nästa generalmönstring uti rullorna ändras.» Samma föreskrift lemnas än en gång genom kongl. brefvet den 28 juli 1762. Men då tydligen icke mycket härmed vore vunnet för åstadkommande af det önskade syftet, om alla andra än missdådare och gemene man vid här och flotta skulle vara oförhindrade att använda adliga slägters namn, ingick riddarhusdirektionen den 29 maj 1767, i enlighet med adelns vid förutgångna riksdagen »yttrade åstundan», med hemställan till regeringen, det, »enligt adeliga diplomernas tydliga innehåll samt förr utgångne kongl. förordningar, Kongl. Maj:t täcktes ånyo genom allmänt påbud i nåder förordna, det ingen ofrälse man, hvarken af civil- eller militärståndet, må vid ansenligt vite bära och bruka något af de tillnamn, som både de än subsisterande och utdödde adelige familjerne, enligt matrikelns innehåll, ensamme af kongl. nåd äro berättigade att nyttja och bruka.» Genom

kongl. brefvet till riddarhusdirektionen den 14 juli 1767 meddelades härå det svar, att Kongl. Maj:t i nåder velat *härtill samtycka.*

Dermed borde ju saken hvad angår de adliga familjernas uteslutande rätt till sina slägtnamn hafva varit fullkomligt afgjord. Men den var det icke och kunde icke vara det. Redan då hade nemligen ett stort antal ofrälse vid sitt inregistrerande på riddarhuset vare sig bibehållit förut egande efternamn af fullkomligt borgerlig klang eller antagit nya, hvilka i intet afseende afstucko från den stora mängdens; bland dylika adliga slägtnamn förekommo Andersson, Carlsson, Abrahamsson, Apelblad, Appelberg, Appelman, Appelroth, Bergstedt, Bergengren, Blom, Blomström, Bohl, Bohm, Borg, Brandt, Broman m. fl. — och hvarken kunde man fordra att, för det en adlad behöll sitt dittills burna efternamn, alla de af samma slägt, som icke adlats, skulle derför aflägga det, ej heller att denna påföljd skulle drabba alla med honom oskylde, hvilkas namn han vid sitt adlande skulle finna för godt att anlägga, utan att desse derifrån kunde på något sätt hindra honom. Det kongl. beslutet torde heller icke hafva alldeles förbisett svårigheten med att åt samtycket förskaffa någon kraft och verkan; ty så vidt jag funnit, har aldrig det utlofvade »allmänna påbudet» kommit till stånd, ej heller det »ansenliga vitet» faststälts. Vid sådant förhållande måste 1767 års kongl. bref vara att anse såsom ifrån sin tillkomst fullkomligt kraftlöst och ur stånd att skänka verkställighet åt den grundsats, hvars rigtighet det godkänt.

Att de kongl. besluten af 1752 och 1762, ehuru, så vidt jag vet, aldrig upphäfda, lika litet kunnat någonsin vinna fullständig tillämpning, förstås af den förut påpekade omöjligheten att uppdraga bestämd gräns mellan alla frälse och alla ofrälse slägters namn. Numera iakttagas dock sagde föreskrifter icke ens i de fall, der deras åtlydnad vore synnerligen lätt. I tjenstgöringsreglementet för armén af 1889, kap. V, § 9, mom. 7 är föreskrifvet, att »i rullor öfver personal få en gång införda namn ej ändras, så vida icke vederbörande erhållit behörigt tillstånd till namnförändringen». Dylikt tillstånd meddelas, på ansökan, åt officerare och civilmilitära personer af motsvarande rang af Konungen; åt underofficerare och civilmilitära personer af underofficers rang af fördelningschefen samt åt manskap af regementschefen. Här finnes således verkligen en pröfning af namnändring föreskrifven. Icke för ty läser man dock t. ex. i Post- och Inrikes Tidningar den 4 december 1895 ett tillkännagifvande om sju af gardister vid 2:dra kompaniet af kongl. Svea lifgarde ändrade namn, der gardisten Niklasson kallar sig *Edhelstam*, gardisten Jönsson kallar sig *Stråhle* och gardisten Karlsson väljer det i Sveriges litteraturhistoria så glänsande namnet *Stjernhielm*. Att det i de båda förstnämnda namnen

instuckna stumma h icke i någon mån förekommer usurperandet af de adliga familjerna Edelstams och Stråles namn är sjelfklart. Det intygar tillräckligt, att den pröfvande myndigheten icke vare sig känner de förberörda kongl. brefven eller tillerkänner dem fortfarande giltighet.

Lika litet synas domstolarne i landet såsom ännu gällande uppfatta 1705 års förbud mot att missdådare få tillegna sig eller benämnas med adliga namn, ehuru sagda förbud ej heller torde vara upphäfdt. Antagligen har ifrågavarande »oskick och missbruk» aldrig varit öfvadt i så stor utsträckning som just nu. Ej sällan torde de, som af en eller annan anledning genomse förteckningar eller rullor öfver häktade eller dömde förbrytare eller lösdrifvare, hafva funnit anledning att med någon undran dröja vid der förekommande adliga familjenamn; man ledes med eller mot sin vilja till den slutsatsen, att den svenska adeln måste hafva råkat i ett betänkligt förfall, och sannar dermed ock det ofvan anförda uttalandet i 1705 års kongl. bref. Men en närmare undersökning af förhållandet visar, att blott en ringa del — icke tio procent — af de adliga namnen verkligen ock bäras af riddarhusmedlemmar. De öfrigas bärare tillhöra ej de slägter, hvilkas namn de använda, utan hafva blott ursurperat dem. Samma förhållande eger ock rum med en mängd af de särskilda slägtnamn, hvilka mera bekanta ofrälse slägter bära. Här om någonstädes råder obegränsad socialism.

Nedanstående förteckningar torde bäst belysa förhållandet. De äro hemtade ur polisregistren för åren 1878—94, men de äro icke fullständiga, då nemligen åtskilliga adliga slägtnamn, såsom t. ex. Andersson, Carlsson, Ericson, Hermanson, tydligtvis icke härvid kunnat tagas i betraktande och derjemte en hel del andra genom sin borgerliga pregel icke lätteligen kunna skiljas från den ofrälse namntypen. Vidare har jag underlåtit att ur sagda register anteckna mer än *en* innehafvare af namnet, ehuru detta samtidigt kunnat bäras af flere andra med hänsyn till härstamningen dertill lika oberättigade.

Då för mitt syfte är af ingen vigt att uppvisa, huru många af ifrågavarande personer med rätta bära sitt adliga slägtnamn, har jag lemnat dem ur räkningen. Alla de som här nedan upptagits äro sådana, som bära eller burit namnet utan att, så vidt jag kunnat utröna, tillhöra den likbenämnda adliga slägten. Skiljaktig stafning, som ej påverkar ljud eller uttal, har jag måst lemna derhän. Efter vederbörandes namn antecknar jag deras yrke och den gerning, derför de häktats, varnats, åtalats eller dömts.

Aminoff, arbetskarl, lösdrifveri.

Ankarkrona, timmerman, lösdrifveri.

Bennet, f. artillerist, tjufnad.

Bennich, arbetare, tjufnad.
Bergengren, » » .
Bergenstråle, f. handelsbiträde, lösdrifveri.
Bjelke, lumpsamlare, förfalskning.
Björnberg, dräng, inbrottsstöld.
Blomstedt, »yngling», våld.
Boy, skomakare, inbrottsstöld.
Boye, f. sjöman, lösdrifveri.
Braun, arbetare, misshandel.
Breitholtz, måleriarbetare, tjufnad.
Brinkman, arbetare, » .
Bruse (Bruce), gardist, lösdrifveri.
Brändström, skomakare, mordbrand.
Cederström, cigarrarbetare, lösdrifveri.
Creutz eller Kreutz, ogift qvinna, lösdrifveri.
De Geer, bettlare, lösdrifveri.
Drake, » » .
Drakenberg, dräng, mordbrand.
Dücker, fotografibiträde, tjufnad.
Edelfelt, skrädderiarbetare, tjufnad.
Ehrenstråhle, fabriksarbetare, » .
Ekenstam, karuselldräng, » .
Elgenstjerna, dräng, » .
Flach, kypare, » .
Fock, brädgårdsarbetare, dråp.
Freese, arbetare, lösdrifveri.
Fröhlich, » » .
Grönhagen, artillerist, inbrottsstöld.
Gyllenborg, »yngling», » .
Gyllenflycht, sotare, tjufnad.
Gyllenhammar, kypare, » .
Gyllenram, f. sjöman, » .
Gyllenstolpe, skoarbetare, förfalskning.
Hallenborg, målaregesäll, lösdrifveri.
Hedenstierna, dräng, tjufnad.
Hermelin, arbetskarl, fylleri.
Holst, arbetare, tjufnad.
Horn, »yngling», » .
Hård, dräng, » .
Kagg, arbetare, » .

Knorring, arbetskarl, tjufnad.
Kræmer, målarlärling, » .
Kruse (Kruuse), snickeriarbetare, lösdrifveri.
Krusenstierna, von, musiker, fylleri.
Kunckel, arbetare, tjufnad.
Köhler, piga, » .
Lagerberg, artillerist, » .
Lagerborg, gesäll, lösdrifveri.
Lagercrantz, urmakare, utprångling af falskt mynt.
Lagerfeldt, smed, lösdrifveri.
Lagergren, klädesväfvare, tjufnad.
Lefrén, arbetare, tjufnad.
Liljecrantz, arbetare, lösdrifveri.
Liljenstolpe, cigarrarbetare, » .
Linné, arbetare » .
Malmborg, måleriarbetare, tjufnad.
Mannerheim, arbetare, inbrottsstöld.
Mentzer, kopparslagarelärling, » .
Morman, f. sjöman, lösdrifveri.
Munk, f. soldat, tjufnad.
Möllersvärd, jernarbetare, lösdrifveri.
Nieroth, betlare, bedrägeri.
Nordenfelt, skrädderiarbetare, tjufnad.
Oxenstjerna, betlare, lösdrifveri.
Palmqvist, mureriarbetare, misshandel.
Pauli, smedsarbetare, lösdrifveri.
Pfeiff, ogift qvinna, » .
Prytz, f. soldat, tjufnad.
Pålman, betlare, misshandel.
Rabenius, smedsarbetare, tjufnad.
Renstjerna, piga, barnamord.
Rosenblad, pontonier, lösdrifveri.
Rosencrantz, tunnbindare, » .
Rosenqvist, dräng, fickstöld.
Rosenstein, polsk jude, mordbrand.
Ryning, ogift qvinna, tjufnad.
Schedvin, arbetskarl, » .
Scheele, ogift qvinna, lösdrifveri.
Segerström, snickeriarbetare, tjufnad.
Seth, arbetare, lösdrifveri.

Silfversparre, arbetare, tjufnad.
Sparre, metallarbetare, » .
Stenfelt, skoarbetare, » .
Stedt, arbetare, lösdrifveri.
Stjernfelt (Stjernefelt), hamnpolis, tjufnad.
Stjernstedt, skoarbetare, tjufnad.
Stråle, måleriarbetare, förfalskning.
Sture, stenhuggare, tjufnad.
Stålhandske, torpare, tjufnad, bedrägeri.
Sylvander, arbetskarl, tjufnad, mordbrand.
Tibell, plåtslagare, lösdrifveri.
Tigerhjelm, qvacksalvare, lösdrifveri.
Toll, f. grenadier, tjufnad.
Trolle, betlare, » .
Törne, skoarbetare, lösdrifveri.
Törnebladh, poliskonstapel, förfalskning.
Uggla, handelsbiträde, » .
Uhr, fältjägare, tjufnad.
Westerstrand, bagare, bedrägeri.
Wingård, ogift qvinna, lösdrifveri.

Men det återstår ännu något att bemärka. Ty friheten att antaga namn inskränker sig icke till att antaga namn *en* gång; ingenting hindrar, att man allt fortfarande begagnar sig af denna sin rätt. Man gör det desto hellre, om man fläckat det först burna, det först antagna; och följden af ifrågavarande frihetsutöfning är i ögonen fallande, då man granskar polisregistren, domstolarnes brottmålsprotokoll eller fängelsernas fångrullor. Se här några af der förekommande namnrader:

Anders Jacob *Olsson Falkman Rosendal;*
Johan Petter *Gustafsson Appel Nyqvist Asklöf;*
Carl Petter *Josefsson Lassfolk Nyqvist Fock;*
Magnus John Emil Carl *Fromholdt Johansson Holmér Ljungbäck;*
Carl August *Udænius Udd Unander;*
Gustaf Aron *Ampeton Wurtwik Lundberg;*
Ernst Rudolf Valdemar *Jakobsson Magnus Bugslaff;*
o. s. v.

Gränsen för denna frihet att byta namn är nog vid för att icke kunna då och då åstadkomma verkliga oefterrättligheter. En Sigurd Johansson antager namnet C. O. Thonning, men kallar sig äfven Rosén, Lenning eller Karlqvist; en Otto Johansson benämner sig Ferdinand Emanuel Winger; en Lars Fredrik Rylander förklarar vid en ransakning att han heter Carl

Johan Lindberg, och sedan han i följd häraf dömts att fortsätta ett denne Lindberg ådömdt lifstidsstraffarbete, måste han oaflåtligen tecknas med båda namnen, ehuru han sedermera påstår det förra af dem vara det enda rigtiga och det senare vidkändt endast för att undkomma straff för hvad han under namnet Rylander felat. En G. E. Carlsson annonserar i Post- och Inrikes Tidningar under december månad 1895, att han, som tänker resa utrikes, numera kallar sig Karl *Graf de Cahier*, hvilket bland tyskar lätt torde tillföra honom grefvetitel. Och obekant lär ej vara, hurusom ej sällan kända och aktade familjenamn anläggas för att bereda innehafvaren ett förtroende med deraf följande förmåner, hvilka icke annars skulle kommit honom till del, utan att dock företaget derför kan anses falla under strafflagen. Rätten att taga hvilkens namn man vill är ju obestridlig; är man blott någorlunda försigtig, kan man med sagda rätt reda sig ganska bra utan att komma i delo med rättvisan. Betecknande i detta afseende är det fall, som sistlidne höst af tidningspressen omtalades. En sångerska, som ernade gifva konsert i en af våra största landsortsstäder, uppträdde derstädes under ett »konstnärsnamn», som tillhörde en mera bemärkt kollega. Denna uppehöll sig emellertid vid samma tid i en icke långt derifrån belägen stad, hvadan försöket att »annektera hennes namn och rykte» helt hastigt kunde förekommas. Sagda försök betecknades af tidningarna såsom »oblygt»; man underlät att brännmärka det såsom olagligt, sannolikt derför att man ej visste, huruvida det verkligen så var.

Rent af instinktivt tyckes dock allmänheten uppfatta antagande eller utbytande af namn såsom en allt för vigtig åtgärd för att icke böra vara förbunden med *någon* laga form. Härifrån torde vara att härleda den rätt allmänt praktiserade vanan att i Post- och Inrikes Tidningar tillkännagifva dylika namnbyten; man anser sig dermed hafva beredt dem någon större laglighet, än om man blott i någon »vanlig», om än vida mer spridd, tidning kungjorde dem. Men dessa tillkännagifvanden vitsorda ganska ofta, huru obetänkt vederbörande begagna sin ifrågavarande rätt. I Posttidningen för den 6 sistlidne december meddelar t. ex. en Månsson, att han hädanefter kallar sig Magnusson, en Gustafsson att han nu benämner sig Jonsson, en Lång att han kallar sig Arvidsson, en Ringbom att han tagit namnet Hansson. En D. E. Gustafsson Nyström meddelar, att han hädanefter kallar sig Forsberg. En Carl Fredrik Augustsson meddelar i samma tidning den 19 sistlidne december, att han dagen förut »utbytt namnet Augustsson mot tillnamnet *Andersson*». Studiet af dessa och andra kungöranden lemnar icke mycket hopp öfrigt, att man på det fria namnbytets väg skall hinna till den ståndpunkt, som för både allmänt och enskildt intresse måste synas önskvärd. Det är icke för tidigt att söka äfven å

detta område bringa ordning och reda till stånd. *Och vill man verkligen tänka sig en allmän ålderdomsförsäkring lagstadgad inom vårt land, torde såsom en oundviklig förutsättning derför vara att fatta ordnandet af våra namnförhållanden så, att lagligen stadgas dels om skyldighet att ega verkligt efternamn, dels ock om viss ordning, i hvilken tillstånd att antaga eller utbyta sådant namn bör sökas.* I hvad fall som helst torde ock böra beredas utväg för dem, som innehafva bestämdt slägtnamn, att värna sitt intresse i att icke detta obehörigen tillgripes. Ty hvarken för dessa slägter eller för det allmänna kan det vara likgiltigt, om genom en äfven utan alla lagstadganden fortgående namnbildning fullt bestämda familjenamn hänsynslöst varda prisgifna åt hvem som helst, som af ena eller andra anledningen kan vilja tillegna sig dem. Äfven i vårt land vet man lyckligtvis att sätta värde på »ett *aktadt* namn»; någon möjlighet bör väl då ock här beredas bärare af sådana vare sig ärfda eller förvärfda namn att, i sitt sträfvande för dess bibehållande vid sådant värde, ej paralyseras af främmande, hvilka utan känsla för familjens traditioner eller namnets förpligtelser anlägga och måhända rätt snart besudla det. Fall torde understundom inträffa, der visst familjenamn antages blott för att *kränka* dess verkliga egare; i andra fall tages det blott »på höft» — men någon särskild afsigt att hedra det torde under dylika förhållanden knappast förefinnas. Det kan ej vara likgiltigt, om ett lands lagstiftning lemnar detta vigtiga område utan rättsskydd. Äfven hos oss torde en »individualrätt» af ofvan antydd omfattning böra både erkännas och fastställas.

Betänkligheter kunna möjligen göra sig gällande i fråga om familjenamnspligt i ett land, der en talrik klass af mindre jordegare i så hög grad som hos oss försummat att anlägga sådana. Men då denna klass i landets nordligare landskap *redan* brutit med denna sed, och i allt fall vår landtbefolknings ökade bildning samt stegrade betydelse i både socialt och politiskt hänseende måste kräfva dess inordnande under samma regler, som redan länge gjort sig gällande bland öfriga kulturfolk, kan jag icke tillmäta dessa betänkligheter något synnerligt afseende.»

Jemte hvad jag sålunda i min motion vid 1896 års riksdag anfört, tillåter jag mig ock från öfverläggningen i Första Kammaren återupprepa min då gjorda erinran om den anmärkning, hvilken justitieråden *Örbom* och *Olivecrona* vid Högsta Domstolens granskning af lagförslaget rörande handelsregister, firma och procura rigtade mot den svenska lagstiftningen för dess betänkliga brist på bestämmelser angående namnförändringar, då dessa ej sortera under 22 kap. 1, 7 och 8 §§ strafflagen eller 12 och 13 §§ varumärkeslagen. Anmärkningen gälde det orimliga ehuru alldeles oför-

nekliga förhållandet, att, i brist på lag rörande namnförändringar, en person, som vill i sin affärsrörelse begagna en annans namn för att dermed draga till sig kunder eller stärka sin kredit, är, firmalagens bestämmelser till trots, lagligen oförhindrad att göra det, om han blott sjelf antager sagda namn, derför intet laga hinder här i landet förefinnes. De båda ofvannämnda justitieråden hemstälde derför, att nödiga lagstiftningsåtgärder i omförmälda hänseende måtte vidtagas innan eller samtidigt med utfärdandet af ny firmalag. Sådan utfärdades den 13 juli 1887; men ännu hafva åtgärderna i det önskade syftet icke vidtagits.

* * *

Till hvad jag i frågan vid dess första framläggande anfört, torde icke mycket behöfva tilläggas. Dock bör nämnas, att genom 12 § af den nya borgerliga lagboken för Tyska riket privaträttsligt skydd beredts personnamnet; och har derjemte i Norge genom tvenne domar af Höjeste Ret fastslagits, att sådant skydd jemväl derstädes erkännes såsom rättsgiltigt, om än namnlagstiftningen der såsom här ännu lemnar mycket öfrigt att önska.

Då behofvet af ett individernas särskiljande genom antagna efternamn i allt högre grad gör sig gällande, men det öfvervägande största antalet af de efternamn, som antagas, redan bäres af andra, hvadan den oreda, som genom antagandet af sådana namn borde förekommas, blott allt mera ökas; och då derjemte icke kan betviflas, det ju icke förr eller senare en lagstiftning i detta stycke *måste* bringas till stånd, tillåter jag mig åter föreslå,

att Riksdagen ville i underdånig skrifvelse anhålla, det Kongl. Maj:t måtte vidtaga erforderliga åtgärder för åstadkommande af en tillfredsställande rättsordning i fråga om slägt- eller efternamn och för Riksdagen framlägga förslag till de bestämmelser, som för ändamålets vinnande äro nödiga.

Stockholm den 21 januari 1898.

Sigfrid Wieselgren.

Stockholm 1898. **Kungl. Boktryckeriet, P. A. Norstedt & Söner.**

N:o 7.

Af herr von Möller, *angående skrifvelse till Konungen med begäran om framläggande af förslag till ny legostadga för husbönder och tjenstehjon.*

Alltsedan tillkomsten af legostadgan af den 23 november 1833 hafva motioner, afseende mer eller mindre omfattande ändringar i densamma, vid samtliga derpå följande ståndsriksdagar, med undantag af 1844—1845 års samt 1865—1866 års riksdagar, framstälts äfvensom efter antagandet af nu gällande riksdagsordning vid riksdagarne åren 1867, 1868, 1870, 1873, 1875, 1878, 1879, 1883, 1885, 1887, 1888, 1892, 1894, 1895 och 1897.

Bland dessa motioner, af hvilka endast ett mindretal vunnit Riksdagens bifall, hafva de under åren 1862—1863, 1879 och 1883 väckta afsett revision af legostadgan i dess helhet, under det öfriga motioner endast påyrkat partiella förändringar, dervid frågorna rörande införande af tjenstehjonsböcker, afskaffande af orlofssedlarnes obligatoriska fräjdebetyg samt ändrad flyttningstid varit de oftast återkommande.

Utaf de en revision af hela legostadgan afseende motionerna tillstyrktes de år 1862—1863 väckta af utskottet och biföllos af ridderskapet och adeln äfvensom af borgareståndet, hvaremot de af preste- och bondestånden afslogos.

1879 års motion tillstyrktes jemväl af lagutskottet, antogs af Första, men blef af Andra Kammaren afslagen.

Beträffande slutligen 1883 års motion, blef densamma af lag-

utskottet afstyrkt och af Riksdagen afslagen. Ordförande i lagutskottet var då framlidne landshöfdingen Bergström, till hvilken, som bekant, Riksdagen i lagfrågor gerna lyssnade och som den oftast följde. Såsom skäl för sitt afstyrkande utlåtande, hvilket icke åtföljdes af någon reservation, anförde utskottet bland annat, att Kongl. Maj:t utarbetade en ny lag angående lösdrifvare m. m., och fann utskottet häri en alldeles särskild anledning att icke för närvarande påyrka en allmän revision af legostadgan »*en revision den der i alla händelser icke torde kunna länge uppskjutas*». Sedan dess hafva femton år förflutit, dock qvarstår ännu legostadgan i oförändradt skick med sina brister och i många afseenden föråldrade uppfattning men också med sina, som jag vågar påstå, öfvervägande *stora förtjenster* och *praktiska* bestämmelser.

För den, som således i likhet med mig hyser den uppfattningen, att det för såväl husbönder som tjenare är ojemförligt fördelaktigare, att deras inbördes rättsförhållanden regleras genom en allmän legostadga än genom skriftliga arbetsaftal, gällande för hvarje särskildt fall, måste det derför synas önskvärdt, att de den nu gällande legostadgan vidlådande bristerna snarast möjligt genom införande af mera tidsenliga bestämmelser i de fall, der sådant kan anses erforderligt, blifva undanröjda, så att ej stadgan i dess helhet slutligen som fullständigt antiqverad upphäfves för att ersättas med fria aftal och arbetskontrakt. På landsbygden åtminstone skulle ett dylikt sätt att ordna tjenstehjonsförhållandena vålla stora svårigheter *dels* till följd af de arbetssökandes naturliga motvilja mot att underskrifva kontrakt, hvars bestämmelser de icke vare sig till innehåll eller påföljder i allmänhet vore i stånd att uppfatta, *dels* äfven på grund af många arbetsgifvares såväl bristande skrifkunnighet som särskildt oförmåga att upprätta något så när dugliga kontrakt. Följden häraf blefve derför utan tvifvel otaliga tvister, rättegångar, missnöje och ledsamheter.

Härvidlag framstår det gifvetvis för mig, att i en fråga af så omfattande beskaffenhet, helst en omarbetning af legostadgan torde medföra förändringar i åtskilliga andra dermed sammanhängande lagbestämmelser, icke den enskilde motionären kan framställa ett fullständigt och detaljeradt förslag utan bör väl detta hänskjutas till Kongl. Maj:t, som bäst torde kunna verkställa den erforderliga utredningen, hvadan jag i detta hänseende endast tillåter mig framhålla några synpunkter, som vid en blifvande omarbetning af legostadgan möjligen kunna förtjena afseende, och påpeka en del missförhållanden, hvilka synas mig kräfva ändring.

I flertalet af de under föregående riksdagar i förevarande ämne väckta motioner har förordats införandet af de, exempelvis i Danmark och Tyskland, brukliga betygsböckerna i stället för de hos oss föreskrifna orlofssedlarne. Den fördel, som en husbonde genom införandet af dylika böcker skulle uppnå, nemligen en fullständig uppgift på den tjenstesökandes föregående anställningar, synes mig emellertid ej uppväga de stora olägenheter, som förlusten af en dylik betygsbok för tjenaren skulle kunna medföra, oafsedt det betungande i skyldigheten att för en kanske ofta aflägset boende länsman vid hvarje tjenstebyte uppvisa boken. Legostadgan innehåller dessutom i § 24, sista punkten, ett stadgande, som, om detsamma efterlefdes, borde kunna vara uti ifrågavarande hänseende fullt tillräckligt, nemligen åliggandet för husbonde att å frånsidan af nästföregående orlofssedel göra anteckning derom, att han utfärdat betyg för den senare tjenstetiden.

Med afseende åter på orlofssedelns *innehåll* anser jag, att § 21 i legostadgan borde ändras derhän, att husbonde, i likhet med stadgandet i Danska Tyendeloven af år 1854, blott egde *skyldighet* att afgifva intyg om tjenstebefattningens beskaffenhet, om tjenstetiden och om ledighet från tjensten, med *rätt* för honom, om han så önskade, att tillfoga något vitsord om tjenarens fräjd och duglighet. Genom en lag af 29 mars 1867 förbjöds i Danmark införande i Skudsmaalsbogen af några andra uppgifter än om tjenstetiden.

De nu enligt § 21 legosladgan gällande bestämmelserna om orlofssedelns innehåll hafva nemligen gjort densamma i det närmaste värdelös för såväl husbönder som tjenare. För den samvetsgranne husbonden är det motbjudande att utfärda en orlofssedel, som ej är fullt sanningsenlig, men å andra sidan, så länge vittnesjäfvet för tjenare qvarstår i lagen, är det i de flesta fall för husbonden omöjligt att undgå obehag från en tjenare, som förmenar sig hafva erhållit orättvist tjenstebetyg. Följden häraf har blifvit det allt för vanliga förbigåendet af de i momenten 3 och 4 af § 21 föreskrifna uppgifterna, hvilket i förening med de omskrifningar, försåtliga antydningar och öfverdrifna uppgifter, som gemenligen i våra tjenstebetyg förekomma, naturligtvis förringa den betydelse, ett verkligt godt betyg *borde* ega för en *duglig och trogen* tjenare.

En fråga, hvilkens lösning torde möta långt större svårigheter, är den om förändring af flyttningstiden på landet, detta beroende på den stora olikheten i vårt lands klimatiska och dermed sammanhängande arbets-

förhållanden. Också hafva härom väckta motioner icke lyckats vinna Riksdagens bifall. Den ändring torde likväl kunna i förevarande hänseende med fog påyrkas, att en tjenare — äfven *utom* Stockholm — som tillträder sin plats å *annan* än *nu lagstadgad* tid, exempelvis om våren, jemväl skulle vara *bunden af legostadgans föreskrifter.*

Äfven sista punkten af § 6 har varit föremål för åtskilliga ändringsförslag. Visserligen kan det för en husbonde i många fall vara mycket betungande att utbetala lön till en tjenare, som till följd af sjukdom under en längre tid är till arbete oförmögen, men å andra sidan synes det mig — som äfven af 1873 års lagutskott framhölls — icke vara öfverensstämmande med den menskligbetskänsla, som bör besjäla en husbonde gent emot tjenaren, att denne, som kanske genom öfveransträngning under arbete i husbondens tjenst ådragit sig sjukdom, skulle drabbas af större ekonomisk förlust än den, som redan nu finnes stadgad i förenämnda § 6. Möjligen skulle ett tillägg i öfverensstämmelse med en af 1862 års motioner hos ridderskapet och adeln, pag. 269, härvidlag kunna göras.

Den i imperativ form i § 10 framstälda anmaningen, att »tjenstehjon skall i sitt förhållande vara gudfruktigt» o. s. v., lärer näppeligen kunna anses vara fullt på sin plats i en lag rörande *arbetsaftal*, då en tjenares såväl som hvarje annan persons religiösa öfvertygelse eller »gudsfruktan» väl måste betraktas som hans personliga ensak, deri hvarken lagstiftaren eller husbonden bör ega att obehörigen inblanda sig. Beträffande den i samma § stadgade straffpåföljden för »försumligt, genstäfvigt eller oordentligt» tjenstehjon, nemligen hela lönens förlust, torde denna väl, sorgligt nog, stundom vara det mest verksamma straffhotet mot en sådan tjenare; dock bör, enligt mitt förmenande, i de fall, der sagda straff *måste* tillämpas, det öfverskott af lönen, som den från sin tjenst skilde tjenaren kan anses hafva intjenat, *icke*, sedan husbonden fått sin skada ersatt, *tillfalla denne*, utan, i form af *böter*, kommunens fattiga. Exempel saknas tyvärr ej derpå, att samvetslösa husbönder missbruka ifrågavarande stadgande.

Angående den i § 5 omförmälda »husagan» håller jag visserligen före, att en sådan välförtjent aga för en i tjensten lat eller tredskande *yngling* är det mest lämpliga rättelsemedel, vida att föredraga framför hans skiljande från tjensten med en för hans framtid menlig orlofssedel, men å andra sidan anser jag, att en sådan aga *icke* borde få tilldelas den unga *tjensteflickan*, i hvarje fall icke utan något slags kontroll från vare

sig offentlig myndighets, föräldrars eller målsmäns sida. Så länge ifrågavarande lagstadgande i dess nuvarande form qvarstår, äro för den unga flickans anständighetskänsla sårande missbruk icke uteslutna.

Det är väl äfven att hoppas, det ridderskapet och adeln, som frivilligt afstått från sina flesta och bästa privilegier, måtte snarast möjligt afsäga sig den enligt § 31 i de adliga privilegierna stadgade, ehuru numera väl aldrig tillämpade rätt »att vid små förbrytelser, uppstudsigheter och försummelser tillbörligen aga och näpsa sina frälsebönder och enskilde betjente».

Föreskriften i § 18, att föräldrar eller förmyndare ega att för tjenstehjon under 21 år »utse *första* tjensten samt om vilkoren dervid afsluta, hvilken tjenst han, så länge han ej fylt 21 år, utan föräldrars eller förmyndares tillstånd, icke får uppsäga», torde äfven behöfva omredigeras. För den händelse nemligen, att omyndig tjenare af någon anledning, med eller utan skäl, icke trifves i den åt honom utsedda tjensten, lär han väl i de flesta fall kunna ställa så, att *husbonden* uppsäger honom till afflyttning, hvarefter han ju eger frihet att på egen hand söka tjenst på annat håll. Ett lämpligare stadgande vore väl, att föräldrars eller förmyndares *samtycke* erfordrades för omyndig persons antagande af tjenst.

§ 29 torde vara skäligen öfverflödig. Åtminstone skulle det deri omförmälda fräjdebeviset lämpligen kunna ersättas med ett erkännande från tjenstesökanden, att han mottagit städja och å viss dag är villig anträda tjensten.

§ 39. Då enligt § 36 »husbonde eger när som helst öfverenskomma med sitt tjenstehjon om vidare tjenst, och då städjepenning derå gifva», och vidare »den, som förut ej varit i tjenst, må när som helst städjas», borde väl äfven, »när tjenstehjon från dess senaste tjenst företer behörig orlofsedel» (§ 35), sådant tjenstehjon jemväl *när som helst kunna städjas*, och äfven uppsägning när som helst kunna ega rum (naturligtvis dock ej afflyttning förr än i laga tid), så att husbonde eller dennes ombud ej skulle kunna förmena tjenare, när helst denne sådant begärde, att *utfå orlofsedel.* Det är orimligt att såsom vilkor för, att ett ingånget aftal skall falla under legostadgans bestämmelser, fordra, att detta skall hafva afslutits inom den nu lagstadgade fristen af *fyra veckor*, allra helst som den tjenstesökande ej alltid kan påräkna att under denna tid hafva ens

de fyra söndagarna lediga för sökande af ny tjenst. *I praxis* sker också nu både uppsägning och städsel i de flesta fall å *olaglig tid.*

I likhet med motionären vid 1862—1863 års riksdag anser jag, att tjenstehjons *rätt att välja husbonde* ej bör lida den inskränkning, som § 48 i gällande legostadga medför, det vill säga att jag icke anser rätt, att en fastighetsegare på landet skall kunna, i sammanhang med egendomens öfverlåtelse, jemväl *tvinga* sina förutvarande tjenare att qvarstanna i *ny husbondes* tjenst. Jag medger gerna, att en dylik förändring i § 48 kan medföra afsevärda olägenheter för den nye egaren, till följd af möjlig svårighet att å tillträdesdagen kunna anskaffa nya tjenare, men jag måste icke desto mindre fasthålla, att husbondens och tjenarens ömsesidiga rättsförhållande bör vara af sådan natur, att tjenstehjon icke skall åtfölja fast egendom *likt annat inventarium*, om köpare eller borgenärer vilja öfvertaga det, personer, med hvilka han, om han fritt kunnat bestämma, måhända aldrig velat hafva något att skaffa.

Af samma skäl torde möjligen äfven det i § 47 omnämnda förhållandet böra beaktas, när husbonde under tjenståret aflider och arfvingarna ej äro den efterlefvande makan eller barnen.

§ 33. Det för ett fattigt tjenstehjon, särdeles om han har hustru och oförsörjda barn, synnerligen betungande stadgandet, »att han *ej eger rätt*, utan husbonde så vill, *något af lönen utbekomma*, innan det sin tid uttjent», torde äfven behöfva ändras, så att tjenaren berättigades att förslagsvis hvarannan eller tredje månad uppbära åtminstone hälften af den lön, som belöpte sig på den gångna tjenstetiden, derest ej annat vid städslingen aftalats.

Beträffande husbönders rätt att skilja tjenare från tjensten och dessa senares rättighet att blifva entledigade, anser jag, i likhet med motionären från 1862, några tillägg behöfliga.

Husbonde bör ega rättighet att afskeda tjenstehjon:

1:o) När tjenaren genom osedlighet ådragit sig smittosam sjukdom; samt
2:o) När ogift tjenarinna befinnes hafvande.

Tjenare må ega rätt att fordra entledigande från tjensten:

1:o) När husbonde genom laga kraftegande dom blifvit förklarad förlustig medborgerligt förtroende;
2:o) När husbonde söker förleda tjenare till brottsliga eller osedliga handlingar eller, i fall andra till huset hörande personer på enahanda sätt förgå sig, han icke efter anmälan tager tjenaren i behörigt skydd.

3:o) När husbonden genom skymf eller annorledes uppenbarligen skadar tjenarens goda namn och rykte.

I § 9, som afhandlar sagda spörsmål, borde stadgandet: »derest husbonde finnes hafva på *sådant* sätt sig emot tjenstehjon förgått» något tydligare och utförligare formuleras.

Vidare vill jag påpeka, att legostadgans *bötesbelopp* äro i förhållande till nu gällande penningvärden orimligt låga och derför *overksamma* samt dessutom *ojemna*. Så stadgas exempelvis lika böter, 6 riksdaler 32 skillingar, för olaga städsel som när husbonde (§ 42) lockar annans tjenstehjon att tjensten uppsäga.

Skärpta bötes- eller andra straffbestämmelser torde äfven vara af nöden i fråga om tjenares uraktlåtenhet att vid aflyttning uttaga prestbetyg för att förekomma den häraf uppstående oredan vid mantalsskrifningar och frågan om hemortsrätt i fattigvårdsmål m. m.

I förbigående tillåter jag mig att påpeka, huru vida icke ett förtydligande, en förändring eller ett upphäfvande af § 38 i kongl. förordningen angående kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862 torde vara lämplig, i det denna stadgar, att kommunalnämnd bland annat skall »handhafva och tillämpa allt, hvad enligt allmänna författningar nu är till sockennämnds handläggning öfverlemnadt» samt det enligt kongl. förordningen om socknenämnden på landet 1843, § 2 mom. 1, tillkommer sockennämnd att upptaga frågor »om *tjenstefolks olydnad mot husbönder*». Många kommunalnämnder torde emellertid ej vara i stånd att bedöma vare sig *innebörden* af detta åliggande eller dess *praktiska påföljd*.

Slutligen vill jag som ett önskemål för en blifvande ny legostadga framhålla, att densamma måtte affattas så lättfattligt och öfverskådligt som möjligt, då den ju i främsta rummet är afsedd att utgöra ett rättesnöre för den icke juridiskt bildade allmänheten.

Såsom jag redan förut anmärkt, kan, hvad jag här anfört som stöd för min uppfattning, att nya förhållanden kräfva i tid ändrade lagar, ingalunda ega anspråk på att anses som en i något afseende fullständig eller uttömmande utredning. Då jag emellertid anser frågan om en *snar* omarbetning i *tidsenlig rigtning* af legostadgan vara af den största betydelse för landets husbönder och tjenare, vågar jag härmed vördsamt föreslå,

att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla om utarbetande och framläggande för Riksdagen af förslag till ny legostadga för husbönder och tjenstehjon.

Om remiss till utskott anhålles.

Stockholm den 24 januari 1898.

A. v. Möller.

N:o 8.

Af herr **Johan Boström**, *om meddelande af lagbestämmelse angående skyldighet för staten att i visst fall erlägga kommunalutskylder för utarrenderad kronojord.*

Då flerfaldiga kommuner i vårt land, så för jernvägs-, kyrko-, skolhusbyggnader etc., med Kongl. Maj:ts nådiga tillstånd upptagit, på längre eller kortare tid, amorteringslån, gör detta, att kommunalutgifterna nu äro vida större, än då endast vanliga utgifter till fattiga och skola med mera dylikt erfordrades. Uti åtskilliga kommuner äro statens domänhemman de största, och, så vidt mig är bekant, saknas föreskrift, huru förfaras skall, då arrendator och dess borgesmän icke ega tillgång att för hemmanet eller lägenheten betala de för samma påförda kommunalutskylder. Väl finnes stadgadt, huru af enskild mans egande fastighet skall tillgå, der de utgå näst inteckning. Då nu statens fastigheter genom förbättrade kommunikationer m. m. draga samma fördel som enskilda, synes mig stora skäl tala för att statens domänhemman efter i laga ordning påförd

fyrk sin beskattningsskyldighet fullgöra. Som nu redan inträffat och antagligen vidare kan komma att fortfara, att arrendator och dess borgesmän sakna tillgång till gäldande af påförda kommunalutskylder, och icke rättvist kan vara, att de öfriga hemmanen, som kanske icke hafva så högt taxeringsvärde som statens, för samma skola betala, då, som kändt är, för kommunallån socknen är solidariskt ansvarig, synes mig staten här böra trädda emellan.

På grund af hvad nu i korthet är antydt, yrkas lagbestämmelse att, då arrendator af kronojord och hans borgesmän sakna tillgång till gäldande af i laga ordning påförda kommunalskatter, staten skall vara skyldig att för hemmanet eller lägenheten betala.

Om remiss till vederbörligt utskott anhålles.

Stockholm den 21 januari 1898.

N. J. Boström.

N:o 9.

Af herr Sörensson, *med förslag till ändrade bestämmelser rörande af- och tillträde af ecklesiastikt boställe.*

Enligt § 13 i presterskapets privilegier af den 16 oktober 1723 eger prestman, som blifvit utnämnd till presterlig befattning, icke förr tillträda ledigt gäll eller med sitt bohag i prestgården inflytta, än nådåret helt förflutet är. En dylik bestämmelse gäller äfven om tillträdare af kapellans- och klockarebol äfvensom annex-, stom- och mensalhemman. Rätter fardag vid alla dessa hemman är den 1 maj.

Denna tillträdestid är dock med afseende på vårarbetet synnerligen olämplig och kan vålla stor förlust för tillträdaren, vare sig han sjelf vill bruka bostället eller utarrendera det åt annan person. Vårarbetet begynner vanligen, i synnerhet i södra delarne af vårt land, mycket tidigare, ofta redan i början af april, och kan ej utan stor skada uppskjutas en eller annan vecka in i maj. Ett sådant uppskof kan dock med nuvarande tillträdestid knappast undvikas; ty en tillträdande boställshafvare kan ej gerna börja vårarbetet samma dag han eger rättighet inflytta i bostället. Han blir ofta ej färdig med anskaffande af dragare, redskap, utsäde m. m., förrän halfva månaden är till ända, och då kan jorden vara alldeles otjenlig till beredning. För att förekomma denna olägenhet stadgas numera ganska allmänt i de arrendekontrakt för ecklesiastika hemman, hvilka af myndigheterna utfärdas, att tillträdande arrendator eger redan den 14 mars taga i besittning den arrenderade egendomen eller åtminstone så stor del af ladugårdshusen, som äro nödiga för tillträdarens dragare.

Äfven i fråga om höstbruket saknas föreskrifter i gällande lag med afseende på de allra flesta ecklesiastika boställen i vårt land, och dock kan afträdarens underlåtenhet att så vintersäd och höstplöja jorden äfvenledes medföra stor förlust för tillträdaren.

I det förslag till ecklesiastik boställsordning, som förelades 1894 års Riksdag, innehåller § 32, mom. 1, 2, 3, föreskrifter, genom hvilkas antagande som allmän lag de allra flesta af ofvan antydda olägenheter skulle blifva afhulpne, och då hvarken lagutskott eller Riksdag nyssnämnda år, så vidt jag kunnat finna, emot dessa föreskrifter gjorde någon anmärkning, så får jag vördsamt föreslå, att Riksdagen för sin del ville antaga följande

Bestämmelser rörande af- och tillträde af ecklesiastikt boställe:

1. Med afträde å de löningsboställen, som skola vara i författningsenlig ordning utarrenderade, förhålles efter allmän lag.

2. Alla andra boställen afträdas såsom hittills den 1 maj; inrymme dock afträdaren från den 14 mars honom, som efter kommer, halfva husen, sätesbyggnaden deri ej inbegripen.

3. Året före afträdet skall, om tillträdaren sådant påkallar, afträdaren låta åt tillträdaren verkställa erforderligt höstbruk och sådd emot ersättning, som, i brist af åsämjande, bestämmes af tre gode män, utsedde i den ordning lagen om skiljemän den 28 oktober 1887 i fråga om val af sådana föreskrifver; dock att tillträdaren anskaffar utsäde.

Om remiss till lagutskottet anhålles.

Stockholm den 24 januari 1898.

P. Sörensson.

Stockholm, Kôersners Boktryckeri-Aktiebolag, 1898.

N:o 10.

Af herr **Leman**, *om utarbetande af förslag till förändring af vissa delar i strafflagen m. m.*

Ehuru en af mig vid sistlidne riksdag väckt motion om utarbetande af förslag till förändringar af strafflagen i syfte, att straff för brott mot *person* måtte skärpas, af lagutskottet tillstyrktes och af Riksdagen godkändes endast beträffande en mindre väsentlig detaljändring, tillåter jag mig dock att redan i år i samma fråga åter väcka förslag, om än under något förändrad och utvidgad form.

Hvad som manat mig att, fastän knappast ett år förflutit sedan frågan varit föremål för Riksdagens behandling, återkomma till densamma, är icke endast min fasta öfvertygelse om nödvändigheten af att en sådan reform i strafflagstiftningen bör vidtagas, att, i hvad genom denna kan vinnas, en öfverhanden tagande råhet och tygellöshet i någon mån må kunna stäckas, utan det är jemväl ej mindre de mångfaldiga uppmaningar, hvilka jag från personer, boende såväl i städer som å landsbygden samt hysande de mest skilda politiska åsigter, erhållit att hålla frågan vid lif, än äfven och i synnerhet innehållet utaf de af kongl. fångvårdsstyrelsen i dess underdåniga berättelse för år 1896 (Bihang till Sveriges officiella statistik, G, Fångvården, Ny Följd XXXVIII) omförmälda rapporter, hvilka predikanterna vid de särskilda fängelserna till nämnda styrelse afgifvit.

Den enstämmighet, hvarmed fängelsepredikanterna yttrat sig om ungdomens förvildning, om den aftagande respekten för och olämpligheten af straffet af enkelt fängelse, visar mera än allt annat tillvaron

af det öfverklagade onda samt nödvändigheten af att en bättre tingens ordning införes. Jag har derför ansett som en pligt att, i hvad på mig kan bero, söka hålla frågan om reformer i strafflagstiftningen vid lif, till dess den öfvertages af mera kraftiga och erfarna händer än mina.

De reformer, hvilka jag här vill bringa på tal, äro följande, nemligen:

1:o) Inskränkning, så långt lämpligen ske kan, i de kortvariga fängelsestraffen.

2:o) Införande i vårt straffsystem af en ny art af frihetsstraff (t. ex. fängelse vid vatten och bröd, fängelse med hårdt nattläger, mörkt fängelse eller dylikt) såsom en mellanart mellan straffarbete och det enkla fängelset).

3:o) Ändring af stadgandena angående förvandling af böter, då tillgång till dessas gäldande helt och hållet eller *delvis* saknas hos den, som blifvit till böter fäld.

4:o) Införande i strafflagen af bestämmelser om vilkorlig straffdom för förseelser och ringare brott samt der synnerligen förmildrande omständigheter förekomma.

5:o) Skärpning af straffen (helst genom tillämpning af affliktiva straff) för *brott mot person*, synnerligen der våld utöfvas mot *saklös* man samt af flere mot *en*.

I) Hvad nu först beträffar *inskränkning af det kortvariga fängelsestraffet*, så är nödvändigheten deraf så känd och erkänd af kriminalister uti hela verlden, att derom föga behöfver ordas.

En af Europas förnämste kriminalister, professorn i Halle, *D:r Franz v. Liszt*, har redan för många år sedan, vid grundandet af den internationella kriminalistföreningen, såsom sin klippfasta öfvertygelse uttalat, att den möjligast största *inskränkning af det kortvariga frihetsstraffet* är den *vigtigaste* och tillika den minst obestridda *uppgift för vår tids strafflagstiftning*.

Sedermera har frågan om dylik inskränkning upprepade gånger förevarit till behandling vid kriminalist- samt juristmöten och alla, såväl teoretici som praktici, hafva varit ense om behofvet och nödvändigheten af dylik inskränkning, om än olika åsigter hafva rådt angående de strafformer, som borde sättas i stället för det kortvariga fängelsestraffet.

Men icke endast från utlandet, utan äfven från inlandet hafva talrika röster höjts för en reform uti ifrågavarande syfte. Till bestyr-

kande häraf får jag anföra några utdrag af fängelsepredikanternas förut omförmälda berättelser till kongl. fångvårdsstyrelsen.

Predikanten vid länsfängelset i *Kristianstad* yttrar bland annat:

»Till sist må också den *aftagande respekten för fängelset* framhållas såsom en orsak till ungdomens förvildning». »Hvad gör det väl mig, om jag derför skall sitta inne några månader», säger våldsverkaren, då han planlägger dådet. Frihetens förlust synes hvarken helt tillfredsställa krafvet på rättvisas skipande gent emot hvarje förbrytare, ej heller vara tillräckligt verksamt att afskräcka från brott. Bättre afpassade straffbestämmelser skulle tvifvelsutan verka helsosamt. Humanitet gent emot dem som fela bör ingalunda åsidosättas, men humaniteten bör ej drifvas derhän, att krafvet på rättvisa blir lidande. Man kan känna sig skrämd vid tanken derpå, att menniskor skola dömas till prygel eller till straff vid vatten och bröd, men kanhända skulle den brottslige sjelf föredraga ett dylikt straff framför förlusten af medborgerligt förtroende. I rättvisans intresse måste man hafva mera medlidande med den, som vanställes eller stympas af våldsverkarens knif, än med den missdådare, som för sin missgerning får känna smärtan af käppen. Och nog bör man ömka sig vida mer öfver den, hvars hem sköflats af mordbrännaren och hvars barn få gråta för bröd, än öfver mordbrännaren, som svälter vid straff af vatten och bröd.»

»På tal om unga brottslingar», yttrar predikanten vid länsfängelset i *Örebro*, »kan jag icke undgå att nämna, att af här förvarade straff- och fängelsefångar, tillsammans 79, 15 stycken varit under 20 år gamla och 34 stycken mellan 20 och 25 år. Dertill kommer det mycket stora *antalet unga bötesfångar*. Det stora antalet unga brottslingar, som i våra dagar förvaras i fängelserna, och ungdomens förvildning i allmänhet är nog den sorgligaste företeelse i vår tid, och den blifver ännu sorgligare, när man tänker på, dels att de unga, som dömas för brott eller aftjena böter för begångna lagöfverträdelser, drabbas af så ringa straff, att de mista all respekt för lag och rätt och något bestående inflytande icke kan under den korta fängelsetiden utöfvas på dem, dels att föräldrar och uppfostrare icke låta sig varnas af de ungas vanart och det myckna ropandet emot den nutida slappheten i barnuppfostran. Huru ringa skam det i följd häraf blifvit att sitta på fängelse, har man här under året fått ett lika talande som sorgligt bevis på. En ung man stod tilltalad för under de mest försvårande omständigheter gjordt försök till våldtägt. När målet inför rätten blef nedlagdt, emedan angifvelsen återtagits, och det ifrågasattes, att den åtalade skulle betala de till ett tiotal kronor uppgående rättegångskostnaderna, hade den ankla-

gades fader, en välbergad man, panna att fråga, om icke sonen kunde få »aftjena» dessa penningar.»

Hvad här yttrats om bötesförvandlingsstraffets icke blott olämplighet såsom straffart utan ock i hög grad förderfliga inflytelse på den allmänna uppfattningen af vårt straffsystem, återljuder från alla håll. »De mest hopplösa af alla fångar», yttrar predikanten vid kronohäktet i *Norrköping*, »synas vara de s. k. bötesfångarne. De vandra ut och in i fängelserna för fylleri och lindrigare misshandel, tills de komma dit för stöld eller annat brott. Detta slags straff gent emot sådana subjekter uppfyller, enligt mitt förmenande, i intet hänseende sitt ändamål. Det hvarken tuktar eller förbättrar. Fängelset är för dem snarare en rekreationsort efter en tids vildt och tygellöst lif.» — »*För bötesfångarne*», säger predikanten vid länsfängelset i *Jönköping*, »*eger fängelset i allmänhet föga eller intet afskräckande.* Personer, *som hafva både tillgång och ett godt anseende* bland sin omgifning, *sitta hellre af sina böter än betala dem,* och detta till och med bland dem, som bekänna sig vara troende kristna». »Beklagansvärdt stort», säger predikanten vid länsfängelset i *Karlskrona,* »är deremot antalet af sådana fångar, som med endast några dagars fängelse aftjena böter, mestadels ådömda för fylleri samt ganska ofta för förseelse mot värnpligtslagen. Enligt min ringa mening skulle det vara mycket välgörande icke blott för fångvården, utan äfven för samhället i stort, om drinkare kunde dömas till att intagas å drinkareasyl och skolkande värnpligtige till straffexercis». — »Om bötesfångarne, under året bortemot 700», yttrar predikanten vid länsfängelset i *Malmö,* »är väl ingenting nytt att säga. De komma oftast 5 à 6 dagar, stundom 15 à 20 hvarje gång, få ofta bättre mat, bättre säng, bättre nattro och större frihet från arbete än hemma, och så bli de qvitt sina skulder och mindre rädda för fängelset.

Ej ens på landsbygden fruktar man detta sätt att betala.

En person derifrån hade blifvit ådömd böter till kronan och enskild person. Han skulle dock — lofvade han — ingenting betala, ty han tänkte skänka bort, hvad han egde, och så »ta till Malmö för kronoböterna». Så skedde.»

»Bötesfångar», yttrar predikanten vid länsfängelset i *Göteborg*, »betrakta sig i allmänhet icke såsom brottslingar, »jag är endast inne på böter», svara de nästan alltid predikanten, då han vill inlåta sig i samtal med dem angående deras brott. Dessas antal har under år 1896 uppgått till *omkring 2,000* och det visar sig, att antalet af dem år för år ökas i oroväckande grad». Och anledningen till förhållandet förklarar han ligga deruti, »*att vistelsen å fängelset af dem ej betraktas såsom*

ett straff utan fasthellre såsom en förmån, hvaraf de icke böra försumma att begagna sig.»

»Den stora skaran bötesfångar», säger predikanten vid länsfängelset i *Mariestad*, »som vanligen helt kort tid stanna inom fängelset, kan i regel icke blifva föremål för någon religiös omvårdnad. Den enda gång, då predikanten kommer att närmare samtala med dem, är vid inskrifningsförhöret. I allmänhet anse sig dessa personer icke vidare brottsliga. De sitta ju i fängelset, mena de, blott derför, att de icke kunnat betala det bötesbelopp, som de råkat blifva ådömda. De äro inga mördare, tjufvar och bedragare och hafva derför, tycka de, ingenting att ångra. Ej heller bibringar dem vistelsen i fängelset några allvarligare intryck. Dertill är strafftiden för kort och den behandling, de der röna, alldeles för god. Många, ja väl de flesta af dem, hafva det vida bättre i fängelset än på fri fot. Icke heller trycker dem ensamheten, ty då bötesfångarne i allmänhet skola användas till hvarjehanda handräckningsarbeten, vistas de flesta af dem en stor del af dagen tillsammans utom cellerna. Det intryck dessa fångar föra med sig från fängelset, blir helt visst sådant, att fängelselifvet visst icke är så förskräckligt. Ja, *genom bötesfångarnes skildring af lifvet i fängelset*, *sådant det för dem tett sig*, *har skamkänslan gent emot fängelset börjat att hos folket minskas och respekten för straffanstalterna att aftaga. Det skulle derför vara en verklig vinst för samhället både i moraliskt och äfven ekonomiskt afseende, om lagstiftningen kunde ändras så, att ådömda böter, som ej kunde gäldas, icke förvandlades i fängelsestraff.*» »Det är nog sant», anför predikanten vid länsfängelset i *Karlstad*, »att äfven en och annan af bötesfångarne, särskildt yngre personer från landsorten, som första gången varit i kollision med rättvisan, tyckts mottagliga för själasörjarens ord. Men oftast har nog ett motsatt förhållande egt rum. Själasörjaren har nemligen ej här, såsom beträffande de öfriga fångarne, stödet af ett kortare eller längre straff, som verkligen ter sig såsom ett sådant och derför kan vara honom till hjelp, då det gäller att visa fången innebörden af hans begångna gerning. De dagar, bötesfången har att tillbringa i fängelset under åtnjutande af god och tillräcklig kost och med ett ej ringa mått af frihet såsom handräckningsman, te sig visst icke för honom såsom någonting förfärligt. Han betraktar dem kanske till och med mindre ur straffsynpunkt än ur affärssynpunkt. Det saknas ej exempel derpå, att sådana, som kunnat betala sina böter, föredragit att inför vederbörande uppgifva sig såsom medellösa, för att få aftjena böterna och — behålla sina penningar. Huru föga fängelsestraffet för böter i sin nuvarande humana, man kunde frestas att säga alltför humana, gestalt för dem

som undergå det framstår såsom ett verkligt straff och i huru hög grad det har förlorat den egenskap, hvarje bestraffningsart bör ega, att verka afskräckande, det har man ofta tillfälle att iakttaga, då man ser bötesfångens kamrater samla sig utanför fängelseporten för att taga emot honom vid frigifningen, hvarefter det under skämt och glam bär åstad kanske direkt till ölstugan eller krogen, der fängelset bagatelliseras och mod hemtas till nya excesser.» — »Af de 500 fångar«, säger predikanten vid länsfängelset i *Falun,* »som under året blifvit insatta på ransakning eller bestraffning, hafva icke mindre än 317 varit s. k. bötesfångar eller undergått förvandlingsstraff, i det de saknat utmätningsbara tillgångar för erläggande af böter. Att dessa förvandlingsstraff för många icke äro något egentligt straff, framgår af bötesfångarnes hela uppträdande. Mer än en har med synbar belåtenhet delgifvit mig resultatet af sin räkneoperation, då han dividerat fängelsedagarne i bötessumman och nu ser hela sitt straff ur synpunkten af besparade utgifter och kanske till och med uttrycker saken så: »Så goa förtjenster har jag aldrig haft förr som här, för här tjenar jag 8 kronor om da'n och maten». Då antalet nykomne bötesfångar inom fängelset under ett enda år uppgått till 317 eller varit nära 3 gånger så stort som antalet till straffarbete eller urbota fängelsestraff dömde (117) under samma tid, är sålunda böters förvandling till fängelsestraff numera något mycket vanligt. Men deraf följer, att vistelsen på fängelset alltmer förlorar sin karakter af att vara en skam. Och det betänkligaste härvid är, att detta betraktelsesätt lätteligen öfverflyttas från bötesfångarne på dem, som blifvit dömda till straffarbete eller urbota fängelsestraff, eller att åtminstone dessa sjelfva trösta sig med ungefär följande tankegång: »På fängelset är ju mest bara »hederligt folk», så der måtte väl inte vara någon skam att sitta». — Men om straffet icke heller längre verkar moraliskt såsom en skam och en förödmjukelse, så kan man fråga sig, om det verkligen längre förtjenar namnet straff, då allt fysiskt lidande länge varit från straffet aflägsnadt. Då jag iakttagit den fortgående ökningen af fall af *misshandel* och *hemfridsbrott*, som synes tyda på en växande råhet och vildhet, der man vid minsta anledning eller till och med utan någon som helst anledning, drager knifven och brukar lifsfarligt vapen, ofta mot fredliga medborgare i deras eget hem, har det mången gång förefallit mig, *som om det lämpliga straffet för dylika förbrytelser icke vore enbart* några månaders förvisning till fängelset, der mången förklarar sig hafva *det bättre än när han är fri,* utan äfven *eftertrycklig kroppsaga, som kunde betaga vederbörande lusten att fortsätta med dylika våldsbragder*

och något stäfja den ande af fräckhet och öfvermod, hvarur liknande förbrytelser framgå». »Den respekt för fängelset såsom en straffanstalt, hvilken förr var så allmän», yttrar predikanten vid länsfängelset i *Gefle*, »är nu liksom bortblåst. Den öfverväldigande förkrosselse, hvilken så mången förbrytare förr erfor, då han gjorde sitt första inträde i fängelset, förspörjes ej nu mer. Man betraktar ej mer fängelserna med samma förskräckelse somm förr. De hållas ej mer för att vara några egentliga straffanstalter utan de betraktas blott såsom inrättningar för en kort tids isolering från den öfriga verlden. Orsakerna till en sådan slapp uppfattning torde nog kunna vara flera, men förnämligast måhända följande två: Dels råder nemligen nu i det allmänna lifvet en betydligt slappare moral än förr, som gör, att skammen att ha begått en förbrytelse och suttit i fängelse nu på långt när icke är så stor som fordomdags, dels vet en fånge redan på förhand, huru föga effektivt hans förestående straff blir. En förbrytare, som hitkommer vare sig »för att sitta här på ransakning» — som man säger — »eller för att aftjena urbota bestraffning, har i regel förut varit här såsom så kallad bötesfånge, eller ock känner han andra före detta bötesfångar i sin hembygd och vet sålunda antingen genom egen erfarenhet eller genom andras berättelser alltför väl, att böternas aftjenande genom fängelse under ett par dagar alls icke är något straff, utan snarare är att betrakta såsom en liten rekreation och ett ingalunda oangenämt afbrott i hvardagslifvets enformighet — han vet detta allt för väl för att behöfva frukta för fängelset. Bötesfångar betrakta sig heller aldrig såsom förbrytare. Då man frågar dem, hvarför de ha kommit hit, får man vanligen det svaret: »den fattige har inga pengar att betala med», eller »åh, det är bara några böter», eller »ah, det är bara för lite' bränvin», liksom hade de icke alls begått något lagstridigt, hvarför de ha att lida straff. Att sopa, damma, hugga ved, bära mat och vatten eller förrätta dylikt arbete under ett par dagar är ju icke heller egentligen något straff, då man i cellen har ett varmt och trefligt rum, begagnar fängelsets snygga kläder, får njuta en god och tillräcklig kost samt ej behöfver förta sig med arbete under dagen, och under natten får sofva sin rundliga tid, äfvensom — det kan väl nästan sägas — blir ständigt betjenad af fängelsets bevakning och tjenstemän. Så länge bötesstraff aftjenades vid »vatten och bröd», så var det ett verkligt straff, som ingaf en ej ringa respekt för fängelset, men såsom det nu för tiden aftjenas, kan det snarare anses såsom en parodi på straff — hvad värre är — det har i sin nuvarande form betagit den stora mängden af menniskor all fruktan för fängelset såsom en verklig straffanstalt.

En snar förändring i afseende på sättet för böters förvandling torde i den allmänna moralens namn vara synnerligen önskvärd.»

De af mig här anförda, af fullt kompetente personer afgifna yttranden, till hvilka, om så erfordras, många flera kunde läggas, torde fullgiltigt visa, att det kortvariga fängelsestraffet under nu rådande förhållanden är fullkomligt olämpligt; ty det vidlådes af de stora felen, *dels* att det, utan motsvarande gagn, i hög grad betungar statskassan samt *dels* och i synnerhet, att det icke i ringaste afsevärda mån verkar afskräckande eller förbättrande på den brottslige.

Af här anförda skäl torde det alltså icke vara för tidigt att skrida till en reform, hvarigenom kortvarigt straff af enkelt fängelse, vare sig såsom sjelfständig straffart eller såsom förvandlingsstraff, kommer till betydligt mindre användande, än som måste ske genom tillämpning af nu gällande strafflagsbestämmelser.

II) För så vidt tillämpning af kortvarigt fängelsestraff, om ej helt och hållet afskaffas, så dock i betydlig mån minskas, följer deraf, att andra mera lämpliga straffarter måste införas i vårt straffsystem.

I vår strafflag omförmälas för närvarande endast två arter af *frihetsstraff*, nemligen straffarbete och enkelt fängelse; men, såsom förut påpekadt är, tidsförhållandena torde kräfva, att man i vår strafflag inför *flera* än ofvannämnde två arter af frihetsstraff. I alla främmande strafflagar och strafflagsförslag omförmälas flere arter af frihetsstraff. Särskildt betecknande är ock, att just under det senaste årtiondet nästan öfverallt förslag blifvit väckta om införande af skärpning utaf de korta frihetsstraffen. Så hafva i länder, der vatten- och brödstraffet och andra straffskärpningar blifvit afskaffade, förslag om återinförande af dessa straff blifvit framstälda.

Såsom skärpningar i de allmänna straffen märkas i utländska lagar och lagförslag:

i *Norge:* vatten- och brödstraff samt fängelse med hårdt nattläger;

i *Danmark:* prygel för ynglingar under 18 år, vatten- och brödstraff samt tvångsarbete;

i *Tyskland:* vatten- och brödstraff samt fängelse med hårdt nattläger;

i *England:* prygel och hårdt arbete;

i *Österrike:* fasta, hårdt läger och mörk cell;

i *Holland:* kost endast af vatten och bröd under de första tvänne dagarne af fängelsestraffet; samt

i *Belgien:* för manliga fångar, hvilka förut en gång undergått frihetsstraff och hvilka dömas till fängelse *under* sex månader, såsom skärpning *dels* att de erhålla under de första 8 dagarne allenast vatten och bröd samt allenast samma kost hvarannan dag från den 9:de till den 30:de dagen och *dels* att de under de 30 första dagarne få endast hårdt nattläger.

Jemväl må i denna del af frågan erinras, att det otillfredsställande i de vanliga korta frihetsstraffens tillämpning i Tyskland allmänt erkändes vid den internationella kriminalistiska föreningens tyska landsmöte år 1891 i Halle, der, bland andra, följande resolutioner fattades:

A) Det är nödvändigt att medelst *skärpningar* förhöja verkan af de korta frihetsstraffen (antogs nästan enhälligt).

B) Såsom sådana skärpningar kunna anbefallas:

a) förminskad kost;
b) hårdt nattläger;
c) mörkt fängelse;
d) arbetstvång; och
e) beröfvande af arbete.
(a och b antogos enhälligt.)

C) Öfverallt der straffskärpning användes skall afsöndring från andra fångar ega rum.

Vid de tyska fängelsefunktionärernas möte i Braunschweig år 1894 blefvo ofvan omförmälda resolutioner i allmänhet gillade, och man antog äfven der angående de korta frihetsstraffen en resolution, som gick ut på att ett obetingadt kraf funnes att på lagstiftningsväg införa skärpta frihetsstraff, såsom vatten- och brödstraff samt fängelse med hårdt nattläger, hvilka straffarter ock särskildt såsom lämpliga anbefaldes af kriminalistföreningen vid dess 5:te möte i Antwerpen 1894.

Slutligen torde det ej vara ur vägen att i minnet återföra några af de betänkligheter, som inom högsta domstolen gjorde sig gällande, då den 5 april 1880 till behandling föredrogs förslaget till förordning om upphäfvande af strafflagens stadgande angående fängelsestraff med vatten och bröd. (Se referat i Neumanns Tidskrift, årgång 1880, pag. 258 ff.)

Justitierådet *von Segebaden* (med hvilken justitieråden *Rabe*, *Carlesson* och frih. *Leuhusen* instämde) yttrade, bland annat, följande:

»Om nu dylika personer, då de ej erlägga dem ådömda böter till högst 15 eller 20 riksdalers belopp, komme att hållas i vanligt fängelse

uti allenast 3 eller 4 dagar, såsom af det remitterade förslaget, derest det antages till lag, skulle följa, synes mig, att, såsom i fångvårdsstyrelsens utlåtande jemväl är vordet anmärkt, förvandlingsstraffet icke kan antagas för dem innefatta något afskräckande, i det de under de få dagar friheten vore dem betagen, erhölle, utom andra förmåner, mycket bättre föda, än om de befunne sig på fri fot, samt tillika, enär arbetstvång ej vore med frihetsförlusten förenadt, finge fortfarande öfverlemna sig åt lättja. Med skäl vore att befara, att förvandlingsstraffet, långt ifrån att leda till minskning af lagöfverträdelser eller hos de bötfälde framkalla någon benägenhet och något sträfvande att söka betala ådömda böter, skulle hafva en motsatt verkan, dervid tillökningen i statens fångvårdskostnader ingalunda blefve den mest betänkliga följden.

Men — äfven om man bortser från sådane bötfälde personer, för hvilka det föreslagna förvandlingsstraffet icke skulle innebära något lidande eller eljes blifva afskräckande — finner jag förslaget icke vara tillfredsställande. Efter mitt omdöme bör nemligen förvandlingsstraffet icke vara så beskaffadt, att det, vid jemförelse med bötesstraffet, kan anses lindrigare än det senare, och den brottslige af sådan anledning frestas att på allt möjligt sätt söka slippa bötesstraffet och i stället få undergå förvandlingsstraffet. Detta torde emellertid ofta komma att inträffa, i händelse förslaget blefve lag, enär, enligt detsamma, fängelsestraffet i de flesta fall skulle blifva kortare, än det ur antydda synpunkt efter min tanke bort bestämmas. Så t. ex. skulle mot 100 riksdalers böter komma att svara endast 12 dagars fängelse. Utan tvifvel komme mången att betrakta egendomsförlusten såsom ett känbarare eller svårare straff än förlusten af friheten under så kort tid, som nämnd är, och hvarunder han kunde, utöfver den kost, som staten bestode, förskaffa sig beqvämligheter och njutningar, för hvilka kostnaden icke på långt när uppginge till bötesbeloppet och de utgifter, som han eljes fått vidkännas för sitt uppehälle. Om man besinnar hvad betydelse 100 riksdaler måste ega för flertalet af landets invånare, samt den tid och det arbete, som för de flesta erfordras innan en sådan summa kan hopsparas, torde vara uppenbart, att mången skall råka i stark frestelse att, till undgående af böternas gäldande, få i stället undergå det korta fängelsestraffet.»

Justitierådet *Olivecrona* anförde, bland annat, följande:

»Uti en af mig år 1872 utgifven skrift: »Om orsakerna till återfall till brott», har jag redan anmärkt, att utspisningen åt fångarne i rikets fängelser »otvifvelaktigt vore rikligare, än hvad en fattig, ärlig

arbetskarl under vanliga förhållanden inom rikets flesta provinser förmådde att bestå sig och medlemmarne af sin familj», och att »detta förhållande beröfvade straffet en god del af den afskräckande verkan, som det inför allmänhetens ögon bör bibehålla.» Under de åtta år, som sedan dess förflutit, har jag icke funnit anledning i detta afseende förändra min åsigt. Jag vidhåller derför, att fängelsestraffet, såsom det nu verkställes, icke uppfattas af massan af befolkningen såsom något verkligt lidande, så snart fängelsetiden ej öfverskrider några få dagar. Det är först när tiden för fängelset uppgått till något mera än ett fåtal dagar, som äfven den lättjefulle börjar finna vistandet i cellen allt för enformigt. Det är derför ensligheten inom de fyra väggarna, som slutligen är det, som gör att han erfar frihetens förlust såsom ett verkligt strafflidande. Detta gäller naturligtvis hufvudsakligen individer hvilka, såsom vanligen förhållandet är, till följd af lättja, fylleri eller oordentligt lefnadssätt hafva att kämpa med elände och försakelser af allehanda slag och som derför i den snygga och uppvärmda cellen, der en god kosthållning väntar dem, ofta se en behaglig tillflyktsort för några dagar undan ett mera tryckande elände.

Skall derför fängelse, på sätt det nu tillämpas inom rikets fängelser, någonsin kunna användas såsom ett lämpligt förvandlingsstraff för böter och viten, som icke betalas eller kunna uttagas, blifver det, enligt min tanke, absolut nödvändigt att stadga en längre strafftid, än lagförslaget omförmäler, och icke i något fall understigande sju dagar. Men vid ett sådant minimum af förvandlingsstraff, inser jag allt för väl, att, såsom den af fångvårdsstyrelsen lemnade utredning jemväl ådadalägger, utrymme måste komma att saknas i fängelserna för det stora antal personer, hvilka skulle insättas i cell för att aftjena ådömda böter.»

Erfarenheten torde i rikt måtto hafva bekräftat befogenheten af att farhågor angående vådorna af utbytet utaf vatten- och brödstraffet mot fängelse, hvilka uttalats ej mindre af förenämnde justitieråd, än äfven i afgifvet utlåtande af kongl. fångvårdsstyrelsen. Vid sådant förhållande och med jemväl fäst afseende på strömningarne inom den utländska strafflagskipningen, torde det ej vara för tidigt att äfven här i Sverige till behandling upptaga frågan om att, i sammanhang med inskränkning af de kortvariga fängelsetraffen, medelst straffskärpningar förhöja verkningarne af det kortvariga fängelsestraffet.

Vid sidan häraf torde kunna komma i betraktande, huruvida särskilda åtgärder böra vidtagas i fråga om brott, begångna under *rusets inflytande* samt mot *vanedrinkare*.

I detta hänseende kan någon ledning för omdömet erhållas af förslaget till den nya *schweiziska* strafflagen. I denna förefinnas nemligen följande stadganden:

Artikel 27: »Om ett brott kan härledas från ett omåttligt bruk af spirituösa drycker, så kan domaren förbjuda den skyldige att under en tid af 1—5 år besöka utskänkningsställen. (I artikel 246 stadgas straff ej mindre för den, som bryter mot ett förbud mot besökande af utskänkningsställen, utan äfven mot den utskänkningsföreståndare, som, sedan ett dylikt förbud delgifvits honom, veterligen till den i förbudet afsedda person utskänker eller låter utskänka starka drycker).»

Artikel 28: Om en *vanedrinkare* dömes till fängelse af högst ett år, så kan domstolen, jemte det den ålägger straff, efter inhemtande af läkares utlåtande, förvisa den skyldige till en botanstalt för drinkare. Domstolen skall gifva föreskrift om den skyldiges frigifvande ur anstalten så snart han är botad. I alla händelser skall han frigifvas efter förloppet af två år.

Jemväl kan en vanedrinkare, som på grund af otillräknelighet blifvit frikänd, förvisas till en botanstalt för drinkare.»

III) I sammanhang med förut omförmälda frågor torde böra tagas i öfvervägande, huruledes man rigtigast bör tillvägagå vid *förvandling af* bötesstraff, då den sakfälde saknar tillgång till böternas fulla gäldande. Att det nuvarande tillståndet är ytterst otillfredsställande, framgår ej minst af fängelsepredikanternas af mig förut omförmälda rapporter.

Öfvervägas torde alltså, huruvida icke, *å ena sidan,* (på sätt stipuleras i det nya norska strafflagsförslaget) *dels* lämpligt anstånd för böters erläggande bör kunna i lag medgifvas, *dels* afbetalningar å ådömda böter må kunna mottagas samt *dels* i vissa fall böterna, der de icke blifva till det hela eller delvis erlagda, må kunna aftjenas genom arbete i statens eller kommunens tjenst samt, *å andra sidan*, huruvida icke böter, der de enligt lag skulle förvandlas till fängelsestraff, böra (särskildt vid iteration m. fl. fall) förvandlas på ett sätt som är mera effektivt än det nuvarande sättet, hvilket, enligt hvad intyg från alla sakkunniga gifva vid handen, icke är en akt af rättvisa, utan fastmera ofta utgör ett hån mot rättvisan.

Särskildt torde kunna ifrågasättas, huruvida icke domaren skulle ega rätt att i vissa fall bestämma tidslängden och beskaffenheten af

förvandlingsstraffet. Härom yttrade, vid föredragning inom högsta domstolen af lagförslaget angående vatten- och brödstraffets afskaffande, justitierådet *Hernmarck* följande:

»I fråga om sättet för bestämmande af storleken utaf förvandlingsstraffet är uti flere af de nyaste utländska strafflagarna, såsom den belgiska af 1867, den tyska af 1870 och den för Ungern af 1878, stadgadt, att domaren eger att vid böters öfvergång till frihetsstraff fastställa tidslängden för detta senare inom vissa af lagen utsatta gränser. Att sålunda utsträcka tillämpningen af latitudssystemet är obestridligen ett följdrigtigt förfarande af lagstiftaren; och rättvisans kraf måste jemväl derigenom blifva bäst tillgodosedt. Det synes mig derför hafva varit önskvärdt, att den nu ifrågasatta förändringen uti vår, äfvenledes på latitudsystemet byggda brottmålslag gått i den af de ofvannämnda strafflagarna angifna rigtningen. De stora vanskligheterna vid upprättande af en fullt ändamålsenlig och rättvis förvandlingstariff hade derigenom blifvit i väsentlig mån undanröjda.»

IV) Om man emellertid, å ena sidan, gör förvandlingsstraffet mera effektivt, måste man, å andra sidan, tillse, att det icke i allt för stor grad må drabba den *fattige*, som af okunnighet, förbiseende, nöd, eller dylikt begått en förseelse eller ett mindre brott, för hvilket straff af böter, hvilka den tilltalade icke mägtar gälda, ådömes.

Till att i detta hänseende förekomma orättvisa och allt för stor hårdhet har lagstiftaren i sin hand ett mägtigt medel och detta är den *vilkorliga straffdomen.* Grundtanken i detta uti Sverige och Danmark ännu icke tillämpade, men deremot i de flesta europeiska stater liksom i Nordamerikas förenta stater samt Australien accepterade rättsinstitut, är den, att, då en person är stäld under tilltal för förseelser eller för mindre brott (i allmänhet sådana, som bestraffas endast med böter eller fängelse), så eger domaren, att, med iakttagande af vissa i de respektive lagarne införda bestämmelser, på samma gång han förklarar den tilltalade skyldig samt ådömer honom straff för förseelsen eller för brottet, förordna, *att verkställighet af straffet skall uppskjutas.*

Begår den dömde sedermera, inom viss uti de särskilda lagarne olika bestämd tid förseelse eller brott, för hvilka vissa i de respektive lagarne faststälda straff honom ådömas, så verkställes jemväl det honom genom den vilkorliga straffdomen ådömda straff. Om han åter under

samma tid *icke* begår någon straffbar handling, så *förfaller* det honom genom den vilkorliga straffdomen ådömda straff.

Då den vilkorliga straffdomen vunnit en förvånansvärd hastig utbredning i utlandet; *då* statistiken, ehuru jemförelsevis icke af gammal dato, visar synnerligen gynsamma resultat, särskildt med hänsyn dertill att så ytterst få återfall visat sig samt *då* en af nämnda rättsinstituts förnämsta fördelar är, att derigenom, utan skada för rättssäkerheten, många personer icke endast kunna förskonas från fängelsets osunda inflytelser och följder, utan fastmer röna en förbättrande inverkan af det straffhot, som ligger i en vilkorlig straffdom, torde det ju icke vara otidsenligt, att man här i Sverige undersöker huruvida och i hvad mån med vårt straffrättssystem kan och bör införlifvas bestämmelse om *vilkorlig straffdom,* ett rättsinstitut, som är af det intresse, att det utgjort föremål för sakrika förhandlingar vid tvenne särskilda nordiska juristmöten, nemligen i Köpenhamn år 1890 samt i Stockholm år 1896.

V) Hvad till sist beträffar den af mig redan vid förlidet års riksdag föreslagna skärpning af straffen för brott mot *person,* har jag icke af lagutskottets vid samma riksdags afstyrkande betänkande blifvit öfvertygad om origtigheten af hufvudtanken uti mitt förslag. Fastmer har jag af ej mindre utskottets erkännande, att, särskildt inom vissa samhällen, frids- och misshandelsbrotten fortfarande visa tendens till ökning, än äfven och isynnerhet af fängelsepredikanternas här förut anförda yttranden om ökningen af misshandels- och hemfridsbrotten samt om ungdomens tilltagande förvildning funnit stöd för mitt påstående, att från strafflagstiftnings synpunkt energiska åtgärder måste vidtagas för att, åtminstone i någon mån, hämma det öfverhanden tagande onda.

Villigt må ju erkännas, att våld och råhet icke kunna förekommas genom strafflagsbestämmelser, huru stränga de än formuleras. Härtill fordras helt andra och djupare ingripande medel; här måste religion och moral utöfva sin uppfostrande verkan samt, åtminstone till en början, söka reagera mot de dåliga hemmen.

Ej endast dessa äro emellertid orsak till det öfverklagade onda. Detta torde ock i någon mån — särskildt hvad storstäderna beträffar — härleda sig från kongl. förordningen den 18 november 1881 angående minderåriges användande vid fabrik, handtverk eller annan hand-

tering, genom hvilken en ej obetydlig rubbning skett i en mängd arbetsförhållanden.

Jag tillåter mig upprepa hvad jag härom yttrade vid förliden riksdag, att nemligen nämnda förordning, så välmenande och i vissa fall välgörande den än är, dock å andra sidan visat sig vara ganska olämplig.

En bland de väsentligare olägenheterna af denna förordning är nemligen den, att gossar, när de komma ur folkskolan, icke få användning i fabriker, emedan dessa icke ega att taga *hela* deras tid i anspråk. Till grofarbete äro de för klena och handtverkerierna kunna icke gifva sysselsättning åt de många lediga. Följden blir den att dessa gossar under 3 à 4 år, utan ringaste tillsyn från hemmen, föra ett rigtigt dagdrifvarlif, derunder de förfalla till sedeslöshet och brott.

Men om äfven strafflagstiftningen icke kan upprycka det onda med roten, så bör den dock kunna, i hvad på densamma ankommer, söka att på ett mera effektivt sätt än nu sker bestraffa yttringarne af den onda viljan och sålunda försöka sätta en dam för att denna alltför ofta må komma till utbrott. Den gamla uppfattningen i Skandinavien, att våldsbrotten, såsom en yttring af öfversvallande fysiskt mod, borde mildt bedömas, har gifvit vika för en humanare uppfattning, hvilken framför egendom vill skydda *personen* samt den *personliga friheten* och hvilken i dessa brott, så som de oftast begås, ser en yttring mera af *feghet* än af mod. Och man måste medgifva, att denna senare uppfattning innebär en ej ringa grad af sanning.

Man kan förstå och, äfven der man måste ogilla gerningen, finna något ursäktande moment för den person, som drifven af en stark affekt (såsom t. ex. hämnd, svartsjuka eller dylikt) öfvar öppet våld mot annan person; men hvad man har svårt att förstå samt hvad ock den allmänna meningen numera allmänt ogillar är, att personer utan någon som helst starkare affekt och utan något rimligt motiv, endast på grund af råhet och förvildning, öfva våldsbrott mot *saklös* man. Våldsbrott af denna senare kategori innebära i sig derför ej heller det ringaste försonande element och som de i allmänhet föröfvas, icke af *en mot flere*, utan af *flere mot en*, utvisa de ej heller något spår af fysiskt mod, utan fastmer en hög grad af *feghet*. Då nu dessa brott utmärkas af en hög grad af råhet hos utöfvaren samt med fog torde kunna anses för samhällslugnet vara mycket farligare än de våldsbrott, som utöfvas under trycket af en stark affekt, torde påfordran, att brott mot *saklös* man skola starkare bestraffas, än som nu sker, icke sakna giltig grund.

I Danmark har man under sistlidna år stiftat en lag, i hvilken stadgas, att den, som under vissa omständigheter mot en person, hvilken dertill icke gifvit rimlig anledning (d. v. s. mot »*saklös*» person), utöfvar våld, hvilket *icke* medför sår eller skada (om sår eller skada vållas är straffet strängare), kan dömas till *tvångsarbete* intill sex månader. Vid valet af denna straffart skall hänsyn särskildt tagas dertill, om handlingen vittnar om böjelse till rå och våldsam framfärd och som *skärpande* omständighet vid bestämmandet af tiden för tvångsarbetet skall särskildt tagas i betraktande, huruvida våldet har utöfvats af *flera i förening*.

Under de debatter, som i danska Riksdagen föregingo antagandet af förenämnda utaf danska regeringen framlagda lag voro alla talare ense derom, att mot våldsbrott af ifrågavarande beskaffenhet affliktiva straff borde användas. Ej få talare väckte förslag derom, att dessa brott skulle bestraffas med *prygel*, men pluraliteten ansåg, att tills vidare ett så affliktivt straff som tvångsarbete — på sätt detta i Danmark exeqveras — skulle vara tillfyllestgörande.

Enär nu, såsom förut erinradt är, våldsgerningar mot saklös man i allmänhet karakteriseras af *feghet* hos dem, som utöfva brottet;

enär den fege mer än andra menniskor fruktar kroppsligt lidande och umbärande;

enär, ifall inskränkning af de kortvariga fängelsestraffen sker, *affliktiva* straff, för brottslingen medförande större eller mindre kroppsliga lidanden, måste i strafflagen införas,

enär lagutskottet vid 1897 års riksdag, i yttrande om min då afgifna motion angående ändringar i strafflagen, icke ansett sig kunna förorda införande af sådana affliktiva straff som direkta kroppsstraff (aga, prygel och dylikt), men deremot anfört, »att mot införande af andra affliktiva straff än kroppsstraff torde vara mindre att invända;»

torde en framställning derom, att våld öfvadt mot saklös person eller af flere i förening mot *en*, skall, i synnerhet, der våldet utöfvas af person, som visat böjelse till rå och våldsam framfärd samt vid iteration, bestraffas hårdare än med böter eller enkelt fängelse samt helst med något affliktivt straff, kunna vinna något afseende.

På grund af hvad sålunda andragits, får jag vördsamt föreslå:

att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla om utarbetande och framläggande till Riksdagens pröfning och godkännande af förslag till ändringar uti nu gällande strafflag, i syfte

1:o) *att* de kortvariga fängelsestraffen i görligaste måtto varda inskränkta;

2:o) *att* i det svenska straffsystemet införas nya arter af afflikliva straff, såsom t. ex. fängelse vid vatten och bröd, fängelse med hårdt nattläger, mörkt fängelse eller dylikt;

3:o) *att* stadgandena angående förvandling af böter, då tillgång till dessas gäldande helt och hållet eller delvis saknas hos den bötfälde, varda af mera effektiv beskaffenhet, än nu är förhållandet;

4:o) *att* i strafflagen varda införda bestämmelser om s. k. »*vilkorlig straffdom*» i fråga om förseelser och ringare brott;

5:o) *att* straffen för *brott mot person*, synnerligen der våld öfvas mot *saklös man*, eller af *flera i förening* mot *en*, eller vid iteration, varda skärpta, helst genom tillämpning å dessa brott af affliktiva straff; samt

att de i gällande strafflag samt andra lagar och förordningar intagna föreskrifter och bestämmelser, som i ett eller annat afseende beröras af de ofvan omförmälda ändringsförslagen, varda, i den mån dessa befinnas lämpliga, ändrade, så att de komma att stå i öfverensstämmelse med de i punkterna 1:o) till och med 5:o) framstälda förslagen.

Stockholm den 26 januari 1898.

Philip Leman.

N:o 11.

Af herr **Ljungberg**, *angående ny reglering af lönevilkor m. m. för Riksdagens justitieombudsman.*

En till sin bestämmelse utmärkt institution, öfver hvilken svenska nationen kan vara stolt, emedan densamma icke i något annat land har sin fulla motsvarighet, är justitieombudsmannaembetet.

Men om detta skall fylla sin betydelsefulla uppgift, att vara ett värn för den förtryckta eller orättvist behandlade, att, utan mannamån, tillse lagarnes efterlefnad och att kunna, efter pligt och samvete, ställa under tilltal både högre och lägre embetsmän, äfven Konungens rådgifvare och högsta domstolens ledamöter, så bör detta embetes innehafvare vara försäkrad om sådana existensvilkor, att icke lockelsen af gunst eller fördelaktigare embetssällning kan förleda honom att något enda ögonblick glömma sin höga och fosterländska uppgift.

Under de första årtiondena efter 1809 års revolution spelade justitieombudsmannaembetet en ganska stor roll och uppfylde väl sin bestämmelse. Då beklädde vanligen samma innehafvare denna post under många år. Under hela tiden från 1809 till 1884 synes blott *en* justitieombudsman hafva under allenast *fem* år innehaft denna befattning; de öfriga tjenstgjorde under perioder af från 8 ända till 14 och 23 år. Men efter 1889 har kommit en period, som på *13* år förbrukat lika många innehafvare af embetet som alla de föregående 75 åren. Hvilka än grunderna må hafva varit till detta af alla tänkande beklagade förhållande, att ifrågavarande embete förlorat all stabilitet och förvandlats till en öfvergångsplats till den högre byråkratien — ett faktum är, att innehafvaren af denna befattning knappt hunnit sätta sig in deruti, förr än han blifvit bortkallad — en gång efter 3 månaders, en annan gång efter ett halft års tid, och flertalet efter blott 2—3 års förlopp. Blott en person har under denna period innehaft platsen i 5

år, innan han befordrades till justitieråd. Tvenne gånger (1889 och 1897) har embetet *tre gånger på samma år* ombytt innehafvare.

Det behöfver icke visas, hvilken förderflig inverkan på embetets verksamhet, inflytelse och förtroende hos folket, denna oerhörda vexling i innehafvare måste utöfva; och om justitieombudsmannabefattningen ännu skall bibehållas, måste Riksdagen, efter min tanke, hafva sig synnerligen angeläget att se till, att embetet vinner mera stadga och försättes i en så betryggande ställning, att det icke bildar allenast ett trappsteg till andra platser. Jag får derför vördsamt hemställa:

att Riksdagens justitieombudsman må, lika med högsta domstolens ledamöter, tilldelas en årlig lön af 10,000 kronor;

att han må, efter minst 10 års tjenstetid och uppnådda 65 åldersår, undfå en pension af 80 procent å lönen; samt

att den justitieombudsman, som före sitt 65:te åldersår afgår, i följd deraf att valet träffat annan person, må, när detta skett utan officiel anmärkning mot hans embetsförvaltning, åtnjuta halfva den pension, som annars efter ofvan angifna regler skulle honom tillkomma, dock endast till dess han till äfventyrs på stat erhölle embete eller tjenst med högre löneförmåner.

Om remiss till vederbörligt utskott anhålles.

Stockholm den 15 januari 1898.

C. E. Ljungberg.

N:o 12.

Af herr **Ljungberg**, *angående tillägg till gällande lag beträffande testamenten.*

När en person dör, inträda hans efter lagen bestämda arfvingar i eganderätten till hans qvarlåtenskap, så framt icke inskränkningar i denna deras rätt skett genom förordnanden i något testamente.

Men det undantag från arfsrätten, som sålunda är af lagen medgifvet, måste naturligtvis, för att vara giltigt, vara till formen *lagligt* och till innehållet *förnuftsenligt* och *verkställbart.*

Rörande ett testamentes *form* finnas i vår lag i 16 kap. ärfdabalken föreskrifter lemnade angående *bevittnandet,* och i 17 kap. af samma balk bestämmes, *hvad* och *huru mycket,* man må i testamente gifva; men icke ett ord finnes, utvisande, huru förfaras skall, om testamentet ej *kan* tillämpas, vare sig det är förnuftsvidrigt i sak eller saknar nödiga bestämmelser för dess tillämpning, så att man t. ex. icke i testamentet får veta, *hvarest* och *af hvem,* den borttestamenterade fonden eller egendomen skall förvaras eller förvaltas, eller af hvilken och till hvad belopp, *kostnaderna* för besörjandet af testators syften skola utgöras.

Dessa brister hafva åtminstone delvis varit insedda och uppmärksammade af våra lagkomitéer och lagberedningar. Uti det år 1818 af trycket utgifna, af en komité utarbetade förslag till ny ärfda- och jordabalk heter det i kap. 11 § 7: »Gör någon testamente till fromma stiftelser eller andra allmänna eller enskilda inrättningar eller förordnar gifvaren sjelf någon sådan ny stiftelse eller inrättning, *pröfve Konungen, om det testamente antagas må*, ändå att det eljest ståndande varder».

Enahanda stadgande återfinnes i lagberedningens år 1847 af trycket utgifna förslag till giftermåls-, ärfda-, jorda- och byggningabalkarne, blott med den skilnad, att i sistnämnda förslags 9 kap. 28 § af ärfda-

balken tilägges: att, endast om lös egendom af 300 riksdalers värde eller deröfver (för anförda ändamål) gifves, *Konungen skall pröfva,* om testamentet *må antagas.*

I båda de förenämnda lagkomiténs och lagberedningens förslag äro sådana i ett testamente intagna vilkor, som strida mot lag och goda seder eller eljest otjenliga pröfvas, förklarade »utan verkan»; och i beredningens förslag (10 kap. 13 § ärfdabalken) är dessutom stadgadt: »Har man i testamente satt annat vilkor, som finnes otjenligt eller *ej uppfyllas kan*, pröfve rätten, efter omständigheterna, om testamentet eller vilkoret må vara *utan verkan.*»

Orsaken, att, trots dessa erinringar och förslag, här ofvan af mig påpekade brister i denna gren af lagstiftningen ej blifvit afhjelpta, torde väl i hufvudsaklig mån böra tillskrifvas den omständighet, att sådana fall af betydenhet icke inträffat, som med nödvändighet påkallat mera fullständiga lagstadganden på detta område. Men då nu lös och fast egendom af ett för våra förhållanden oerhördt stort värdebelopp blifvit af svensk man, ingeniör Alfr. Nobel, efterlemnad nära nog såsom en res nullius, med föreskrifter endast rörande *dispositionen*, och äfven dessa af den beskaffenhet, att de omöjligen utan att man delvis bryter emot eller kringgår samma föreskrifter *kunna verkställas*, då lärer icke kunna förnekas, att saknad af tydlig lag för en mängd på detta område förekommande fall är känbar och bör häfvas.

För att bevisa, hvad här blifvit sagdt, må i korthet nämnas, att då bemälde testator under den 27 november 1895 förordnat, att, efter det att dispositioner till åtskilliga enskilda personer afgått, hans återstående förmögenhet skulle utgöra en fond, hvars ränta årligen skulle delas i fem delar och tillfalla dem, som under det förlupna året gjort menskligheten den största nytta på fysikens, kemiens, fysiologiens eller medicinens, litteraturens och fredskärlekens område; så har dervid visserligen blifvit förordnadt, att vissa akademier i Stockholm skulle *utdela* prisen för de vetenskapliga och litterära arbetena samt norska Stortinget, genom ett utskott, utdela priset för den, som »verkat mest och bäst för folkens förbrödrande»; men gifvaren hade förgätit att omtala

dels hvem som skall *emottaga* och *förvalta* den kolossala fonden,

dels *huru* och *af hvem* de 3:ne institutioner i Stockholm, som skola hafva det oerhörda besväret och ansvaret att pröfva alla till täflan från hela verlden och på alla möjliga språk inkommande skrifter, skola *godtgöras* för sin möda,

dels ock huru förfaras skall, om *intet* till belöning värdigt och under »det förlupna året» åstadkommet arbete inkommit; och fråga har

äfven uppstått huruvida icke grannlagenheten kunde, hvad beträffar fredslegatet, förbjuda fullgörandet af en föreskrift, som med hänseende till dem, som skola utdela priset, måste betraktas antingen såsom en *ironi* eller såsom en visserligen behöflig, men mindre artig admonition. En femtedel af räntan skulle nemligen, såsom nämndt är, tillfalla »den, som verkat mest eller bäst för folkens förbrödrande» samt utdelas genom ett utskott, valdt af norska Stortinget, en församling, som minst af allt gjordt sig känd för fredskärlek och broderssinne, åtminstone mot sin förbundsbroder eller det land, från hvilket gåfvan skulle utgå.

Att dessa luckor och bristfälligheter i förenämnda testamente föranledt så många tvifvelsmål och betänkligheter, har visserligen till någon del sin grund i samma testamentes storslagna beskaffenhet och de kolossala summor, som ingå deruti; men likartade svårigheter vid tillämpningen af gifna testamentariska förordnanden kunna äfven vid andra tillfällen uppstå, och jag skulle derför velat hemställa, att sådana tillägg i lagens stadganden angående testamente måtte göras, att för giltigheten af ett förordnande af detta slag fordras icke blott dess formella behörighet, efter nu gällande lag, utan äfven ett så beskaffadt innehåll, att testamentet är verkställbart och icke saknar bestämmelser af vigt för dess tillämpning. I öfverensstämmelse härmed får jag vördsamt hemställa,

att uti en särskild §, i 17 kap. ärfda-balken må stadgas:

Har någon i testamente vid rättigheten att tillträda hvad dervid gifvet är fästat vilkor, som strider mot lag och goda seder, vare det testamente utan verkan i hvad det på sådant vilkor beror. Har man i testamente satt annat vilkor, som finnes otjenligt eller vare sig i saknad af nödiga bestämmelser för dess utförande eller annorledes ej uppfyllas kan, pröfve rätten, efter omständigheterna, om testamentet eller vilkoret må vara utan verkan.

Någon serskild och omständligare behandling af detta förslag, som i hufvudsak öfverensstämmer med hvad den lagkomité och lagberedning, som behandlat ärfda-balken, föreslagit, torde icke erfordras; men om detsamma, formuleradt på sätt här ofvan blifvit hemstäldt eller såsom lagutskottet må finna lämpligt, icke kan vinna Riksdagens bifall, får jag alternativt hemställa,

att Riksdagen måtte till Kongl Maj:t aflåta en skrifvelse med anhållan, att ny testamentslag eller förslag till i angifvet syfte erforderligt tillägg till 17 kap. ärfda-balken måtte utarbetas och för nästinstundande Riksdag framläggas.

Om remiss till lagutskottet anhålles.

Stockholm den 15 januari 1898.

C. E. Ljungberg.

N:o 13.

Af herr **Söderberg**, *om stämpelfrihet för bevis af veterinär.*

Då bevis, som utfärdas af veterinär, torde böra i likhet med hvad som är stadgadt i fråga om bevis af läkare, meddelas utan stämpelafgift, får jag vördsamt hemställa,

att Riksdagen vill besluta, att bevis af veterinär skall vara fritt från stämpel.

Stockholm i januari 1898.

P. M. Söderberg.

N:o 14.

Af herr **Reuterswärd,** *angående löneförhöjning för justitieombudsmannen och justitiekanslern.*

Under senare tid har, gång efter annan, undran och tveksamhet gifvit sig från olika håll till känna med anledning af den utveckling, justitieombudsmannainstitutionen synts taga derigenom, att embetets innehafvare ganska regelmessigt och dertill hastigt befordrats till ledamöter af Konungens högsta domstol eller andra höga embeten.

Sålunda hafva såsom justitieombudsmän sedan 1884 tjenstgjort ej mindre än sju personer. Orsaken till denna snabba vexling och sättet derför är naturligtvis icke att söka i någon önskan att förringa embetets anseende och betydelse, men det oaktadt kan följden af en dylik tingens utveckling i alla fall blifva just denna, och häremot böra i tid botemedel sökas. Ett embete, som, infördt genom regeringsformen af 1809, egt bestånd lika länge som denna och som i och för sig utgör ett ganska fullödigt uttryck för denna regeringsforms principer, bör icke förringas eller betraktas blott som ett trappsteg till högre befordran, åtminstone så länge regeringsformen, till sina grunddrag, står orubbad, allra minst som embetet fortfarande har eller kan hafva sin stora betydelse.

Icke som skulle jag hysa misstro till vår svenska domare- och embetsmannacorps' vilja och förmåga att utan justitieombudsmannens öfvervakande fullgöra sina skyldigheter; men onekligt är, att denna corps' eget anseende och förtroendet till dess opartiskhet i allmänhetens ögon växer och stärkes, när denna allmänhet vet, att en dertill fullt skickad person utom corpsen finnes, som kan och skall ingripa till dess skydd, *om* så behöfves. Det må vara att denna kontroll icke är för embetsmannen behöflig, men för allmänheten är den det dock; och,

hvad mera är, den har redan vuxit in i det allmänna rättsmedvetandet. Det må ock så vara, att andra kontroller finnas, men om dessa kunna anses vara nog för statsintresset, för det enskilda är det icke nog effektivt, då fråga är om medborgares tro och allmänhetens mening.

Justitieombudsmannens pligt är, bland annat, att noga öfvervaka, att lagar och författningar konseqvent och likformigt tillämpas i hela landet m. m., men hur är detta möjligt för den, som blott för något år eller några månader innehar sitt embete.

Riksdagen, hvars fullmägtig justitieombudsmannen är, måste, enligt mitt förmenande, taga under allvarlig pröfning, hvad lämpligen kan och bör göras för att för framtiden undanrödja de nu påpekade olägenheterna för att betrygga embetets anseende.

Ett medel härför vore att göra embetet fast eller åtminstone mera fast än nu, d. v. s. låta valet gälla ej blott för ett, utan för flera år, men denna utväg kan icke anlitas utan en grundlagsändring, som, i sig svårare att genomföra, i alla händelser ej kan verka omedelbart. Ett annat medel är att genom förbättring af de med embetet förbundna ekonomiska vilkoren göra platsen för skicklige män ej blott begärlig att få, utan ock att bibehålla. En duglig jurist i våra dagar har i allmänhet såväl på embetsmannabanan som inom den enskilda verksamheten så stora utsigter till betydande ekonomiskt förvärf, att man icke får lemna denna sida af frågan ur sigte. En lön af 8,000 kronor för ett år med ovisshet om dess åtnjutande under ett annat kan ej vara synnerligen lockande såsom ersättning ens för en, visserligen mindre aflönad, men lugnare och fastare verksamhet, om ej dermed vore förenade utsigter på följdbefordringar, hvilka allra minst borde få göra sig gällande här. Än mindre kan den lönen utgöra full ersättning för ett med institutionens anda öfverensstämmande arbete. Då emellertid intet vinnes utan någon uppoffring, och den uppoffring, hvarom här kan blifva tal, är försvinnande liten mot den fördel, som för densamma kan vinnas; ty hvad betyda i sjelfva verket några tusen kronor mer i statsbudgeten, om derigenom åt landet bevaras tilliten till dess offentliga myndigheter och deras verksamhet?

I allmänhet har Riksdagen vid bestämmandet af justitieombudsmannens lön låtit sig ledas af orden i § 97 af regeringsformen, att nämnda embetsman »skall i alla afseenden *anses lika* med Konungens justitiekansler» och alltså faststält lönen till likhet med den sistnämndes. Så skedde redan vid 1809—10 års riksdag, hvarvid statsutskottet, sedan konstitutionsutskottet afböjdt att derom utlåta sig, yttrade, att

det »trott sig icke böra eller kunna föreslå *mindre* lönevilkor för justitieombudsmannen, än hvad justitiekansleren åtnjuter».

Skall slutligen det medel, som jag sålunda föreslår, blifva fullt verkande, måste det emellertid bestämmas ej blott så, att justitieombudsmannens ekonomiska ställning såsom embetsman blir fullt så god som hvarje annan embetsmans, till hvars post han kan tänkas vinna regelmessig befordran, utan dessutom så, att den blir bättre än hvarje sådan. Den ovisshet, hvari han städse måste sväfva rörande längden af sin embetstid, gör nemligen, att, äfven om lönen vore lika med de bäst aflönade andra embetens, han dock måste föredraga en för framtiden säker plats och säker inkomst framför en osäker, särskildt om bådas anseende är lika, och ännu mera, om den senare är större, såsom ju är fallet med ledamotskap i högsta domstolen. Minimum bör derför afsevärdt öfverstiga justitieråds lön, eller till 12,000 kronor.

Med hänsyn till hvad nu i korthet blifvit anfördt får jag alltså äran föreslå:

att Riksdagen ville besluta, att den lön af 8,000 kronor, som justitieombudsmannen för närvarande åtnjuter, skall från och med år 1899 utgå med ett till 12,000 kronor höjdt belopp; samt

för den händelse, Riksdagen skulle anse § 97 i regeringsformen härtill föranleda,

att justitiekanslerens lön från samma tid utgår med 9,000 kronor och hans tjenstgöringspenningar med 3,000 kronor.

Om remiss till statsutskottet anhålles.

Patric Reutersward.

N:o 15.

Af herr **Tamm**, *om anslag till understödjande af vissa afdiknings- och vattenaftappningsföretag.*

I statsverkspropositionen till innevarande Riksdag äskar Kongl. Maj:t under sjette hufvudtiteln för 1899 ett belopp af 300,000 kronor till understödjande medelst anslag utan återbetalningsskyldighet af sådana myrutdikningar och vattenaftappningar, hvilkas ändamål är att minska frostländigheten för närliggande bygd.

Af det bifogade statsrådsprotokollet erfar man, huruledes väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och landtbruksstyrelsen, till hvilkas embetsverksamhet hör att handlägga dithörande ärenden, erinrat om önskvärdheten af att bereda verksamma garantier för nöjaktigt underhåll af de företag, som för berörda anslag erhölle statsbidrag, men att, då denna fråga nära sammanhängde med vigtiga grenar af den civila lagstiftningen, styrelserna ej ansett det tillkomma dem att afge något förslag för frågans lösning, utan endast velat påkalla dess beaktande.

Beloppet är detsamma, som för innevarande år anslogs af föregående Riksdag, hvilken dervid på enskild motionärs yrkande samtidigt ändrade den under de senaste åren förut gällande proportionen mellan statsbidrags förhållande till beräknad dikningskostnad, så att denna höjdes från högst 1/3 till högst 1/2.

Man lärer kunna förutse, att denna höjning skall öka efterfrågan på anslag från ifrågavarande, redan med den äldre bestämmelsen starkt efterfrågade medel, hvaraf åter är att motse yrkanden på förhöjning i årsanslagen. Förutsatt, att dessa fullt rationelt användas, så att derigenom i motsvarande grad befordras ett verkligt statsändamål, som ej kan utan dessa anslag främjas, men också endast under denna förutsättning ligger häri icke något ondt, tvärtom är anslaget då väl användt. I förevarande hänseende består detta statsändamål i att undan-

rödja hinder för landets odling och kultivering, så att arbetet dermed kan af den enskilde jordegaren fullföljas. Det är denna, som närmast kommer att skörda de ekonomiska fördelarne af berörda hinders undanrödjande, och den fordran är derför fullt berättigad, att han skall i sin mån bidraga till arbetenas utförande. — Ju större dessa ekonomiska fördelar äro, desto högre kunna anspråken ställas på den enskildes bidrag, men det är att befara, att med nu gällande bestämmelser denna hänsyn ej tillräckligt beaktas.

Ifrån statens sida är visserligen frågan härom så till vida uppmärksammad, att medel äfven anvisats för understödjande medelst lån för dikning å sådana sankmarker, som kunna med fördel odlas, men då nästan hvarje sankmark kan anses frostförande och då ett anslag utan återbetalningsskyldighet alltid måste vara begärligare än ett lån, skall man nog i regel söka ordna ett afdikningsföretag så, att det erforderliga bidraget utgår i form af anslag, äfven om företaget rätteligen borde höra till dem, för hvilka lånen äro afsedda.

Att på fullt objektiva grunder bestämma en viss gräns mellan sådana olika slag af företag, lärer väl knappast vara möjligt. Afdikningslägenheters odlingsvärde variera i det oändliga; en varder med fördel odlingsbar omedelbart efter afdikning, en annan af vida sämre beskaffenhet kan varda fullt odlingsvärd på grund af sitt läge eller närliggande tillgång på lämpliga jordförbättringsmedel, en tredje kan först efter en längre eller kortare följd af år lemna afkastning såsom betes- eller skogbärande mark eller till och med varda odlingsbar o. s. v. — och mellan lägenheter, beträffande hvilka med säkerhet kan afgöras, huruvida deras afdikning bör befordras med anslag eller med lån, kunna finnas en otalig mängd, beträffande hvilken sådant afgörande är med en viss svårighet förenadt.

Utredningen af denna ganska svårlösta fråga lärer dock icke böra alldeles förbises, och detta är ett bland skälen, hvarför jag nu ansett mig böra genom motion fästa Riksdagens uppmärksamhet å densamma. Den åsigt, som i liknande fall vunnit häfd, är, att den enskilde sjelf bör bekosta åtminstone så mycket, som motsvarar de *ekonomiska fördelarne* af ett arbete å hans egendom, och att staten dertill bidrager endast i den mån, som ett statsändamål genom samma arbete främjas. En tillämpning af denna åsigt i förevarande fall skulle föranleda fordran på en så vidt möjligt tillförlitlig uppskattning af de förenämnda ekonomiska fördelarne. Redan nu påkallas en sådan uppskattning vid ansökningar om odlingslån, der statsunderstödet måste anses vara väsentligt mindre fördelaktigt än vid anslag; och likasom denna

fordran icke minskat odlingslånens begärlighet, lärer den ej heller minska anslagens.

I regel uppgöras hithörande afdikningsplaner af statens landtbruksingeniörer, för hvilkas arbeten taxa finnes faststäld, och omkostnaden för dylika uppskattningar lärer derför föga öfverstiga kostnaderna för godemäns deltagande i densamma, men om äfven detta skulle anses för mycket, synes en kompensation kunna vinnas genom någon jemkning i den förenämnda taxan, hvilken, att döma af hvad som förekommer å sid. 12 af bilagan till sjette hufvudtiteln af årets statsverksproposition, synes vara något hög.

Om genom en sådan uppskattning utredts den värdeförhöjning, utdikningslägenhet skulle vinna genom *fullständig* afdikning, komme, med tillämpning af den förenämnda åsigten, bidrag till hälften af dikningskostnaden att utgå endast, der nämnda värdeförhöjning icke öfverstege hälften af kostnaden för fullständig afdikning. Uppginge den deremot till hela den fullständiga dikningskostnaden, skulle anslag icke komma i fråga.

Man torde knappast behöfva befara, att en sådan beräkning af bidrags belopp skulle motverka anslagsmedlens användning vid de företag, för hvilka de äro afsedda, enär kännedomen om den verkan, som uppskattningen medför, nog skall i högst väsentlig mån bidraga dertill, att uppskattningen varder den lägsta, som kan försvaras, och att anslagen sålunda varda de högsta, som böra förekomma.

Men om på sådant sätt förebygges anslags anvisande till företag, der lån är rätta understödsformen, torde området för anslagsmedlens användning kunna något vidgas, så att ej uteslutande minskning af frostländighet varder dess mål, utan att de derjemte kunna få användas för afdikningar, som afse att främja odlingens utbredning å enskildes mark samt högmossars afdikning inom orter med mera utveckladt jordbruk, och der de i sitt nuvarande skick skada vare sig åker-, ängs- eller till och med skogskultur. Skulle sådan utvidgning af området för anslagsmedlens användning visa sig medföra benägenhet att anlita dem öfver rimliga gränser och det vanliga sättet för uttagandet af enskildes bidrag till sådana arbeten ej tillräckligt stäfja denna benägenhet, torde tillräcklig motvigt deremot vinnas, om staten utförde arbetena och de enskildes bidrag inginge till staten.

Men vare sig denna utvidgning eger rum eller ej, ligger vid hithörande medels användning hufvudsakliga vigten derpå, att genom desamma ett verkligt statsändamål befordras, så att ej understöd lemnas till hvilket som helst afdikningsarbete, äfven om det visar sig varda

ekonomiskt ofördelaktigt. Med arbeten, som endast afse att bereda en enskild jordegare en tillfällig arbetsförtjenst, må vara att den uppgår till endast hälften så mycket som den i orten vanliga, hafva dessa medel ej något att skaffa; det är befordrande och utveckling af landets resurser, de afse, och man måste fordra, att denna synpunkt vid hithörande ärendens handläggning tillbörligen beaktas.

Med stöd af det anförda hemställes,

att Riksdagen ville besluta sådan förändring i Kongl. Maj:ts ofvan refererade förslag: *att* för år 1899 till Kongl. Maj:ts förfogande ställes ett belopp af 300,000 kronor för understödjande medelst anslag utan återbetalningsskyldighet af sådana afdikningar af annan sankmark än åker och vattenaftappningar, hvilkas ändamål är att minska frostländighet, att underlätta odlingens utbredning i orter med föga utveckladt jordbruk eller att torrlägga högmossar inom bättre jordbruksdistrikt, *att* bidrag från dessa medel få utgå med hälften af beräknad dikningskostnad, då den genom *fullständig* dikning uppkommande förhöjning i jordvärdet ej öfverstiger halfva kostnaden för sådan dikning, men vid större värdeförhöjning minskas i samma förhållande som denna ökas samt *att* i öfrigt skola gälla de för den s. k. frostfonden nu meddelade bestämmelser.

Stockholm den 27 januari 1898.

Hugo Tamm.

Stockholm, K. L. Beckmans Boktr., 1898.

N:o 16.

Af herr **af Burén**, *om tull å klöfverfrö och förhöjning i tullen å tall-, gran- och timotejfrö.*

Under de sista fyra decennierna har skogsodling uti allt större utsträckning förekommit inom vårt land. På många af våra enskilda skogar och å stora trakter af de bekanta ljunghedarne inom Göta land odlas nu skog hufvudsakligast af tall (Pinus sylvestris). Vid skogsodlingens början kunde man icke erhålla skogsfrö till utsäde inom landet, hvarför detsamma för detta ändamål införskrefs hufvudsakligast från Tyskland. Sedan efterfrågan af tallfrö blef allt större, uppstodo fröklängningsanstalter, som nu lemna svenskt frö icke allenast tillräckligt för landets eget behof, utan äfven så mycket derutöfver, att export af dylikt frö kunnat ske, och sedan Tyskland funnit fördelen af att använda vårt tallfrö, har efterfrågan ökats, ehuru, af den anledningen att våra barrträd kunna lemna mindre utbyte af frö än de tyska barrträden, vårt barrträdsfrö ställer sig dyrare.

Sedan de från tyskt tallfrö uppvuxna ungskogarne hunnit en ålder af 20 à 30 år, visade sig å en del ställen inom i synnerhet Småland, Halland, Vestergötland och Nerike samt Vestmanland, att barret vissnade och föll af, och efter ett och annat års sjukligt utseende torkade hela trakter bort, så att dessa ungskogar måste borttagas och nya uppdragas; men icke nog härmed, äfven i närheten växande unga tallskogar, som uppkommit genom sjelfsådd eller skogsodling af svenskt tallfrö, antogo ett sjukligt utseende, och stammar torkade delvis bort. Noggranna undersökningar gåfvo vid handen, att de sjuka och döende

unga tallskogarne voro besvärade af en svampsjukdom, förut okänd i vårt land, men som inkommit genom det tyska tallfröet, hvilket hade till påföljd, att kongl. domänstyrelsen välbetänkt föreskref, att vid skogsodlingar å statens skogar *endast svenskt* tallfrö får begagnas.

Sedan detta blef kändt, var naturligt, att man vid skogsodling äfven å privatskogarne ej ville använda annat än svenskt frö, men det oaktadt visade sig der och hvar, att tallungskogarne blefvo sjuka, hvarigenom uppkom ett stort misstroende emot all skogsodling. Genom dessa missöden började det nya intresset för skogsodling att slappas, och den åsigten ville göra sig gällande, att alla genom skogsodling uppkomma bestånd skulle blifva mycket sämre än de, som uppkomma genom sjelfsådd.

Då emellertid de äldsta efter skogsodling med svenskt tallfrö uppvuxna skogsbestånd af ända till 70 års ålder visade en synnerligen vacker växt och trefnad, och man med säkerhet visste, att dessa tallbestånd uppdragits af svenskt frö, så fans ej annan utväg än att söka felet hos det från fröhandlare inköpta utsädet, ehuru detsamma uppgifvits vara svenskt frö, hvilket nu på det noggrannaste undersöktes och befans vara uppblandadt med tyskt frö, vanligen till en tredjedel eller en fjerdedel, hvarigenom det blef uppenbart, hvarför de efter så kalladt svenskt tallfrö uppvuxna tallbestånden blefvo sjukliga.

Enligt den officiella statistiken infördes år 1896 2,672 kilogram tall- och granfrö. I förhållande till införseln af andra fröslag är detta visserligen en obetydlighet, men klart är, att den farliga smittan kan spridas vida omkring från ett barrträd, som uppvuxit af *ett enda* sådant frö, och åstadkomma oberäknelig skada.

För att befrias från denna fara, vore utan tvifvel rigtigast att förbjuda all införsel af tyskt tallfrö, men då allmänna uppfattningen torde vara, att prohibitiva åtgärder om möjligt böra undvikas, och kontrollåtgärder icke äro tillfyllestgörande, på hvad sätt de än anordnas, så finnes ej annat botemedel än att med en hög tullafgift omöjliggöra denna införsel.

Man kan invända, att tallfrö från Finland och Norge lemna lika friska tallskogar, men då ingen säkerhet finnes för att ej det tyska fröet införes öfver dessa länder, håller jag före, att detta ej borde hindra oss från att vidtaga denna enda effektiva åtgärd, som dessutom åt vår fattigaste befolkning och deras barn genom att i våra skogar samla kottar skulle bereda en välbehöflig och afsevärd inkomst.

Till stöd för här ofvan anförda förhållanden får jag under bil. 1 a, b, c, bifoga intyg om det tyska fröets olämplighet för uppdragande

af skogar i vårt land från skilda orter af våra mera framstående skogsmän.

De efter importeradt tyskt granfrö uppvuxna ungskogarne hafva ännu icke lidit af någon sjukdom, men då alltid större säkerhet för att de efter svenskt granfrö uppvuxna granskogarne blifva friskare och bättre än de, som uppkomma efter tyskt granfrö, och samlandet af grankottar sker samtidigt med insamling af tallkottar, finnes intet skäl att genom den nuvarande låga tullsatsen af 50 öre pr kilogram befordra denna onödiga import, hvarför jag anser, att denna tull bör höjas till 2 kronor per kilogram eller till hälften mot den af mig föreslagna tullen å tallfrö, hvilken skilnad i dessa tullsatser bör bestämmas, särdeles som ingen svårighet finnes att vid tullbehandlingen skilja mellan tall- och granfrö, och då priset å tallfrö ställer sig vanligen 100 % högre än priset å granfrö.

Enligt Sveriges officiella statistik infördes från utlandet

af klöfver- och gräsfrö	år 1892	1,230,930	kilogram
» » »	» 1893	1,303,433	»
» » »	» 1894	1,371,796	»
» » »	» 1895	1,484,299	»
» » »	» 1896	1,889,554	»
af timotejfrö	» 1892	132,777	»
» »	» 1893	172,056	»
» »	» 1894	648,008	»
» »	» 1895	679,199	»
» »	» 1896	292,305	»

Det underhaltiga utsäde af klöfver- och timotejfrö, som ibland dessa stora qvantiteter införes från utlandet och som till stor skada för det svenska jordbruket för långa tider tillintetgör alla ansträngningar att frambringa tillfredsställande foderskördar, utgör för mig en tillräcklig anledning att väcka denna motion, i syfte att, så fort ske kan, kraftiga åtgärder må vidtages för att, om ej alldeles utestänga, åtminstone väsentligt minska denna skadliga fröimport.

För de större jordbrukarne är faran mindre, emedan flertalet af dem alltmera kommit till insigt om nödvändigheten af att sjelfva producera hvad som behöfves för eget behof, hvaremot den är så mycket

större för den stora massan af mindre jordbrukare, hvilka, oförmögna att sjelfva kunna bedöma fröets värde, härdighet och härkomst, lätt förledas af det billiga priset att på god tro köpa sina små behof af detta utsäde från de många närbelägna handelsbodarne på landsbygden och i städerna, hvilka åter i sin tur köpt detsamma af någon firmas reseombud, hvilka mellanhänder icke draga i betänkande att uppgifva frö af utländskt ursprung för svensk vara.

Det myckna ogräsfrö, delvis förut här okändt, som genom det utländska klöfver- och timotejfröet sprides i vårt land, innebär dessutom en stor fara för det svenska jordbruket i sin helhet.

En omfattande utredning öfver denna för jordbruket vigtiga angelägenhet har jag haft nöjet mottaga från såväl representanter för landets jordbruk som från herrar fröhandlare, hvilka utan afsevärd meningsskilnad framhålla och bevisa:

att klöfver- och timotejfrö i vårt land kan produceras tillräckligt för landets eget behof,

att ifrån utlandet importeradt klöfver- och timotejfrö öfvervägande är sämre än det, som här i landet produceras,

att det utländska fröet är mycket prisbilligare, dock att prisskilnaden på intet vis kan ersätta den förlust, som landtmannen ådrager sig genom inköp af detta billiga utländska frö, emedan det billigaste fröet är i sjelfva verket det dyraste,

att frökontrollen icke är tillfyllestgörande, och vår frömarknad ingalunda betryggande,

att svenskt frö och frö odladt under samma breddgrad är pålitligast till utsäde, och

att den stora fröimporten från sydligare länder är till skada.

Till det utskott, som kommer att behandla denna min motion, anhåller jag få öfverlemna detta upplysande material, som för frågans rätta bedömande ej lemnar mycket öfrigt att önska.

Med den omsorgsfulla pröfning, som utskottet helt säkert kommer att egna denna fråga, vågar jag hoppas, att utskottet måtte föreslå Riksdagen,

att vidtaga sådana åtgärder, som kunna bidraga till att förekomma missväxt å våra nu allt för ofta återkommande svaga gräsvallar,

att underhjelpa våra behjertansvärda bemödanden att framkalla ymniga foderskördar, och

att förmå våra jordbrukare att frambringa en större produktion af detta vigtiga utsäde inom eget land, så att icke blott landets eget behof af svenskt utsäde fylles, utan äfven att de arbeta för export af en

vara, som på grund af sin bättre beskaffenhet och sin härdighet för sydligare länder borde vara synnerligen eftersökt.

Det finnes säkerligen ingen torpare, som disponerar så liten jordareal, att han icke kan afsätta några kappland till frötägt för att deraf erhålla icke allenast tillräckligt för eget behof, utan äfven något derutöfver till afsalu.

Vår export af klöfver- och timotejfrö är nu i förhållande till den stora importen en ren obetydlighet och inskränker sig till

af klöfver- och gräsfrö	år 1892	270,203	kilogram
» » »	» 1893	189,599	»
» » »	» 1894	51,427	»
» » »	» 1895	53,670	»
» » »	» 1896	100,768	»
af timotejfrö	» 1892	23,821	»
» »	» 1893	24,203	»
» »	» 1894	28,268	»
» »	» 1895	40,251	»
» »	» 1896	62,170	»

Man vill söka botemedlet emot den förderfbringande fröimporten hos frökontrollanstalterna, men då kontrollåtgärder ej kunna göras obligatoriska, är uppenbart, att de icke kunna vara tillfyllestgörande, på hvad sätt de än anordnas.

Rätta botemedlet vore utan tvifvel att förbjuda den skadliga fröimporten, men då allmänna uppfattningen är sådan, att prohibitiva åtgärder om möjligt böra undvikas, finnes under sådana förhållanden ej annat botemedel än att med tullar söka att minska densamma.

Under mitt studium af det material, som från skilda delar af vårt land kommit i min hand, har jag funnit, att vid det utländska klöfverfröets bedömande storkornighet, mogenhet och vigt spelar en afgörande roll. Ett utländskt klöfverfrö med en absolut vigt af 180 gram per 1,000 frö och deröfver anses vara en fullgod vara, hvaremot utländskt klöfverfrö, som väger derunder, ej bör användas till utsäde. Rigtigast vore derför att med en hög tull söka att hämma införseln af detta underhaltiga utsäde, men emot en sådan vigtklassificering uppresa sig tulltekniska svårigheter, som för närvarande omöjliggöra en sådan bestämmelse. Under sådana förhållanden och då man icke allenast vill minska importen af det odugliga utländska fröet, utan äfven uppmuntra den inhemska fröodlingen, så håller jag före, att en tullafgift bör be-

stämmas, som något öfverstiger prisskilnaden mellan prima utländskt frö och svenskt frö. Ehuru denna prisskilnad varierar, kan dock med ganska stor visshet beräknas, att den icke, då qvaliteterna jemföras, understiger 20 procent eller 30 öre pr kilogram, och då man genom en obetydlig tull icke kan hindra en stor fröimport af underhaltig beskaffenhet, anser jag, att utländskt klöfverfrö bör draga en tull af 35 öre pr kilogram. I Norge är klöfvertullen 20 öre pr kilogram.

Hvad som här ofvan blifvit framhållet gäller visserligen rödklöfver, men kan i viss mån tillämpas på andra sorter, såsom alsike, hvitklöfver, sandväppling m. fl. Af dessa är dock endast alsike föremål för odling i större skala, men då af detta fröslag redan nu produceras inom landet tillräckligt för landets eget behof och derutöfver, är import häraf öfverflödig, hvarför jag håller före, att någon särskild skilnad emellan de olika klöfverfröslagen ej bör ifrågakomma. Något importförbud föreliger icke, hvarför hvar och en är oförhindrad att mot den tullafgift, som möjligen kommer att bestämmas, experimentera med nya fröslag; dock bör den grundsatsen fasthållas, att det bästa utsädet af hvad slag det vara må erhålles från eget land.

Hvad slutligen vidkommer tullen å timotejfrö, har jag så väl hos jordbrukare som hos fröhandlande funnit en och samma mening om önskvärdheten af en högre tullsats å detta fröslag, och då skilnaden mellan klöfver- och timotejtullen i vårt grannland Norge är 10 öre pr kilogram, torde äfven denna skilnad vara för oss lämplig. Den oegentlighet, som nu existerar hos oss, att klöfverfrö är tullfritt och att timotejfrö drager en tull af endast 5 öre pr kilogram och att denna oegentlighet bör rättas, lärer väl ingen bestrida.

Till ytterligare stöd för här ofvan anförda förhållanden rörande klöfver- och timotejfrö har jag från framstående fackmän vid landtbruksakademiens experimentalfält erhållit beaktansvärda utlåtanden, som under bil. 2, a och b bifogas denna min motion.

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt, får jag hemställa,

det Riksdagen ville besluta:

1) att tullsatsen å tallfrö, som nu är 50 öre pr kilogram, höjes till 4 kronor pr kilogram;

2) att tullsatsen å granfrö, som nu är 50 öre pr kilogram, höjes till 2 kronor pr kilogram;

3) att tullsatsen å klöfverfrö, som nu är tullfritt, bestämmes till 35 öre pr kilogram;

4) att tullsatsen å timotejfrö, som nu är 5 öre pr kilogram, höjes till 25 öre pr kilogram;

5) att, för den händelse tull åsättes klöfverfrö eller förhöjd tullsats bestämmes för något af öfriga här ofvan angifna slag af frö, Riksdagen derjemte måtte besluta, att den sålunda för klöfverfrö stadgade tullen och, hvad en hvar af de öfriga artiklarne beträffar, den beslutade tullförhöjningen skall såsom tilläggsafgift till nu gällande tulltaxa jemväl innevarande år utgöras från den tid, som af Kongl. Maj:t bestämmes, samt i skrifvelse till Kongl. Maj:t, jemte öfverlemnande af sitt ifrågavarande beslut, anhålla, det Kongl. Maj:t ville så fort ske kan förordna om beslutets trädande i kraft.

Stockholm den 27 januari 1898.

C. P. af Burén.

Bil. 1 a.

Enligt den erfarenhet, jag vunnit af de för 30 à 40 år sedan med tyskt tallfrö skogsodlade trakter, har det visat sig:

att det tyska tallfröet gror bra och gifver kraftiga plantor att börja med;

att dessa plantor visa större benägenhet till större gren- och barrbildning än de tallar, som uppväxa efter svenskt frö, hvarigenom de tyska tallarne lida mycket af snötryck;

att den efter tyskt utsäde uppvuxna tallen är mycket mera mottaglig för insekt- och svampskador;

att flertalet af de efter tyskt frö uppvuxna tallskogarne icke öfverlefva sitt 30:de år;

att grundade skäl finnas för den misstanken, att en del svamp- och insektelände inkommit med det tyska tallfröet; och

att det vore synnerligen önskvärdt och lyckligt för våra skogsodlingar, om all införsel af tall- och granfrö från utlandet kunde förbjudas, och det så mycket hellre, som dylik införsel icke är af behofvet påkallad, då under de senare åren många fröklängningsanstalter äro inom vårt land anlagda.

Omberg i september 1897.

C. M. Sjögreen,
jägmästare i Ombergs revir.

Bil. 1 b.

Med anledning af eder förfrågan, huruvida användandet af tyskt tallfrö vid skogsodlingar inom Smålands distrikt lemnat fördelaktiga resultat, får äran meddela, att de skogsodlingar, som med dylikt frö utförts för cirka tjugu år sedan å en del såväl allmänna som enskilda skogar inom förberörda distrikt, i allmänhet äro totalt utgångna samt, der så icke är förhållandet, föra ett tynande lif, hvarjemte virket, äfven i tätslutna bestånd, icke på långt när blifver så qvistrent som dylikt efter inom distriktet insamladt frö. Plantorna efter tyskt tallfrö stå sig merendels väl de första fem åren, stundom längre, men blifva derefter behäftade med år efter år återkommande sjukdomar, sannolikt svamp, som förr eller senare antingen döda eller så angripa plantbestånden, att de måste afverkas.

I granskapet af dylika skogsodlingar befintliga ungskogar af tall, vare sig de äro uppkomna genom sjelfsådd eller efter skogsodling med inom distriktet samladt frö, angripas ofta nog af samma sjukdomar, hvartill orsaken torde få sökas i smitta, men repa sig merendels efter några års förlopp.

Vexiö den 29 december 1897.

C. G. Göthe.

Bil. 1 c.

På derom framstäld begäran får, i fråga om den erfarenhet jag kunnat inhemta beträffande begagnandet af tyskt tallfrö, härmed meddela.

Då jag 1857 började tjenstgöra uti Vestmanlands län, begagnades uteslutande tyskt tallfrö vid alla kulturer och fortsattes dermed tills in på 1870-talet, då jag af många skäl helt och hållet upphörde dermed. De medelst detta tyska frö uppdragna ungskogarne visa nu ett så sorgligt och bedröfligt utseende, att jag icke nog kan beklaga användandet deraf. Träden grena sig ofta nog redan vid roten i flera stammar och utväxa mest på grenarne, i följd hvaraf man af dem aldrig kan påräkna timmer, utan endast dålig qvistig vedskog. Dessutom äro de utsatta för af svamp alstrade sjukdomar, i följd hvaraf de ofta tanka, och uppstå då, likasom om man genom gallring vill aflägsna dem ur bestånden, i följd af deras växtform stora luckor.

På grund af nu 40-årig erfarenhet får jag på det lifligaste afråda från användandet af tyskt tallfrö och anser, att införsel deraf borde, om icke förbjudas, åtminstone så mycket som möjligt försvåras.

Vesterås den 4 januari 1897.

J. G. Hjelm,
Jägmästare i Vesterås revir.

Bil. 2 a.

Herr bruksegaren och ledamoten af Riksdagens Första Kammare C. P. af Burén har hos mig anhållit om ett uttalande angående behofvet och önskvärdheten af en effektiv tullsats å från utlandet hit infördt klöfver- och timotejfrö, i syfte att dermed befrämja vår foderväxtodling och att uppmuntra inhemsk fröproduktion.

Med anledning af denna begäran beder jag härmed få anföra:

1:o att det näppeligen kan af någon bestridas, att en myckenhet af underhaltigt, ja stundom alldeles odugligt frö, särskildt af rödklöfver, allt fortfarande sprides och till utsäde användes inom landet, särskildt bland de smärre jordbrukarne, äfvensom att detta underhaltiga frö i de allra flesta fall befunnits vara af utländskt ursprung, om ock understundom falskeligen betecknadt såsom svenskt;

2:o att det lägre pris, hvartill det utländska fröet plägar säljas, i ingen mån utgör en skälig ersättning för den minskade skörd, som vinnes efter detsamma;

3:o att inom vårt land, enligt bland sakkunnige allmänt grundad öfvertygelse, kunna produceras ofvan nämnda fröslag af allra bästa beskaffenhet, i allmänhet öfverlägsen utländsk varas, samt i en för landets behof fullt tillräcklig qvantitet;

4:o att frökontrollen, huru densamma än må vara ordnad, är oförmögen att aflägsna det anmärkta missförhållandet, då den sämre fröhandeln alltid vet att undandraga sig kontrollens pröfvande blick och fällande dom; samt

5:o att den jemförelsevis ringa höjning i pris å här ifrågavarande fröslag, som genom en effektiv tulls åsättande möjligen kan till en början inträffa, mångfaldt uppväges af de mera härdiga och gifvande skördar, som med större visshet äro att påräkna efter ett fullgodt utsäde.

Under sådana förhållanden kan jag ej finna annat, än att en effektiv tullsats å de nämnda fröslagen bör blifva till verkligt gagn för vårt jordbruk i båda de syften, herr af Burén afser, för främjandet af vår foderväxtodling och för uppmuntrande af inhemsk fröproduktion.

Experimentalfältet den 20 januari 1898.

Jakob Eriksson,
Professor och föreståndare för kongl.
landtbr.-akad:s växtfysiol. förs.-anstalt.

Bil. 2 b.

1:o. De statistiska tabellerna för år 1893 utvisa, att 922,304 hektar af landets åkerareal voro år 1893 upplåtna till foderväxter i och för höskörd. Under antagande, att denna areal uteslutande består af gräsvallar, insådda med klöfver- och timotejfrö, och att en tredjedel deraf utgöres af 1:sta årets vallar, skulle den areal, som årligen besås med klöfver- och timotejfrö, utgöra 307,434 hektar. Beräknar man vidare, att såningsmängden i genomsnitt pr hektar utgör 30 kilogram, skulle årligen 9,223,020 kilogram klöfver- och timotejfrö behöfva produceras för att fylla det för frösådden erforderliga behofvet. Vårt land producerar för närvarande minst 6,300,000 kilogram klöfver- och gräsfrö, hvarför, med antagande af att import af klöfver- och gräsfrö icke egde rum, 3,000,000 kilogram ytterligare skulle behöfva produceras för att täcka

den årliga åtgången af frö. Under förutsättning att från en hektar skördas i medeltal 250 kilogram frö, skulle således 12,000 hektar erfordras utöfver de 25,000 hektar, som efter samma beräkningsgrund för närvarande årligen afsättas till frötägt. Dessa 12,000 hektar utgöra blott 1,3 % af den till foderväxter för närvarande upplåtna arealen, hvarför jag på goda grunder anser mig hafva ådagalagt, att vårt land skulle kunna producera icke endast vårt eget behof af klöfver- och gräsfrö, utan jemväl genom att nedlägga mer än 4 % (25,000 hektar + 12,000 hektar = 4 % af 922,304 hektar) af den gräsbärande till höfångst upplåtna arealen bibehålla om icke ytterligare öka vår export af klöfver- och gräsfrö.

2:o. Ur de sista fem årens frökataloger från vårt lands mest ansedda fröfirmor har jag efter af dem verkstälda 200 analyser funnit, att det svenska rödklöfver-, alsikeklöfver- och timotejfröet är storkornigare än motsvarande slag af utlänskt frö samt kan beträffande renhetsprocent och grobarhetsprocent fullt mäta sig med detta.

Absoluta vigten hos fröet utöfvar den största betydelse vid bedömandet af fröets värde, ty ju större och tyngre fröet är, desto kraftigare och härdigare blifver naturligtvis den ur detsamma sig utvecklande plantan.

3:o. Det lägre priset å utländskt frö uppväger visst icke de förluster, som äro förknippade med dess användning. Vid användning af det s. k. billiga utländska fröet inbesparas i utsäde pr hektar omkring 5 kronor. Redan första bruksåret förloras genom denna sparsamhet i minskad höskörd omkring 100 kronor pr hektar. Jag förutsätter, att plantorna af det billiga utländska fröet åtminstone icke tillintetgjorts af första vintern efter insådden. Andra året blir förlusten än större, ty de ömtåliga plantorna af det utländska billiga fröet hafva då, hurudan vintern än varit, alltid fläckvis gått ut. Marken kan icke genom ett sådant glest bestånd tillräckligt beskuggas, ogräs inkomma, och den nyttiga inverkan, som en tät vall utöfvar på efterfrukten, uteblifver.

Jordens stora uppluckring och ökning af dess humushalt äro nemligen följder af det täta beståndet. Genom inbesparade fem kronor har åstadkommits en förlust, som, om den skall uppskattas i penningar, lätteligen stiger till 200 kronor pr hektar.

4:o. Att kunna exakt besvara frågan: »huru stor är den vanliga prisskilnaden mellan svenskt och utländskt klöfverfrö»? låter sig knappast göra, enär prisskilnaden fluktuerar ganska betydligt år ifrån år, beroende naturligen på huru fröskörden utfallit å de olika produktionsorterna. Dock tror jag mig komma sanningen ganska nära, när jag antager, att det utländska rödklöfverfröet vanligtvis är 20—25 % bil-

ligare än det svenska och det utländska timotejfröet 20 % billigare än det svenska.

5:o). Emedan kontrollen af klöfver- och gräsfrö är mindre anlitad af de smärre jordbrukarne, än önskligt vore, kan man tryggt påstå, att mycket utländskt frö utsläppes i marknaden dels såsom »rent» svenskt och dels uppblandadt med svenskt. Om aldrig frö köptes, som icke vore försedt med undersökningsattest och ursprungsbeteckning, så skulle, särskildt då vi i vårt land fått till stånd lag om handel med utsädesvaror, icke stor svindel kunna bedrifvas inom fröhandeln. De smärre jordbrukarne köpa ofta sitt behof af frö hos de små handlandena, hvilka dels sakna förmåga att bedöma sina varor och dels föredraga att handla med det billiga utländska fröet, der frestelsen att göra sig större vinst genom den stora prisskilnaden alltid lockar. Äfven med den mest effektiva lagstiftning kan icke särskildt den mindre jordbrukaren skydda sig mot den alltmera öfverhandtagande importen af billigt utländskt frö, helst de utländska exportörerna i flera svenska fröhandlande hafva endast alltför villiga medhjelpare. Såsom bevis härpå vill jag anföra, att å marknader i mellersta Sverige fröhandlande, gifvande sig ut för att vara svenska landtmän, torgfört och salubjudit utländskt frö såsom svenskt. — Såsom bekant skiljes amerikanskt rödklöfverfrö från svenskt nästan uteslutande derpå, att vissa karakteristiska ogräsfrön förekomma bland original amerikanskt, hvilka saknas hos det svenska. Odlas nu amerikanskt rödklöfverfrö hos oss, kan afveln häraf icke på något sätt förråda den ursprungliga extraktionen, ty de amerikanska ogräsen nå ej mognad i vårt land. Länge lär det väl ej heller dröja, innan de kloka och vakna amerikanarne uppfinna maskiner, som bortrensa de karakteristiska ogräsfröna, och derefter fordras ett mycket vant öga för att kunna skilja amerikanskt rödklöfverfrö från svenskt.

6:o). Det utländska klöfver- och timotejfröet lemnar mindre afkastning och mindre härdiga plantor än det svenska. Härvid betonar jag dock, att, hvad beträffar särskildt rödklöfverfrö, sådant från vårt broderland Norge är fullt jemförligt med vårt eget. Den officiella statistiken gifver icke någon säker ledning, från hvilka länder det till Sverige importerade fröet erhålles. Under år 1896 infördes alltnog 1,889,554 kilogram klöfverfrö och 292,305 kilogram timotejfrö. Häraf kommo från Tyska riket 60 % af klöfverfröet och 50 % af timotejfröet. Man tager storligen fel, om man tror, att allt detta från Tyskland importerade frö är produceradt inom Tyska rikets gränser, ty genom våra affärsförbindelser med de stora firmorna uti t. ex. Hamburg kan man med stor visshet antaga, att en icke ringa del af det från Tyska riket importe-

rade fröet förskrifver sig dels från Ungarn, det af Europas fröproducerande länder, som har den största areal till frötägt af rödklöfver, dels från Frankrike och kanske icke minst från Nordamerika. Nu är att märka, att rödklöfver från dessa sistnämnda länder är vida ömtåligare än rödklöfvern från nord- och mellersta Tyskland. Beträffande de utländska rödklöfversorternas härdighet och afkastningsförmåga skall jag i korthet anföra resultaten af jemförande odlingsförsök med dessa och svensk rödklöfver, enär siffror tala det tydligaste språk.

År 1893 utsåddes här tyskt, engelskt, norskt och svenskt rödklöfverfrö. Den tyska formen gaf 1894 9,700 kilogram hö pr hektar, den engelska 10,200 kilogram, den norska och svenska bådadera 10,000 kilogram hö pr hektar. Den tyska och engelska formen dogo ut efter första bruksåret, d. v. s. de uthärdade ej vintern 1894—1895. Den svenska och norska rödklöfvern öfvervintrade väl och lemnade båda år 1895 öfver 7,000 kilogram hö pr hektar.

Den amerikanska rödklöfvern såväl som den franska äro odugliga för odling åtminstone i mellersta Sverige. Ingendera af dem uthärdar våra vintrar; så t. ex. tillintetgjordes båda af en så jemförelsevis blid vinter som vintern 1896—1897. Om också den amerikanska rödklöfvern något enstaka år skulle uthärda mellersta Sveriges klimat, lemnar den enligt här år 1882—1883 utförda försök betydligt svagare skörd än den svenska rödklöfvern (minst 1,000—2,000 kilogram hö pr hektar). Den svenska timotejen är känd för sin höga produktionsförmåga. Vid verkstälda jemförande odlingsförsök med svensk, finsk, dansk, tysk och amerikansk timotej har den svenska varit alla de andra öfverlägsen i afkastning.

7:o. Angående den stora fröimportens skada eller nytta för det svenska jordbruket, fäster jag mig uteslutande vid importen af klöfver- och timotejfrö. Denna anser jag vara till stor skada både för frömarknaden och det svenska jordbruket. Genom den stora importen af mycket billigt klöfver- och timotejfrö tvingas den svenske fröproducenten att utbjuda simpla varor, enär starkt sorterad vara aldrig betalas i proportion till det derpå nedlagda arbetet. Genom importen öfversvämmas marknaden under goda froår af stora partier frö, hvilka under importåret ofta icke kunna afsättas, utan måste magasineras, hvaraf följden blifver den, att massor af gammalt, förlegadt frö utbjudas åren derefter. Skördarne antingen felslå helt och hållet, emedan de utländska formerna icke tåla vårt klimat, eller lemna vallarne i lyckligaste fall hvarken så säkra eller vinstgifvande skördar, som när bästa svenska frö insåtts. Skola vi kunna bibehålla det goda rykte, det svenska klöfver- och

timotejfröet tillvunnit sig å den internationella frömarknaden, måste vi upphöra med importen af utländskt. Genom den i synnerhet under de sista decennierna alltmer stegrade importen af utländskt frö har den rena svenska fröstammen blifvit alltmer sällsynt, ett förhållande, som upprepade gånger framhållits af de utländska importörerna af svenskt klöfver- och timotejfrö.

Kongl. landtbruks-kademiens experimentalfält, landsbruksafdelningen, den 26 december 1897.

S. Rhodin.

N:o 17.

Af herr **Björlin,** *om löneförbättring för vissa vid statens verk och inrättningar i Stockholm anstälda vaktmästare.*

Genom nådig proposition till innevarande års Riksdag har Kongl. Maj:t på anförda grunder hos Riksdagen föreslagit, att vaktmästarne vid åtskilliga verk och inrättningar, hvilka finnas i den nådiga propositionen uppräknade, måtte komma i åtnjutande af löneförhöjning, att efter närmare angifna grunder utgå i form af ålderstillägg. Särskildt föreslås dylik löneförhöjning för den vid landtförsvarsdepartementets kommandoexpedition anstälde vaktmästaren, hvilken för sin befattning uppbär ett arfvode af 750 kronor. Då emellertid i den nådiga propositionen icke återfinnas de vaktmästare, hvilka enligt fastständ stat äro anstälda vid generalstaben, krigshögskolan, artilleristaben, öfverkommendantsexpeditionen i Stockholm m. fl. och hvilka med afseende på löneförmånernas *natur* äro likstälda med ofvan nämnde vaktmästare vid landtförsvarsdepartementets kommandoexpedition, får jag, enär jag anser det rättvist och billigt, att, om löneförhöjning föreslås för den sistnämnde, äfven de förre måtte komma i

åtanke, såsom tillägg till Kongl. Maj:ts nådiga proposition härmed vördsamt hemställa,

att Riksdagen, vid eventuelt bifall till Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående förhöjning i de vaktmästarne hos åtskilliga statsmyndigheter tillerkända löneförmåner, måtte besluta, att äfven öfriga vid statens verk och inrättningar i Stockholm med lön eller arfvode anstälda vaktmästare, deribland generalstabens, krigshögskolans, artilleristabens och öfverkommendantsexpeditionens i Stockholm, måtte komma i åtnjutande af sådan förhöjning i löneförmåner, som Kongl. Maj:t föreslagit, eller att efter fem års väl vitsordad tjenstgöring erhålla ett ålderstillägg af 100 kronor, att utgå från vederbörande hufvudtitels anslag till ålderstillägg, på sätt som Kongl. Maj:t i sin nådiga proposition till Riksdagen föreslagit för öfriga vaktmästare.

Stockholm den 27 januari 1898.

Gustaf Björlin.

N:o 18.

Af herr **Alin** m. fl., *om anslag till gratifikationer åt betjening vid statens jernvägar.*

Sällan, om någonsin, har en enspårig jernväg — och säkert aldrig svenska statens jernvägar — haft att uppvisa en så intensiv och omfattande trafik som den, hvilken förliden sommar herskade på våra statsbanor. Dess omedelbara följd har varit ej blott det väl bekanta öfverskottet af nära $5^1/_2$ millioner kronor utöfver de beräknade nettoinkomsterna af jernvägstrafiken, utan äfven ett ådagaläggande deraf, att statens jernvägar, trots deras långt ifrån tillräckliga tillgång på rörlig materiel och trots de relativt få mötesstationerna samt det endast för en långt mindre trafik afsedda antalet ordinarie personal, likväl förmått att på ett glänsande sätt utföra det väldiga och komplicerade transportarbete, som vår Konungs jubileum, utställningen i Stockholm, sällspordt goda konjunkturer inom landtbruket, industrien och handelsverlden samt dessutom stora fältmanövrer i en följd eller på samma gång påfordrade. Om ock distriktsbefälet af alla grader förtjenar fullt erkännande för hvad det dervid planerat och verkat, så är dock visst, att en synnerligen betydande del af förtjensten, att det svåra problemet blifvit så framgångsrikt löst, tillkommer den delen af jernvägspersonalen, som haft, ej att gifva, men att utföra order — personalen inom betjentegraden. Dess nit och pligttrohet har också öfverallt af befälet vitsordats, ja, delvis förklarats hafva varit öfver allt beröm. Det har inneburit frivilliga, ja, i många fall sjelfuppoffrande ansträngningar. Bör då ej fosterlandet söka visa, att det uppskattar en sådan hängifvenhet åt dess tjenst, och på samma gång derigenom uppmuntra till efterföljd af ett föredöme, som visar hvad dess söner förmå, när god vilja, kraft och energi af dem kräfvas — äfven i högsta mått.

Vi våga tro, att landets representanter ej blott bejaka denna fråga, utan äfven äro redebogna att låta handling följa ordet. Och tillvägagåendet dervid synes oss, med tanken på det nyss nämnda rika tillskottet

till statskassan och med hänsyn till lefnadsställningen hos den personal, som här är i fråga, lämpligast böra blifva det, att Riksdagen åt hvar och en af den sagda personalen beviljar en gratifikation. Om ock det stora antalet män, som härmed bör hugnas, ej tillåter, att hvars och ens del blifver synnerligen stor, så skall dock det erkännande, som gåfvan innebär, förläna den ett så mycket högre värde.

På grund af hvad vi nu anfört, få vi vördsamt föreslå,

att Riksdagen måtte till Kongl. Maj:ts disposition ställa en summa af 350,000 kronor att utgå af innevarande års trafikinkomster af statens jernvägar för att efter Kongl. Maj:ts pröfning utdelas till statens jernvägars ordinarie personal inom betjentegraden enligt 1897 års arfvodesstat med ett belopp i regel motsvarande en månads arfvode under sagda år till hvar och en af denna personal, dock med afdrag vid längre frånvaro från tjensten och med tilldelande af belöning äfven åt extra personal, som tjenstgjort i frånvarandes ställe.

Stockholm den 27 januari 1898.

Oscar Alin.

Herman Behm.
Hugo Blomberg.
Carl Nyström.
Martin Nisser.
Patrik Reutersvärd.
Fr. von Strokirch.
L. Grundberg.
G. Torelius.
C. Jehander.
John Pehrsson.
Fredrik Almgren.

John Philipson.
G. Benedicks.
A. G. Svedelius.
Wilhelm Odelberg.
Philip Klingspor.
Carl Moberg.
G. Rudebeck.
Helmer Falk.
Gustaf Björlin.
Gustaf Axel Berg.

STOCKHOLM, IVAR HÆGGSTRÖMS BOKTRYCKERI, 1898.

N:o 19.

Af herr **Söderberg,** *om rätt för vissa lärare och lärarinnor i geografi att i särskilda fall resa på statens jernvägar mot nedsatt afgift.*

Vid 1895 års riksdag väckte jag motion, n:o 19, om att Riksdagen måtte för sin del besluta, att lärare och lärarinnor, som undervisa i geografi vid med statsanslag understödda skolor, må, vid under ferierna företagna resor i ändamål att studera vårt land, å statens jernvägar åtnjuta nedsättning i afgiften till hälften af vanliga biljettpriset.

Min motivering härför var af följande innehåll:

»Det är en från alla håll som befogad erkänd fordran, att skolornas undervisning bör vara i sann mening fosterländsk; den bör med andra ord göra ungdomen förtrogen med vårt lands härliga natur, med dess rika naturliga hjelpkällor, med dess i skilda delar egendomliga folk- och näringslif och icke minst med dess stolta minnen från flydda tider.

Huru god undervisningen i våra skolor för närvarande än må anses, så har den dock ej nu nämnda egenskap i den grad, som önskligt vore. Det är många företeelser, som bevisa detta. Jag skall här endast påminna om ungdomens benägenhet att utvandra till främmande land och om vårt folks smak för utifrån kommande grannlåt. Dessa företeelser visa nogsamt, att känslan af det stora i att vara svensk icke är, som sig bör, väckt.

Hvarpå kan denna brist i vår nationella uppfostran bero? Enligt mitt och många andras förmenande är en af de väsentligaste orsakerna

att söka deri, att de, som i skolorna undervisa om fosterlandet, icke haft tillfälle att personligen göra sig förtrogna med dess natur och folkliga egendomligheter. Med egna ögon hafva de i regel blott sett en mycket obetydlig del häraf. De hafva varit nödsakade att hemta sin kunskap om fosterlandet nästan uteslutande ur böcker. Och efter hvad jag från flera håll med säkerhet förnummit, hafva dessas författare i sin ordning till det mesta hemtat det de skrifvit ur äldre böcker och skrifter.

Att dylik kunskap, som gått från den ene till den andre, ej kan väcka, värma och fördjupa fosterlandskänslan hos läraren och ännu mindre hos den ungdom, som han undervisar, inses vid ringaste eftertanke.

En uppmärksam åhörare skall i skolan ofta finna undervisningen om främmande länder lifligare och mera färgrik än om vårt eget land. Detta hafva framstående lärare sagt mig bero derpå, att om dessa länder vanligen finnas utmärkta skildringar af personer, som sjelfva sett och kunnat iakttaga hvad de beskrifvit, men att sådana beskrifningar nära nog saknas om vårt land.

Mot vår aktade lärarecorps kan ingen förebråelse rigtas för nu omtalade brist i undervisningen. Lärarne uppoffra icke obetydligt af sina jemförelsevis små inkomster för att med egna ögon få se vårt land. Derom vittna de många talrikt besökta läraremötena. Men vårt land har för stor utsträckning och är för olika i sina skilda delar, för att en eller annan resa på några dagar utan rätt till uppehåll vid mellanstationerna skulle kunna verksamt afhjelpa bristen.

Staten skulle här, synes det mig, utan den minsta uppoffring eller kostnad kunna bringa hjelp och dermed i hög grad befrämja en i verklig mening fosterländsk undervisning. Detta kunde ske derigenom, att *lärare och lärarinnor i geografi efter ansökan och under den kontroll, som regeringen efter samråd med vederbörande myndigheter funne nödigt föreskrifva, finge rätt att under sina ferier mot väsentligen nedsatt afgift företaga resor å statens jernvägar i ändamål att taga kännedom om vårt lands natur och folk.*

Då resan hade till ändamål att utbilda läraren för en samhällsvigtig uppgift, kunde den ifrågasatta förmånen ej anses obillig. Såsom någon rent *personlig* förmån för honom kunde den på intet sätt uppfattas, detta så mycket mindre, som delaktighet deri i alla händelser förutsatte ganska betydliga ekonomiska uppoffringar från vederbörandes egen sida. Dels har jag nemligen ej funnit mig böra begära nedsättning för ifrågavarande ändamål lägre än till hälften af vanligt biljettpris, alltså till samma belopp, som, enligt nu gällande praxis beviljas

vid allmänna möten, dels utgör afgiften för jernvägsbiljetten vid en resa, der det gäller att allt emellanåt stiga af vid lämpliga stationer för att medelst andra fortskaffningsmedel göra afstickare från jernvägslinien, endast en bråkdel af hela kostnaden. Om några lustresor på det allmännas bekostnad kan således ej här vara tal, endast om en åtgärd från statens sida för främjande af ett vigtigt nationelt ändamål.

Nämnda åtgärd skulle dessutom blifva till gagn ej endast för den offentliga undervisningen, utan säkerligen äfven för jernvägsväsendet, åtminstone medelbart. Det lider nemligen intet tvifvel, att en allmänt utbredd kännedom om vårt land i längden måste föra med sig lifligare förbindelser mellan befolkningen i olika landsdelar och i och med detsamma befordra en rask utveckling af persontrafiken å jernvägarne.

I rundt tal uppgår i högre och lägre skolor antalet af dem, som undervisa i geografi, till 7,000 personer. Man kan visserligen ej antaga att af dessa mera än ett eller annat hundratal *årligen* skulle hafva tid och tillfälle att företaga resor af ifrågavarande art. Huru få än dessa blefve i förhållande till hela antalet, skulle de dock, spridda som de naturligtvis komme att blifva öfver hela landet, kraftigt verka för en allmän och mera lefvande kännedom om fosterlandet.»

Det Första Kammarens utskott, som behandlade motionen, stälde sig välvilligt mot förslaget och erkände värdet af de skäl jag anfört, men ansåg frågan vara af den art, att den borde afgöras af kongl. styrelsen för statens jernvägar eller, i händelse denna icke skulle anse sig befogad dertill, af Kongl. Maj:t, hvarför den icke borde dragas inför Riksdagen. På dessa skäl afslog också kammaren motionen.

Att denna verkligen var egnad att afhjelpa ett bland ifrågavarande lärarepersonal djupt kändt behof, derpå vann jag bekräftelse, då under sommaren och hösten 1895 icke mindre än 165 lärareföreningar i landets alla delar uttalade som sin åsigt, att det — i hufvudsak på de skäl jag anfört — vore ur undervisningens och uppfostrans synpunkt högligen önskligt, att tillfälle bereddes lärarecorpsen att genom resor lära känna vårt land, och att detta i första hand borde ske genom en betydlig nedsättning i biljettprisen å statens jernvägar. Det torde således kunna anses konstateradt, att den brist i vår nationella uppfostran, hvarom jag i min motion talat, verkligen förefinnes, äfvensom att den lättast kan afhjelpas genom det medel jag föreslagit.

Den väg till frågans lösning, som kammaren ansåg böra följas, har blifvit försökt, men utan resultat.

Till följd af lärareföreningarnes uttalade önskningar ingick nemligen centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskolelärareförening till

kongl. styrelsen för statens jernvägar med anhållan i ofvan angifvet syfte, men jernvägsstyrelsen afslog denna under förmälan, att styrelsen icke eger befogenhet att bevilja nedsättning i gällande biljettafgifter i annan mån, än der sådant befinnes med trafikens nytta och fördel förenligt. Förutnämnda centralstyrelse vände sig då till Kongl. Maj:t, som dock förklarade frågan icke kunna leda till någon dess åtgärd.

Då den påvisade bristen i vår skolundervisning ostridigt är af synnerligen betänklig art och då den utan kostnad för staten kan i väsentlig grad afhjelpas på det sätt jag föreslagit, men detta icke kan genomföras utan ett beslut af Riksdagen, så får jag härmed förnya min motion och sålunda hemställa,

att Riksdagen måtte för sin del besluta, att lärare och lärarinnor, som undervisa i geografi vid med statsanslag understödda skolor, må, vid under ferierna företagna resor i ändamål att studera landet, å statens jernvägar åtnjuta nedsättning i afgiften till hälften af vanliga biljettpriset.

Stockholm den 26 januari 1898.

P. M. Söderberg.

N:o 20.

Af herr **af Burén**, *angående skrifvelse till Konungen i fråga om inrättande af ett nytt statsdepartement för jordbruk, skogar och domäner.*

Under de senaste 40 åren har frågan om en särskild målsman för jordbruket inom Konungens råd varit uti en eller annan form förelagd Riksdagen, så vidt jag ej misstager mig, 14 särskilda gånger, och likväl har denna fråga ej ännu nått sin rätta lösning.

Visserligen kan inrättandet af kongl. landtbruksstyrelsen år 1889 betraktas såsom ett steg mot det så länge eftersträfvade målet. Att dermed dock ej allt är till fyllest, kan man sluta af de äfven sedan den tiden återkommande yrkandena på återupptagande af landtbruksdepartementsfrågan. Dessa yrkanden nådde Riksdagen redan år 1896 uti en då af friherre C. C. Bonde i Andra Kammaren framburen motion i ämnet, och de träda oss till mötes äfven vid denna riksdag uti en af herr P. E. Lithander nyligen uti denna kammare väckt motion. På sitt sätt beröres också frågan uti Kongl. Maj:ts för denna Riksdag framlagda förslag till ny stat för kongl. landtbruksstyrelsen.

Då jag af skäl, som nedan komma att anföras, ej känner mig rätt tillfredsstäld hvarken af herr Lithanders motion, ej heller af det sätt, hvarpå Kongl. Maj:t vill förbättra vår högre landtbruksadministration, har jag beslutit att för Riksdagen framlägga egen motion i ämnet.

Hvad till en början angår herr Lithanders motion om inrättandet af ett nytt statsdepartement för jordbruk, industri och handel, så kan

med skäl anmärkas att, under det motionären bjuder en utförlig och sakrik motivering för sitt yrkande ur industri- och handelssynpunkt, han uti motiveringen lemnar jordbrukssynpunkten så godt som utom räkningen, och detta oaktadt jordbruket sättes i främsta rummet bland det föreslagna departementets ärenden. Motionären inskränker sig nemligen rörande jordbruket till följande motiv å sid. 7 och 8: »Jag utelemnar jordbruket, derför att en statistisk bevisledning är öfverflödig, då det gäller vår modernäring, hvilken sysselsätter tre femtedelar af befolkningen.»

Jag befarar att denna brist uti motiveringen kan blifva ödesdiger. Riksdagen får sig för femtonde gången på en tidrymd af allenast 40 år förelagd frågan om ett landtbruksdepartement, utan annan motivering än den af mig här ofvan citerade, och detta samtidigt dermed att industri och handel, hvilka nästan lika ofta varit på tal i enahanda syfte, blifva utförligt och sakrikt vitsordade. Riksdagen måste göra sig den frågan, om inga nya och talande skäl finnas att andraga beträffande jordbruket, eftersom dylika saknas i motionen. Man kan frukta att, då Riksdagen så många gånger förut, oaktadt en grundlig motivering förelegat, afvisat frågan om ett jordbruksdepartement, Riksdagen än mindre nu skall, så godt som utan motivering alls, befinnas villig att lösa densamma.

Jag anser det alltså vara af vigt, derest frågan skall kunna ha några utsigter till en lycklig lösning denna gång, att en kort öfverblick lemnas af vår nuvarande högre landtbruksadministration, sådan denna ter sig för en landtman, och beder jag alltså här få framlägga den uppfattning jag i sådant hänseende bildat mig.

Sedan omkring 8 år tillbaka utöfvas den högre landtbruksadministrationen af kongl. landtbruksstyrelsen. Ser man tillbaka på hvilka lärdomar dessa 8 arbetsår gifvit oss jordbrukare, så fordrar rättvisan det erkännandet, att styrelsen uträttat mycket godt för vårt jordbruk i flera rigtningar, och man har derför också fått erfara, huru som allmänheten lagt i dagen allt jemt växande sympatier för det nya verket. Men det bör å andra sidan ej heller förtigas, att den knappa utrustning, man från början gifvit verket, icke kunnat gifva styrelsen den magt och myndighet, som fordras för att genomdrifva frågor, som varit af en i ögonen fallande och erkänd vigt för vår modernäring.

Jag håller dessutom före, att inrättandet af kongl. landtbruksstyrelsen skedde med uppoffrande af en synnerligen vigtig princip, som jag beder få fästa uppmärksamhet vid. Genom den skarpa gräns, som

dermed blef utstakad mellan den nya styrelsen såsom en praktisk och den gamla kongl. landtbruksakademien såsom en vetenskaplig institution, hafva äfven teori och praktik såsom sådana blifvit skarpare än tillförene dragna i sär, i stället för att desamma borde, om man vill ett verkligt godt resultat, inom landtbruket liksom inom andra näringar, bringas uti ett så innerligt samband sins emellan som möjligt. Den genom lagstiftningen skapade dualismen har kommit att verka såsom ett officielt insegel på rigtigheten i den skefva och olycksaliga uppfattning, som hos den stora massan af jordbrukare, icke minst inom vårt land, städse haft en så god jordmån, att praktiken ej haft eller har något stort gagn af teorien. Och likväl visar en obestridlig erfarenhet från främmande länder, att om något land kommit att intaga en särskildt framskjuten plats inom någon viss gren af landtmannanäringen, såsom Danmark inom mejeriväsendet, Tyskland inom betodlingen o. s. v., de nått en sådan plats, icke minst i följd af rikligt understödda och väl ledda vetenskapliga försök.

Det synes mig alldeles uppenbart, att det olyckliga tillstånd, som blifvit följden af den lagbestämda dualismen mellan praktik och teori, och som visat sig blifva med hvarje år allt mera tillspetsadt, ej kan utan stor skada för vårt jordbruk längre fortfara. Ett återförenande af de båda verksamhetsområdena bör och måste åvägabringas ju förr dess hellre. Såsom infartsväg dertill vill jag anse *en sammanslagning af landtbruksstyrelsen och landtbruksakademien, så långt sådan är möjlig, till bildande af ett landtbruksdepartement.*

Mot en sådan sammanslagning torde visserligen komma att resa sig åtskilliga och kanske ej obetydliga svårigheter på grund af den egendomliga ställning, landtbruksakademien intager såsom delvis uppehållen af staten, delvis grundad på särskilda donationer. Ett fullkomligt uppgående af akademien uti staten synes mig derför ej gerna tänkbart, väl deremot en viss utskiftning dem emellan, så att de vetenskapliga anstalter, som uppehållas af staten, men äro förlagda å akademiens landtegendom, experimentalfältet, helt och hållet öfvertagas af staten och komma att direkt sortera under departementet. Jag hyser intet tvifvel derom, att de svårigheter, som kunna möta äfven en dylik utskiftning, skola med god vilja å ömse sidor kunna på öfverenskommelsens väg besegras till fördel för båda de skiftande parterna, men framför allt till fromma för vår modernäring.

Det torde ej här behöfva utförligt ordas om den stora betydelse ett med både praktiska och teoretiska arbetskrafter inom olika fack vederbörligen utrustadt landtbruksdepartement skulle komma att få för

vårt jordbruks förande framåt i olika rigtningar och för sammanhållande af de nu hos oss ty värr mången gång allt för splittrade sträfvandena här vid lag.

Man har alltid hållit före, och detta säkert med fullt skäl, att jordbruksärendena ensamma för sig, i all synnerhet i ett så litet land som vårt, ej utgöra en tillräcklig uppgift för ett särskildt statsdepartement, och man har derför, när helst frågan bragts på tal inom det offentliga, med landtbruket kombinerat vissa andra ärenden. Vanligtvis har det varit industri och handel, då dessa yrkens målsmän i långliga tider, liksom landtbrukets, gjort gällande anspråk på att blifva direkt representerade i Konungens råd. För att motivera kombinationen har man på allt sätt bemödat sig att påvisa det intima samband, som skall finnas mellan de trenne yrkena. Jag vill visserligen ej förneka, att ett dylikt samband både kan finnas och äfven framträder, men jag tror tillika, att man å andra sidan ej heller bör förbise, att jordbrukets, industriens och handelns intressen ingalunda alltid gå jemsides med hvarandra. Dertill kommer, att jag håller det för hardt när otänkbart att uppleta en chef, som är sakkunnig och intresserad på samtliga de nämnda områdena på en gång. Och likväl har ju alltid från alla håll framhållits såsom ett tungt vägande skäl för ett nytt departements inrättande just behofvet af sakkunskap och intresse hos departementschefen. Man kan med skäl befara, att det komme att blifva en äflan mellan de olika yrkena att få disponera chefsplatsen, och man kan vara ganska viss derpå, att det eller de yrken, som ödet härvid varit ogunstigt, ej komma att känna sig försatta i en bättre ställning då än de nu äro inom kongl. civildepartementet.

Öfvertygad som jag är, att jordbruket är den näring, som i främsta rummet kan och bör ifrågakomma att utbryta från vårt nuvarande civildepartement i och för bildande af ett nytt statsdepartement, men på samma gång klart inseende, att ej landtbruksärendena ensamma för sig berättiga till inrättandet af ett nytt departement, har jag frågat mig, om ej inom vår förvaltning finnas några fack, som lämpligare än industri och handel skulle kunna med jordbruket kombineras och dermed bättre utsigter beredas för jordbruksdepartementsfrågans ändtliga lösning. Jag har härvid kommit att tänka på vår *skogshushållning* och vår *domänförvaltning,* hvilka för närvarande höra under kongl. finans

departementet. Det kan svårligen bestridas, att dessa båda sysselsättningar stå i ett vida intimare samband med jordbruk, än industri och handel göra, och det är ingen orimlighet att tänka sig en departementschef, som är sakkunnig och intresserad på samtliga dessa tre områden. I stället för de ärenden, som derigenom fråntoges finansdepartementet, kunde öfverflyttning ske af ärenden från kongl. civildepartementet och derigenom åt detta senare beredas den lindring i arbeten, hvars nödvändighet så ofta blifvit framhållen.

I begynnelsen af min framställning har jag erinrat jemväl derom, att landtbruksdepartementsfrågan blifvit på sitt sätt berörd i Kongl. Maj:ts nådiga proposition till ny stat för landtbruksstyrelsen. Beklagligtvis har dock detta skett under form af ett afvisande, som det synes, väsentligen på den grund, att landtbruksstyrelsen förklarat »utsigterna till åstadkommande af ett sådant departement synnerligen mörka». Då nämnda kongl. proposition, såsom bekant, utmynnar i en lönebättring åt styrelsens chef och ledamöter, detta och intet annat, och då jag ej kan finna annat än att sjelfva den stora hufvudfrågan, som är och blir åstadkommandet af en tillfredsställande högre landtbruksadministration, som är mägtig och myndig att på allt sätt hägna om vår modernäring och föra dess talan, icke kan sägas blifva på minsta sätt löst genom ett bifall till nämnda kongl. proposition, så kan jag ej heller tillstyrka ett odeladt sådant. Och mina betänkligheter härutinnan rubbas för ingen del af hänsyn till det tillägg, Kongl. Maj:t gjort till sitt nya förslag till stat, att till landtbruksstyrelsen jemväl måtte förläggas det civila veterinärväsendet. Efter att hafva tagit kännedom om den utredning i ämnet, som föreligger i den kongl. propositionen, äfvensom rådfört mig med på veterinärområdet fullt sakkunnig person, har jag nemligen kommit till den öfvertygelsen, att ett ordnande af nämnda veterinärväsende på det sätt, Kongl. Maj:t föreslagit, ej i sig innebär någon garanti för att veterinärärendena blifva bättre tillgodosedda än de nu äro i medicinalstyrelsen, och att veterinärfrågan i stort sedt ej kan anses vara genom detta förslag löst.

Då tydligen ingen annan än Kongl. Maj:t kan uti en så omfattande fråga, som inrättande af ett nytt statsdepartement, uppgöra detaljerad organisationsplan och stat, så vill jag här i sådant hänseende blott inskränka mig till uttalande af den meningen, att man ej må låta prisbillighetshänsynen göra sig gällande i lika hög grad, som i Kongl. Maj:ts förslag till 1888 års Riksdag, då man åstadkom den låga slutsiffran, 13,650 kronor, för statsbudgetens höjning på det sätt, att man drog in embetsmannaposter och anslag inom civildepartementet, på samma gång som man fråntog detta departement göromål, och man derigenom kom att skjuta åt sidan, såsom också i Riksdagen blef framhållet, ett af de mål, man ville vinna, nemligen minskande i civildepartementets göromål.

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt, får jag vördsamt föreslå,

att Riksdagen i underdånig skrifvelse anhåller, det Kongl. Maj:t täcktes så fort ske kan och om möjligt till nästa Riksdag framlägga förslag om inrättandet af ett nytt statsdepartement för *jordbruk, skogar och domäner* äfvensom föreslå de öfriga grundlagsförändringar i fråga om statsförvaltningen, som befinnas nödiga i följd af ett sådant nytt departements inrättande.

Stockholm den 28 januari 1898.

C. P. af Burén.

STOCKHOLM. P. A. NYMANS EFTERTRÄDARE. 1898.

N:o 21.

Af herr **Alin**, *angående löneförbättring för e. o. professorn K. Piehl.*

I Kongl. Maj:ts nådiga proposition till innevarande års Riksdag angående statsverkets tillstånd och behof finnes framlagdt ett förslag till ny lönestat för de e. o. professorsbefattningar vid universiteten, som anses vara i behof af löneförbättring, och skulle enligt denna stat löner för innehafvare af dessa befattningar utgöra 4,500 kronor årligen (3,300 kronor i lön och 1,200 kronor i tjenstgöringspenningar) jemte två ålderstillägg å 500 kronor hvardera efter 5, resp. 10 år väl vitsordad tjenstgöring. Förslaget omfattar alla de e. o. professurer vid universiteten, hvilka synas vara i behof af förbättrade ekonomiska vilkor med undantag af den e. o. professuren i egyptologi vid Upsala universitet. Denna e. o. professur är i det fallet olika de öfriga e. o. professurerna, att den är personel — den inrättades år 1893 för dåvarande docenten Karl Piehl — men denna omständighet innebär ingen inskränkning i innehafvarens skyldighet i jemförelse med öfriga e. o. professurers innehafvare, i det e. o. professorn i egyptologi meddelar offentlig undervisning i samma ordning som öfrige vid universitetet anstälde e. o. professorer, deltager i sektions- och fakultetsärendenas handläggning och fungerar i vanlig ordning såsom dekanus inom sektion och fakultet. De kostnader, som den egyptologiska professurens innehafvare måste bära för att värdigt sköta sitt embete äro ej heller mindre, snarare i regel större än öfriga e. o professorer måste underkasta sig, i det att den egyptologiska litteraturen är synnerligen dyrbar, hvartill kommer, att universitetsbibliotekets tillgångar blott i sällsynta fall medgifva inköp för afdelningen egyptologi. Innehafvaren af den nu ifrågavarande e. o. professsuren synes ock hafva gjort allt hvad man billigtvis kan begära, att han hittills skall hafva gjort, för att främja sitt ämne. Såsom särskildt framstående prof på hans varma nit och kraftiga förmåga att verka för den vetenskap, hvars vård i vårt land är honom

anförtrodd, kan jag anföra, dels att han genom sina ansträngningar har, understödd af välvilja från så väl höga som låga, skapat en ny institution vid universitetet, Victoriamuseet för egyptiska fornsaker; dels att han skapat ett internationelt, af enskild svensk man understödt organ för egyptologi samt vunnit medarbetare bland åtskillliga af de mest framstående fackmän inom ämnet, och hvaraf 2:dra bandet är under utgifning. Under sådana förhållanden som de nu anförda och då vid inrättandet af e. o. professur i egyptologi afsigten var, att dess innehafvare skulle så väl i förmåner som i skyldigheter vara likstäld med öfrige e. o. professorer vid universiteten, får jag härmed vördsamt föreslå,

att Riksdagen må till Kongl. Maj:ts disposition ställa nödiga medel för att e. o. professorn i egyptologi vid Upsala universitet d:r Karl Piehl må komma i åtnjutande af löneförmåner motsvarande dem, som enligt Kongl. Maj:ts nådiga proposition skola tillkomma de e. o. professorer vid universiteten, för hvilkas befattningar löneförbättring i denna proposition är föreslagen.

Stockholm den 28 januari 1898.

Oscar Alin.

N:o 22.

Af herr **Grundberg**, *angående personlig löneförbättring för biträdande läkaren vid Stockholms hospital E. L. Fagergren.*

I en den 13 mars 1896 dagtecknad skrifvelse till Kongl. Maj:t yttrar medicinalstyrelsen:

»Direktionen för Stockholms hospital har på förslag af hospitalets öfverläkare, extra ordinarie professoren, doktor E. Hjertström anhållit, att medi-

cinalstyrelsen ville utverka ett personligt årligt lönetillägg af 1,000 kronor åt nuvarande biträdande läkaren vid samma hospital, medicine kandidaten Ernst Leonard Fagergren, att utgå så länge han tjenstgör såsom biträdande läkare vid samma hospital. Direktionen förordar på det varmaste öfverläkarens förslag under åberopande af de skäl denne anfört och med tillägg att direktionen »under loppet af många år erfarit och inhemtat kännedom om det i allo utmärkta sätt, på hvilket biträdande läkaren Fagergren skött sin ansvarsfulla och arbetssamma befattning samt den berömvärda nit och den uppoffrande menniskokärlek han dervid städse ådagalagt».

Medicinalstyrelsen får äfven för sin del på det varmaste förorda det väckta förslaget och såsom ytterligare skäl derför anföra följande. Sedan Riksdagen godkänt afiöningsstat för läkare och andra tjenstemän vid rikets hospital, bestämdes genom nådigt bref till medicinalstyrelsen af den 5 juni 1885 angående aflöning åt tjenstemän vid åtskilliga hospital, att biträdande läkare skola åtnjuta en årlig lön af 2,500 kronor jemte bostad med möbler och sängkläder, lyse, ved, tvätt och första klassens kost och att beträffande tilllämpningen två »tredjedelar af den kontanta aflöningen skola utgöra lön och en tredjedel tjenstgöringspenningar; att biträdande läkare, som är medicine licentiat och boende vid hospitalet, eger utöfver den i staten bestämda aflöning bekomma årligen 1,000 kronor, under vilkor att han icke med befattningen såsom biträdande läkare förenar annan tjenst samt att för biträdande läkare, som icke är boende vid hospitalet, aflöningen i alla händelser endast utgår med 2,000 kronor om året utan någon rätt till naturaförmåner».

Tack vare den rikliga tillgång på legitimerade läkare, som nu förefinnes, och med hänsyn till de ökade anspråk, hvilka under senare år stälts på allt, som rör de sinnessjukas vård, anställas numera endast legitimerade läkare såsom biträdande läkare vid rikets hospital. Stockholms hospital gör dock härutinnan ett undantag, enär medicine kandidaten E. Fagergren allt sedan 1882 och således 3 år innan den nya lönestaten kunde tillämpas, på grund af konstitutorial eller fortfarande giltigt förordnande innehaft och fortfarande innehar sin befattning såsom biträdande läkare. Oaktadt samme Fagergren för många år sedan fullgjort all för medicine licentiatexamen föreskrifven klinisk tjenstgöring har han dock genom daglig ansträngande och ansvarsfull tjenstgöring vid hospitalet varit så träget upptagen, att det för honom, med bibehållande af sin nuvarande tjenst, är omöjligt taga medicine licentiatexamen, hvarigenom han skulle erhållit en med 1,000 kronor förhöjd aflöning jemte utsigt till en eljest välförtjent befordran på en bana, för hvilken han visat sig ega både håg och fallenhet.

Af bilagda utdrag ur medicinalstyrelsens matrikel öfver extra läkare framgår, att biträdande läkaren vid Stockholms hospital E. Fagergren, som

är född 1848 och aflagt medicine kandidateximen 1877, under åren 1879—1881 innehaft fyra särskilda förordnanden att tjenstgöra såsom extra läkare på landsbygden och att han sedan den 10 december 1882 tjenstgjort och fortfarande tjenstgör såsom biträdande läkare vid Stockholms hospital, der han alltså tjenstgjort oafbrutet mer än 13 år och under denna tid på grund af tretton olika förordnanden bestridt öfverläkarens tjenst under tillsammans ett år och en månad.

Uppenbart är att en kontant årlig aflöning af 2,500 kronor äfven med iakttagande af den största sparsamhet, svårligen kan fås att räcka till för en biträdande hospitalsläkare och än mindre för den, som lika med Fagergren är gift och har 2 barn att försörja. Då hvarje annan biträdande hospitalsläkare numera aflönas med 3,500 kronor, men Fagergren under 13 år ej uppburit mer än 2,500 kronor årligen, har för statsverket alltså under dessa år kunnat inbesparas 1,000 kronor årligen.

Då Fagergren enligt öfverläkarens, hospitalsdirektionens och medicinalstyrelsens enstämmiga vitsord på ett i allo berömvärdt sätt under mer än 13 år skött sin ansvarsfulla tjenst, är han nu förvisso väl förtjent af samma aflöning, som tillkommer hvarje legitimerad biträdande läkare samma dag denne tillträder sin tjenst. Ett bifall till den föreslagna årliga personliga löneförbättringen för Fagergren medför icke något prejudikat, än mindre ett farligt sådant, då biträdande läkare numera alltid skola förordnas på viss tid, dock icke för hvarje gång öfver 3 år, och då till denna befattning, med nuvarande tillgång på legitimerade läkare, alltid kunna påräknas medicine licentiater. Under dessa säregna förhållanden vågar medicinalstyrelsen antaga, att Riksdagen, som alltid visat intresse för allt, som rör de sinnessjukas vård, icke skall neka medel till den ifrågasatta personliga löneförhöjningen af 1,000 kronor årligen åt en mer än vanligt deraf förtjent biträdande läkare efter 13-årig oafbruten och daglig tjenstgöring.

På ofvan anförda skäl får medicinalstyrelsen i underdånighet hemställa det täcktes Eders Kongl. Maj:t aflåta nådig proposition till den nu församlade Riksdagen att en personlig årlig löneförbättring af ett tusen (1,000) kronor må tillerkännas biträdande läkaren vid Stockholms hospital Ernst Leonard Fagergren, så länge han innehar sin nuvarande befattning såsom biträdande läkare vid sagda hospital, att utgå från och med den 1 nästkommande juli från förslagsanslaget till hospitals underhåll».

Till alla delar instämmande i medicinalstyrelsens yttrande, ber jag särskildt få framhålla följande: Det är klart, att medicine kandidaten Ernst Leonard Fagergren, hvilken nu i omkring 16 år enligt så väl öfverläkarens som hospitalsdirektionens och medicinalstyrelsens ampla vitsord med stort nit och utmärkt skicklighet varit biträdande läkare vid Stockholms hospital, under

denna långa tid vunnit en erfarenhet och skicklighet i sin tjensts skötande, som ingalunda stå de unga medicine licentiater till buds, hvilka pläga förordnas tlll sådana platser. Att han det oaktadt skall aflönas med 1,000 kronor mindre än en sådan synes mig hårdt och obilligt, så mycket mer som en kontant aflöning af 2,500 kronor måste anses alldeles otillräcklig för en familjefader med tvenne barn, hvarjemte bör påpekas, att Fagergren, just derför att han endast är medicine kandidat och ej legitimerad läkare ej kan påräkna några biinkomster i form af praktik utom sjukhuset, hvilket åter har till följd, att han odeladt kan egna sin verksamhet åt sin plats vid sjukhuset, hvilket också varit fallet — sjukhuset till stor båtnad.

Härtill kommer att, såsom medicinalstyrelsen framhålllt, om det ifrågasatta personliga lönetillägget beviljas, häraf ej något prejudikat kan blifva följden, alldenstund Fagergren förordnades på en tid, då det var särdeles ondt om unga läkare, hvaremot nu en mycket stor tillströmning till yrket egt rum under många år och således legitimerade läkare till sådana platser alltid äro att påräkna och dessutom enligt nu gällande förordning dessa platser tillsättas högst på tre år för hvar gång.

Af det nu sagda och hänvisande för öfrigt till medicinalstyrelsens ofvan meddelade yttrande ber jag derför få hemställa,

att Riksdagen måtte besluta tilldela en personlig årlig löneförbättring af ett tusen (1,000) kronor åt biträdande läkaren vid Stockholms hospital Ernst Leonard Fagergren, så länge han innehar sin nuvarande befattning såsom biträdande läkare vid sagda hospital, att utgå från och med den 1 nästkommande juli från förslagsanslaget till hospitals underhåll.

Om remiss till vederbörligt utskott hemställes.

L. Grundberg.

N:o 23.

Af herr **Fagerholm**, *om ändrade vilkor för lån ur odlingslånefonden.*

I fordna dagar ansågos de stora sankmarkerna kring vårt lands ådalar och vattendrag såsom varande värdelösa, obrukbara, och genom sin frostländighet till stort men för kringliggande odalbygder.

Det är först under de senaste årtiondena som företagsamme jordbrukare ha börjat att genom torrläggning och odling förvandla sina så föraktade mossar i fruktbara åkrar och ängar.

Staten har ock genom inrättandet af den s. k. odlingslånefonden sökt befrämja dylika företag. Men då vilkoren för låns beviljande ur denna varit allt för hårda, har densamma ej kunnat uppfylla sitt ändamål så som önskligt vore. Ännu återstå cirka 4 1/2 millioner tunnland odelbara mossar och sankmarker, och att aftvinga dessa rika skördar är ett mål som hvarje fosterlandsvän bör eftersträfva.

Som jag under ett 30-tal år sjelf handhaft sådane odlingsföretag, anser jag mig böra till Riksdagens öfvervägande framställa några förslag till förbättring af bestämmelserna angående lån ur odlingslånefonden.

I riksdagsbeslutet af 1895 (svensk författningssamling n:o 68 samma år) bestämdes, »att lån ur odlingslånefonden icke finge beviljas med mindre än att jordförbättringens värde bör antagas minst motsvara låneunderstödets dubbla belopp.»

Den uti detta ämne praktiskt förfarne kan ej annat än beklaga ett dylikt beslut, som försvårat, ja, i månget fall, rent af omöjliggjort låns erhållande. Tillåter mig anföra, huru vid Stångåns reglering vederbörande nödgats öfvertaxera jordförbättringen för att kunna erhålla behöfligt lån. Sker i ofvannämnda paragraf ej någon ändring och densamma bokstafligen skall följas, har man fulla skäl att påstå, det några större odlingsföretag ej

skola kunna genomdrifvas, ty i hvarje dylikt företag af större omfattning finnes alltid någon eller några delar, hvilkas förbättringsvärde understiger det behöfliga låneunderstödets dubbla belopp. Och att bibehålla en förordning, som strider mot praktiska förhållanden och som endast leder till lagens kringgående, finner jag för min del föga önskvärdt, utan vågar jag föreslå att lån må beviljas ur fonden till hela den beräknade kostnaden, dock icke utöfver $^3/_4$-delar af den uppskattade jordförbättringen.

Vid sistlidne riksdag väcktes i Andra Kammaren af herr Sten Nordström en motion om räntefrihet de första 5 åren för lån ur odlingslånefonden. Detta förslag afstyrktes dock af utskottet, som anförde såsom skäl härför, att statskontoret derigenom skulle komma att lida ränteförlust.

Faktiskt är dock, att staten nu betalar ungefär 3,25 procent ränta å sina lånemedel, hvilken räntesats genom 5 års räntefrihet ökas till 3,84 procent.

Som nuvarande räntesatsen 4 procent icke torde af Riksdagen sänkas, finner jag det vara ett oafvisligt behof, att räntefrihet beviljas för vissa år. Under arbete varande samt nya företag skulle härigenom befrämjas; äfven staten vunne, genom den tillökning i skatter, som blir en naturlig följd af jordens förbättring, ganska stora indirekta fördelar.

Hvad beträffar den nuvarande annuiteten för lån ur odlingslånefonden, anser jag den böra sänkas. Den låntagande sankmarksodlaren är väl i behof af en lindring härutinnan. Herr Sten Nordström har i motion vid 1896 års riksdag föreslagit 2 procent amortering och 4 procent ränta; jag skulle vilja förorda 3 procent amortering och 4 procent ränta, hvarigenom annuiteten blir 7 procent.

Vid fjorårets riksdag frambar jag en motion om att äldre odlingslån, d. v. s. sådane som fördelats före 1895 års riksdag, måtte åtnjuta samma ränta som den vid nämnde riksdag faststälda, nemligen 4 procent. Enahanda lydde framställningar från kongl. väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och från kongl. landtbruksstyrelsen. Förslaget afstyrktes icke förty af statsutskottet på grund af följande statskontorets anmärkning,

»att lånens fördelning vore faststälda genom utslag, i enlighet med hvilka och i den mån de vunnit laga kraft den summa, som till låneandelens och den utfästa räntans liqviderande årligen skulle af hvarje hemman erläggas, blifvit från och med det år, då betalningsskyldigheten vidtagit, under särskild rubrik, med utsättande af sista året, då betalningen skulle utgå, såsom ett hemmanet under sålunda bestämdt antal år åliggande allmänt onus i jordeboken antecknad. En förändring i de redan för hvarje hemman eller hemmansdel bestämda skuldbelopp förutsatte förnyade uträkningar för hvarje lån och derpå grundad ny fördelning, hvilken, först sedan innehafvarne af de betalningsskyldige hemmanen satts i tillfälle att deröfver yttra sig, torde

kunna genom utslag fastställas och i jordeboken antecknas; och då antalet af de hemman, eller hemmansdelar, hvilka hade att ansvara för återbetalningen af odlingslån, vore att räkna i tusental, skulle förändringen kräfva ett arbete af så betydande omfattning, att detsamma, åtminstone delvis, icke kunde verkställas utan vidtagande af särskilda anordningar derför. Af sådan anledning och enär någon räntenedsättning för de lån, å hvilka åtnjutits räntefrihet, med hänsyn dertill att, enligt hvad ofvan förmälts, den effektiva räntan å desamma redan nu understege 4 procent, icke kunde vara af behofvet påkallad, ansåge sig statskontoret så mycket mindre kunna förorda räntenedsättningens tillämpning å nu omförmälda lån, som det enligt gällande författning i ämnet stode öppet för hvarje deltagare i sådant lån att sex månader efter gjord uppsägning inbetala sin låneandel, ett tillfälle, hvaraf åtskilliga personer, i synnerhet på senare tid, begagnat sig.»

Detta statskontorets resonnement förefaller mig egendomligt, för att icke säga vilseledande, ty en nedsättning af ränta från $4^1/_2$ till 4 procent förändrar icke amorteringstiden, ej heller skuldbeloppet. Alltså behöfves ej några nya uträkningar deröfver; hela förändringen består deruti, att det å hvarje hemmansdel påförda årliga onus minskas med $^1/_{16}$-del.

Statskontoret yttrar vidare, att innehafvarne af de betalningsskyldige hemmanen böra sättas i tillfälle att häröfver yttra sig. Månne en låntagare af ett odlingslån på 2,000 kronor skulle klaga, om han i stället för 160 kronor i ränta endast påfördes 150 kronor. Det är ej troligt, och skulle någon sådan finnas, må han då få bibehålla sina $4^1/_2$ procent ränta, om han derom gör anmälan.

Statskontoret påpekar slutligen, att gällande författning tillåter inbetalning efter 6 månaders uppsägning och att åtskilliga personer, i synnerhet på senare tid, deraf begagnat sig. Ja, visserligen, de förmögne kunna fria sig från ett onus, som de anse för högt, men den mindre bemedlade måste finna sig uti att betala en hög, ja, allt för hög ränta.

Som ytterligare skäl för mitt yrkande och för att visa, huru rättsvidrigt det är att låntagare ur samma fond betala olika räntor, vill jag anföra följande fakta.

Martebo myrs stora lån borde rättsligen fördelats 1894, men skedde denna fördelning först 1895. Delegarne befriades derigenom från annuiteter för omkring 2 år.

Lånet i och för Urena maders torrläggning skulle rättsligen fördelats 1895, men delegarne, tillstyrkta af landtbruksingeniören, förklarade sig skriftligen före klagotidens utgång nöjda med fördelningsgrunden. Lånet fördelades sålunda 1894, oaktadt klagotiden utgick först 1895, och delegarne se sig nu tvungna att i stället för 4 procent betala $4^1/_2$ procent ränta.

På grund af det sålunda anförda, tillåter jag mig föreslå,

att Riksdagen för sin del antager följande förändrade bestämmelser rörande odlingslånefonden och låns beviljande ur densamma:

att lån må beviljas ur fonden till hela den beräknade kostnaden, dock icke utöfver tre fjerdedelar af den uppskattade jordförbättringens värde;

att full räntefrihet beviljas under de fem första åren för lån ur fonden, räknadt från den dag första beloppet af lånet blifvit lyftadt och arbetet påbörjadt;

att annuiteten för lån ur odlingslånefonden nedsättes från 8 till 7 procent, hvaraf 4 procent såsom ränta och 3 procent såsom amortering;

att räntan å äldre lån ur odlingslånefonden, som nu utgår med $4^1/_2$ procent, nedsättes till 4 procent, med bibehållande af $3^1/_2$ procents amortering.

Stockholm i januari 1898.

Axel Fagerholm.

Stockholm, Associations-Boktryckeriet, 1898.

N:o 24.

Af herrar **Lundström** och **Unger**, *om tull å tack- och barlastjern samt skrot.*

I fråga om tull å tackjern yttrades i motiven till de af 1888 års tullkomité föreslagna ändringar i tulltaxan följande:

»En af de tullsatser, hvilkas lämplighet varit mest omtvistad, är den å *tackjern.* Det tackjern, som hit importeras, är uteslutande gjuttackjern, och det synes komitén antagligt, att importen deraf skulle, till förmån för inhemska tillverkare af gjuttackjern och utan afsevärd olägenhet för landets förädlingsindustri, kunna väsentligen inskränkas. Årliga införseln till Sverige af tackjern plägar uppgå till omkring 500,000 centner, under det att till gjutgods här i landet torde kunna antagas åtgå årligen högst 250,000 centner svenskt tackjern. För vissa gjutgodsartiklar kan visserligen det svenska gjuttackjernet, sådant detta hittills blifvit med träkol tillverkadt, icke helt och hållet ersätta det i allmänhet mera lättflytande och mera lättarbetade engelska, men till det handels- och maskingjutgods, som erfordrar ett *starkt* material, bör det vara fördelaktigare att, åtminstone till större delen, använda det renare och starkare svenska gjuttackjernet, äfven om priset å detta senare skulle ställa sig något högre än å det engelska. För de flesta maskiner betyder nemligen ett något högre pris å materialet föga, enär priset å sjelfva maskinen hufvudsakligen betingas af det å densamma nedlagda arbetet och per centner sällan understiger 25 kronor, men ofta uppgår till 100 kronor och der-

öfver. Mången gång kan ock det högre materialpriset helt och hållet utjemnas genom minskade dimensioner hos det starkare materialet. En mängd annat gjutgods åter, för hvilket materialets styrka är af mindre vigt, men hvilket fordrar ett lättflytande tackjern — och ett sådant kan jemväl af flera svenska malmer framställas — betingar vanligen ett så högt pris (8 till 50 kronor och deröfver per centner), att ett något högre pris å materialet icke är af synnerlig betydelse.

Då således vårt behof af gjuttackjern åtminstone till största delen synes kunna tillgodoses genom användning af svenskt tackjern, och ökade afsättningstillfällen för detta icke kunna vara annat än fördelaktiga för den inhemska jernhandteringen, anser sig komitén böra förorda tackjernets beläggande med tull. Såsom förut är nämndt, är det endast gjuttackjern, som hit importeras; men att vid tullbehandlingen göra skilnad mellan gjuttackjern och smidestackjern är uppenbarligen omöjligt och vore dessutom fullkomligt ändamålslöst, enär det ej gerna kan ifrågakomma att hit införa smidestackjern. Sverige exporterar vida större mängd smidestackjern än det importerar gjuttackjern. Tullsatsen bör för att kunna medföra det gagn, som dermed åsyftas, åtminstone vara så hög, att konkurrens jemväl i pris med engelskt gjuttackjern här i landet i allmänhet möjliggöres; och har komitén med afseende härå ansett tullsatsen ej böra bestämmas lägre än 1 krona per 100 kilogram, på sätt äfven de tillkallade fackmännen föreslagit.

På grund deraf, att *skrot* har samma betydelse för jernförädlingsindustrien som tackjern, bör åsättande af tull å denna senare artikel hafva till följd äfven skrotets beläggande med införselafgift, hvilken med hänsyn till skrotets ringare värde visserligen bör sättas lägre än tackjernstullen, men dock icke får alltför mycket understiga denna, på det att icke tullskilnaden måtte föranleda försök till införsel af tackjern under form af skrot. Med afseende å dessa omständigheter har för artikeln skrot i taxeförslaget upptagits en tullsats af 80 öre per 100 kilogram.»

Under åberopande häraf föreslog Kongl Maj:t i en till 1892 års Riksdag aflåten nådig proposition, att för såväl tack- och barlastjern som skrot skulle bestämmas en gemensam tullsats till belopp af 80 öre för 100 kilogram, och sedan detta förslag blifvit af Riksdagen bifallet, egde denna tullsats af 80 öre för 100 kilogram bestånd, till dess densamma vid 1896 års riksdag, i enlighet med derom inom Andra Kammaren väckt motion, med tre rösters öfvervigt upphäfdes.

Vid 1897 års riksdag väcktes inom Riksdagens begge kamrar mo-

tioner om återinförande af omförmälda tullsats, i anledning hvaraf bevillningsutskottet yttrade, bland annat, att utskottet på de skäl, som af tullkomitén anförts, ansåge den af 1892 års Riksdag beslutade tullsatsen utgöra ett väl behöfligt, om också kanske icke fullt tillfyllestgörande skydd för den inhemska tillverkningen af gjuttackjern, såsom följd hvaraf och af andra anförda förhållanden utskottet ansåge sig böra förorda tackjernstullens återinförande, helst den ökade kostnad, som derigenom möjligen förorsakades gjuterierna och mekaniska verkstäderna, motvägdes af det skydd, som lemnats deras färdiga produkter.

Detta bevillningsutskottets förslag om återinförande af tackjernstullen blef dock, såsom kändt, efter gemensam votering, af Riksdagen afslaget, hvartill torde i väsentlig mån hafva bidragit den föreställningen, att tullsats å tackjern, barlastjern och skrot, på sätt som under diskussionen i frågan blifvit antydt, möjligen skulle försvåra underhandlingarne med Norge angående mellanrikslag.

Enär emellertid denna farhåga, äfven om den på sin tid till äfventyrs må hafva varit i någon mån berättigad, nu dock saknar all aktuel betydelse, enär införseln af tackjern, som, i runda tal, utgjort: år 1893, 20,600; 1894, 27,600; 1895, 31,300 och 1896, 33,100 ton, år 1897, då tullfrihet för tackjern egt rum, sprungit upp till 54,000 ton; enär det så mycket mindre kan anses förefinnas giltiga skäl att lemna införseln af tackjern tullfri, som nu gällande, jemförelsevis betydliga tullsatser å gjutgods och maskiner äro bestämda under förutsättning af tackjernstull, vid hvilket förhållande egare af gjuterier och mekaniska verkstäder icke heller med fog kunna motsätta sig tull å tackjern; samt enär både af dem, som talat *emot*, och dem, som talat *för* tackjernstullen, erkändt vore, att den i sådant hänseende åren 1893—96 gällande tullsats varit för låg för åstadkommande af åsyftadt skydd; alltså och i öfrigt på här ofvan omförmälda af tullkomitén anförda samt af 1892 års regering och af 1897 års bevillningsutskott godkända skäl, hemställa vi nu vördsamt, det Riksdagen måtte besluta:

1:o) att tack- och barlastjern samt skrot åsättes en tullsats af en krona 20 öre för 100 kilogram; samt

2:o) att, för den händelse tull åsättes tack- och barlastjern samt skrot, denna tull skall, såsom tillläggsafgift till nu gällande tulltaxa, jemväl innevarande

år utgöras från den tid, som af Kongl. Maj:t bestämmes;

och att i skrifvelse till Kongl. Maj:t, jemte öfverlemnande af sitt sålunda fattade beslut, anhålla, det Kongl. Maj:t ville, så fort ske kunde, förordna om beslutets trädande i kraft.

Stockholm den 28 januari 1898.

Magnus Unger. *C. H. Lundström.*

N:o 25.

Af herr **Bremberg,** *om delning af Hernösands stift och sammanslagning af Kalmar och Vexiö stift.*

Ehuru jag icke har väsentligt att invända emot framställningen i Kongl. Maj:ts proposition n:o 1 till innevarande års Riksdag, hvad angår delning af Hernösands stift, har jag, med hänsyn till att motion i Andra Kammaren blifvit aflemnad om att denna delning ej måtte ega rum med mindre sammanslagning af Kalmar och Visby stift ifrågakommer, ansett angeläget, att, om såsom vilkor för Hernösands stifts delning en sammanslagning af tvenne andra stift skall upprättas, Riksdagen måtte komma i tillfälle att taga under ompröfning lämpligheten af en sammanslagning af Kalmar och Vexiö stift i stället för den ofvan ifrågasatta.

På grund häraf får jag vördsamt föreslå,

> *att* Riksdagen, under vilkor att Kalmar och Vexiö stift sammanslås till ett stift, så snart en sådan sammanslagning genom de nuvarande biskoparnes i Kalmar och Vexiö afgång eller eljest möjliggöres, må nu medgifva, att Vesterbottens och Norrbottens län må från den 1 januari 1899 frånskiljas Hernösands stift för att bilda ett särskildt stift.

Stockholm den 26 januari 1898.

F. O. Bremberg.

N:o 26.

Af herr **Bremberg,** *om anslag till torrläggning af sankmarker å kronans skogar inom Norrbottens och Vesterbottens län.*

I syfte att staten skulle komma att erhålla ökade inkomster från sina skogar framlade jag vid sistlidne riksdag motion derom, att 10 procent af afkastningen från kronoskogarne inom Norrbottens och Vesterbottens län skulle afsättas till ändamål att deraf bilda en fond, som af

Kongl. Maj:t skulle användas för vattnets afledande från de derstädes befintliga sankmarkerna.

Att kronans inkomster komme att förökas genom dessa markers torrläggning, är uppenbart, ty derigenom skulle skog komma att växa på en betydande areal, som hittintills varit fullkomligt improduktiv, eller å ungefär en tredjedel af kronoskogsarealen inom nämnda län. Den angränsande skogen skulle äfven genom nu föreslagna åtgärd komma att väsentligt öka i tillväxt, frostländigheten försvinna och klimatet blifva mildare.

Då såväl statsutskottet som Riksdagen välvilligt upptog den af mig sistlidet år väckta nämnda motionen, och enär saken är af största vigt, får jag nu förnya densamma med den förändring, att jag vördsamt föreslår,

det Riksdagen ville besluta att för nästkommande år anslå 150,000 kronor för att användas till torrläggning af sankmarker å kronans skogar inom Norrbottens och Vesterbottens län.

Stockholm den 26 januari 1898.

F. O. Bremberg.

N:o 27.

Af herr **Bondesson,** *om tull å superfosfater.*

Motioner om tull å superfosfater hafva framlemnats under flere föregående riksdagar. Första gången var år 1888, då motionen, väckt och utförligt motiverad af A. E. Petersson i Hamra, föll i gemensam votering med endast åtta rösters minoritet. Tullkomitén af år 1888, hvars ordförande var nuvarande statsministern, excellensen Boström, förordade varmt en superfosfattull af 25 öre per 100 kilogram. Motiveringen härför var hufvudsakligen, att den utländska konkurrensen så svårt tryckte den inhemska fabrikationen, att denna icke kunde lemna någon vinst. »Att en inhemsk superfosfatfabrikation», säger komitén, »detta oaktadt kunnat ega bestånd beror på den vinst, de svenska fabrikerna i allmänhet skördat af sin vid sidan af fabriksverksamheten bedrifna handel med gödningsämnen, som antingen icke utgöra föremål för inhemsk tillverkning eller ock endast i otillräcklig mängd tillverkas härstädes. Det synes emellertid komitén vara af stor vigt, att ifrågavarande industri erhåller en mera tryggad ställning, så att densamma icke förblifver beroende af en mer eller mindre tillfällig handelsvinst. Superfosfattillverkningens fortbestånd inom landet eger betydelse icke blott derför, att jordbrukaren derigenom tillförsäkras möjlighet att erhålla en vara, innehållande uppgifven fosforsyrehalt — hvilken eljest ingalunda kan med visshet påräknas — utan äfven i det hänseende, att *den inhemska tillverkningen förhindrar den utländska varans oskäliga fördyrande.*»

I anslutning till nämnda tullkomités framställning, föreslog Kongl. Maj:t vid 1892 års riksdag ofvannämnda tullsats, 25 öre per 100 kilogram, hvilket dock afslogs af Riksdagen.

En ny motion om superfosfattull framlemnades sedan vid 1896 års riksdag, då en tull af 50 öre per 100 kilogram begärdes, men afslogs af Riksdagen. Vid 1897 års riksdag väcktes å nyo motion om 25 öre per 100 kilogram i tull på superfosfater, men afslogs fortfarande af Riksdagen, i Första Kammaren dock med endast *en* rösts majoritet. Motiven för detta afslag voro: att priset å ett för jordbruksnäringen vigtigt och i stor mängd användt ämne icke bör förhöjas genom tull, att vid tullbehandlingen skulle uppstå svårigheter att skilja superfosfat från andra gödningsämnen, samt att »kontroll å superfosfat torde kunna förväntas, genom hvilken åtgärd faran för införsel af underhaltig vara *möjligen* blifver undanröjd».

Teoretiskt sedt, lär väl ingen kunna förneka, att hvarje slag af inhemskt arbete är lika berättigadt till skydd, antingen det består uti att bruka jorden för spanmålsproduktion, förädla tackjern, svenskt eller utländskt, att tillverka porslin, ljus, tvål, papper, väfnader med flera särskildt gynnade näringar eller att tillverka superfosfater.

Genom lifsmedels- och industritullarne har den svenska industrien tagit stora steg framåt, och kroppsarbetarens aflöning har stigit på ett glädjande sätt. De skyddade industrierna kunna naturligtvis bära denna stegring i arbetslöner, men för de oskyddade medföra dessa större utgifter ökade svårigheter, utöfver dem, som före systemförändringen förefunnos. Dertill kommer att nästan alla materialier och inventarier, såsom maskinerier, eldfasta materialier etc., som förbrukas och förslitas vid superfosfatfabrikationen, genom dessa tullar stigit i pris. Superfosfatfabrikationen har således varit Riksdagens styfbarn.

Innan de praktiska skälen emot superfosfattull företagas till granskning, må påpekas, att priset å superfosfat, sedan den första motionen om superfosfattull var före i Riksdagen, sjunkit för till exempel 20-procentigt superfosfat från 10 kronor till 5,80 kronor per 100 kilogram i större partier, allt till följd af prisfall å råvarorna och en till öfverdrift ökad konkurrens. Om då den af Kongl. Maj:t på sin tid föreslagna tullen af 25 öre per 100 kilogram godkänts af Riksdagen, så hade den således icke utöfvat något väsentligt inflytande på superfosfatpriset. Här gäller således samma lag som inom andra industrigrenar, att en varas pris är till största delen beroende af verldsmarknadens fluktuationer och icke af tullarne, som afse att reglera den inhemska marknaden gent emot utlandet.

Den vigtigaste och oftast upprepade invändningen mot tull — här

25 öre per 100 kilogram — på superfosfater är, att den skulle »verka betungande för jordbruket». Detta skäl vilja vi här upptaga till granskning.

Enligt den officiella statistiken var skörden i Sverige år 1896:

Hvete	tunnor	998,540
Råg	»	5,134,690
Korn	»	3,075,260
Hafre	»	11,987,320
Blandsäd	»	1,903,690
Ärter	»	326,460
Bönor	»	42,150
Vicker	»	144,340
Bohvete	»	1,460
Potatis	»	13,592,460
	Summa tunnor	37,206,370

Dertill kommer en skörd af 890,240 tons hvitbetor, så att skörden i riket 1896, utom en del rotfrukter, som odlas i mindre utsträckning, och utom trädgårdsindustriens alster samt tobak utgjorde:

Spanmål	tunnor	23,613,910
Potatis	»	13,592,460
Hvitbetor	ton	890,240

hvarvid grässkörden ej tagits i betraktande.

Nu användes för »svag gödning» för hvitbetor 300 kilogram superfosfat — 400 kilogram torde vara det vanligaste — per hektar, som i medeltal lemnar 30 ton betor. En tullsats af 25 öre per 100 kilogram superfosfat skulle alltså fördyra 30 ton betor med 75 öre, *i fall* superfosfattullen fördyrade varan med hela sitt belopp, det vill säga prisstegringen skulle utgöra 2,5 öre per ton betor, hvars försäljningspris är minst 13,50 kronor per ton. Att detta icke det minsta inverkar på en industri, som åtnjuter ett så ofantligt högt indirekt skydd som hvitbetsodlingen, kan väl ingen bestrida.

Förbrukningen i Sverige år 1896 af superfosfater uppgick till 69,600 ton — den inhemska tillverkningen utgjorde 54,100 ton, importen 17,890 ton — och exporten 2,400 ton. Vi tillåta oss i förbigående påpeka, att importen af superfosfater är i starkt stigande från 14,162 ton 1895 till 17,890 år 1896.

Af föregående uppgifter om hvitbetsskörden i riket år 1896, om minsta använda mängd superfosfat per hektar, och om betskörden per hektar, framgår, att detta år för hvitbetsodling användes minst 9,000 ton superfosfat, alltså återstår en förbrukning af 60,600 ton superfosfat på hela den öfriga skörden. Dessa 60,600 ton skulle i ogynsammaste fall af den föreslagna tullen fördyras med 151,500 kronor, hvilken summa, fördelad på hela rikets skörd af spanmål och potatis — 37,206,370 tunnor, officielt uppskattade till 304 millioner kronors värde — endast utgör $^4/_{10}$ öre per tunna.

Men all potatis gödslas icke med superfosfat. Vi taga derför bort potatisskörden och belasta ensamt spanmålen med dessa 151,500 kronor eller hela kostnaden för superfosfattullen. I detta fall skulle en tunna spanmål genom superfosfattullen fördyras med ej fullt $^7/_{10}$ öre. Man skulle häremot kunna invända, att större delen af den odlade spanmålen ej har någon fördel af spanmålstullen, såsom hafre, blandsäd och vicker. Af dessa senare sädesslag producerades 1896 ej mindre än 14 millioner tunnor, då deremot af öfriga tullpligtiga sädesslag endast producerades $9^6/_{10}$ millioner tunnor. Om vi derför fördela ofvannämnda kostnad för superfosfattullen på endast dessa $9^6/_{10}$ millioner tunnor, skulle denna spanmål fördyras med $1^6/_{10}$ öre per tunna. När nu 100 kilogram af denna spanmål (= en tunna i rundt tal) har ett skydd af 3 kronor 70 öre och genom den föreslagna superfosfattullen endast skulle fördyras med $1^6/_{10}$ öre per tunna, så torde inses, att talet om att en superfosfattull af 25 öre per 100 kilogram skulle verka betungande för jordbruket icke är hållbart.

Ännu ett specielt exempel: Ett användande af 250 kilogram superfosfat per hektar är »medelstark» gödning och lemnar 20 tunnor spanmål. Den här föreslagna superfosfattullen skulle alltså högst fördyra den använda superfosfatmängden med 65 öre eller per tunna spanmål med $3^1/_4$ öre, medan samma tunna har en skyddstull af 3 kronor och 70 öre.

Äfven om ej skörden blefve mer än 10 tunnor per hektar, så blir dock en tunna spanmål fördyrad med endast $6^1/_2$ öre.

Något ekonomiskt skäl finnes således ej för jordbrukarne att hindra införandet af den här föreslagna tullen.

Det är dessutom en oformlighet, att den förädlade produkten superfosfaten, hvari ingår svafvelsyra till omkring 50 procent, skall vara tullfri, då dess råvara, svafvelsyran, har en tull af 50 öre per 100 kilogram.

Äfven med hänsyn härtill är en tull af 25 öre per 100 kilogram superfosfat berättigad och väl afpassad.

Såsom bevis för huru hänsynslös den utländska konkurrensen i superfosfater är, må anföras, att ombud för belgiska fabrikanternas syndikat, vid sammanträde med svenska tillverkare af superfosfat för att söka ordna handeln med denna vara, fordrat att få sig tillförsäkrade försäljningsrätten till $^1/_4$ af Sveriges hela komsumtion, hotande att i annat fall göra de svenska fabrikernas existens omöjlig. De belgiska fabrikanterna hafva också gjort allvar häraf genom att utbjuda superfosfater hit till Sverige 25 procent billigare än i Belgien, hvarigenom den svenska fabrikationen råkat i stort trångmål. Denna åtgärd har tydligen till ändamål att döda den svenska fabrikationen, hvarefter den svenska landtbrukaren skulle genom högre priser än någonsin förut få mångdubbelt betala den tillfälliga prisbilligheten.

Den handel, som de svenska superfosfatfabrikerna måste drifva med sådana gödningsämnen, som ej i Sverige kunna tillverkas, har hittills varit hjelpligt lönande. Nu är konkurrensen äfven på detta område så stor, att vinsten härpå ej alltid kan täcka den förlust, som fabrikationen af superfosfater numera i regeln medför, hvarför superfosfatfabrikerna måst tillgripa andra fabrikationer för att söka möjliggöra en anspråkslös utdelning åt aktieegarne.

Det har blifvit sagdt, att svårigheter skulle möta att vid förtullning skilja mellan superfosfat och andra gödningsämnen.

Redan inför 1888 års tullkomité visades, att detta påstående vore origtigt. Äfven inför föregående Riksdags bevillningsutskott styrktes också, att detta skäl mot superfosfattull är ohållbart.

Ett af motiven för afslag å superfosfattullen vid 1897 års riksdag var, att »kontroll å superfosfat torde kunna förväntas, genom hvilken åtgärd faran för införsel af underhaltig vara *möjligen* blifver undanröjd.»

Hvar och en, som närmare följt frågan om en kontrollag å handeln med superfosfat, torde genast inse, att, om en sådan kontrollag infördes, denna tydligen blefve lika sträng och lika betungande för tillverkaren som för importören af superfosfat, och att superfosfatfabrikationen ej derigenom finge någon hjelp eller något skydd uti sitt betryck.

Redan 1890 hade Kalmar och Elfsborgs läns södra hushållningssällskap i skrifvelse till Kongl. Maj:t hemstält om kontrollag å handeln med gödningsämnen, hvilken hemställan landtbruksstyrelsen i utlåtande af den 1 mars 1890 afstyrkte, emedan en sådan kontroll redan på frivillighetens

väg af de förnämsta aktiebolagen för tillverkning af gödningsämnen blifvit införd.

Sedan emellertid Riksdagen uti skrifvelse af den 7 maj 1896 till Kongl. Maj:t begärt kontrollags framläggande, under påpekande att en stor del hos oss i handeln förekommande superfosfat är af underhaltig och förfalskad beskaffenhet, har landtbruksstyrelsen utarbetat ett förslag till lag härom af den 2 april 1897 och uti motiveringen yttrat, »*att till salu utbjudna eller försålda gödselmedel varit underhaltiga och betingat ända till dubbelt så höga pris, som rätteligen bort föranledas af de i desamma ingående beståndsdelar*», samt att klagomål häröfver gält »*åtskilliga till landet införda* och här till salu hållna konstgjorda gödslingsämnen».

Klart är deremot, att de svenska fabrikerna, som hafva sin marknad uteslutande inom landet, icke ens skulle kunna våga att föra underhaltigt superfosfat i handeln, då detta snart blefve allmänt bekant och inom kort skulle förorsaka fabrikernas undergång.

Af framställningar i pressen från de kemiska stationerna framgår vidare, att direkt från utlandet eller genom agenter försålda gödningsämnen varit af synnerligen underhaltig beskaffenhet, och att det förnämligast är de *mindre jordbrukarne,* som på detta sätt blifva bedragna och lidande.

En lämplig tullsats skulle försvåra införseln af underhaltigt superfosfat och således icke endast vara till gagn för de svenska superfosfatfabrikerna, utan äfven för de mindre jordbrukarne, och dessa senares intresse är så mycket mera att beakta, som de tillsammans förbruka den öfvervägande delen af hela landets konsumtion.

Härmed hafva vi icke velat säga, att alla utländska superfosfater äro underhaltiga. Många större jordbrukare köpa utländska superfosfater i betydande poster, men vid sådana köp torde köparen icke underlåta att skaffa sig garanti för varans godhet. Detta kan deremot i regeln den mindre jordbrukaren gent emot agenter för utländsk vara ej åstadkomma, hvarför godsegarne i Riksdagen genom att bifalla den nu föreslagna tullsatsen skulle gagna sina mindre yrkesbröder.

Fråga om kontroll å handeln med gödningsämnen har, såsom ofvan sagts, varit påtänkt sedan år 1890, men ej ledt till resultat, och det torde vara tvifvelaktigt, om landtbruksstyrelsens nu föreliggande förslag härom kan vinna Riksdagens bifall. År efter år förflyta sålunda, och den bedrägliga handeln med superfosfater fortfar. En kanske först efter flera år införd kontroll torde dessutom aldrig blifva fullt effektiv.

Slutligen må här påpekas, att det påstående, som af en talare mot superfosfattull gjordes under förra riksdagen uti Första Kammaren, att nemligen de svenska superfosfatfabrikerna bedrefve handel med utländskt superfosfat, är i så måtto rigtigt, att de svenska fabrikanterna emellanåt vid stor efterfrågan måste importera utländsk vara. Detta sker dock till följd af att förhållandena inom superfosfatmarknaden äro så osäkra och svåra, att fabrikanterna icke *kunna* eller *våga* utvidga sina fabriker för att dermed möta en stegrad efterfrågan. Vore förhållandena något gynsammare, ligger det i sakens natur, att de oförtöfvadt skulle utvidga sina fabriker. Ett bättre bevis än detta på superfosfatfabrikationens svåra läge kan ej anföras.

Af hvad här ofvan anförts framgår, att åsättandet af en tullsats af 25 öre per 100 kilogram superfosfat icke allenast är ett önskningsmål för tillverkarne af superfosfat och till nytta för de talrika mindre förbrukarne af detsamma, utan äfven en gärd af rättvisa från Riksdagens sida, och får jag på grund häraf hemställa

att Riksdagen måtte besluta en tull å superfosfat af 25 öre per 100 kilogram.

Stockholm den 28 januari 1898.

P. Bondesson.

N:o 28.

Af herr **von Stapelmohr,** *angående lönereglering för kronojägarne m. m.*

Enligt gällande bestämmelser utgår aflöningen till kronojägarne i de sex norra länen med 400 kronor i lön, 150 kronor i tjenstgöringspenningar och 100 kronor i respenningar samt i öfriga delar af riket med 400 kronor i lön och 100 kronor i tjenstgöringspenningar, hvarjemte kronojägare åtnjuter boställe eller, der sådant saknas, hyresersättning med 100 kronor om året. Dessutom är kronojägare berättigad till dagarfvode af 2 kronor 50 öre, när han af jägmästare beordras leda afverkning, skogsodling eller annat arbete å ecklesiastikt boställe eller annan allmän under skogsstatens förvaltning icke ställd skog, eller biträda vid de i norra orterna förekommande utsyningsförrättningar, för hvilka utsyningsafgifter erläggas af enskilde. Af flera samverkande orsaker har ett icke obetydligt antal kronojägare alls icke eller endast undantagsvis uppburit några dagarfvoden, och för de kronojägare, som haft sådana, hafva arfvodena i medeltal icke uppgått till mer än omkring 40 kronor om året för hvarje.

Det kan ju vara möjligt, att vid senaste löneregleringen för kronojägarne dessa aflöningsförmåner kunde anses temligen väl afpassade efter det arbete, som tjensten medförde, men under senare tider hafva förhållandena i detta afseende betydligt omgestaltats. Utvidgning af kronans skogar genom markinköp, afvittringars fullbordande samt en fortgående utveckling af skogsskötseln beträffande afverkning, skogsodling, markberedning med mera hafva nemligen höjt anspråken på kronojägarnes

duglighet, nit och omtanke samt ökat och komma äfven framgent att öka kronojägarnes arbete, och det så, att tillfälle till extra förtjenster icke i nämnvärd mån kan dem beredas. Tages vidare hänsyn till att lefnadsomkostnaderna stegrats, och att arbetsprisen i allmänhet uppdrifvits, torde meningarna icke blifva delade derom, att aflöningsförmånerna för kronojägarne nu äro för knappa. Aflöningens ringhet har bland kronojägarne väckt en misstämning, som tagit uttryck i en till kongl. domänstyrelsen ingifven begäran om styrelsens medverkan till en löneförbättring. Sedan jägmästarne och öfverjägmästarne vitsordat löneförmånernas otillräcklighet för en nödtorftig utkomst och tillika framhållit, att en följd deraf visat sig i att bland de från skogsskolorna utgående lärjungarna de dugligaste och mest lämpliga företrädesvis sökte befattning i enskildes tjenst, der de hade större utsigt att finna bergning, har domänstyrelsen behjertat kronojägarnes ställning och, enligt hvad af det vid Kongl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen angående statsverkets tillstånd och behof fogade utdrag af protokollet öfver finansärenden den 14 innevarande januari inhemtas, hos Kongl. Maj:t gjort hemställan om förbättring af kronojägarnes lönevilkor genom tjenstgöringspenningarnes ökande med 200 kronor, så att kronojägarne i de sex norra länen skulle erhålla 350 kronor och i de öfriga delarne af landet 300 kronor i tjenstgöringspenningar, samt derigenom att kronojägare finge tilldelas ett dagtraktamente af 2 kronor 50 öre under högst 60 dagar om året, när han på jägmästarens order biträdde med vissa slag af skogsarbeten å trakter belägna på ett afstånd, öfverstigande 5 kilometer, från hans bostad. — Skälen för domänstyrelsens framställning finnas i nämnda protokoll på ett utförligt sätt återgifna, hvarför jag tillåter mig hänvisa till detsamma.

Vid ärendets föredragning inför Kongl. Maj:t har chefen för finansdepartementet förklarat sig väl icke vilja bestrida behöfligheten af en förbättring i kronojägarnes lönevilkor, men anse den omständigheten böra föranleda någon kortare tids uppskof med frågans företagande till slutligt afgörande, att Kongl. Maj:t den 16 oktober 1896 tillsatt en komité med uppdrag att utreda, hvilka åtgärder lämpligen kunna vidtagas för vinnande af en tillfredsställande vård af de enskilda skogarna, och tillika anmodat komitén att behandla frågan angående statens skogsförvaltnings medverkan för främjande af den enskilde jordegarens skogsvård.

Medgifves det, att kronojägarnes begäran om löneförbättring har fullt fog för sig, så synes frågan derom böra behandlas för sig och icke sammankopplas med förslaget om bättre vård af enskildes skogar, helst dessa

båda angelägenheter ingalunda hafva det inre samband med hvarandra, att den ena icke bör annorledes än i förening med den andra afgöras. — När komiténs förslag kan inkomma till regeringen och hvad det kan komma att innebära, är icke kändt, men det torde man våga förutsäga, att en så ömtålig och svårlöst fråga, som den att på ett för den enskilde skogsegaren mer eller mindre betungande sätt inskränka hans fria bestämmanderätt öfver skogen, eller ålägga honom vissa förpligtelser för skogens skyddande, skall gifva uppslag till skiljaktiga åsigter och meningsbrytningar, som skola tränga tidpunkten för frågans lösning, åtminstone i hvad den vissa landsdelar kan vidkomma, längre framåt, än chefen för finansdepartementet, som talat om endast en kortare tids uppskof, tyckes föreställa sig.

Om än afgörandet af skogsfrågan utfaller så, att statens skogspersonals verksamhet deraf kommer att i större eller mindre mån beröras, kan detta möjligen framkalla behof af ökning af kronojägarnes antal, men lärer näppeligen medföra en minskning af krafven på kronojägarne eller af deras tjensteåligganden, hvilka redan nu taga deras tid och krafter i fullt anspråk och således böra berättiga dem till en deremot svarande godtgörelse. Förverkligandet af löneförbättringen bör således icke undanskjutas till en framtid, hvars begränsning blifver beroende af en från denna fråga fristående omständighet, utan fordrar billigheten, att kronojägarnes vädjande till högre myndighet om lindring i deras betryckta ställning snart visas det tillmötesgående, som det rätteligen förtjenar.

Beloppet af de löneförmåner, som domänstyrelsen föreslagit för en kronojägare, förefaller mig ingalunda för högt i jemförelse med hvad betjening inom andra grenar af statsförvaltningen åtnjuter samt med hvad personer med den ordentlighet och duglighet, som af en kronojägare fordras, vanligen kunna sig betinga inom den enskilda verksamheten, men då det kan uppstå tvifvel, huruvida det af domänstyrelsen förordade sätt för löneförbättringen kan vara det bästa, eller om icke formen af ålderstillägg bör gifvas företräde, och i hvarje fall regeringen bör uttala sig om grunderna för löneförbättringen, torde det icke vara lämpligt att nu draga den af domänstyrelsen ifrågasatta löneregleringen under Riksdagens pröfning.

Då emellertid kronojägarnes ekonomiska ställning öfver hufvud taget är synnerlig ogynsam, är det angeläget, att en stadigvarande förbättring deraf får inträda så snart sig göra låter, och att, till dess så ske kan, en tillfällig hjelp dem lemnas.

På grund af hvad jag nu anfört, får jag vördsamt hemställa:

dels att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det Kongl. Maj:t ville till nästa Riksdag aflemna förslag till ny reglering af kronojägarnes aflöningsförmåner;

dels ock att Riksdagen måtte för år 1899 ställa till Kongl. Maj:ts disposition ett extra anslag af 26,300 kronor, att användas till tillfällig förbättring af ordinarie kronojägarnes lönevilkor med 100 kronor till hvarje kronojägare.

Stockholm den 28 januari 1898.

I. von Stapelmohr.

N:o 29.

Af herr **Philipson,** *angående skrifvelse till Konungen i fråga om åtgärder mot missbruk af vissa äldre aktiebolags rätt att inlösa egna aktier.*

Lagen om aktiebolag af den 28 juni 1895 innehåller i dess 27 § ett förbud för aktiebolag att, utom i och för aktiekapitalets nedsättning, förvärfva egna aktier. Föreskriften härom hör emellertid icke till dem, hvilka enligt 81 § ovilkorligen skola ega tillämpning i fråga om äldre aktiebolag. Alltså skall densamma icke gälla för den händelse, att ett äldre aktiebolags af Konungen faststälda ordning innehåller någon bestämmelse i ämnet.

Att i någon äldre bolagsordning skulle återfinnas ett direkt och all-

mänt bemyndigande för bolaget att göra affärer i egna aktier, lärer väl näppeligen kunna antagas. Deremot förekommer det, som bekant, icke sällan, att enligt en bolagsordning aktierna skola under vissa förhållanden hembjudas bolaget till inlösen. Dylika bestämmelser kunna lätteligen fattas såsom hvilande på den förutsättning, att bolaget eger rätt att förvärfva de hembjudna aktierna, och således i viss utsträckning utesluta tillämpning af förut anförda 27 § i den nya lagen.

Ett sådant resultat skulle vara i hög grad beklagligt. Derigenom skulle nemligen dörren hållas öppen för alla de, äfven här i landet ingalunda okända missbruk, som kunna bedrifvas derigenom, att aktiebolag spekulera i egna aktier eller såsom tillgång upptaga egna aktier och sålunda faktiskt minska sitt aktiebolags kapital, och detta till och med utan att minskningen på något sätt meddelas allmänheten. Det torde derför vara synnerligen önskvärdt, att förbudet emot förvärf af egna aktier för framtiden utsträckes till alla aktiebolag, eller att åtminstone den minskning af kapitalet, hvilken genom aktiers inlösande åvägabringas, skall registreras och derigenom göras offentlig.

Då jag emellertid icke tillåter mig att formulera något bestämdt författningsförslag, får jag, på grund af det anförda, vördsamt hemställa,

att Riksdagen ville i underdånig skrifvelse anhålla, att Kongl. Maj:t måtte låta utreda, huruvida ej, till förebyggande af missbruk af den vissa äldre aktiebolag tillkommande rätt att inlösa egna aktier, förändrade lagbestämmelser må erfordras och, om utredningen dertill föranleder, för Riksdagen framlägga förslag till sådana bestämmelser.

Stockholm den 28 januari 1898.

John Philipson.

STOCKHOLM, TRYCKT I CENTRAL-TRYCKERIET 1898.

N:o 30.

Af herr **af Burén**, *om ändrad fördelning af bränvinsförsäljningsmedlen.*

Ifrågasatt ändring i bestämmelserna angående bränvinsförsäljningsmedlens fördelning föranledde år 1896 en sakrik diskussion i denna kammare, hvaraf framgick, dels att fördelningen af desamma efter folkmängden utföll så ojemnt, att, då de på hvarje person i städerna belöpte sig till kronor 3,90, hvarje landsbo endast erhöll mellan 18 och 19 öre, dels ock att dessa medel, fördelade på kommunalskatterna, utgöra i städerna 30 procent och på landsbygden endast 10 procent af dessa skatter, äfven om man bland landsbygdens inkomster upptager hushållningssällskapens. Då dessa uppgifter grunda sig på föreliggande officiella statistiska tabeller och sålunda äro exakta, måste man finna, att en billigare och rättvisare fördelning af dessa medel är af behofvet påkallad, i synnerhet som jag håller före, att landsbygden härtill har fått bära den tyngsta bördan. Men då stadskommunerna i allmänhet i större eller mindre grad hafva byggt sina finanser på inkomsten af berörda medel, anser jag, att en förändring af bränvinsförsäljningsmedlens fördelning ej bör omedelbart, utan endast successivt genomföras, så att vederbörande stadskommuner må blifva i tillfälle att ordna sin utgiftsstat efter de förhållanden, som enligt de nya bestämmelserna komma att blifva gällande.

På grund af hvad jag sålunda anfört, får jag vördsamt föreslå,

att Riksdagen måtte besluta sådan förändring af 22 § i Kongl. Maj:ts nådiga förordning angående vilkoren för försäljning af bränvin och andra brända

eller destillerade spirituösa drycker af den 24 maj 1895, att den måtte erhålla följande förändrade lydelse:

§ 22.

1. De afgifter, som etc. — fördelas

för Stockholms stad:

fyra tiondedelar tillfalla staden, såvida bränvinshandeln är öfverlåten åt bolag; i annat fall erhåller staden tre tiondedelar. Återstoden insättes i statskontoret;

för annan stad, som ej deltager i landsting:

a) då bränvinshandeln i staden är öfverlåten åt bolag:
tre tiondedelar tillfalla staden,
en tiondedel tillfaller länets hushållningssällskap,
återstoden insättes i statskontoret;
b) då bränvinshandeln i staden ej är öfverlåten åt bolag:
två tiondedelar tillfalla staden,
en tiondedel tillfaller länets hushållningssällskap,
återstoden insättes i statskontoret;

för stad, som deltager i landsting:

a) då bränvinshandeln i staden är öfverlåten åt bolag:
en tiondedel tillfaller staden,
två tiondedelar tillfalla länets landsting,
en tiondedel tillfaller länets hushållningssällskap,
återstoden insättes i statskontoret;
b) då bränvinshandeln i staden ej är öfverlåten åt bolag:
två tiondedelar tillfalla länets landsting,
en tiondedel tillfaller länets hushållningssällskap,
återstoden insättes i statskontoret;

för landskommunerna:

två tiondedelar tillfalla länets landsting,
en tiondedel tillfaller länets hushållningssällskap,
återstoden insättes i statskontoret.
I köping, der etc. — — öfverlåtes.

2. De andelar af i näst föregående mom. omförmälda medel, som tillfalla landsting och hushållningssällskap, insättas i vederbörande landskontor. De andelar åter, som ingå till statskontoret, skola genom dettas försorg fördelas på rikets samtliga landstingsområden efter folkmängden; med iakttagande af att folkmängden för hvarje landstingsområde, inom hvilket ligger stad, som ej deltager i landsting, minskas med samma stads folkmängd. Af det belopp, som efter denna fördelning tillfaller hvarje landstingsområde, ega landstinget och vederbörande hushållningssällskap att uppbära så stor andel, att *beloppet* motsvarar den andel, de enligt nu gällande förordning ega att uppbära. Återstoden tillfaller landsbyggdskommunerna. Fördelningen mellan dessa senare sker likaledes efter folkmängden.

3. Rörande användningen — — afgifvas.

Öfvergångsstadgande.

Denna förordning skall träda i kraft den 1 januari år 1900 på så sätt, att sagda år 1900 en tiondedel, 1902 två tiondedelar, 1904 tre tiondedelar och 1906 fyra tiondedelar af de afgifter, som enligt nu gällande förordning tillfalla städerna, inlevereras till statskontoret, efter hvilket sistnämnda år 1906 mom. 1 här ofvan fullständigt tillämpas; likaledes skola under öfvergångstiden 25 procent af landsbygdskommunernas försäljningsafgifter år 1900, femtio procent 1902, sjuttiofem procent 1904 och år 1906 hela beloppet, som nu insättes i vederbörande landskontor, i stället inlevereras till statskontoret för att fördelas på sätt i mom. 2 är stadgadt; skolande likväl under öfvergångstiden iakt-

tagas, att de medel, som af statskontoret fördelas till landsting och hushållningssällskap, bibehållas vid samma proportion i afseende på dessa korporationers andelar af vinstmedlen, så att deras andelar allt fortfarande bibehållas vid samma belopp, som dem skolat tillfalla enligt nu gällande fördelning af afgifterna.

Om remiss till bevillningsutskottet anhålles, hvarjemte jag anhåller, att samma utskott må vidtaga de ändringar i förslaget, som af behofvet påkallas för vinnande af motionens syfte.

Stockholm den 28 januari 1898.

C. P. af Burén.

N:o 31.

Af herr **Rettig**, *angående skrifvelse till Konungen i fråga om åtgärder till främjande af svenska alsters afsättning i utlandet och till höjande af den svenska sjöfartsnäringen.*

Under det att regering och Riksdag under en lång följd af år på mångahanda sätt direkt och indirekt understödt och omhuldat landtbruksnäringen och särskildt sökt genom tullar gynna denna näring och den inhemska industrien, har vår utrikes handel och den deraf beroende sjöfartsnäringen lemnats så godt som obeaktade. Utom anslaget till befrämjande i allmänhet af handel och sjöfart, 11,500 kronor, äro till främjande af vår export å riksstaten uppförda endast två anslag af tillhopa 25,000 kronor, eller 15,000 kronor till främjande i allmänhet af svenska alsters afsättning i utlandet och 10,000 kronor till handelsstipendier, i förhållande till ändamålets vigt minima belopp. Och för sjöfartsnäringens främjande finnas utom förstnämnda anslag icke, så vidt jag vet, några medel anvisade. Den har tvärtom, i motsats till alla andra transportmedel, anlitats såsom en skattekälla, och detta i mycket hög grad.

Så hvila på den svenska utrikes sjöfarten, förutom kostnaderna för skeppsmätning, kostnader, som i intet annat land drabba sjöfartsnäringen, konsulatafgifter, lastpenningar, lotspenningar, fyr- och båkafgifter, tonafgifter till sjömanshusen samt hamnafgifter för fartyg och grundpenningar. Och alla dessa afgifter utgå efter fartygets hela tontal — lotspenningar beräknas dock äfven efter den lotsade vägens längd — och i regel utan hänsyn till den omfattning, hvari detta tontal för handelsoperation tages i anspråk och alltså utan hänsyn till fartygets förmåga att erlägga afgifterna. Konsulatafgiften utgår visserligen endast, om fartyget till större eller mindre del lossar eller lastar eller både lossar och lastar. Angående lastpenningarna gäller (tulltaxeunderrättelserna § 4) dock, att fartyg, som under samma år gör flera resor mellan Sverige och utrikes ort, erlägger vid förnyadt inkommande denna afgift endast, när fartyget innehar last och större eller mindre del deraf lossar; att dervid såsom

barlastade anses fartyg, hvilkas last understiger en tiondedel af drägtigheten, och att från afgifter befrias, bland andra, barlastade fartyg och fartyg, som på resa mellan utrikes orter, i svensk hamn lossar eller lastar varor till högst fjerdedelen af fartygets lastdrägtighet. Och enligt vissa grundpenningetaxor (kongl. bref den 11 oktober 1895 m. fl.) åtnjutes afgiftsbefrielse eller utgår en lägre afgift, om fartyget icke är lastadt öfver en viss myckenhet.

Men i öfrigt är regel, att afgifterna utgå oberoende af huruvida fartyget innehar någon last alls eller är mer eller mindre lastadt.

Det är visserligen sant, att af dessa afgifter alla de, som erläggas i svenska hamnar, äfven drabba utländska fartyg, men detta gör icke förhållandet för den svenska sjöfarten mindre tryckande.

Redan i de yttranden, som med anledning af Riksdagens skrifvelse den 14 maj 1888, angående undersökning af den svenska sjöfartsnäringens tillstånd, afgåfvos till kommerskollegium, betonades, att svenska fartyg vore i flera hänseenden mera betungade af afgifter och pålagor än andra nationers. Detta förhållande har sedan dess blifvit än mera accentueradt derigenom, att *dels* numera allt mer och mer användes större, lastdrygare ångfartyg, hvilka kunna göra tätare resor än segelfartyg och dervid få, med någon modifikation, hvarje gång oberoende af lastens myckenhet erlägga afgifter för sitt stora tontal, *dels* fartygsafgifterna i vårt grannland Danmark blifvit i sammanhang med frihamnens i Köpenhamn öppnande betydligt nedsatta, *dels* ock vissa afgifter såväl der som i några tyska hamnar och äfven i Frankrike numera beräknas efter lossad och lastad tonnage.

Den med anledning af Riksdagens berörda skrifvelse tillsatta sjöfartsnäringskomitén föreslog på sin tid åtskilliga åtgärder till den svenska sjöfartsnäringens höjande, men om också åtskilliga af komiténs framställningar, såsom angående kostnaderna för sjöfolks hemförskaffning m. fl., ledt till afsedt resultat, sväfvar dock flertalet deraf ännu oafgjordt. Så är fallet med skeppsmätningskostnadernas gäldande af staten. Så med de lindringar i konsulatafgifternas erläggande, komitén föreslog, i hvilket afseende ifrågasattes, bland annat, befrielse från afgifter såväl för en, visst tontal öfverskjutande drägtighet, som äfven om fartyget i en hamn lossade eller lastade blott en viss mindre qvantitet, en tiondedel af drägtigheten. Frågan om lastpenningarnas afskaffande eller användande till sjöfartspremier enligt komiténs förslag bidar också sin lösning, liksom hela spörsmålet om dylika premier m. m.

I sammanhang härmed står ett annat förhållande, hvarpå jag nu vill rigta uppmärksamheten. Redan sjöfartsnäringskomitén betonade, att

inom den större transoceana fraktfarten den svenska handelsflottan förlorat den betydelse, den en gång egt. Statistiken bekräftar detta allt fortfarande. Under det att numera med allt större magt nödvändigheten för de gamla kulturländerna att uppsöka de transmarina afsättningsfälten gör sig gällande, besörjes vår utförsel till dessa liksom vår import af så kallade kolonialvaror från desamma till öfvervägande grad af främmande länder.

Sveriges *direkta sjöfartsförbindelser* med främmande länder äro nemligen till allra största delen begränsade till Nordsjö- och Östersjöländer, i fart på hvilka 1895 intjentes omkring 90 procent af i utrikes fart gående svenska fartygs bruttofrakter, medan blott mellan 6 och 7 procent deraf belöpte sig på fart å utomeuropeiska länder. Alldeles öfvervägande var dock vår direkta utrikes sjöfart rigtad på Danmark, Tyskland samt Storbritannien och Irland med 70,5 procent af bruttofrakterna och med 12,690 fartyg om 3,350,630 ton af 14,843 fartyg om 4,310,431 ton.

Förhållandet blir icke gynsammare, utan framträder i skarpare belysning, om den *direkta utrikes varuomsättningen* tages i betraktande.

Denna omsättning, hvaraf värdet år 1896 steg till 698,598,000 kronor, besörjdes endast till 46,36 procent med svenska fartyg, men (förutom landvägen) till 50,71 procent af norska och andra utländska fartyg, och dessa tal hänvisa på en relativ tillbakagång i användandet för vår handel af svenska fartyg i jemförelse med utländska fartygs användande, i det att vår varuomsättning besörjdes 1886 till 48,98 procent af svenska fartyg och kunde 1878 framvisa en större procent, eller 49,76, för de svenska fartygen än för de utländska fartygen.

Af Sveriges samfälda varuförsel till och från utlandet upptogo 1896 de nämnda tre länderna, Danmark, Tyskland samt Storbritannien och Irland, öfver 70,5 procent eller varor för inemot 492 ½ millioner kronors värde. Statistiken upplyser visserligen icke i regel, huru mycket häraf, som faktiskt bör räknas såsom handel på dessa länder, men en blick på varuslagen gifver klarligen vid handen, att en mycket stor del deraf endast transiterat desamma. Ett talande exempel utgör artikeln kaffe, landets näst största importartikel, hvaraf inkom 1896 för öfver 26,700,000 kronors värde. Deraf belöpte sig på de nämnda länderna 21,800,000 och på andra europeiska länder resten, utom ett värde af 67 kronor eller 49 kg., det enda, som upptages såsom direkt inkommet från land, der kaffeplantan växer.

Icke nog med, att vi redan till följd af vårt aflägsna läge ega sämre förutsättningar för seger i täflingskampen om de transmarina

marknadsfälten, vår ställning förvärras således än ytterligare deraf, att vår omsättning med transoceana länder icke sker direkt, ett förhållande, som drager med sig stora faux-frais, de der sluka en allt för betydande del af vinsten. Ty omlastningen i det europeiska trafikcentrum — London, Hamburg, Antwerpen m. m. — medför icke blott i regel högre fraktkostnader, deraf vållas äfven uppehåll, osäkerhet i leveransers fullgörande, fara för skada å godset vid omlastningen, svårkontrollerade uppmätningar, magasinerings- och andra kostnader, allt olägenheter, som ställa våra affärsmän i sämre läge än deras konkurrenter i land, som ega direkta förbindelser med transmarina länder.

Tager man så i betraktande, hurusom vi sjelfva tynga ned de krafter, vi kunna föra fram i täflingsstriden, med våra ofvan omförmälda dryga sjöfartsafgifter, och att våra konkurrenter, åtminstone Danmark och Tyskland, ega institutioner, särskildt egnade att främja och lätta exporthandeln och den deraf arbetande industrien, medan åter våra affärsmän undanhållas dessa institutioner, då må det icke heller förvåna någon, att vår handel och vår sjöfart och den industri, som arbetar för export, icke nått den utveckling, den under gynsammare förhållanden kunde vinna. Och allt detta under det att vårt eget intresse borde bjuda oss att bereda våra affärsmän å deras aflägsna operationsbas bättre, men icke sämre vilkor än deras konkurrenter.

Redan det anförda synes mig gifva fog för att rigta Riksdagens uppmärksamhet å förevarande angelägenheter.

Åtskilliga åtgärder till höjande af vår exportindustri, vår handel och sjöfart hafva sedan länge inom de praktiska näringsidkarnes kretsar ansetts angelägna. Redan 1882 uppstäldes från deras sida frågan om frilager på dagordningen i Sverige, och frihamnsfrågan berördes såsom en framtidshägring redan af den sagda år tillsatta komitén. Efter vexlande, men alltid olycksdigra, öden hade dock frågan vid 1894 års riksdag vunnit terräng, och Riksdagen begärde då utredning, dels om och under hvilka vilkor frilagersinstitutionen lämpligen skulle kunna utan uppoffringar för statsverket här i landet införas samt derefter till Riksdagen inkomma med förslag till de lagstiftningsåtgärder, hvartill utredningen kunde gifva anledning, dels rörande möjligheten och lämpligheten af frihamnsanläggningar i Sverige. Den i anledning häraf tillsatta komitén afgaf redan i juni månad 1895 sitt betänkande med förslag till författningar i ärendet, men oaktadt det lifliga intresse, hvarmed frågorna omfattats i de större affärssamhällena, har Riksdagen ännu icke fått behandla saken.

Såsom förutsättning för att afsevärdt gagn skulle vinnas af fri-

hamn, framstälde sistberörda komité, efter tillstyrkande af de lokala frihamnskomitéerna i Stockholm, Göteborg och Malmö, angelägenheten deraf, att sjöfartsumgälderna icke blott gjordes så lindriga som möjligt, utan ock, hvad fyr- och båkafgifter och hamnafgifter för fartyg beträffade, antingen bestämdes att utgå efter lossadt och lastadt tonnage eller ock omfördes till varuafgifter. I sitt yttrande öfver komiténs förslag framhöllo embetsverken också, att, för såvidt, på sätt komitén ansett, frihamnsinstitutionen skulle vara betingad af de nuvarande fartygsumgäldernas afskaffande, nedsättning eller utgörande efter andra än för närvarande gällande grunder, det torde vara nödigt, att, innan allmänna bestämmelser meddelades rörande frihamns inrättande, visshet blefve vunnen i hvad mån några sådana förändringar i afseende å dessa umgälder, som nyss antydts, kunde lämpligen genomföras.

Men utom att man sålunda sträfvat till att, genom införande af frilagers- och frihamnsinstitutionerna och hvad deraf skulle följa, åstadkomma bättre vilkor för vår exportindustri och framkallande af direkta förbindelser med transmarina länder, har man i särskilda fall sökt partielt nå målet. Så gjordes för ett utländskt rederi förlidet år framställning om sjöfartsafgifternas beräknande efter lossadt och lastadt tonnage för två direkta sydamerikanska linier, men efter det kommerskollegium, framhållande önskvärdheten af en utredning i fråga om lämpligheten af en dylik beräkningsgrund, afstyrkt ett undantag från regeln i detta särskilda fall, under hänvisande i stället på subvention åt svensk linie, afslogs framställningen. En liknande framställning, afseende ångbåtstrade Köpenhamns frihamn—Göteborg—Ostasien, är ännu oafgjord. Dessa båda för utländska rederier gjorda försök att hjelpa oss från omlastningstvånget innebära åtminstone en mycket stark uppfordran till våra inhemska rederier att genom sammanslutningar af deras kapital taga saken i sin egen hand, dervid de borde kunna påräkna både direkt och indirekt understöd af statsmagterna, då handeln och exportindustrien oafvisligen kräfva direkta transmarina förbindelser för att kunna erhålla skäligt utbyte.

Hvilka åtgärder, som nu enligt min mening lämpligast böra vidtagas för att råda bot mot de ogynsamma vilkor, hvarunder vår utrikes handel och vår sjöfart arbeta, derom har jag ofvan redan gifvit någon antydan. De kunna afse nedsättande eller afskaffande af vissa sjöfartsafgifter, som icke äro absolut nödiga för de ändamål, för hvilka de nu må vara afsedda; hvarvid bör tagas i öfvervägande, om icke t. ex. fyr- och båkafgiften må kunna afskaffas och utbytas mot ett fast anslag i riksstaten, på sätt nyligen skett i Danmark. Man kan ifrågasätta förändrade grunder för beräknande af de sjöfartsafgifter, som måste qvarstå, dervid

lämpligheten af deras utgående helt eller delvis efter lossad och lastad tonnage bör komma i betraktande, och i detta afseende lärer böra öfvervägas, om afgiften icke kunde utgå i en fallande skala, allt efter som fartyget lossade eller lastade full last eller last, motsvarande hälften, fjerdedelen eller tiondedelen af dess drägtighet. I samband härmed borde förebringas utredning om behofvet af sjöfartsafgifternas reglering med hänsyn till frilagers- och frihamnsinstitutionernas införande, hvilka frågor af komitén stälts i samband. Vidare borde undersökas lämpligheten af vissa sjöfartsafgifters användande, på sätt äfven föreslagits, direkt till den svenska sjöfartens fromma, i form af sjöfartspremier, subvention eller för restituerande af afgifter, som svenska i likhet med utländska fartyg skulle hafva att erlägga. Och äfven borde utredas, huruvida icke från statens sida kunde vidtagas kraftigare åtgärder för främjande af afsättningen utrikes af svenska alster, särskildt om derför anlitades svenskt lastrum, vidare lämpligheten af låneunderstöd åt rederier eller svenska handelshus i utlandet för förmedlande af afsättningen af svenska varor m. m.

Hvad jag nu i den största korthet antydt gifver emellertid vid handen, att till höjande af vår utrikes handel och sjöfart erbjuda sig många skiftande utvägar, som beröra olika lagstiftnings- och förvaltningsområden och af hvilka en del beror af Kongl. Maj:t ensam, en del åter äfven af Riksdagens eller Kongl. Maj:ts och Riksdagens sammanstämmande beslut. Men för att saken må kunna planmessigt och syftesenligt utföras till förmån för *både* handeln och sjöfarten, kräfver den en omfattande utredning, för hvilken böra tagas i anspråk icke blott embetsmannabildning, utan ock hufvudsakligen praktisk erfarenhet om näringarnas vilkor.

Jag hemställer alltså,

att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, *att* Kongl. Maj:t täcktes låta utreda hvilka åtgärder, som må kunna och böra vidtagas såväl till främjande af afsättningen i utlandet af svenska alster som till höjande af den svenska sjöfartsnäringen, särskildt för åstadkommande af direkta sjöfartsförbindelser med svenska fartyg mellan Sverige och transmarina länder, samt derefter vidtaga eller till Riksdagen afgifva förslag om vidtagande af de åtgärder, hvartill utredningen må kunna gifva anledning.

Stockholm den 28 januari 1898.

John Rettig.

N:o 32.

Af herr **Rettig**, *angående förhöjdt anslag till handelsstipendier.*

Anslag till handelsstipendier beviljades af Riksdagen första gången år 1896, då på extra stat för år 1897 anvisades 10,000 kronor för ändamålet. Enahanda anslag beviljades påföljande riksdag för år 1898, och Kongl. Maj:t har i statsverkspropositionen föreslagit Riksdagen att för nästkommande år anslå enahanda belopp till dylika stipendier.

Då emellertid detta belopp är allt för litet att kunna vara till verkligt gagn för främjande af det beaktansvärda mål, som med anslaget afses, torde det vara fullt påkalladt att framhålla behofvet af en ökning af anslaget.

I sådant afseende tillåter jag mig erinra om det hufvudsakligaste af hvad hittills förekommit i fråga om anslag till handelsstipendier.

Frågan om inrättande af dylika stipendier väcktes redan 1888 af styrelsen för Sveriges allmänna exportförening. Öfver styrelsens framställning afgaf kommerskollegium underdånigt utlåtande af den 9 oktober samma år, deri uttalades önskvärdheten af dylika stipendier (statsutskottets utlåtande n:o 7, sid. 59, 1895). Derefter fick emellertid denna fråga, som från början stälts i samband med utredning om åtgärder för handelsundervisningens höjande, hvila, till dess kommerskollegium i underdånigt utlåtande den 26 maj 1894 återupptog den i sammanhang med afgifvande af en af dåvarande kommerserådet Th. Nordström verkstäld utredning rörande exportföreningens verksamhet.

Kommerskollegium, som i sistnämnda utlåtande betonade, att erfarenheten från Norge och särskildt från Tyskland bekräftat rigtigheten af hvad kollegium redan i förstnämnda utlåtande andragit i fråga om

nyttan af dessa stipendier, meddelade dervid, bland annat, beträffande Norge, att der anvisats från och med budgetåret 1887—1888 till och med 1890—1891 ett anslag af 10,000 kronor, för budgetåret 1891—1892 ett belopp »intill 20,000 kronor» och för budgetåret 1892—1893 ett anslag af 20,000 kronor, samt att den norska konstitutionskomitén förklarat det icke vara tvifvelaktigt, att dessa stipendier redan gjort nytta och att man derför vore berättigad att vänta, det deras betydelse skulle tillväxa (statsutskottets utlåtande n:o 7, sid. 45, 1896). För egen del hemstälde kollegiet om anvisande af ett belopp af tills vidare 15,000 kronor årligen till understöd åt unge män, som i främmande länder önskade inhemta vidgade insigter och erfarenhet i handelsyrket.

I statsverkspropositionen till 1895 års Riksdag föreslog också Kongl. Maj:t sådan ökning af anslaget till befrämjande af afsättning i främmande länder af alster af svensk industri och svenska näringar, att deraf 15,000 kronor kunde användas för handelsstipendier. Statsutskottet fann det väl önskvärdt, att sådana stipendier inrättades i vårt land, men ansåg detta kunna ske utan förhöjning af sagda anslag, hvilket också blef bibehållet vid sitt förutvarande belopp af 20,000 kronor.

1896 återupptogs frågan i en motion i Andra Kammaren (n:o 75) af herr Themptander, som föreslog uppförande på sjette hufvudtiteln å extra stat af ett anslag af 20,000 kronor till handelsstipendier.

Statsutskottet, som förmälde sig fortfarande hysa den åsigt, att handelsstipendier kunde vara till verklig nytta för utvecklingen af våra handelsförbindelser med främmande länder, (utlåtande n:o 7, sid. 44—48, 1896) förklarade sig nu anse lämpligt, att ett särskildt anslag för ändamålet uppfördes i riksstaten. Om beloppet af detta särskilda anslag yttrade utskottet, att detta »*synes emellertid, åtminstone till en början och innan erfarenhet vunnits om den utsträckning, i hvilken de ifrågasatta stipendierna komma att sökas af dertill kompetenta och lämpliga personer, icke böra sättas högre än till 10,000 kronor*». I sammanhang härmed tillstyrkte utskottet en nedsättning från 20,000 till 15,000 kronor af anslaget till befrämjande af svenska alsters afsättning i utlandet. Hela ökningen af de medel, som skulle anslås för vår exporthandels förkofran, inskränkte sig alltså till 5,000 kronor.

Riksdagen beslöt i enlighet med utskottets hemställan, och med sagda belopp af respektive 15,000 och 10,000 kronor hafva båda anslagen sedermera utgått.

1897 års anslag till handelsstipendier söktes af tretton personer, och deraf tilldelades tre personer stipendier. 1898 års anslag har sökts af tjugutvå personer, hvaribland de förutvarande stipendiaterna. Kom-

merskollegium har nu i underdånigt utlåtande af den 11 januari 1898 föreslagit, att två af dessa skulle erhålla fortsättningsstipendier å 1,750 kronor hvardera, och att derjemte stipendier af anslaget skulle tilldelas två nya stipendiater, den ena med 3,500 och den andra med 3,000 kronor, med verksamhet den förra i södra och den senare i norra Afrika.

Hos Kongl. Maj:t gjorde, på sätt statsverkspropositionen innehåller, sistlidne oktober Sveriges kontoristförening framställning, i syfte att anslaget till handelsstipendier måtte förhöjas till 20,000 kronor, dervid åberopande, att det nuvarande beloppet vore för ringa att ens närmelsevis motsvara det behof, som allt mera gjorde sig gällande med afseende å handelsstipendiaters utsändande. Öfver denna framställning hördes kommerskollegium, som inhemtade yttranden af handels- och sjöfartsnämnderna i Stockholm, Göteborg, Malmö, Gefle och Norrköping. Samtliga dessa nämnder förordade lifligt nådigt bifall till framställningen. Vissa nämnder betonade särskildt den stora betydelsen af ändamålet med handelsstipendier och det nu utgående beloppets otillräcklighet för att befordra detta ändamål. Äfven exportföreningens styrelse hördes och uttalade, under hänvisning till statsutskottets utlåtande vid 1896 års riksdag, att, sedan det visat sig, att ett stort antal kompetenta sökande anmält sig till erhållande af dessa stipendier, och att det nu utgående anslaget vore för ändamålet alldeles otillräckligt, tvifvel ej längre borde förefinnas om lämpligheten af anslagets höjande på föreslaget sätt.

Kommerskollegium, hvars ställning såsom handelns och industriens målsman naturligtvis gifver dess yttrande i saken mycken vigt, förordade i utlåtande af den 14 december 1897 också lifligt anslagets ökning och uttalade, att »enligt kollegii öfvertygelse skulle de statsmedel, som för ifrågavarande ändamål anvisas, äfven om beloppet vore ännu större än det nu ifrågasatta, vara väl använda.» Kollegium omförmäler, att visserligen icke ännu kunde föreligga något resultat af de redan utsända stipendiaternas verksamhet, men framhåller, att man deremot redan nu hade erfarenhet i det afseende, som af statsutskottet vid 1896 års riksdag åberopades såsom grund för bestämmande af beloppet af det då till 20,000 kronor föreslagna anslaget, nemligen i afseende å den utsträckning, hvari stipendierna komme att sökas af kompetenta och lämpliga personer, i det att antalet sökande till stipendier från anslaget för 1898 vore icke långt ifrån dubbelt så stort som det redan ganska betydande antalet sökande till stipendierna år 1897.

För sin del har departementschefen anfört, att hvad i ärendet förekommit synts honom utmärka, att anslaget blifvit väl knappt tillmätt,

ehuru han icke funnit skäl redan nu föreslå en höjning af detsamma, innan någon erfarenhet om gagnet af dessa stipendier vunnits.

Behofvet att, för vidgande af vår exporthandel, bereda unge män tillfälle att vinna praktisk erfarenhet i utlandet om vilkoren för afsättning af svenska produkter är redan af kommerskollegium och andra i ärendet hörda myndigheter med kraft framhållet och väl motiveradt. Det har också blifvit af Riksdagen erkändt genom beviljande af anslag för ändamålet. Men äfven anslagets otillräcklighet är till fullo erkänd af handelns och industriens målsmän. Om man anser ändamålet godt, bör det ju tydligt framstå såsom en vigtig angelägenhet att söka i så hög grad som möjligt och så snart som möjligt vinna detta ändamål. Medgifver emellertid anslagets belopp, förutom fortsatt understöd åt äldre stipendiater under åtminstone något eller några år, utsändande hvarje år af allenast en eller två nya stipendiater, är ju klart, att dels endast ett fåtal trakter af verlden kan inom en något så när begränsad framtid blifva föremål för svenska handelsstipendiaters studium, dels att det dröjer mycket länge, innan den svenska köpmanscorpsen tillföres resultatet af den af handelsstipendiaterna inhemtade erfarenheten, eller gagnet af den verksamhet, de kunna på grund af denna erfarenhet komma att utöfva vare sig genom upprättande af svenska handelshus å de större utländska handelscentra eller i hemlandet. Det går emellertid icke an att på näringslifvets område allt för betänksamt sätta sig i efterhand. Det gäller här snabb handling, och vi få icke förbise något medel till förekommande af, att vi genom brist på företagsamhet öfverflyglas i den aldrig hvilande täflingskampen mellan exportländerna, särskildt den nu pågående striden om de transmarina afsättningsfälten.

Att först inhemta erfarenhet om gagnet af de utsända stipendiaternas verksamhet skulle i nämnda afseenden medföra ett säkerligen ganska vådligt uppskof, då denna erfarenhet svårligen kan påvisas förr än efter flera år. Vi kunna ju i afseende å gagnet af handelsstipendier med lugn lita till erfarenheter från Norge och andra länder, och äro derför lyckligtvis i den ställning, att vi icke behöfva vänta med anslagets ökning för att veta, *att* detta skall göra gagn, naturligtvis under förutsättning, att dugliga stipendiater utses, och i det afseendet torde vi kunna med full tillit lemna saken åt kommerskollegium och Kongl. Maj:t.

Jag är visserligen liksom kommerskollegium af den åsigt, att äfven

ett större belopp än det af kontoristföreningen ifrågasatta, eller 20,000 kronor, skulle visa sig vara väl användt, men vill dock icke hemställa, att anslaget för närvarande ökas till högre belopp än det sagda.

På grund af hvad jag nu i korthet anfört, hemställer jag alltså,

> *att* Riksdagen måtte å extra stat för år 1899 anvisa ett till 20,000 kronor förhöjdt anslag till handelsstipendier.

Stockholm den 24 januari 1898.

John Rettig.

I ofvanstående motion instämmer

Oscar Almgren.

N:o 33.

Af herr **Unger**, *om upphörande af giltigheten utaf förbehåll, som vid skatteköp af s. k. rekognitionshemman gjorts derom, att hemmanen alltid skola vara oskiljaktiga från de bruk, hvarunder de lyda.*

Från äldre tider hafva kronan tillhöriga skogar blifvit anslagna till vissa bruk och bergverk att af dem nyttjas emot årlig afgift eller rekognition. Vid 1809—1810 årens riksdag beslöts, att dessa s. k. rekognitionsskogar skulle indelas till hemman och, i den mån de befunnes för bruken behöfliga, till bruksegarne till skatte försäljas. Närmare bestämmelser härom meddelas i kongl. kungörelsen den 4 februari 1811; och stadgades deri, bland annat, att i de skattebref, som kammarkollegium hade att å de försålda hemmanen utfärda, skulle intagas förbehåll, att hemmanen alltid skulle blifva oskiljaktiga från de bruk, hvarunder de lydde. Sedermera utfärdades rörande skatteköp af ifrågavarande hemman flera författningar, hvilka alla i afseende å berörda förbehåll hänvisade till 1811 års kungörelse.

Uti en vid 1886 års riksdag inom Första Kammaren väckt motion föreslogs, att berörda förbehåll — hvilket ansetts innefatta rätt för kronan att återvinna skatteköpt rekognitionshemman, derest bruket nedlades eller hemmanet skildes från bruket — skulle upphöra att vara gällande. Men denna motion blef, på statsutskottets hemställan, af Riksdagen afslagen.

Till stöd för sitt afstyrkande åberopade statsutskottet hufvudsakligen, att, då bruksegarne genom förvärfvandet af ifrågavarande hemman njutit oskäligt stor förmån, staten ej borde afsäga sig rätten att i ofvan nämnda fall återvinna hemmanen.

Mot statsutskottets åsigt derom, att ifrågavarande skatteköp medfört oskäligt stor fördel för köparne, torde vara åtskilligt att invända. Utaf en af trycket utgifven uppsats i ämnet (»Om skatteköpta rekognitionshemman, utredning med hänsyn till ifrågasatt återvinningstalan») inhemtas, att i sjelfva verket afsigten med Riksdagens beslut om försäljningen varit, att staten derigenom skulle få ökade inkomster och att bruksegarne varit ganska ovilliga att medverka till realisationen. Sedan staten afhändt sig eganderätten till dessa hemman, synas de i allt fall böra åtnjuta samma friheter och förmåner som öfriga skattesålda kronohemman.

Vare härmed huru som helst, har det emellertid numera visat sig, att antagandet, det staten skulle, i fall af bruks nedläggande eller hemmans skiljande från bruk, ega återvinningsrätt, varit felaktigt. Sedan talan å kronans vägnar väckts mot åtskilliga egare af rekognitionshemman med påstående, att hemmanen på någon af nyss nämnda grunder skulle återfalla till kronan, har nemligen högsta domstolen genom en följd af domar den 8 juni 1897 förklarat, att återvinningsrätt i sådana fall icke eger rum, och för ty ogillat kronans talan.

Härigenom har frågan om bibehållande af ifrågavarande förbehåll fått en helt annan innebörd. Då det genom högsta domstolens beslut är konstateradt, att *kronan* icke har någon återvinningsrätt till hemmanen, har den ur synpunkten af kronans fiskaliska intresse anförda grund för sagda förbehålls bibehållande alldeles bortfallit. Enligt hvad den ofvan omförmälda utredningen gifver vid handen, har samma förbehåll icke heller af sådan hänsyn tillkommit, utan lärer afsigten dermed allenast varit att, i enlighet med den tidens näringspolitiska åsigter, sörja för, att hvarje bruk skulle hafva tillräckligt med skog i förhållande till den qvantitet jern eller andra produkter, som, enligt de för bruket gällande privilegier, fick der tillverkas. Sedan numera fullständig frihet införts i afseende å bergshandteringen, kan det naturligtvis icke vara skäl att ur denna synpunkt bibehålla ifrågavarande inskränkning.

Vid nu anförda förhållanden synes numera intet med fog kunna invändas mot, att dessa hemman i förevarande hänseende likställas med öfriga under enskild eganderätt varande hemman. Det skulle visserligen kunna ifrågasättas, huruvida icke omförmälda inskränkning borde anses redan hafva bortfallit genom de angående bergshandteringens frigörande nu gällande författningar, men då förbehållet förutsatts såsom giltigt i den 1896 utkomna lagen angående hemmansklyfning, egostyckning och jordafsöndring, lärer trygghet icke förefinnas, att icke samma

förbehåll kan komma att anses fortfarande tillämpligt och sålunda kunna af någon *bruksegare* användas för att söka återvinna från bruket såldt hemman af ifrågavarande art.

Det torde derför nu vara skäl att, till undvikande af den rättsosäkerhet, som deraf vållas, och de kostsamma rättegångar, som deraf kunna föranledas, meddela uttryckligt stadgande derom, att förbehållet skall vara utan verkan.

På grund af hvad jag sålunda anfört, får jag vördsamt hemställa,

det Riksdagen måtte för sin del besluta, att hvad som vid skatteköp af s. k. rekognitionshemman stadgats derom, »att hemmanen alltid skola vara oskiljaktiga från de bruk, hvarunder de lyda», skall upphöra att gälla.

Stockholm den 28 januari 1898.

Magnus Unger.

N:o 34.

Af herr **Unger**, *med förslag till ändrad lydelse af § 30 i lagen om hemmansklyfning, egostyckning och jordafsöndring den 27 juni 1896.*

Sedan jag förut i dag haft äran i särskild motion hemställa, det Riksdagen måtte för sin del besluta, att hvad som vid skatteköp af s. k. rekognitionshemman stadgats derom, »att hemmanen alltid skola vara oskiljaktiga från de bruk, hvarunder de lyda», skall upphöra att gälla, hemställer jag nu vördsamt, under förutsättning af bifall till nämnda förslag,

det Riksdagen för sin del ville besluta, att § 30 af lagen om hemmansklyfning, egostyckning och jordafsöndring den 27 juni 1896 måtte erhålla följande förändrade lydelse:

»Genom denna lag göres ej ändring i hvad om lotshemman af krono- och skattenatur är särskildt stadgadt.»

Stockholm den 28 januari 1898.

Magnus Unger.

STOCKHOLM, ISAAC MARCUS' BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG, 1898.

N:o 35.

Af herr **Wærn**, *om afskaffande af hvitbetssockertillverkningsafgiften och nedsättning i tullen å socker m. m.*

Den märkligaste händelsen i den svenska industriens historia under de senaste tre årtiondena är utan tvifvel uppkomsten af den svenska sockertillverkningen. De ansträngningar, hvilka derförut, redan på 1830-talet och åter på 1860-talet, gjorts att af i Sverige odlade hvitbetor tillverka socker, måste nu betraktas såsom försök att utröna möjligheten af odling af hvitbetor i Sverige i så stor skala, att en fabriksmessig tillverkning af socker derpå kunde grundas, och lemnade det resultat, att en sådan odling väl på många ställen kunde ske, men att det endast var i landets sydligaste delar, hvitbetorna erhöllo så rik sockerhalt, att sockrets tillgodogörande ur dem kunde blifva en lönande handtering. Att Gotlands klimat var sådant, att hvitbetsodling äfven der borde med fördel kunna ske, omtalades väl äfven redan då, men blef först långt derefter föremål för en grundligare undersökning. Ovissheten om, huru staten skulle med hänsyn till beskattningen ställa sig till den nya industrien, måste dock verka förlamande på tankarne om nya fabriksanläggningar, och det var först sedan 1869 års Riksdag, på grund af en motion af professor Arrhenius, derom fattat beslut, som den kunde raskare utveckla sig. Först 20 år efter det, då beskattningen å det inom landet tillverkade råsockret började, kom tillverkningen deraf i jembredd med införseln af utländskt råsocker, och det är först under de tre sistförflutna åren, som det varit tydligt, att den förra skulle alldeles undantränga den senare. För vissa speciella ändamål, särskildt, efter hvad i tekniska verk uppgifves, för punschberedningen, anses hvitbetssockret mindre lämpligt, och det är på deraf uppkommande behof

af rörsocker, som införsel af utländskt socker ännu i jemförelsevis obetydliga qvantiteter fortfar. * För allmänt konsumtionsbehof har den definitivt upphört, och dermed har sockerbeskattningen fått en helt annan karakter än förut.

För blott fem år sedan kunde den dåvarande chefen för finansdepartementet sanningsenligt till statsrådsprotokollet anföra: »Så länge staten utkräfver tull af utifrån infördt socker, är den accis, som pålägges det inom landet tillverkade sockret — förutsatt att accisen är lägre än tullen — visserligen till formen en beskattning å den inhemska sockertillverkningen, men till sin egentliga innebörd endast en reduktion af det tullskydd, som åtnjutes af nämnda tillverkning», men sedan med nyssnämnda undantag intet socker från utlandet införes, och vi kommit i det skede, att det för den allmänna sockerkonsumtionen blifvit alldeles likgiltigt, om något socker i utlandet tillverkas och derifrån kan till Sverige införas eller ej, är den anförda karakteristiken ej längre med verkliga förhållanden öfverensstämmande. För anskaffande af vårt behof af socker odla vi inom vårt eget land hvitbetor, och det är med gällande beskattningssätt dem, vi belägga med skatt, utan någon annan hänsyn till tullförhållanden än det numera med ett alldeles oväsentligt undantag till prohibition uppgående skyddet, och denna skatt är i förhållande till betornas värde ganska dryg. Med det lagstadgade antagandet, att af 100 kg. betor erhålles 10,5 kg. socker och att skatten skall utgå med 11,75 öre för hvarje kg., således med 12 kr. 33 öre för ton betor, var den på betornas höstpris 1894 kr. 18,50 — 66²/3 %, men när betpriset 1895 sänktes till kr. 15 pr ton, blef den derpå 82 % och medförde den naturliga följden, att betproduktionen minskades med nära en sjundedel. På det betpris, som sistlidne höst bestämdes för liktidig leverans kr. 14 pr ton, utgjorde skatten 88 %.

Hvitbetssockertillverkningsafgiften är en produktionsskatt på en viss handtering, och vi hafva i Sverige förr haft flera sådana, men de hafva blifvit afskaffade. 1883 upphäfdes definitivt qvarnskatten, 1860 tackjernstionden och hammarskatten samt 1877 öfrig bergverkstionde, af hvilken nu blott qvarstår några obetydliga rester, från hvilka Riksdagen ej velat befria vissa verk, förr än egarne afstått från eller ersatt verken medgifna förmåner eller erhållna penningsummor.

Hvitbetssockertillverkningsafgiften erlägges af råsockerfabrikerna och ersättes dem af raffinaderierna, för hvad de öfvertaga, samt återbetalas i

---

* Enligt generaltullstyrelsens uppgifter om rikets in- och utförsel 1893—1897 var hela införseln 1897 af oraffineradt socker 822,000 kg. och af raffineradt 221,000 kg. mot resp. 2,007,000 och 675,000 året förut.

sista hand af de svenska sockerkonsumenterna för det socker, de köpa. Detta skatteuppbördssätt är både för statsverket och konsumenterna mera betungande och kostbarare än det förra, då tullen eller skatten erlades af importörerna. Dessa hade nemligen rätt, och hafva det ännu för de sockerpartier, de fortfarande stundom införa, att upplägga det införda sockret på nederlag, då tullafgift ej betalas förr, än sockret från nederlaget uttages, d. v. s. ej förr, än det till detaljhandlare eller omedelbart till konsumenter säljes, hvarigenom den ränteförlust å utlagda tullafgifter, som dessa jemte inköpskostnad och handelsvinst måste betala, blef ganska obetydlig, men råsockerfabrikanten skall erlägga hvitbetssockertillverkningsafgiften inom slutet af kalendermånaden näst efter den, under hvilken betorna blifvit af kontrollör uppvägda, och det dröjer kortare eller längre tid, ända till ett helt år, innan den erlagda afgiften blir genom försäljning till konsumenter ersatt, hvarvid naturligen hela den derpå uppkomna ränteförlusten måste ersättas, och redan från årets början i prisbestämningen ingår. Sockret blir derigenom dyrare. Men äfven en annan omständighet tillkommer, som kan blifva mycket mera betungande än ränteförlust. Råsockerfabrikanten måste i god tid före hvarje kampanjs början försäkra sig om den qvantitet betor, han under kampanjen behöfver, och om dem uppgöra köpeaftal. men missräknar han sig på den qvantitet råsocker, han under och efter kampanjen kan sälja, så kan detta för honom medföra stor förlust. Antar han för liten qvantitet, så kan han ej efteråt få köpa mera betor, utan den vinst, han på större tillverkning kunnat få, öfvergår till andra fabrikanter, eller om samtliga skulle räknat för lågt till importörer, men beräknar han åter en för hög qvantitet säljbart råsocker, så kan han endast under undantagsförhållanden till andra fabrikanter sälja det öfverskott af betor, han har, och då betorna med tiden förlora hela sin sockerhalt, måste han, för att rädda något af deras värde, öka inköpskostnaden med att förvandla dem till socker, ehuru han misströstar om, när och i hvad mån han derför skall få ersättning. Importören kunde deremot alltid med lätthet rätta tillgången efter efterfrågan. Hade han ett för litet lager, var det ingen svårighet att inom mycket kort tid från utlandet införa just så mycket, som han behöfde, och hade han för stort lager på nederlag, så var det hans konkurrenters likaväl som hans eget intresse att genom minskad införsel förebygga prisfall.

För statsverket medför uppbörden af hvitbetssockertillverkningsafgiften kontrollkostnader, hvilka för tillverkningsåret 1894—95 uppgingo till kr. 58,148,73 och för tillverkningsåret 1895—96 uppgingo till kr. 53,327,94 och ännu ej utredda för 1896—97; men säkerligen ökats.

Uti en den 11 sistlidne mars till Kongl. Maj:t ingifven skrift hafva egarne af tio råsockerfabriker hos Kongl. Maj:t anhållit om vidtagande af åtgärder till undanrödjande af eller åtminstone lindring i de svårigheter, hvilka inträdt inom sockertillverkningen i riket. Egarne af 6 råsockerfabriker och egaren af samtliga fristående raffinaderier hafva icke biträdt ansökningen.

Sökandena erinra derom, att redan tidigare tecken till en annalkande kris inom sockerindustrien visat sig och äfven framhållits, utan att dock faran då antogs vara så allvarsam eller så nära öfverhängande, att vid den tiden något steg till dess afvärjande ansågs vara omedelbart af nöden, men att förhållandet numera antagit så hotande dimensioner, att detsammas verkningar, enligt deras omdöme, icke utan skada för det allmänna kunna fortgå.

Den fara, som hotar, och som, i fall den ej förekommes, skall medföra svåra ekonomiska och sociala verkningar, låge deruti, att konsumtionen af socker inom riket icke upptoge produktionen af dylik vara, att priset å sockerbetor i följd deraf komme att sjunka till en minimigräns, hvilken måhända ej längre i nämnvärd mån tilläte jordens användande till betodling, samt att en rubbning i flera förhållanden än dem, som direkt rörde sockertillverkningen och landtbruket, härigenom måste inträffa.

Sökandena visa genom bifogade handlingar, att den 1 oktober 1894 på nederlag fans sammanlagdt raffineradt och rått socker kg. 3,651,965 och hos raffinaderier och råsockerfabriker kg. 6,145,943, samt att tillverkningen 1894—95 utgjorde kg. 72,890,500, och att importen $^{1}/_{10}$ 1894—$^{1}/_{10}$ 1895 var af raffineradt socker kg. 1,432,419 och af råsocker kg. 1,464,344; vidare att lagret af utländskt socker på nederlag den 1 oktober 1895 minskats till kg. 1,032,288, men hos raffinaderier och råsockerfabriker ökats till kg. 11,406,865 (således 1894—95 ökats med cirka kg 2,600,000), att tillverkningen 1895—96 var kg. 62,114,300 (kg. 10,776,200 mindre än 1894—95) och importen $^{1}/_{10}$ 1895—$^{1}/_{10}$ 1896 kg. 782,833 (kg. 650,000 mindre än 1894—95) raffineradt socker och kg. 4,060,187 (kg. 2,680,000 mer än 1894—95) råsocker, samt att till den 1 oktober 1896 lagret af utländskt socker på nederlag ytterligare nedgått till kg. 436,321 samt af socker hos raffinaderier och råsockerfabriker äfven minskats till kg. 8,427,982, (således med cirka 3,000,000 kg.) således sammanlagdt lager $^{1}/_{10}$ 1896 kg. 8,864,300 (kg. 934,000 mindre än vid samma tid 1894 och kg. 3,575,000 mindre än 1895), men på grund af en hvitbetstillgång uppskattad till 879,500 tons, beräknade de, att tillverkningen 1896—97 skulle uppgå till kg. 102,910,000 (30,000,000 mer än 1894—95 och öfver 40,000,000 mer än 1895—96) och efter afdrag af väntad konsumtion och behöfligt lager $^{1}/_{10}$ 1897 ansågo de, att en för landets behof öfverflödig qvantitet då skulle förefinnas af kg.

27,910,000 med en tillverkningskostnad inklusive skatt, lågt beräknad till 34 öre pr kg. värd kr. 9,489,400.

Såsom förklaring af dessa fluktuationer uppgåfvo sökandena, att för tillverkningen 1894—95 gällande betpris voro i höstpris kr. 1,85 och i vinterpris kr. 2,10 per 100 kg.; att, sedan det blifvit påtagligt, att med dessa pris en kontinuerlig och stegrad öfverproduktion skulle uppstå på våren 1895, betprisen för kampanjen 1895—96 bestämdes till resp. 1,50 och 1,70, men i följd af de faktiskt stegrade sockerprisen och önskan att deraf i viss mån göra odlarne delaktiga, utgingo de med resp. 1,66 och 1,86; att på nedsättningen i prisen följde en nedgång i produktionen, som från 628,480 ton för perioden 1894—95 sjönk till 538,708,9 ton för perioden 1895—96, hvilket medförde den lyckliga vändning, att öfverskottet från 1894—95 ingick i konsumtionen; att prisen för kampanjen 1896—97 ursprungligen sattes till kr. 1,50 och 1,70, men efter det å en ort farhåga uppkommit för att ett tillräckligt betqvantum ej till dessa pris skulle kunna fås och priset derstädes blifvit höjdt till 1,65 och 1,85, tvingades först de dertill närbelägna och slutligen äfven de mera aflägsna fabrikerna att jemväl höja sina pris; samt att derefter en så stor betmängd erhållits, att ultimo januari redan 801,194,1 ton betor uppvägts och, då ännu 11 fabriker och 2 saftstationer voro i gång, kunde totalafverkningen icke blifva mindre än 879,500 ton, hvilka skulle hafva förenämnda qvantitet kg. 102,910,000 socker. Till följd häraf hafva betprisen för 1897—98 blifvit bestämda så lågt som till kr. 1,35 och kr. 1,55 (senare 1,40 och 1,60), hvarjemte hvitbetsodlarne måste betala halfva frakten och nedsättningen i sin helhet uppgår till 30 % af de 1894—95 gällande pris.

Sökandena förklara, att allt hvad de åsyfta är en billig restitution af redan betald tillverkningsskatt för att, med stödet deraf, den icke utan ruinerande följder inom riket säljbara, hopade sockermängden må kunna, om ej med vinst, så dock med relativt dräglig förlust utrikes afyttras. De anhöllo derför, att Kongl. Maj:t måtte till Riksdagen aflåta proposition om medgifvande af skatterestitution vid utförsel af inhemskt socker.

Öfver ansökningen hördes Konungens befallningshafvande i alla de län, inom hvilka råsockerfabriker äro belägna, samt gereraltullstyrelsen. De förra hafva med påpekande af med restitutionen förenade praktiska svårigheter, särskildt derigenom att flere fabriker ännu på vissa år äro berättigade till lindring i skattebeloppen, dock tillstyrkt restitution, men den senare har, jemte betonande af dessa svårigheter, på allmänna och fortfarande giltiga skäl afstyrkt beviljande deraf. Sådana skäl äro:

att den europeiska sockerindustriens historia visar faran af lagstiftningens ingripande till förmån för export af inhemskt socker;

att medgifvande af skatterestitution vid utförsel af betsocker skulle snart nog här i landet, likasom annorstädes skett, framkalla mera vidtgående kraf från producenterna, hvilka kraf icke så lätt skulle kunna afvisas, derest industrien redan inrättat sig för export;

att restitutionsmedgifvande icke lätteligen låter förena sig med det hos oss antagna beskattningssystemet;

att restitution till det belopp, sökandena föreslagit, visserligen icke skulle medföra någon utförselspremie, men förhållandet måhända framdeles skulle blifva annorlunda, om ej i högre anspråk, så i förhöjdt rendement; samt

att äfven ett tillfälligt medgifvande af exportgodtgörelse kunde bidraga till att framkalla en ny öfverproduktion med nya anspråk på tillmötesgående.

Vid föredragning af ärendet den 10 sistlidne december fann Kongl. Maj:t den gjorda framställningen icke föranleda någon Kongl. Maj:ts vidare åtgärd.

Märkligt nog hafva de sökande sockerfabrikanterna icke fäst afseende vid — åtminstone icke nämnt — att från Sverige redan fortgår en utförsel af socker och dertill en lönande utförsel, alldenstund den år efter år fortfar och ökas, visserligen icke under namn af socker, utan såsom råämne eller tillsatt material till fabrikat, i hvilka sockret är en väsentlig ingrediens, såsom finare småbröd, bakelser och cakes, choklad, konfityrer, punsch, och ej heller hafva de hörda embetsmyndigheterna funnit skäl att påpeka det inflytande, en restitution af skatt enbart vid utförsel af socker skulle för tillverkarne af dem medföra. En så ensidig restitution skulle dock icke blott vara orättvis, utan äfven för nämnda tillverkare skadlig, kanske till den grad, att den skulle omöjliggöra den utförsel af deras produkter, som sedan flera år fortgått. I frihamn, t. ex. i Köpenhamn, dit fraktkostnaden från Sverige blefve en obetydlighet, skulle nemligen konkurrenter kunna inrätta fabriker, grundade på användandet af svenskt obeskattadt, d. v. s. genom restitutionen från skatt befriadt och möjligen till underpris erhållet socker, under det att de svenska fabrikanterna vid inköp af sådant måste till fullo ersätta tillverkningsafgiften eller vid införsel af utländskt socker betala hög tull. Vid utförsel från Tyskland af dylika fabrikat lemnas såväl premie som restitution af skatt för det i dem ingående sockret.

Afskaffas deremot hvitbetssockertillverkningsafgiften, så skulle detta åt tillverkningen och utförseln af sådana och kanske flera, ännu hos oss icke brukliga fabrikat gifva en kraftig impuls, hvilken i en möjligen icke oväsentlig mån skulle medverka till vidare utveckling af den svenska

sockerindustrien. Att utförsel kan ske, är redan bevisadt, och att den, om fabrikaten kunna säljas så mycket billigare, som befrielse från den utgift, med hvilken den på dem belöpande utgiften nu betungar tillverkningskostnaden skulle medgifva, är tydligt, men de proportioner, till hvilka tillverkning och utförsel skulle kunna uppdrifvas, äro naturligen svåra att utreda.

Till ledning för omdömet härom har jag tänkt mig kunna bidraga:

upplysning om de förhållanden, i hvilka socker i dylika fabrikat af olika slag ingår;

uppgifter om de belopp, med hvilka sådana fabrikat ingå i införsel till eller utförsel från länder, med hvilka vi hafva lätta handelsförbindelser; samt

uppgifter om i hvad mån för dylika fabrikat behöfliga råämnen eller material af annat slag än socker inom vårt land finnas eller med lätthet kunna anskaffas.

I afseende på sockerhalten i olika fabrikat har professor Peter Klason haft godheten lemna mig uppgifter, hvilka jag såsom bilaga 5 bifogar.

Om de qvantiteter, med hvilka sockerfabrikat ingå i åtskilliga länders införsel och utförsel, samt dessa fabrikats värden har jag ur berättelserna om deras utrikes handel gjort utdrag — bilaga 6 — och dervid för länder, som ej infört det metriska vigtsystemet, förvandlat uppgifna qvantiteter till kilogram samt reducerat alla uppgifna värden till kronor. De länder, ur hvilkas officiella statistik jag hemtat uppgifterna, äro Frankrike, Storbritannien, Norge och Nordamerikas förenta stater. Äfven för Tyskland och Belgien har jag gjort utdrag, men funnit dem för ändamålet värdelösa, emedan i tyska statistiken en mängd olika fabrikat upptagas under det gemensamma namnet: »Konditoreiwaaren» och den belgiska har en ännu mera olika varor omfattande rubrik: »Conserves alimentaires au sucre». Då i Frankrike medelvärden för hvarje varuslag årligen bestämmas af en komité, har det varit tillräckligt att, såsom äfven i den franska statistiken sker, blott för slutsummorna utsätta värden, men då det i Storbritannien åligger hvarje importör och exportör att för hvarje infördt eller utfördt varuparti uppgifva dess värde, erhållas vid sammanräkning för särskilda länder mycket värdefulla upplysningar om olika värden af varor med samma benämning, allt efter som de ankomma från ett eller ett annat eller afgå till ett eller ett annat land. Jag har derför, såsom i den engelska statistiken sker, utfört värdena för hvarje land.

Uppgifterna visa, att i de länder, från hvilka de hemtats, en ganska betydande handel med olika sockerfabrikat eger rum. Särskildt är detta fallet med utförseln från Storbritannien af finare bröd och införseln dit af

kondenserad mjölk. Den förra är beroende deraf, att engelsmännen, jemte tillgång af finaste hvetemjöl, hafva obeskattadt och genom i flera länder medgifna utförselspremier delvis skänkt socker, den senare åter af den stora brittiska sjöfartens behof af frisk mjölk och grädde. Men äfven andra sockerfabrikat förekomma i handeln i aktningsvärda mängder, och uppgifterna kunna endast tydliggöra det kända förhållandet, att för goda varor till rimliga pris finnes på verldsmarknaden gerna alltid afsättning.

Hvad slutligen angår tillgång på råämnen, så lemnar vårt klimat mångahanda frukter af bästa slag, fullt jemförliga med utlandets af samma sorter och hvilka der i jembredd med sydfrukter, dem vi icke hafva, användas till sockerfabrikat af olika slag, och derjemte hafva vi ymnig tillgång på skogsbär — smultron, hallon, åkerbär, björnbär, hjortron, lingon m. fl. — hvilka i godhet och särskildt i arom öfverträffa andra länders, men hvilka nu endast tillgodogöras i enskilda hushåll och i några få saft- och bärvinsfabriker.

Denna export består af något blåbär, men väsentligast af lingon, hvilka enligt uppgift af generalkonsulatet i Lübeck, dit den största exporten sker, för syltning uppköpes af enskilda familjer. Någon export af bär eller sylt förekommer icke derifrån. Det pris, som för dem, levererade i Lübeck, betalas, är 25 M. eller 22 kr. 22 öre pr 100 kg. och har ofta varit ännu lägre. I kommerskollegii statistik upptagas de till ett utförselsvärde af 20 öre pr kg. Gifvet är, att detta värde är nedtryckt af det förhållande, att de råa bären endast kort tid kunna bibehållas friska. För att erhålla ett högre värde och kunna till aflägsnare orter försändas, måste de insyltas eller på annat sätt genom tillsats af socker konserveras. Ovisst är visserligen, om och i hvad mån de svenska fabrikaten, hur som helst beredda, kunna vinna utländingars smak, men deremot är högst sannolikt, att de med stor förkärlek skulle såsom sylt mottagas af till andra länder utflyttade svenskar. Sekreteraren vid generalkonsulatet i Chicago, grefve C. A. Wachtmeister skref den 26 februari 1895 till Exportföreningen: »En hel del svenska lingon importeras årligen hit genom tyska mellanhänder. De amerikanska lingonen äro grofva i »köttet» och till storleken i form af ett körsbär. Äfven om härvarande amerikanska marknad ej skulle kunna vinnas för våra lingon, tror jag, att den skandinaviska skulle vara tillräcklig för vår export och att det vore skäl att söka få direkta försäljare här, då mellanhanden i Tyskland säkerligen ej obetydligt fördyrar varan.» Högre pris än för lingonsylt borde kunna erhållas för finare sylter af åkerbär, smultron, björnbär, hallon, vinbär, krusbär, men för allas höjande i värde och möjlighet af uppkomst af en lönande afsättning till utlandet fordras oundgängligen, att socker här blefve i jemförelse med förhål-

landet i utlandet billigare än nu, och vilkoret derför är, att det ej beskattas.

För beredning af sylt fordras alls ej dyrbara maskiner eller apparater, ej heller stor arbetsstyrka. Om en större afsättning till utlandet kunde vinnas, skulle derför syltning kunna blifva en allmän husslöjd i skogsbygder. Jag föreställer mig, att dervid skulle så tillgå, att något handelshus till skogsbygderna utsände uppköpare, som kunde gifva undervisning om hurudan vara i utlandet önskades, och att ett sådant handelshus, som på detta sätt finge större mängd af olika sorter sylt att sälja, derigenom blefve i tillfälle att göra nödiga åtgärder och kostnader för deras introducerande i olika länder.

Någon tillverkning af kondenserad mjölk finnes mig veterligen ännu icke i Sverige, men någon anledning, hvarför den icke här skulle kunna bedrifvas lika väl som i Norge, är obekant. Det anses derför vara erforderligt, att korna gå på bete och att betet är godt, men detta är ju i större delen af landet fallet.

Dessa betraktelser gälla möjligheten af utförsel af socker i förädlad form af sockerfabrikat, men derjemte skulle en genom tillverkningsafgiftens afskaffande möjliggjord ytterligare nedsättning af sockerpriset hädanefter som hittills, om än ej så hastigt och i så hög grad som under de sistförflutna åren, betydligt öka konsumtionen i vårt eget land. Faran för öfverproduktion och deraf föranledd kris skulle upphöra, stadga och likformighet i beskattningsförhållanden inträda i stället för de täta förändringar och den ojemnhet, som utmärkt den sista tiden, och såväl den för jordbruket nyttiga betodlingen som sockerindustrien kunna lugnt utveckla sig. Farhåga för ny öfverproduktion bör ej förefinnas, sedan konstlad uppmuntran för nya fabriker upphört, ingen tanke på statens ingripande till fördel för denna industri mera än för andra, med hvilka den blifvit likstäld, hädanefter kunde uppstå, och minnet af att kriser i följd af öfverproduktion hotat — hvilket efter de restitutionssökandes uppgift redan i flera särskilda repriser skett — väl ej snart kan förblekna. I hvarje fall skulle ansvaret för en så stor olycka icke längre kunna tillskrifvas Riksdagen såsom en följd af dess beskattningsåtgärder.

Motioner om hvitbetssockertillverkningsafgiftens upphäfvande hafva väckts vid riksdagarne:

1879 af herr Lasse Jönsson i Sandby,
1886 » » Nils Pehrsson i Vadensjö och M. Dahn,
1890 » » H. F. G. Björck,
1896 » » J. H. G. Fredholm, och
1897 » » Fjällbäck.

De skäl, som förmått bevillningsutskotten att afstyrka och Riksdagen att afslå dessa motioner, hafva väsentligen varit:

att socker förbrukas i betydligt större mängd af de förmögnare inom samhället och derför mera än andra njutningsmedel egnade sig för beskattning;

att statsverket icke kan undvara inkomsten af sockerbeskattningen; och

att, om denna upphörde, förlusten måste ersättas genom ökande af andra skattetitlar.

Att en person, som alls icke behöfver tänka på beloppet af sina utgifter, konsumerar mera af hvilket som helst af honom begagnadt njutningsmedel än en person, som i afseende på äfven rent personliga behof måste iakttaga sträng sparsamhet, är i regel antagligt, men att det skulle vara mera fallet med socker än med andra njutningsmedel, är nog tvifvelaktigt, helst sedan sockret blifvit så billigt. Smaken för mer eller mindre socker i drycker är ej beroende af förmögenhetsförhållanden, och den rike är ej i frestelse att till i hans diet mera ingående feta soppor, fisk och kötträtter eller grönsaker tillsätta socker, hvaremot den mindre bemedlade väl ofta har anledning att finna i hans diet mera ingående mjöl- och mjölkrätter smakligare med än utan socker. Frågan är emellertid icke om hvem, som konsumerar mera, utan om hvem, som vinner mest på billigt pris, och vare sig att detta sker genom vunnen frihet från tvång af umbäranden eller genom besparing af utgift, så är det väl den mindre bemedlade, som har de större fördelarne.

I afseende på möjligheten för statsverket att undvara inkomsten af hvitbetssockertillverkningsafgiften har aldrig förr någon tidpunkt varit så gynsam som den nuvarande. Det kan emellertid icke förväntas, att fortfarande år efter år stora öfverskott skola förefinnas till Riksdagens disposition, och det är derför nödigt att vid upphäfvande af hvitbetssockertillverkningsafgiften tillse anskaffande af nya eller ökning af andra äldre statsinkomster.

I första rummet bör väl då erinras, att vi sedan flera år hafva hvilande ett i nykterhetens intresse tillkommet förslag om maltskatt. Dernäst måste nog ifrågakomma att höja de i tullafgifter utgående skatterna på andra njutningsmedel, men dervid är väl att märka, att det icke bör eller kan ifrågakomma att med befrielse från skatt af en klass öka skatt för någon annan särskild klass af landets invånare. Derigenom att socker är en så allmän konsumtionsartikel uppstår genom afskaffande af beskattningen derpå för alla en icke oväsentlig besparing, och med någon minskning af öfverflödiga öfverskott och påläggande af maltskatt skola statsverkets

behof säkerligen kunna fyllas derigenom, att staten medelst förhöjning af skatt på andra njutningsmedel för sig tar en del af den besparing som för hela folket vid konsumtion af socker uppkommer.

Exempelvis vill jag nämna förhållandet i detta hänseende till kaffet. Detta förtäres såsom dryck och till denna dryck tillsättes socker. Proportionen deraf kan mycket variera, men en ledning för omdömet om huru den för mindre bemedlade bör beräknas, erhålles af de lagstadganden, som i detta fall förefinnas. Enligt den i kongl. kungörelsen den 3 februari 1865 faststälda spisordningen skall hvarje sjöman i veckan hafva 75 ort socker och 50 ort kaffebönor, och enligt kongl. reglementet den 6 augusti 1881 hvarje soldat eller beväring hvarje dag 3 ort socker och 2 ort brändt kaffe. Sjömannen får derjemte 6 ort té, och om detta beräknas ända till fyra gånger så drygt som kaffet, uppgår dock vigten af kaffe och té tillsammans icke fullt till vigten af sockret. Kaffebönor förlora vid rostning 15 till 25 % af sin vigt. Antages medeltalet 20 %, så får soldaten eller beväringen 120 ort socker mot 100 ort kaffebönor, och äfven med antagande af den större rostningsförlusten alltid i vigt mera socker än kaffe. I ett privat hem har jag fått den uppgift, att till tjenstfolket utväges $1^1/_4$ skålp. socker mot 1 skålp. kaffe. För rika personer som föredraga starkare kaffe blir vigtskilnaden mindre, men man bör tryggt kunna antaga, att på det hela till kaffedrycken åtgår mera i vigt af socker än af kaffebönor. Beräknar man vidare att tillverkningsafgiften 11,75 öre pr kg. jemte ränteförlust ersättes råsockerbruken med 12 öre pr kg. så skulle, derest nämnda afgift afskaffas, kaffedrycken icke för konsumenten blifva dyrare om kaffetullen, som är 12 öre, fördubblades. För köparen af socker och kaffe måste det vara alldeles likgiltigt, om han vid liqviden ersätter en råsockerproducent för erlagd afgift med 12 öre pr kg, och en kaffeimportör för erlagd tull med 12 öre pr kg., eller om råsockerproducenten icke har gjort något utlägg, men han måste ersätta kaffeimportören för erlagd tull 24 öre.

På samma sätt kan, sedan procenten af socker i punsch blifvit känd, lätt uträknas huru mycket billigare denna dryck blir genom afskaffande af hvitbetssockertillverkningsafgiften och deremot svarande nedsättning i tullafgiften för rörsocker, samt, efter bestämmande af procenten af i punsch ingående arrak, hur mycket tullen å arrak bör höjas för att punsch icke för inhemsk förtäring skall blifva billigare än förut. Vid utförsel af punsch skulle hela beloppet af den hvitbetssockertillverkningsafgiften motsvarande nedsättningen i tull för socker tillgodokomma punschbryggerierna, emedan de med tillämpning af § 9 af tulltaxeunderrättelserna kunna betinga sig restitution för tullen å den arrak, som de använda.

Tobaken står ej i det intima förhållande till socker, som kaffe och punsch, men nog förtär väl hvarje rökare socker, så att han vid besparing af utgift för det sistnämnda kan betala mera för sin tobak, och för familjerna, i hvilka qvinnor och barn icke röka, bör en förflyttning af skatt på socker till skatt på tobak bestämdt medföra fördel.

Socker är icke blott ett njutningsmedel utan derjemte ett vigtigt näringsämne och skiljer sig derjemte från kaffe och tobak deruti, att dessa senare icke äro föremål för annan industri än den som afser att aptera dem för förbrukning, såsom kaffebränning och fabrikation af cigarrer, snus o. s. v., hvilkas pris naturligt stiger eller faller med råämnenas, men det färdiga sockret är ämne för vidare bearbetning till fabrikat, som äro föremål för storartade industrier, hvilkas framgång är i hög grad beroende af sockrets billighet. Redan häruti förefinnes, synes det mig, bestämdt och giltigt skäl att aflyfta skattebördan derpå och i mån af statens behof lägga den på de rena konsumtionsartiklarne, eller höja de direkta skatterna. Huru detta lämpligast skall ske, kan ej med tillräcklig sakkunskap af en enskild riksdagsman föreslås och svårligen af bevillningsutskottet behörigen utredas, utan bör blifva föremål för en omsorgsfull utredning inom finansdepartementet.

Att afhända statsverket en påräknad inkomst af 8,500,000 kr. låter ej heller vid uppgörandet af statsregleringen för 1899 göra sig, ty äfven om Riksdagen skulle finna lämpligt att härtill använda befintligt öfverskott från 1896 och att i dess ställe för förestående stambanebyggnader använda lånta medel, samt gör andra minskningar i föreslagna utgifter, så blir dock den summa, som härigenom blir disponibel, otillräcklig. Det finnes då trenne utvägar, nemligen:

att principielt besluta hvitbetstillverkningsafgiftens afskaffande och till framtiden uppskjuta verkställandet deraf; eller

att besluta partiel nedsättning deraf fortgående under nästkommande och derpå följande eller flere till antalet bestämda år; eller

att besluta afskaffandet från och med nästa år och till fyllande af statsverkets behof, utöfver hvad som vid pågående statsreglering dertill kan göras disponibelt, hänvisa till öfverskottet från 1897.

De första två utvägarne synas försigtigare men måste för sockerindustrien medföra mycket stora olägenheter. Enligt den första skulle fullkomlig ovisshet råda, om och när afskaffande af skatten kan ske, och enligt det andra skulle det blifva råsockerbrukens intresse att, såvidt för anskaffande af nödigt sockerbehof är möjligt, till påföljande år uppskjuta tillverkning och betköp samt, hvad värre är, raffinaderiernas intresse att från år till år inskränka sina uppköp af råsocker, öfverlemnande till råsocker-

bruken att bära förlusten af skatt på hvarje parti socker, som ej förr än under ett kommande år för konsumtionen behöfdes.

Emot det sista alternativet ser jag deremot ej annan giltig invändning kunna göras, än att utredning om lämpliga skatter att ersätta hvitbetssockertillverkningsafgiften ej skulle till nästa år kunna medhinnas, hvilket dock, då, ifall maltskatt beslutas, fullständigt förslag dertill redan förefinnes, och förändringen i tullafgifterna å konsumtionsartiklar esomoftast på mycket kortare tid behandlats, ej bör befaras. Att ett sådant beslut skulle strida mot principen att Riksdagen ej bör disponera det senast förgångna årets öfverskott är ej en giltig invändning, ty om Riksdagen beslutar afskaffande af större eller mindre del af hvitbetssockertillverkningsafgiften år 1900, så har detta redan skett, och utom den tillgång af t. ex. halfva hvitbetssockertillverkningsafgiften, som för nästa Riksdags statsreglering synes obehöflig, blefve egentliga skilnaden blott den, att 1899 års Riksdag finge bland sina beslut upptaga ett, som redan blifvit af 1898 års Riksdag fattadt.

I det skydd, sockerfabrikanterna nu åtnjuta bör ingen förändring göras hvarken till minskning eller ökning, men det senare skulle dock ske, om de nu bestämda tullafgifterna för socker vid afskaffande af hvitbetssockertillverkningsafgiften lemnades oförändrade. Tullen å råsocker, mörkare än n:o 18 bör derföre nedsättas med skattens belopp 11,75 öre pr kg., d. v. s. till hälften, och tullen å raffineradt socker i samma förhållande, eller från 33 öre till 16,5 öre.

Mitt förslag är således, att Riksdagen måtte besluta:

att hvitbetssockertillverkningsafgiften skall från 1899 års början upphöra;

att från samma tid tullafgifterna skola nedsättas för raffineradt socker och för oraffineradt socker, icke mörkare än n:o 18 holl. st., till 16,5 öre pr kg. samt för oraffineradt socker, mörkare än n:o 18 holl. st., till 11,75 öre pr kg., och

att med anmälan af dessa beslut anhålla, att Kongl. Maj:t täckes till nästkommande Riksdag afgifva förslag till de ökade eller nya skatter, som äro erforderliga för att i mån af statsverkets behof ersätta den minskning af inkomster, som genom hvitbetssockertillverkningsafgiftens afskaffande uppkommer.

Stockholm den 28 januari 1898.

C. Fr. Wærn.

Bilaga 1.

Införsel och produktion af råsocker

Års-perioder.	Införsel af råsocker mörkare än n:o 18 Holl. Standard.						Produktion af		
	Qvantitet.	Medel-pris pr kg.	Värde.	Tull-		Kostnad.	Qvantitet.	Medel-kostnad pr kg.	Värde
				afgift pr kg.	belopp.				
	Kg.	Öre.	Kr.	Öre.	Kr.	Kr.	Kg.	Öre.	Kr.
1867—69	15,252,675	54,11	8,253,771	23,53	3,446,853	11,700,624	409,581	93,25	381,933
1870—72	15,738,832	62,91	9,901,677	»	3,702,593	13,604,270	1,313,214	96,08	1,261,571
1873—75	18,717,937	53,38	9,990,840	18,82	3,522,746	13,513,586	1,838,556	90,62	1,665,876
1876—78	16,707,941	57,11	9,541,684	»	3,144,459	12,686,143	574,844	92,55	532,000
1879—81	19,265,424	49,09	9,458,307	23,53	4,392,372	13,850,679	723,054	84,64	612,000
1882—84	25,419,957	42,24	10,738,058	23,5	5,973,688	16,711,746	1,836,699	66,15	1,214,986
1885—87	26,805,641	31,50	8,443,777	»	6,299,325	14,743,102	4,325,440	52,39	2,266,217
1888—90	29,342,953	33,86	9,935,078	»	6,903,427	16,838,505	15,175,802	40,19	6,098,414
1891—93	24,887,401	28,84	7,181,497	»	5,848,539	13,030,036	31,472,649	46,38	14,596,009
1894	17,096,992	25,00	4,274,248	»	4,017,793	8,292,041	56,641,225	41,01	23,228,596
1895	3,039,754	22,00	668,746	»	714,342	1,383,088	73,202,655	38,56	28,224,264
1896	3,996,361	25,00	999,090	»	939,145	1,938,235	63,473,565	40,74	25,859,996

amt tillverkningar vid raffinaderierna.

hvitbetsråsocker.			Summa.			Tillverkningar vid raffinaderierna.		
Tillverkningsafgift.								
Erlagd afgift pr kg. Öre.	Belopp. Kr.	Kostnad. Kr.	Qvantitet. Kg.	Värde. Kr.	Statsverkets inkomst af tull och afgift. Kr.	Qvantitet. Kg.	Medelkostnad pr kg. Öre.	Värde. Kr.
—	—	381,933	12,662,256	8,635,704	3,446,853	12,777,690	95,70	12,228,677
—	—	1,261,571	17,052,046	11,163,248	3,702,593	13,905,299	99,76	13,900,238
2,44	44,935	1,710,811	20,556,493	11,656,716	3,567,681	15,918,193	95,16	15,146,525
7,76	44,633	576,633	17,282,785	10,073,684	3,189,092	14,799,543	89,80	13,289,129
9,79	70,800	682,800	19,988,478	10,070,307	4,463,172	16,801,035	88,74	14,909,064
9,13	167,613	1,382,599	27,256,656	11,953,049	6,141,301	23,030,926	81,80	18,837,486
8,12	351,188	2,617,405	31,131,081	10,709,994	6,650,513	26,692,853	65,75	17,549,838
4,78	726,044	6,824,458	44,518,755	16,033,492	7,629,471	29,671,447	71,52	21,222,489
7,23	2,275,337	16,851,346	56,360,050	21,777,508	8,123,876	40,628,487	64,83	26,339,448
8,34	4,723,275	27,951,871	73,738,217	27,502,844	8,741,068	57,263,880	57,72	33,054,540
9,75	7,139,148	35,363,412	76,242,409	28,893,010	7,853,490	67,291,041	51,30	34,523,292
12,17	7,726,387	33,586,383	67,469,926	35,524,618	8,665,532	62,706,854	55,12	34,565,049

Bilaga 2.

Införsel af socker

Års-perioder.	Raffineradt.			Oraffineradt icke mörkare än n:o 18. Holl. Standard.			Summa införsel.	
	Qvantitet kg.	Medel-pris pr kg. öre.	Värde kr.	Qvantitet. Kg.	Medel-pris pr kg. Öre.	Värde. Kr.	Qvantitet. Kg.	Värde. Kr.
1867—69 . . .	2,954,818	71,16	2,102,807	35,941	49,24	17,896	2,990,759	2,120,703
1870—72 . . .	4,852,514	74,61	3,620,436	97,009	66,96	64,959	4,949,523	3,685,395
1873—75 . . .	10,666,328	63,02	6,684,544	174,353	67,46	117,616	10,840,681	6,802,160
1876—78 . . .	14,880,920	63,70	9,479,107	68,199	57,27	39,060	14,949,119	9,518,167
1879—81 . . .	12,497,625	58,55	7,317,237	77,363	51,26	39,657	12,574,988	7,356,894
1882—84 . . .	13,784,672	49,82	6,866,865	141,625	38,22	54,123	13,926,297	6,920,988
1885—87 . . .	12,464,764	37,00	4,611,963	70,395	27,00	19,007	12,535,159	4,601,050
1888—90 . . .	10,727,880	39,64	4,252,159	20,173	31,40	6,335	10,748,053	4,258,494
1891—93 . . .	6,464,839	36,17	2,338,199	3,756	34,88	1,380	6,468,595	2,339,579
1894 . .	4,196,044	30,00	1,258,813	5,393	33,00	1,780	4,201,437	1,260,593
1895 . . .	1,447,892	27,00	390,820	275	24,00	66	1,447,757	390,886
1896 . .	826,137	30,00	247,841	623	27,00	168	826,750	248,009

för konsumtion.

Tullafgifter.				Summa kostnad med tull.
Tull pr kg. Öre.	Förhållande till värdet af raffineradt. %	Förhållande till värdet af oraffineradt. %	Belopp. Kr.	Kr.
32,94	46,29	66,90	966,441	3,087,144
»	44,15	49,19	1,630,140	5,315,535
27,29	43,30	40,45	2,958,340	9,760,500
»	42,84	47,65	4,074,404	13,592,571
32,94	56,26	64,26	4,014,522	11,371,416
33,00	66,24	86,34	4,595,629	11,516,617
»	89,19	122,22	4,136,559	8,737,609
»	83,25	105,10	3,546,818	7,805,312
»	91,24	94,61	2,134,137	4,473,716
»	110,00	100,00	1,385,153	2,645,746
»	122,22	137,50	476,433	867,319
»	110,00	122,22	271,323	519,332

Utförsel af socker.

Qvantitet. Kg.	Värde. Kr.
3,440	3,572
4,968	5,131
2,109	1,873
32,730	30,770
7,349	6,914
1,718	1,031
45,991	27,595
1,298	779
117,289	79,137
2,535	1,420
1,257	339
412	124

Bilaga 3.

Konsumtion

Års-perioder.	Tillverkningar vid raffinadierna.		Införsel för konsumtion.		Utförsel.		Återstod för konsumtion.	
	Qvantitet. Kg.	Värde. Kr.	Qvantitet. Kg.	Värde. Kr.	Qvantitet- Kg.	Tillverkningsvärde. Kr.	Qvantitet. Kg.	Tillverknings- eller införselsvärde. Kr.
1867—69	12,777,690	12,228,677	2,990,759	2,113,560	3,440	3,292	15,765.009	14,338,945
1870—72	13,905,299	13,900,238	4,949,523	3,685,862	4,968	4,966	18,849.854	17,581,134
1873—75	15,918,193	15,146,525	10,840,681	6,802,160	2,109	2,007	26,756,765	21,946,678
1876—78	14,799,543	13,289,129	14,949,118	9,518,167	32,730	29,392	29,715,931	22,777,904
1879—81	16,801,035	14,909,064	12,574,988	7,354,894	7,349	6,516	29,368,694	22,257,442
1882—84	23,030,926	18,837,486	13,926,297	6,920,988	1,718	1,395	36,955,505	25,757,079
1885—87	26,692,853	17,549,838	12,535,159	4,430,970	45,991	30,239	39,182,021	21,950,569
1888—90	29,671,447	21,222,489	10,748,053	4,258,490	1,298	928	40,418,202	25,480,051
1891—93	40,628,487	26,339,448	6,468,595	2,339,579	117,289	76,038	46,979,793	28,602,989
1894 . .	57,263,880	33,054,540	4,201,437	1,260,593	2,535	1,463	61,462,782	34,313,670
1895 . .	67,291,041	34,523,292	1,447,755	390,886	1,257	645	68,737,539	34,913,533
1896 . .	63,473,565	25,859,996	826,760	248,009	412	227	64,299,903	26,107,778

af socker.

Beskattning.				Medel- folkmängd.	Per individ af medelfolkmängden.				
					Återstod för konsumtion.		Beskattning.		
Hvitbets-sockertillverknings-afgift. Kr.	Införselstull. Kr.	Summa. Kr.	Förhållande till tillverknings- och införselsvärde. %.		Qvantitet. Kg.	Tillverknings- eller införselsvärde. Kr.	Tillverknings-afgift. Kr.	Införsels-tull. Kr.	Summa skatt. Kr.
——	4,413,295	4,413,295	30,8	4,176,200	3,77	3,43	—	1,06	1,06
——	5,332,733	5,332,733	30,3	4,192,400	4,50	4,19	—	1,27	1,27
44,935	6,481,086	6,526,021	29,8	4,318,800	6,20	5,08	0,01	1,50	1,51
44,633	7,218,862	7,263,495	32,0	4,457,300	6,67	5,11	0,01	1,62	1,63
70,800	8,406,894	8,477,694	38,2	4,565,500	6,43	4,88	0,02	1,84	1,86
167,613	10,569,317	10,736,930	42,0	4,597,000	8,04	5,60	0,04	2,30	2,34
351,188	10,435,883	10,787,071	49,9	4,696,500	8,34	4,67	0,07	2,23	2,30
726,044	10,450,245	11,176,299	45,1	4,760,900	8,49	5,35	0,15	2,20	2,35
2,275,337	7,982,676	10,258,013	39,0	4,804,700	9,78	5,95	0,47	1,66	2,13
4,723,275	5,402,946	10,126,221	34,2	4,848,700	12,68	7,08	0,97	1,12	2,09
7,139,148	1,190,775	8,329,923	30,0	4,896,200	14,04	7,13	1,46	0,24	1,70
7,726,387	1,210,468	8,936,855	48,6	4,940,900	13,00	5,28	1,56	0,24	1,80

Bilaga 4.

Fabrikat

Årsperioder.	Finare småbröd, bakelser, cakes.				
	Införsel.		Tillverkning.	Utförsel.	
	Qvantitet. Kg.	Värde. Kr.	Värde. Kr.	Qvantitet. Kg.	Värde. Kr.
1867—1869	—	—	—	—	—
1870—1872	—	—	—	—	—
1873—1875	—	—	—	—	—
1876—1878	—	—	—	—	—
1879—1881	—	—	—	—	—
1882—1884	341,283	341,283	—	—	—
1885—1887	231,229	231,229	—	—	—
1888—1890	191,088	191,088	—	5,501	5,501
1891—1893	60,835	60,835	157,000	6,047	6,047
1894—1896	53,679	53,679	175,000	14,664	14,664
1891	53,194	53,194	116,000	4,293	4,293
1892	64,633	64,633	177,500	4,863	4,863
1893	64,677	64,677	177,500	8,984	8,984
1894	61,142	61,142	189,000	15,811	15,811
1895	50,399	50,399	142,000	14,230	14,230
1896	49,497	49,497	195,244	13,952	13,952

af socker.

Choklad.						Konfityrer, karameller och konfekt.				
Införsel.		Tillverkning.		Utförsel.		Införsel.		Tillverkning.	Utförsel.	
Qvantitet. Kg.	Värde. Kr.	Qvantitet. Kg.	Värde. Kr.	Qvantitet. Kg.	Värde. Kr.	Qvantitet. Kg.	Värde. Kr.	Värde. Kr.	Qvantitet. Kg.	Värde. Kr.
5,726	—	—	14,357	—	—	8,405	—	—	274	—
8,959	—	—	11,532	84	—	10,837	—	—	2,285	—
8,127	23,899	—	89,700	8,583	25,240	24,737	72,743	—	20,028	58,895
8,203	24,124	—	275,855	13,622	40,058	22,014	64,737	144,500	16,270	47,904
17,964	53,252	—	24,100	20,592	61,099	40,865	123,395	93,758	8,620	25,578
41,144	123,433	—	190,310	44,238	132,715	83,869	251,606	301,073	34,458	103,375
52,390	157,170	—	285,693	75,421	226,264	80,152	240,456	407,201	57,526	172,578
64,798	194,393	—	299,600	130,638	391,914	82,361	247,083	626,452	157,096	471,827
53,662	143,320	448,144	754,218	159,187	477,560	86,006	258,018	994,467	20,497	61,490
50,734	117,786	576,666	966,488	176,394	440,984	91,883	275,650	1,681,174	21,253	63,758
68,532	205,596	275,139	487,180	169,658	508,974	87,416	262,248	838,575	26,566	79,698
37,274	111,822	529,216	841,638	158,960	476,880	88,862	266,586	976,125	20,179	60,537
19,847	59,541	541,867	933,837	148,942	446,825	81,740	245,220	1,168,702	14,745	44,235
24,156	60,390	569,749	996,721	157,756	394,390	87,207	261,621	1,553,356	15,621	46,863
27,092	67,730	752,146	1,149,489	183,761	459,403	93,893	281,679	1,771,717	25,560	76,680
33,078	32,695	408,102	753,134	187,664	469,160	94,550	283,650	1,718,449	22,577	67,731

Fabrikat af socker. (Forts.)

Årsperioder.	Punsch. Tillverkning. Qvantitet. Kg.	Punsch. Tillverkning. Värde. Kr.	Punsch. Utförsel. Qvantitet. Liter.	Punsch. Utförsel. Värde. Kr.	Bärvin. Tillverkning. Värde. Kr.
1867—1869	—	—	15,041	—	219,183
1870—1872	—	—	20,266	—	309,400
1873—1875	—	—	48,723	53,488	508,180
1876—1878	—	—	57,015	76,243	339,374
1879—1881	—	—	55,298	76,724	212,504
1882—1884	—	—	67,291	100,936	314,974
1885—1887	—	—	63,966	95,949	147,536
1888—1890	—	—	58,040	87,061	128,884
1891—1893	—	—	48,611	72,917	144,780
1894—1896	2,196,155	2,334,567	40,567	60,851	183,662
1891	ej uppgifven		46,825	70,238	129,995
1892	2,513,316	2,514,408	50,300	75,450	140,024
1893	2,184,344	2,144,195	48,709	73,064	164,321
1894	2,139,557	2,136,826	36,587	54,881	167,981
1895	2,256,975	2,314,146	43,178	64,767	178,206
1896	2,191,932	2,552,728	41,936	62,904	204,800

Bilaga 5.

På anmodan af Herr Presidenten Wærn har jag bestämt sockerhalten i följande af mig i salubod inköpta varor:

Sockrad saft, prima	65 %	socker.
Sockrad saft, sekunda	58 »	»
Sylt	45 »	»
Bärviner, jästa (åtgår 240 gram socker pr liter)	24 »	»
D:o ojästa	9 »	»
Punsch	28 »	»
Chokolad, osockrad	12 »	»
Vaniljchokolad, sockrad	44 »	»
Ätchokolad	60 »	»
Chokolad à la créme	71 »	»
S. k. smörgåscakes (eng.)	15 »	»
Cakes, sötare	25 »	»
Biscuits (eng.)	51 »	»
Desertbiscuits (sockerbröd)	45 »	»
Finare skorpor	9 »	»

Enligt uppgift i König: Die Menschlichen Nahrungs- und Genussmittel är den ungefärliga sockerhalten:

Likörer	35 %	socker.
Kond. mjölk (rörsocker)	20 »	»
Vanlig konfekt	75 »	»
Fruktbonbons	90 »	»
Confiturer (torra kanderade frukter)	75 »	»
Marzipan	30 »	»

I flera slag af bröd finnes mer eller mindre socker resp. sirap.

Stockholm den 22 januari 1898.

Peter Klason,

Prof. i kemi och kem. teknologi vid K. Tekn. Högskolan.

Bilaga 6.

Utdrag ur utländsk handelsstatistik.

Finare bröd, bakverk, cakes.

Införsel till Frankrike af »Biscuits sucrés».

	Årligt medeltal 1891—1895.		1896.	
	Kg.	Kr.	Kg.	Kr.
Från Storbrittannien	1,109,036		1,103,237	
» Belgien	84,569		98,876	
» Andra länder	11,755		20,367	
	1,205,360	**1,450,420**	**1,222,480**	**1,188,251**

Utförsel från Storbrittannien af »Biscuits and bread».

	Årligt medeltal 1891—1895.		1896.	
	Kg.	Kr.	Kg.	Kr.
Till Tyskland	249,987	170,162	224,587	146,261
» Nederländerna	1,187,755	1,065,738	1,586,179	1,303,343
» Belgien	1,625,691	1,513,462	1,516,482	1,367,575
» Frankrike	1,280,394	2,350,772	1,273,251	2,377,997
» Andra kolonier	2,563,876	2,599,499	2,905,252	2,585,784
» Brittiska besittningar . .	3,584,600	2,816,180	4,912,360	3,115,239
	10,492,303	**10,515,813**	**12,418,111**	**10,896,199**

Choklad.

Införsel till Frankrike.

	Årligt medeltal 1892—1895.		1896.	
	Kg.	Kr.	Kg.	Kr.
Från Schweiz	254,114		400,391	
» Andra länder	30,308		49,821	
	284,422	**614,359**	**450,162**	**972,350**

Utförsel från Frankrike.

	Årligt medeltal 1892—1895.		1896.	
	Kg.	Kr.	Kg.	Kr.
Till Belgien	173,978		274,231	
» Storbrittannien	79,538		107,505	
» N.-Amerikas Förenta stater	98,645		72,736	
» Andra länder och franska besittningar	590,311		808,120	
	942,472	**2,215,774**	**1,262,592**	**2,727,199**

Införsel till Storbrittannien.

	Årligt medeltal 1893—1895.		1896.	
	Kg.	Kr.	Kg.	Kr.
Från Nederländerna	1,062,025	4,388,582	1,357,376	5,241,139
» Andra länder	230,276	928,521	363,677	1,348,180
	1,292,301	**5,317,103**	**1,721,053**	**6,589,319**

Utförsel från Storbrittannien.

	Årligt medeltal 1891—1895.		1896.	
	Kg.	Kr.	Kg.	Kr.
Till N.-Amerikas Förenta stater	189,911	410,434	79,049	167,508
» Andra främmande länder .	138,211	250,346	136,164	268,514
» Brittiska besittningar . .	926,694	1,988,974	973,501	2,090,942
	1,254,816	**2,649,754**	**1,188,714**	**2,526,964**

Införsel till Norge.

	Årligt medeltal 1891—1895.		1896.	
	Kg.	Kr.	Kg.	Kr.
Från Sverige	167,898	335,796	176,040	352,080
» Tyskland	17,900	35,800	20,357	40,714
» Storbrittannien	6,648	13,296	4,027	8,054
» Andra länder	2,108	4,216	5,105	10,210
	194,554	**389,108**	**205,529**	**411,058**

Konfekt och karameller.

Införsel till Frankrike af »Sirops et Bonbons».

	Årligt medeltal 1891—1895.		1896.	
	Kg.	Kr.	Kg.	Kr.
Från Storbrittannien	148,056		143,838	
» Schweiz	220,162		167,843	
» Turkiet	59,330		87,915	
» Andra länder	69,667		46,052	
	497,215	**671,625**	**445,648**	**561,516**

Utförsel från Frankrike af »Sirops et Bonbons».

	Årligt medeltal 1891—1895.		1896.	
	Kg.	Kr.	Kg.	Kr.
Till Storbrittannien	167,558		225,577	
» Belgien	69,909		89,976	
» Algeriet	237,057		481,723	
» Andra länder	586,915		799,161	
	1,061,439	**1,430,521**	**1,595,937**	**2,010,881**

Införsel till Storbrittannien af »Confectionary».

	Årligt medeltal 1891—1895.		1896.	
	Kg.	Kr.	Kg.	Kr.
Från N.-Amerikas Förenta stater	1,334,618	821,504	1,527,302	807,648
» Andra främmande länder	377,292	523,135	399,085	521,809
» Brittiska besittningar och kolonier	510,489	408,092	46,888	40,388
	2,222,399	**1,752,731**	**1,973,275**	**1,369,845**

Konfityrer.

Införsel till Frankrike af »Fruits confits au sucre».

	Årligt medeltal 1891—1895.		1896.	
	Kg.	Kr.	Kg.	Kr.
Från Tyskland	4,590		1,679	
» Storbrittannien	4,415		2,267	
» Italien	45,779		40,168	
» Schweiz	11,251		12,231	
» Andra länder	25,027		4,620	
	91,062	**153,502**	**60,965**	**99,011**

Införsel till Frankrike af »Confitures au sucre».

	Årligt medeltal 1891—1895.		1896.	
	Kg.	Kr.	Kg.	Kr.
Från Tyskland	10,112		—	
» Storbrittannien	85,550		98,712	
» Schweiz	305,781		239,933	
» Turkiet	31,989		46,354	
» Andra länder	39,499		63,932	
	472,931	**406,025**	**448,931**	**355,553**

Utförsel från Frankrike af »Fruits confits au sucre».

	Årligt medeltal 1891—1895.		1896.	
	Kg.	Kr.	Kg.	Kr.
Till Belgien	47,438		99,610	
» Storbrittannien	721,612		1,212,335	
» Italien	374,490		308,919	
» N.-Amerikas Förenta stater	203,440		246,835	
» Andra länder	256,377		271,549	
	1,603,357	**2,727,574**	**2,139,248**	**2,772,465**

Utförsel från Frankrike af »Confitures au sucre».

	Årligt medeltal 1891—1895. Kg.	Kr.	1896. Kg.	Kr.
Till Belgien	122,316		41,075	
» Storbrittannien	122,808		276,837	
» Algeriet	58,351		93,118	
» N.-Amerikas Förenta stater	—		175,127	
» Andra länder	335,996		448,736	
	639,471	**661,457**	**1,034,893**	**819,959**

Införsel till Storbrittannien af »Succades», »Fruits and Vegetables, preserved in sugar».

	Årligt medeltal 1891—1895. Kg.	Kr.
Från Nord-Amerikas Förenta stater	995,172	577,505
» Andra främmande länder	2,052,828	2,147,729
» Brittiska besittningar och kolonier	3,585,261	1,563,176
	6,633,261	**4,288,410**

	1896. Kg.	Kr.
Från Frankrike*	1,452,220	1,623,359
» Nord-Amerikas Förenta stater	1,564,488	785,747
» Andra främmande länder	655,066	574,637
» Straits Settlements	1,307,998	432,753
» Hong-kong	195,097	977,607
» Andra brittiska besittningar och kolonier	634,543	163,022
	5,809,412	**4,557,125**

Utförsel från Nord-Amerikas Förenta stater af »Fruits preserved canned».

		Årligt medeltal 1891—1895. Kr.	1896. Kr.
Till Frankrike	värde	6,330	10,766
» Tyskland	»	37,590	23,846

		Årligt medeltal 1891—1895.	1896.
		Kr.	Kr.
Till Storbrittannien	värde	2,369,666	3,695,321
» Andra länder	»	1,285,823	1,424,198
	värde	**3,699,409**	**5,154,131**

Kondenserad mjölk.

Införsel till Frankrike af »Lait condensé, additionné de sucre».

	Årligt medeltal 1891—1895.		1896.	
	Kg.	Kr.	Kg.	Kg.
Fran Storbrittannien	128,049		1,479,776	
» Schweiz	13,911,556		15,013,249	
» Italien	281,709		599,020	
» Andra länder	45,933		24,405	
	14,367,247	**12,503,081**	**17,116,450**	**12,323,844**

Utförsel från Frankrike af »Lait condensé, additionné de sucre».

	Årligt medeltal 1891—1895.		1896.	
	Kg.	Kr.	Kg.	Kr.
Till Belgien	155,964		165,808	
» Storbrittannien	13,506,896		15,825,033	
» Spanien	——		187,071	
» Brasilien	175,273		71,774	
» Andra länder	727,437		846,906	
	14,565,570	**12,698,110**	**17,096,592**	**12,309,546**

Införsel till Storbrittannien af »Milk, condensed or preserved».

	Årligt medeltal 1891—1895.		1896.	
	Kg.	Kr.	Kg.	Kr.
Från Norge	2,441,296	1,747,900	2,370,684	1,878,579
» Nederländerna	7,819,492	5,353,768	11,068,863	6,476,637
» Frankrike	13,244,779	9,672,252	15,264,435	11,134,840
» Andra länder	1,905,050	1,393,181	2,351,836	1,763,536
	25,410,617	**18,167,101**	**31,055,818**	**21,253,592**

Stockholm 1898. Kungl. Boktryckeriet, P. A. Norstedt & Söner.

N:o 36.

Af herr **Nyström, Carl,** *angående skrifvelse till Konungen i fråga om ålderdomsunderstödsanstalt åt barnmorskor i kommuners tjenst.*

Genom skrifvelse af den 5 maj 1888 anhöll Riksdagen, att Kongl. Maj:t ville utarbeta förslag till en allmän pensionsinrättning för barnmorskor jemte förslag till de bidrag från staten, som derför kunde anses behöfliga. Med anledning häraf framlade Kongl. Maj:t år 1895 för Riksdagen ett förslag till inrättande af en ålderdomsunderstödsanstalt för barnmorskecorpsen. Detta förslag vann visserligen icke Riksdagens godkännande, men antogs dock af Första Kammaren och samlade äfven i Andra Kammaren en aktningsbjudande minoritet, hvilken genom omflyttning af endast 7 röster skulle hafva förvandlats till majoritet. Uppmuntrad häraf upptog en enskild motionär vid 1896 års riksdag det kongl. förslaget med vissa ändringar, som antogos göra det mera antagligt för Riksdagen, men hans motion afslogs af båda kamrarne.

Härmed får emellertid frågan om ålderdomsunderstöd åt barnmorskecorpsen icke anses fallen, utan sakens utgång visar enligt min mening blott, att intet förslag ännu framkommit, som kunnat vinna Riksdagens bifall. För giltigheten af denna uppfattning tala icke blott de tungt vägande skäl, genom hvilka Riksdagen i den ofvan omtalade skrifvelsen styrkt behöfligheten af ett sådant understöd, utan äfven den omständigheten, att barnmorskornas pensionsfråga under den sista tiden inom Riksdagen omfattats

med stora sympatier. Så t. ex. framhöll det utskott, som under förra riksdagen hade att behandla ett förslag om statsbidrag till barnmorskors aflöning, att den behjertansvärda frågan om barnmorskecorpsens pensionering måste anses som det närmaste önskningsmålet på detta område. Lägges härtill, att denna fråga utomlands flerstädes redan erhållit sin lösning (t. ex. i Danmark och Sachsen) eller åtminstone är föremål för statsmagternas uppmärksamhet (t. ex. i Norge, der kongl. proposition lär inkomma till årets Storting om förbättrade löneförmåner och pension för barnmorskor), så torde härmed tillräckliga skäl vara anförda för befogenheten af att frågan om ålderdomsunderstöd för barnmorskecorpsen åter drages inför Riksdagen. Då jag å andra sidan icke tilltror mig att formulera ett fullständigt förslag om sakens lämpligaste anordning, tillåter jag mig vördsamt föreslå,

att Riksdagen måtte hos Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t ville taga under förnyad ompröfning, på hvilket sätt ålderdomsunderstöd lämpligen må kunna beredas de i kommuners tjenst anstälda barnmorskor, och till Riksdagen inkomma med det förslag, hvartill undersökningen kan gifva anledning.

Stockholm den 21 februari 1898.

Carl Nyström.

N:o 37.

Af herr **Ljungberg,** *i anledning af Kongl. Maj:ts proposition om anslag till jernväg emellan Gellivare och riksgränsen mot Norge.*

Med anledning af en utaf några enskilda personer ingifven underdånig ansökning att få anlägga en jernväg från Gellivare öfver Luossavaara och Kiirunavaara malmfält till riksgränsen, har, sedan Riksdagen anslagit medel till en förberedande undersökning, Kongl. Maj:t i nådig proposition af den 4 dennes föreslagit Riksdagen att för en jernväg i nämnda rigtning bevilja 21,498,000 kronor, hvaraf för år 1899: 5,400,000 kronor.

Det lider intet tvifvel, att denna för Sverige så kostbara bana af icke mindre än 237 kilometers längd, till hvilken ett litet norskt banstycke af 41 kilometer skall sluta sig, bör för — *Norge* medföra mycket ansenliga fördelar, icke blott genom den betydliga utveckling, malmexporten öfver dess område skall bereda norsk skeppsfart och industri m. m., utan äfven deruti, att Norge låter, det oaktadt, svenskarne bekosta både jernbana, vagnar, byggnader och kajer m. m., hvilket allt synes komma att framdeles, under vissa förhållanden, utan lösen tillfalla norska staten.

Ändamålet med den oinskränkta upplåtelsen åt utlandet af våra dyrbara malmer, hvilka forna Riksdagar sökte omsorgsfullt bevara åt vår inhemska industri, skulle väl dock rätteligen vara att *Sverige sjelft* och icke ett emot oss föga välvilligt grannrike skulle skörda den egentliga vinsten af denna rikedomskälla. Detta blir dock, såsom planen nu är anlagd, icke förhållandet.

Vi komma i ett ovilkorligt beroende af Norge, som när som helst, under en eller annan förevändning, kan stänga den med svenska medel byggda jernvägen öfver landtungan åt Ofoten;

det norrländska kustlandet, med alla dess små, men nu uppblomstrande städer, skulle komma att lida ofantligt, i det att både import och export komme att draga sig åt norska kusten och vesterhafvet;

vi öppna sjelfva den skarpaste konkurrens med våra Gellivare- och Grängesbergs- m. fl. malmer, hvarigenom priset på dessa nedhålles i stället för att efter någon tid kunna höjas;

vi bära sjelfva vapen åt utlandet i striden mot den svenska jernhandteringens förut så värderade, ja, enastående produkter;

vi förringa och förlora omsider den icke föraktliga *vinst,* staten hittills haft af Gellivare-Luleå banan; och slutligen

öppna vi en väg i vester för ett ryskt infall, utom den vi redan på östra sidan bereda dessa våra grannar.

Jag kan icke neka, att detta företag synes mig vara det mest förhastade och för Sverige förderfliga, som under detta århundrade blifvit af någon svensk regering eller å dess vägnar å bane bragt, näst efter den likaledes till norrmännens fördel afslutade konventionen i Moss, och de finnas utan tvifvel, som icke af vår nuvarande regering förväntat ett sådant förslag.

Man har deruti förbigått *alla* de tungt vägande betänkligheter och äfventyr, som jag här ofvan påpekat, för att i stället framhålla de skenfagra grunder, som koncessionssökandena anfört, jemte några af dem erbjudna garantier af tvifvelaktigt värde, som dessutom endast gälla den *finansiella,* ej den vida vigtigare *politiska* och *militära* frågan.

Såsom skäl för det kongl. förslaget har herr föredraganden angifvit:

1. att en jernväg *kan* byggas från Gellivare till riksgränsen äfven för tunga tåg;

2. att malmtillgångarne äro högst betydande;

3. att hvad sökandena (!) anfört angående verldsmarknadens behof af jernmalm torde ådagalägga, att samma malms utsläppande, äfven i den största utsträckning, icke bör kunna utöfva någon menligare (!) inverkan på vår öfriga bergsmannanäring;

4. att, då staten funnit sig manad att inlösa banan Luleå—Gellivare, samma skäl, som talade för detta inköp, i om möjligt än högre grad förefinnas, att nämnda banas fortsättning mot vesterhafvet äfven befinner sig i statens ego; samt

5. att icke blott för dem, som omedelbart komma att draga nytta af malm-

transporten, utan lika mycket för öfra Norrlands kulturella utveckling och hela landets bästa är denna jernväg af stor betydelse.

Det är representationens ovilkorliga skyldighet att, innan hon ingår på detta vidtutseende företag, underkasta de skäl, som derför anföras, en sorgfällig granskning, och jag ber derför att få lemna några bidrag dertill. Jag förbigår dock skälet, att en jernväg till riksgränsen *kan* byggas, emedan detta väl icke varit betvifladt.

Beträffande då först *malmtillgångarne* i öfra Norrland, så äro de utan tvifvel betydliga. men deras *mäktighet* är icke och *kan* icke vara tillförlitligt känd. Angående Kiirunavaara visade doktor Lundbohms officiella undersökningar en mäktighet af blott emellan 34 och 152 meter, i stället för de 55 och 255 meter, som man förut uppgifvit. Ofvan sjön Luossajärvi har malmqvantiteten nu upptagits till 215, i stället för förut 260 millioner tons.

Någon ens »någorlunda säker beräkning kan icke utföras», säger man; men emellertid uppskattas malmtillgångarne vid Luossavaara nu till 18 millioner tons, i stället för 27 millioner, såsom förut uppgafs; och då man förut påstått, att tillgångarne vid de båda nämnda bergen skulle vara *outtömliga,* heter det nu, att åtminstone de båda malmbergens öfra lager (och om de undra har man ingen visshet) skola, med en brytning af 1,500,000 tons om året vara uttömda om 150 à 160 år. I Peru ansågos guanolagren och i Bilbao jernmalmstillgångarne var »outtömliga»; men de förra äro längesedan utplundrade, och de senare lära snart vara uttömda.

Hvad, för det *andra*, angår det ofarliga för vår »bergsmannanäring», i malmens utsläppande från de nya malmbergen, så lära redan mellersta Sveriges malmer, med sin lägre jernhalt, hafva svårt att bestå kampen med Gellivaras produkter; och utsläppas nu ytterligare 1 à 2 millioner tons från Lappfjällsbergen, kan priset svårligen uppehållas på någondera malmen. Om deremot man ännu några år sparade på Luossivaara m. fl. bergsmalmer, kunde en större rikedomskälla deri återstå oss — ett kapital, som växer i värde, är icke dödt; Gellivaraberget finge arbeta obehindradt; och den till Luleå ledande jernvägen kunde fortfarande lemna staten den ansenliga, men vid en täflan med den nya banan säkerligen förminskade inkomst, som nu hemtas deraf. Långt ifrån att behöfva befara, det Luossavaara-malmen skall sedermera genom nya tillflöden från utländska malmberg blifva mindre eftersökt, talar all sannolikhet för att dess värde skall stiga, emedan en märklig minskning skönjes i vissa länder, såsom t. ex. *Storbritannien och Irland*, som under många årtionden lemnat de största qvantiteterna, och der man ännu år 1882 bröt 18,315,000 tons, men år 1895 endast 12,817,000

tons, samt vidare *Italien* och *Algeriet,* hvartill äfven kan läggas *Spanien,* som visserligen 1895 lemnade 5½ millioner tons, men der man, såsom sagdt, emotser ett snart slut på den hejdlösa brytningen.

Det är dock icke blott med hänseende till våra goda *malmers* värde och begärlighet, som nu sparsamhet borde af en klok omtanke för framtiden iakttagas; en sådan sparsamhet vore måhända ännu mera att anbefalla med hänseende till vår *jerntillverkning.* Våra fäders fruktan, att den ädla rå-varans utlemnande till främlingar skulle uttränga härstädes beredt jern, tyckes nemligen besanna sig, i det att på samma tid i Sverige (1885—1895) brytningen af jernmalm mer än fördubblats (med en ökning från 873,000 till 1,905,000 tons), har tackjernstillverkningen något aftagit (ifrån 465,000 till 463,000 tons), medan den i de flesta andra länder ansenligt stegrats: i Tyskland t. ex. med 40 och i Förenta Staterna med mer än 100 procent. Också säga ju tyskarne, att Gellivaramalmen egentligen brytes för deras räkning.

Vid herr civilministerns *tredje* skäl, som endast gäller den formella frågan, om staten eller enskilde böra bygga banan, behöfver jag icke uppehålla mig, då man inom riksdagen är temligen ense härom, ehuru vederbörande synes hafva förbisett den egentliga grunden för Riksdagens uttalande härom, nemligen att svenska staten borde kunna bättre än enskilde personer bevaka sitt intresse gent mot Norge. Nu vill man väl låta svenska staten bygga, men lemnar den norska staten fritt att i en oerhörd grad uppskörta våra bolagsmän, hvilka lemna svenska statens intressen obeaktade och icke ens förstått att vårda sina egna intressen.

Vid herr föredragandens *fjerde* skäl, nemligen att det är lika mycket (!) för öfra Norrlands kulturella utveckling och hela landets bästa, som för bolagets nytta, som jernvägen vore af stor betydelse, anser jag mig dock nödsakad att något uppehålla mig.

Det vill synas, som föredraganden, likasom flertalet af de i frågan hörda myndigheterna, tagit nog mycket intryck af de blomstermålningar, i hvilka concessionanterne gifvit fritt lopp åt sina fantasier. Men granskar man närmare dessa målningar, skönjer man deruti icke så litet af tomma fraser.

I ansökningen heter det,

att Norrbottens kultur och ekonomi skall få ett ofantligt uppsving;

att vår handelsbalans och handelsflotta skall tillväxa;

att en mejerihandtering af storartade dimensioner skall uppstå;

att Norrbottens myrar skola »en gång» (om 100 à 200 år!) gifva billigt

bränsle, och då(!) skall en förädling af malmerna inom länet blifva en möjlighet; samt

att samfärdseln med Norge skall fastare tillknyta bandet med brödrariket (såsom mellanrikslagen gjort?).

Nu är likväl erkändt, att en jernväg icke, för sig allena, kan *skapa* industri och välstånd, der icke de nödvändiga förutsättningarne derför finnas; och det är ganska egendomligt, att ingen enda af våra myndigheter fäst sig vid eller påpekat det nedslående och karakteristiska för denna bana, att densamma, efter att hafva börjat omkring 60 kilometer ofvan polcirkeln, går först temligen rakt i norr, till dess hon i Torneå lappmark viker af åt vester till norska gränsen, så att den alldeles icke, såsom det blifvit sagdt, går *tvärt igenom* länet, utan blott berör vid pass 1/4-del deraf längst upp i norr. Och de trakter, som banan skulle genomgå, tyckas vara ordentliga obygder; ty i jernvägsstyrelsens utlåtande heter det, sid. 45 i kongl. prop., att »den utstakade jernvägslinien hvarken berörde odlad bygd eller vägar, genom hvilka trafikutbyte med mera aflägsna trakter kunde förmedlas», hvarföre mellan Gellivare och riksgränsen — på ett afstånd af 237 kilometer — beräknats anläggning af allenast *en* station (vid Luossajaure). Der »saknas äfven helt och hållet *skog* vid banans norra sträckning» — och den »förekommer ytterst sparsamt i närheten af linien» i öfrigt —, hvadan »anskaffning af nödigt virke till arbetarnes bostäder m. m. komme att medföra stora svårigheter och kostnader». Vägar finnas icke heller, utom på en kortare sträcka söder om Luossajaure. Att en sådan bana skall mycket verka till Norrlands »kulturella utveckling», låter sig icke på fullt allvar sägas; och allra minst kan detta tagas i betraktande i förhållande till de politiska och militäriska faror, för hvilka den utsätter *hela Sverige*. Banan skulle knappt kunnat i förenämnda hänseende uträtta något nämnvärdt, om den i stället för att sticka upp åt norr gått ned till den *söder* om Gellivara belägna lappmarken. Det är också ett fåvitskt tal, när man förmenar, att folket i södra Sverige skall genom banan dragas åt öfra Norrland och der finna så stor afsättning för sina produkter. Kolonisationen af Norrland skall näppeligen gå uppifrån norden, utan småningom eröfra bygd i södra delen af samma landsdel, för att derifrån bana sig väg åt norden; och för denna kolonisation erfordras helt andra åtgärder. Det stora arbete för frostländiga markers torrläggning, som med växande kostnader nu bedrifves af staten, skall, framför allt om vi med mera kraft och omtanke samt utan den njugghet, man hittills visat, anslå medel till att bereda nybyggare egna hem, be-

främja kolonisationen på ett mera naturligt och äfven mera verksamt sätt än genom nu afsedda, våldsamma och äfventyrliga kraftyttringar.

När man vidare talar om förbättrandet genom Ofotenbanan af vår *handelsbalans* och *handelsflotta*, så underförstår man förmodligen *Norges;* ty af de 7 millioner kronor (brutto), som sägas skola årligen inflyta, kommer en stor del att stanna i nämnda land af hvad som icke åtgår till räntor och amortering af de främmande penningar, hvarmed banan efter all anledning kommer att byggas. Der in- och utförsel för ett stort uppland mötas, der afsätter sig ock guldet rikligast. *Vi* få visserligen några fattiga arbetare mera än förr födda uppe i det isiga norden, och vi få se några kapitalister hemta en tillfredsställande vinst af sina penningar; men i Norge kan man emotse helt annat resultat. »Tusentals arbetare», profeterar en sakkunnig norsk man, »skola finna lönande sysselsättning vid banan och hamnen, och millioner kronor tillföras landets nationalrikedom genom ny export- och rederirörelse. Om man beräknar, att årligen omkring 2,000 resor göras för malmutförseln och att hvarje fartyg aflemnar omkring 500 kronor i hamnen, så blir ensamt detta bortåt 1 million om året. Victoriahamnen skall blifva den största stad i nordliga Norge». Under det att *svenska* handelsflottan, som redan nu tager mindre del i malmutförseln från Luleå än den *norska* (man räknade, år 1895, med last afgångna 13 fartyg af 6,394 ton svenska emot 20 fartyg af 8,358 ton norska), omöjligen kan påräkna någon synnerlig användning på den aflägsna norska vestkusten — hvilket kan temligen säkert förutses deraf, att år 1895 endast *ett* svenskt fartyg ankom till Trondhjem, som ligger långt sydligare än Ofoten — så skall deremot ovilkorligen den norska handelsflottan taga ett ofantligt uppsving af denna rörelse och derefter föranleda nytt skroderande öfver samma flottas öfverlägsenhet öfver den svenska. I sin ansökan tala koncessionanterna också (sid. 28 i kongl. prop.) om den »*nordiska*», icke om den *svenska* sjöfartens uppblomstring.

Om jag således finner de skäl för detta vidtutseende företag, som sökanderne och herr föredraganden anfört, vara icke blott svaga, utan ohållbara; så har jag dermed icke velat säga, att en sådan bana icke under *några* förhållanden bör byggas, åtminstone till *Luossavaara;* men för antagande af *det* förslag, som nu är å bane, saknas nödig utredning just i de allra vigtigaste frågorna. Med den upplysning och det goda omdöme, som vi tilltro vår regering, är det ju icke möjligt att någon påtryckning af norska tendenser kunnat förmörka vederbörandes ögon och försvaga deras skarpsynthet i så stora frågor, som den om vi ha *transitorätt* för vår in- och utförsel öfver Norge och om icke norrmännen böra förbinda sig att *befästa inloppet* vid

Ofoten, så att vi icke öppna vägen för en mäktig granne på ena hållet, medan vi stänga den på det andra. Men faktum är, att regeringen och alla de hörda myndigheterna med tystnad förbigått dessa frågor, samt att hvarken vårt näringskollegium eller ens länsstyrelsen i Norrbottens län med ett ord vidrört den oerhördt vigtiga frågan, hvilket öde som är att emotse för östra delen af nämnda län, ja, för hela länet, när hela eller åtminstone den hufvudsakligaste rörelsen både för in- och utförsel kommer att draga sig derifrån icke ens till vestra delen — ty banan löper blott rakt igenom en liten del deraf — utan till det *norska* kustlandet. Man talar om öfra Norrlands utveckling, men det blir *hela* Norrlands icke *utveckling*, utan *afveckling*.

Ser man vidare på de aftal, som blifvit upprättade mellan malmbolaget och Norge, så måste man beklaga, att, då i kongl. propositionen så ofta talas om att denna jernvägsfråga är af politisk och internationel natur, vår regering släppt den ifrån sig, just då uppgörelse skulle ske med en främmande stat, som icke någonsin plägat taga hänsyn till annat än sina egna anspråk och intressen, samt att svenska regeringen icke ens, såsom alltid synes böra ske, då i en internationel fråga ett lands undersåtar vilja sluta aftal med annan stat, förelagt bolaget, att dess ifrågavarande aftal skulle, för att ega giltighet, underkastas svenska statsmakternas eller åtminstone regeringens granskning och godkännande.

Följden af denna underlåtenhet har blifvit den, att man väl aldrig förr skådat något mera ensidigt och för den ena parten ofördelaktigt kontrakt uppgjordt.

När fråga först uppkom om denna egendomliga bana, åt hvilken icke *det* land, som eger marken, utan ett annat skall lemna all näring eller tillförsel, ansågs för gifvet att Norge skulle bekosta banan, med tillgodonjutande af billig frakt, samt lemna mark och nödiga magasinsbyggnader för bolagets upplag. Nu har man i stället så bedrifvit, att Norge för de utomordentliga fördelar, som det skall skörda, gifver svenskarne icke den ringaste förmån, utan låter dem betala ränta och amortering med 3,8 procent ej blott å banans anläggningskostnad,

utan äfven å kostnaden för stationsanordningar och bryggor i Victoriahavn,

samt för *förvärfvande af* jernvägsanläggningar, jemte mark, äfvensom omkostnader för senare förbättringar (något motsvarande detta moment finnes icke i det svenska kontraktet).

Vidare skall bolaget ersätta norska statens utgifter för jernvägens drift och underhåll, så vidt af räkenskaperna icke kunde utrönas, att samma

utgifter föranledts allenast af annan trafik än malmrörelsen — så kunna väl räkenskaperna föras, att detta icke kan utrönas — och om på denna trafik något öfverskott uppkommer, skall detta tillfalla *norska staten!*

Ytterligare skall bolaget, om staten sådant fordrar, sjelft hålla de för transport af malm och bränsle erforderliga *vagnar;* dessutom bygga alla *spåranläggningar* och *kajbyggnader*, hvilka dock, om verksamheten under fem år inställes, skola borttagas eller, om detta ej sker inom 2 år derefter, tillfalla staten.

Bolaget får icke använda svenska, utan, i största möjliga utsträckning, norska tjenstemän och arbetare; och till dess ombud i Norge får icke nyttjas en svensk, utan en norrman!

Det område, som erfordras för bolagets verksamhet, skall icke blott *förhyras* af bolaget, utan detta måste äfven deraf, enligt norska tidningar (i det uti kongl. propositionen meddelade norska kontraktet synas många vigtiga stipulationer utelemnade), gratis upplåta plats åt militära anläggningar, som norska staten finner för godt der företaga, äfven om häri göres intrång i bolagets rörelse och ehuru hyran fortfarande skall betalas!

Ett betydligt vite, af 1 million kronor, utfästes för fullgörandet af alla bolagets åtaganden, och dessutom skall deponeras en säkerhet af 1,250,000 kronor. — Den säkerhet *svenska* staten fordrar för sin nära 6 gånger större bana är blott 1,500,000 kronor; och för denna summa eger bolaget uppbära räntan, hvilket deremot icke synes blifva fallet med det i Norge deponerade beloppet. Skola anläggningarne en gång inlösas af norska staten, skall denna ega innehålla 500,000 kronor af inlösningssumman. Man har väl aldrig förr hört, att den deponerande icke får uppbära räntan å sina penningar, samt att den som skall inlösa något från en person får dertill använda dennes egna penningar.

Med ett ord: detta kontrakt är till den grad oneröst för svenskarne, att vår regering synes böra underkasta det en genomgripande granskning och rättelse; ty väl må *inom landet* enskilde ega på lagenligt sätt och efter alla konstens regler plundra hvarandra; men i enskilda transaktioner med en annan *stat*, som gälla en dyrbar *nationalegendom*, bör väl icke denna egendom få handlöst förspillas. Norge skulle, i vårt ställe, nog se upp med transaktioner af denna natur, och det skulle ingalunda förgäta att fordra vederlag, om det ock gåfve oss blott en tiondedel af de förmåner, som det nu undfår.

Det återstår mig nu blott att säga ett ord om nödvändigheten af militära säkerhetsåtgärder, om denna bana skall anläggas. Ehuru herr civilministern erkänner, att sådana åtgärder äro »en nödvändig förutsättning för

utförandet af jernvägen», vill han dock icke uppställa någon fordran derå, af det skäl att, då en komité för landets fasta försvar finnes, nog äfven »försvaret af den nordligaste delen af vårt land blir tillgodosedt». Det synes annars som, då den »nödvändiga förutsättningen» saknas, jernbanans utförande borde få hvila, tills denna förutsättning inträdt. Dessutom torde desto mindre skäl vara att dröja med underhandlingar med Norge i detta ämne, som, efter hvad jag tror mig veta, den nämnda komitén alldeles icke ämnar befatta sig med några säkerhetsåtgärder på detta håll, ehuru det är uppenbart, att, om komitén också icke har direkt uppfordran att utlåta sig härom, det likväl borde af henne kunna förväntas en antydan om nämnda nödvändighet.

När först frågan om Ofotenbanan uppkom, förklarade man i norska pressen det vara nödvändigt att med en sådan anläggning förbinda befästningar vid Victoriahavn; men när svenskarne sedermera lemnat denna fråga å sido, hafva äfven norrmännen, som väl icke sett någon möjlighet att förpligta malmbolaget att äfven vara *fästningsbyggare* i Norge, låtit denna tanke fara. Det är dock naturligtvis att drifva gäck med svenska nationen, när man vill pålägga henne stora offer för det fasta försvaret i *östra* delen af Norrland, på samma gång man icke blott icke tillser, att den yttre vägen till den vestra delen befästas, utan till och med *banar väg* för en lättare invasion på det hållet.

Men det är icke blott vid Ofoten som nödvändiga säkerhetsåtgärder — och man kan lätt föreställa sig att detta icke låter sig snart ordna — borde vidtagas, *innan* banan anlägges. Af både krigsministerns och t. f. generalstabschefens yttranden synes oemotsägligt, att sistnämnda företag är *för tidigt,* innan försvaret af öfra Norrland vinner tillräcklig styrka, samt att Ofotenbanan, långt ifrån att annat än i ringa mån gagna försvaret, *ökar faran* och tillika fordringarna på Norrlands försvar; och ehuru ingendera af desse sakkunnige velat, att icke säga *vågat*, bestämdt *afstyrka* företaget, läser man dock tydligt emellan raderna, att de anse denna jernvägsanläggning under närvarande förhållanden vara en ren dårskap.

Det är utan tvifvel ganska vackert och, framför allt, med våra sedvanor öfverensstämmande att främja andra nationers intressen och blott i sista hand betänka våra egna; men att, på samma tid man i Norge visar oss allt annat än tillmötesgående, ja, fastmera motsatsen deraf — jag vill nu icke tala om en viss norsk »märkesmans» stämplingar, utan blott påminna om förvägrandet af anknytningen till bohuslänska längdbanan och bemödandet att undandraga Sverige den af oss på alla sätt underlättade norska

postlinien till kontinenten — att samtidigt bereda Norge utomordentliga fördelar och öppna en ny väg för fiendtliga anfall, utan att hvarken sörja för ett behörigt och säkert tillgodonjutande för oss sjelfva af de rikedomar, naturen skänkt oss, eller ens vidtaga de mest nödvändiga säkerhetsåtgärder ur militärisk synpunkt, det synes mig hvarken vara *klokt* eller ens *försvarligt.*

Då härtill kommer:

att *all utredning* saknas icke blott i den vigtiga frågan, om Sverige har fri och säker transitorätt öfver Norge, så att icke af nyck eller för att åt detta land aftvinga svenska nationen politiska fördelar exportvägen öfver Ofoten kan stängas eller genom exporttull m. m. försvåras;

att likaledes all utredning saknas dels rörande den nya utfartsledens inflytande på Norrlands östra kustland, dels ock angående den tillämnade stora malmbrytningens inflytande såväl på de äldre svenska malmbergens produktions- och afsättningsförhållanden, som på vår jernhanderings redan starkt hotade bestånd; samt slutligen,

att den vigtiga frågan om årlig afgäld eller s. k. royalty å malmfyndigheter å odisponerad kronojord ännu är oafgjord,

får jag härmed vördsamt hemställa,

att den kongl. propositionen om anslag af 21,498,000 kronor till en jernväg från Gellivare till norska riksgränsen icke må under närvarande förhållanden vinna Riksdagens bifall.

Då emellertid de politiska och militära vådor, som äro oskiljaktiga från en jernbana öfver riksgränsen, icke utgöra något hinder för Gellivarebanans utsträckning ytterligare 105 kilometer till Luossavaara, hvarigenom den åtrådda bearbetningen af de nordligare malmbergen vunnes, får jag, trots de betänkligheter, som äfven häremot på af mig anförda skäl uppresa sig, *alternativt* hemställa,

att, om Riksdagen icke vill afslå den kongl. propositionen i sin helhet, anslag må, med ledning af jernvägsstyrelsens kostnadsberäkningar, lemnas för anläggning af en jernväg från Gellivare till Luossavaara, hvilken enligt dessa beräkningar torde kräfva ett anslag af vid pass 9,660,000 kronor.

Dervid tillåter jag mig dock erinra, att äfven mot denna plans realiserande nu genast möter det hinder, dels att frågan om statens rätt i afseende å malmfyndigheter å odisponerad kronojord först bör afgöras, dels ock att den öfveransträngning både i finansielt afseende och med hänseende till våra verkstäders produktion, hvilken på detta område nu förekommer, väl skulle påkalla någon rast och hvila.

Stockholm den 19 februari 1898.

C. E. Ljungberg.

STOCKHOLM. VICTOR PETTERSONS BOKTR. 1898.

N:o 38.

Af herr **Philipson** m. fl., *om anslag för åstadkommande af ett sanatorium i södra delen af Sverige.*

Som bekant tog sig svenska folkets tacksamhet för de lyckliga förhållanden, under hvilka detsamma i fredens och den lagbundna utvecklingens hägn framlefvat det senast gångna fjerdedels seklet, bland annat uttryck i en storartad insamling inom alla landsdelar och alla samhällsklasser till en gåfva åt Konungen. Med ädel tankegång anslog Konungen hela den summa, som inflöte genom nämnda insamling, åt bekämpande af lungtuberkulosen hos menniskor, denna fruktansvärda sjukdom, som hos oss årligen bortrycker mer än 12,000 personer, i synnerhet bland de i pekuniärt hänseende minst gynnade folkklasserna och sålunda åstadkommer härjningar, hvilka äfven ifrån nationalekonomisk synpunkt måste anses som högst förderfbringande. Den årliga nationalförlust, som lungtuberkulosen vållar, har nemligen af auktoriteter på detta område blifvit för vårt land uppskattad till nära 30 millioner kronor, förutom de kostnader, som uppkomma genom oförmåga till arbete och genom behofvet af sjukvård, hvilka kostnader af samma auktoriteter uppskattats till omkring 800,000 kronor årligen *). Emedan tuberkulosen, såsom ofvan blifvit antydt, drabbar företrädesvis de fattigare, ökas derigenom dess farliga följder, då flertalet af de angripna ej äro i stånd att af egna medel bekosta den sorgfälliga vård och de

*) Se förhandlingar vid svenska läkaresällskapets sammankomster 1896. Bilaga sid. 3.

försigtighetsmått, som ensamma äro i stånd att hämma eller förminska dess framsteg och att hindra dess smittfrön att sprida sig.

Den nationalgåfva, som öfverlemnades till Konungens förfogande, torde innan den kan komma att tagas i anspråk med upplupna räntor utgöra omkring 2,300,000 kronor.

Huru betydanda denna summa i och för sig är, måste den likväl i förhållande till ifrågavarande sjukdoms ofvan antydda sorgligt stora utbredning anses såsom ett otillräckligt belopp. Fördenskull bestämde Konungen, då han den 22 sistlidne oktober uppdrog åt en komité under Drottningens ordförandeskap att inkomma med förslag till det lämpligaste och bästa sättet för gåfvomedlens användande, att utredningen skulle inskränka sig till förmånligaste sättet för anläggande af s. k. slutna sanatorier för mindre bemedlade lungsotspatienter *(folksanatorier)* — d. v. s. till det vigtigaste af de medel den nutida läkekonsten använder i kampen mot menskligghetens plågoris, tuberkulosen. Men på samma gång, och helt visst för att åtminstone denna gren af tuberkulossjukvården måtte på ett någorlunda helgjutet sätt blifva i Sverige företrädd, uttalades i en till komiténs ledning upprättad promemoria den förhoppningen, att minst trenne sanatorier måtte kunna anläggas, ett inom hvardera af rikets sydligare, mellersta och nordligare delar. Derjemte anbefaldes komitén att, för den händelse upplåtelse af mark å kronans domäner skulle ifrågasättas, inkomma med förslag i ämnet så tidigt, att proposition derom måtte kunna aflåtas till närmast sammanträdande Riksdag.

Med anledning af sistberörda föreskrift, afgaf komitén den 4 sistlidne februari ett betänkande i ämnet, hvilket i Riksdagen blifvit utdeladt.

Derefter har kongl. proposition af 11 mars angående upplåtelse af mark och virke från kronoparker till tre sanatorier blifvit till Riksdagen aflåten.

Af dessa handlingar framgår, att komitén, i trots af föreskriften i ofvannämnda promemoria funnit sig böra föreslå Konungen att besluta, *att för närvarande blott två sanatorier skola uppföras*, samt att det ena af dem borde förläggas till nordligare, det andra till mellersta delen af landet (Nerike). Det sydsvenska sanatoriet skulle nu icke komma till utförande.

Förhoppningarna att i alla landets hufvuddelar inom kort få till stånd lungsotssanatorier hafva tvifvels utan varit lika så lifliga som allmänna, och meddelandet, att så icke kommer att ske, är derför egnadt att framkalla missräkning, så mycket större som de båda nu föreslagna

sanatorierna sammanlagdt komma att rymma föga mer än 200 platser — ett antal, som i förhållande till behofvet med skäl måste betraktas som synnerligen otillräckligt. Att så är, framgår äfven af komiténs utredning, hvari bland annat framhålles, att flera länder i afseende på förverkligandet af sanatorieidén vunnit afsevärdt försprång framför vårt eget. England har sedan länge sitt berömda stora lungsotssanatorium i Ventnor å Isle of Wight. Norge har Reknæs. I Ryssland och Schweiz utöfva sedan ett eller annat år tillbaka flera folksanatorier sin välsignelsebringande verksamhet. Men främsta platsen i den behjertade kampen mot den farliga folkfienden intages af Tyskland. Vid slutet af år 1897 voro i detta land redan 12 folksanatorier i full verksamhet, 12 andra under byggnad och 19 under förberedande arbete, hvarjemte 8 andra kurorter, kolonier och dylika anstalter utöfvade en verksamhet, som kan anses likartad med sanatoriernas.

Granskar man komiténs betänkande, lärer man emellertid svårligen finna något att erinra vid de till stöd för det inskränkande förslaget anförda skälen. Komitén betonar uttryckligen, att sanatorierna böra blifva tre; de södra landsdelarne hafva icke mindre behof deraf än de nordligare, och förslag på platser, hvilka ansetts användbara för anläggningen af ett sanatorium, exempelvis någonstädes på det småländska höglandet, saknas icke, ehuru den första undersökningen lemnade ogynsamt resultat. Tydligen har äfven förutsättningen, att ett sydsvenskt sanatorium skall komma till stånd, utöfvat inflytande på valet af ort för anläggningen af de tvenne anstalter, hvilka i första hand af komitén föreslås till utförande. Då förverkligandet af det sydsvenska sanatoriet icke desto mindre ansetts böra hänvisas till en obestämd framtid, i det att allenast 200,000 kronor kunna derför afses mot 1,050,000 för hvartdera af de öfriga, så är skälet att söka uteslutande i följande ekonomiska förhållanden, för hvilka i komitébetänkandet redogöres.

De af komitén genom sakkunnige uppgjorda beräkningarna gifva vid handen, att kostnaden för de olika *byggnader*, som enligt den moderna sanatorietekniken fordras på ett fullständigt lungsotssanatorium för omkring 100 sängar, hvilket af fackmän anses för det lämpligaste antalet, om anläggningar för uppvärmning, belysning och vattenledning medtoges, uppgå till 400,000 kronor i rundt tal. Dertill kommer vid hvart och ett af sanatorierna för *inventarier*, som vid anstalter af detta slag ställa sig jemförelsevis dyra, 50,000 kronor. Beträffande *årsunderhållet* kommer först i betraktande den vid hvarje sanatorium erforderliga läkare-, sköterske-, ekonomiförvaltnings-, maskinist- och tjenstepersonals

löner, hvilka, satta så lågt som möjligt med hänsyn till erhållande af för kallet fullt duglig personal, beräknats till 15,000 kronor årligen. Vidare har komitén efter en särdeles noggrann utredning funnit, att underhållskostnaden, inclusive de nyss nämnda, för hvarje patient i medeltal uppgår till 2 kronor för dag; deri är kosthållet, hvilket för lungsotspatienter måste vara rikligt och på ett lämpligt sätt sammansatt, upptaget till 78,85 öre för dag. Beräknar man, att 100 platser äro i medeltal upptagna 350 dagar om året, uppgår sålunda underhållskostnaden för patienterna å hvarje sanatorium till 70,000 kronor årligen. Uppföres, såsom ur flera synpunkter är önskligt, vid något sanatorium en sommarpaviljong med platser för ytterligare 20 patienter och med beräkning att denna paviljong är i bruk 120 dagar om året, ökas den årliga underhållskostnaden för detta sanatorium med 4,800 kronor.

Lätt inses, att beträffande flertalet patienter, hvilka tillhöra de minst bemedlade klasserna, det ej låter sig göra att utkräfva en så stor dagafgift som 2 kronor, utan att denna måste sättas vida lägre, från 50 öre till 1 krona och 25 öre. Endast för ett fåtal platser i enskildt eller halfenskildt rum böra högre afgifter betingas. Jemförliga anordningar föreslås för den sommarpaviljong, som komitén tänkt sig upprättad vid det ena sanatoriet. Det är således gifvet, att så stort kapital måste för sanatoriernas underhåll reserveras, att dess afkastning täcker den genom de låga dagafgifterna från patienterna uppkommande bristen.

Under iakttagande häraf och med förutsättning att nu beräkneliga medel uppgå till 2,300,000 kronor, ställer sig alltså beräkningen sålunda:

Inkomster.

Sjukvårdsafgifter vid ett sanatorium:		
för 8 sängar i enskildt rum à kr. 3,50 under 350 dagar	9,800: —	
för 20 sängar i 1/2-enskildt rum à kr. 2,50 under 350 dagar	17,500: —	
för 42 sängar i allmänt rum à kr. 1,25 under 350 dagar	18,375: —	
för 30 sängar i allmänt rum à kr. 0,50 under 350 dagar	5,250: —	50,925: —
Samma afgifter vid ett andra sanatorium		50,925: —
Transport kr.		101,850: —

	Transport kr.	101,850: —
Sjukvårdsafgifter vid det ena sanatoriets sommarpaviljonger:		
för 4 sängar i ½-enskildt rum à kr. 2,50 under 120 dagar	1,200: —	
för 10 sängar i allmänt rum à kr. 1,25 under 120 dagar	1,500: —	
för 6 sängar i allmänt rum à kr. 0,50 under 120 dagar	360: —	3,060: —
Brist å de båda sanatoriernas stat, afsedd att täckas genom ränta å underhållsfonden 1,200,000 kronor, enligt 3,6 %		43,200: —
	Summa kronor	148,110: —

Utgifter.

Underhåll vid ett sanatorium af 100 patienter under 350 dagar à 2 kronor per dag	70,000: —	
Samma underhåll vid ett andra sanatorium	70,000: —	
Underhåll af 20 patienter vid det ena sanatoriets sommarpaviljonger under 120 dagar à 2 kronor per dag	4,800: —	144,800: —
Till disposition för förvaltningskostnader, inspektioner etc.		3,310: —
	Summa kronor	148,110: —

Då nu anläggningskostnaden för båda sanatorierna, såsom ofvan visats, stiger till	kr.	900,000: —
och underhållsfonden uppgår till	„	1,200,000: —
så återstår att disponera	„	200,000: —
	Kronor	2,300,000: —

Undersöker man sedan, huru stor den summa måste vara, som bör tillkomma för att ett tredje sanatorium skall kunna upprättas, visar uträkningen följande resultat. I allt behöfves för:

Byggnad och inventarier	kr.	450,000: —
Underhållsfond, å hvilken ränta à 3,6 procent måste beräknas för att täcka bristen 21,600 kronor	„	600,000: —
	Kronor	1,050,000: —

Då från nu nämnda summa afdrages, efter anläggning af två sanatorier och afsättande af underhållsfond för desamma, till disposition

stående kronor 200,000: — är den summa, som ytterligare behöfves för att ett tredje sanatorium, afsedt för södra Sverige, skall komma till stånd, således kronor 850,000.

Innan den nuvarande gåfvofonden kan tänkas växa med en sådan summa, måste tydligen en mycket lång tid förflyta, hvarunder södra Sverige skulle vara utan sanatorium. Det vore derför högeligen önskvärdt, att sanatoriestiftelsen på annan väg kunde redan nu beredas tillgång till den nödiga summan.

Undertecknade hafva vågat föreställa sig, att Riksdagen ej skulle vara obenägen att af det öfverskott, riksstaten för närvarande företer, lemna en jemförelsevis mindre del till ett i så hög grad allmängagneligt ändamål som det ofvan angifna. Vi hafva så mycket hellre dristat oss hysa denna förhoppning, som detta anslag komme de fattigaste och mest elända af vårt folk till godo.

Ett ytterligare skäl för beviljande af ett dylikt anslag af kronor 850,000, hvarigenom icke allenast ett tredje sanatorium upprättades, utan äfven underhållskostnaden för framtiden blefve betryggad, finna vi deri, att det ju skulle kännas som en orättvisa, om en hel stor, tätt befolkad landsdel ännu länge blefve i saknad af den möjlighet till rationel vård för sina lungsotssjuka, som bereddes landets öfriga delar och, hvad som synes ej mindre vigtigt, i saknad af den skola till en rigtigare behandling äfven i hemmet af de af lungtuberkulos angripna, som ett väl ordnadt sanatorium visat sig vara i andra land. Och äfven om antalet af de norra sanatoriernas sängplatser så tilläte, skulle dock de med det långa afståndet förenade kostnader och andra olägenheter göra dem i det närmaste otillgängliga för invånarne i den sydligaste delen af vårt land.

Sverige, der läkekonsten sedan gammalt står så högt, kan med ej oberättigad stolthet visa på hvad det allmänna gjort för sina vårdanstalter, ej minst för dem, der företrädesvis mindre bemedlade vårdas. Särskildt må här tillåtas oss att erinra om, att statsanslaget till hospitalen för sinnessjuke, der år 1895 vårdades 4,586 personer, för samma år uppgick till kronor 1,050,000, byggnads- och underhållskostnader oberäknade. Då bör det väl äfven anses lika lämpligt som önskligt, att under för landet goda tider ett anslag *för en gång* å kronor 850,000 beviljades till bekämpande af en sjukdom, som nu årligen skördar flera offer och förorsakar mera nöd och större kostnader för landets invånare än någon annan sjukdom, men hvars härjningar med allt skäl kunna väntas genom anläggningen af sanatorier blifva i högst afseväerd mån stäfjade, icke blott så, att förr såsom obotliga ansedda sjuka kunna

återvinna arbetskraft och lefnadsmod, utan äfven så, att en hygienisk uppfostran bibringas dem, som ej kunna återställas till helsan, hvarigenom de sättas i stånd att förekomma spridningen af det förhärjande sjukdomsgift, de bära inom sig sjelfva.

På grund af hvad som anförts, få vi vördsamt hemställa,

att Riksdagen må för åstadkommande af ett sanatorium i södra delen af landet samtidigt med de tvenne, som äro afsedda att för insamlade medel anordnas i norra och mellersta Sverige, på extra stat bevilja 850,000 kronor och deraf anvisa till utgående under år 1899 kronor 350,000.

Stockholm den 18 mars 1898.

John Philipson. *Aug. Almén.* *Carl Nyström.*

L. Grundberg. *Hj. Lindgren.*

STOCKHOLM, NYA TRYCKERI-AKTIEBOLAGET, 1898.

Register

öfver motioner, väckta i Första Kammaren under lagtima riksdagen år 1898.

A.

B.

F.

G.

H.

J.

K.

L.

M.

N.

O.

P.

R.

S.

T.

U.

W.

STOCKHOLM, ISAAC MARCUS' BOKTRYCKERIAKTIEBOLAG, 1898.

Rättelser.

I motion n:o 11 i *Första Kammaren*

sid. 18, rad. 9 nedifrån *står:* Men efter 1889
läs: Men efter 1884

I motion n:o 35 i *Första Kammaren*

sid.	2,	rad.	10	nedifrån	*står:*	1883	*läs:*	1813
»	4,	»	5	uppifrån	»	egaren	»	egarne
»	5,	»	21	»	»	hafva	»	lemna
»	5,	»	6	nedifrån	»	på	»	för
»	7,	»	1	uppifrån	»	den, om	»	den kommer att ökas, om
»	7,	»	3	»	»	utgiften	»	afgiften
»	8,	»	16	»	»	Denna export	»	Exporten från Sverige
»	8,	»	18	»	»	uppköpes	»	uppköpas

»	16,	kolumn	2,	rad	2	nedifrån	*står:*	1,447,892	*läs:*	1,447,482
»	»	»	8,	»	1	»	»	826,750	»	826,760
»	»	»	9,	»	6	»	»	4,601,050	»	4,630,970

» 26, rad 8 nedifrån *står:* Confectionary *läs:* Confectionery

---

STOCKHOLM, K. L. BECKMANS BOKTRYCKERI, 1898.

UNIVERSITY OF ILLINOIS-URBANA
3 0112 109952876